

ธมฺมปทฎฐกถา สดตโม ภาโค

๑๘. มลวคคฺวณฺณา

๑. โคฆาตกปุตฺตวตฺถุ. ๗
๒. อณฺญตรพฺรหฺมณวตฺถุ. ๑๑
๓. ติสฺสตเถรวตฺถุ. ๑๓
๔. โลหุทายิตเถรวตฺถุ. ๑๖
๕. อณฺญตรกฺลปุตฺตวตฺถุ. ๑๙
๖. จุฬสํวริภิกฺขวตฺถุ. ๒๑
๗. ปณฺจจุปาสกวตฺถุ. ๒๓
๘. ติสฺสทหฺรวตฺถุ. ๒๕
๙. ปณฺจจุปาสกวตฺถุ. ๒๗
๑๐. เมณฺชทกเสณฺฐวตฺถุ. ๒๙
๑๑. อุชฺฌมานสณฺญิตเถรวตฺถุ. ๓๖
๑๒. สุกฺกาทวตฺถุ. ๓๗

๑๙. ธมฺมฐวคคฺวณฺณา

๑. วินิจฺฉยมหามตฺตวตฺถุ. ๔๐
๒. ฉพฺพคคฺคิยวตฺถุ. ๔๒
๓. เอกุทานตเถรวตฺถุ. ๔๓
๔. ลกฺขณญฺกภทฺทิตฺตเถรวตฺถุ. ๔๕
๕. สมพฺพหุสภิกฺขวตฺถุ. ๔๗
๖. หตฺถกวตฺถุ. ๔๘
๗. อณฺญตรพฺรหฺมณวตฺถุ. ๔๙
๘. ติตฺถิยวตฺถุ. ๕๐

๙. อริยพาลิสฺสิกวตฺถุ. ๕๒
๑๐. สมพฺพหุสภิกฺขวตฺถุ. ๕๓

๒๐. มคฺควคคฺวณฺณา

๑. ปณฺจสตภิกฺขวตฺถุ. ๕๖
๒. อปฺริ ปณฺจสตภิกฺขวตฺถุ. ๕๘
๓. ปธานกมฺมิกติสฺสตเถรวตฺถุ. ๖๐
๔. สุกฺกรเปตวตฺถุ. ๖๒
๕. โปฐฺฐิตเถรวตฺถุ. ๖๖
๖. มหาลลทเถรวตฺถุ. ๖๘
๗. สํวริปุตฺตตเถรสสทธีวริหริกวตฺถุ. ๗๐
๘. มหาธนฺวานนิชวตฺถุ. ๗๓
๙. กิสฺสาโคตมิตฺตวตฺถุ. ๗๕
๑๐. ปญฺญาจรรวตฺถุ. ๗๖

๒๑. ปกฺกณฺทวคคฺวณฺณา

๑. อตฺตโนปฺพุพฺพกมฺมวตฺถุ. ๗๘
๒. กุกฺกณฺณทวทิกวตฺถุ. ๘๕
๓. ภทฺทิตฺตภิกฺขวตฺถุ. ๘๗
๔. ลกฺขณญฺกภทฺทิตฺตเถรวตฺถุ. ๘๙
๕. ทารุสากฺกิกวตฺถุ. ๙๑
๖. วชฺชีปุตฺตภิกฺขวตฺถุ. ๙๔
๗. จิตฺตคหฺปิตวตฺถุ. ๙๖

๘. จุฬสูกฺกาทวตฺถุ. ๙๗
๙. เอกวิหริตเถรวตฺถุ. ๑๐๑

๒๒. นิริยวคคฺวณฺณา

๑. สุนฺทริปริพฺพาชิกวตฺถุ. ๑๐๓
๒. ทุกฺขปปีฬิตตวตฺถุ. ๑๐๖
๓. วคฺคุมุทาทิรียภิกฺขวตฺถุ. ๑๐๗
๔. เขมกเสณฺฐวตฺถุ. ๑๐๘
๕. ทุพฺพภิกฺขวตฺถุ. ๑๑๐
๖. อีสฺสาปทตฺตวตฺถุ. ๑๑๒
๗. อาคนฺตภิกฺขวตฺถุ. ๑๑๓
๘. นิคฺคณฺฐวตฺถุ. ๑๑๕
๙. ติตฺถิยสํวทวตฺถุ. ๑๑๗

๒๓. นาควคคฺวณฺณา

๑. อตฺตโนวตฺถุ. ๑๒๐
๒. หตฺถจริยปฺพุพฺพภิกฺขวตฺถุ. ๑๒๒
๓. ปริชฺฌณพฺรหฺมณปุตฺตวตฺถุ. ๑๒๓
๔. ปเสนทโกสฺสรราชวตฺถุ. ๑๒๗
๕. สานฺธุสามเณรวตฺถุ. ๑๒๙
๖. ปาเวรทตฺตวตฺถุ. ๑๓๓
๗. สมพฺพหุสภิกฺขวตฺถุ. ๑๓๔
๘. มารวตฺถุ. ๑๓๗

คลิกที่หัวข้อเพื่อไปยังหน้าที่ต้องการ – กด Home เพื่อกลับมายังหน้าแรก

PaliDict ๓๐ พ.ศ.๖๓ จัดหน้าด้วยโปรแกรม LibreOffice 6

แผนผังประกอบ: แผนผังพุทธวิป • สถานที่จำพรรษา • ลำดับเหตุการณ์พระพุทธานุชาสนา • ราชวงศ์และตระกูลต่างๆ •

๑๘. มลวคคฺวณฺณา

๑. โคฆาตกปุตฺตวตฺถุ.....	๗
[นายโคฆาตกสั่งให้ภรรยาปิ้งเนื้อ].....	๗
[นายโคฆาตกตัดลิ้นโคมาปิ้งบริโภค].....	๗
[บุตรนายโคฆาตกหนี].....	๘
[ลูกทำบุญให้พ่อ].....	๘
[พระศาสดาทรงแสดงธรรม].....	๘

[แก้อรธ].....	๙
[พวกบุตรถวายนานอีก].....	๙
[แก้อรธ].....	๑๐
๒. อณฺญตรพฺรหฺมณวตฺถุ.....	๑๑
[พราหมณ์ทำความเกื้อกูลแก่ภิกษุ].....	๑๑
[พราหมณ์สร้างมณฑปและศาลา].....	๑๑
[พระศาสดาทรงแสดงธรรม].....	๑๑

[แก้อรรถ].....	๑๑
๓. ติสสเถรวตฺต	๑๓
[พระตีสสมอบผ้าสาฎกเนื้อหยาบให้พี่สาว].....	๑๓
[พระเถระเตรียมจะตัดจีวร].....	๑๓
[พระเถระห่วงใยในจีวร ตายแล้วเกิดเป็นเส้น].....	๑๓
[พระศาสดารับสั่งไม่ให้แจกจีวร].....	๑๓
[พระศาสดารับสั่งให้แจกจีวรของพระตีสสเถระ].....	๑๔
[ต้นททำให้สัตว์ถึงความพินาศ].....	๑๔
[แก้อรรถ].....	๑๔
๔. โลหุทายิตเถรวตฺต	๑๖
[พระโลหุทายีอวดดีอยากแสดงธรรม].....	๑๖
[พระเถระไม่สามารถแสดงธรรมได้].....	๑๖
[พระเถระถูกมหาชนไล่ไปตกหลุมคู].....	๑๖
[บุรพกรรมของพระโลหุทายี].....	๑๗
[แก้อรรถ].....	๑๗
๕. อณฺเวยตรกฺลปุตตวตฺต	๑๙
[สามีละอายเพราะภริยาประพฤตินอกใจ].....	๑๙
[สตรีเปรียบเหมือนของ ๕ อย่าง].....	๑๙
[แก้อรรถ].....	๑๙
๖. จุฬสวาริกฺขวตฺต	๒๑
[พระจุฬสวารีได้โทษเพราะทำเวชกรรม].....	๒๑
[ผู้ตั้งอยู่ในอนนสนกรรม เป็นอยู่ง่าย].....	๒๑
[แก้อรรถ].....	๒๑
๗. ปญจอุปาสกวตฺต	๒๓
[อุบาสกเถียงกันในเรื่องศีล].....	๒๓
[พระศาสดาทรงตัดสิน].....	๒๓
[แก้อรรถ].....	๒๓
๘. ติสสทพรวตฺต	๒๕
[พระตีสสะนินทาชนอื่น แต่ชมเชยญาติของตน].....	๒๕
[พวกภิกษุสอบสวนฐานะของตีสสะ].....	๒๕
[จับโกหกได้].....	๒๕
[บุรพกรรมของพระตีสสะ].....	๒๕
[แก้อรรถ].....	๒๖
๙. ปญจอุปาสกวตฺต	๒๗
[อุบาสก ๕ คนไปฟังธรรม].....	๒๗
[ประวัติเดิมของอุบาสก ๕ คน].....	๒๗
[แก้อรรถ].....	๒๘

๑๐. เมณฑกเสฏฐิวตฺต	๒๙
[พระศาสดาเสด็จไปภัตที่ยินคร].....	๒๙
[เหตุที่ได้ชื่อว่าเมณฑกเสฏฐี].....	๒๙
[บุรพกรรมของท่านเสฏฐี].....	๒๙
[เสฏฐีประสบฉกภัย].....	๓๐
[เสฏฐีถวายภัตแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า].....	๓๑
[ทั้ง ๕ คนปรารถนาให้ได้อยู่ร่วมกัน].....	๓๒
[อาณิสย์ของการถวายทาน].....	๓๓
[เสฏฐีและคณะไปเกิดที่ภัตที่ยินคร].....	๓๓
[โทษของคนอื่นเห็นได้ง่าย].....	๓๔
[แก้อรรถ].....	๓๕
๑๑. อุชฺฌมานสณฺเญิตเถรวตฺต	๓๖
[คุณวิเศษไม่เกิดแก่ผู้ฟังโทษผู้อื่น].....	๓๖
[แก้อรรถ].....	๓๖
๑๒. สุภทวตฺต	๓๗
[บุรพกรรมของสุภท].....	๓๗
[พระศาสดาทรงแก้ปัญหาของสุภท].....	๓๗
[แก้อรรถ].....	๓๗
๑๙. ฌมมญฺฐวคฺคความณฺนา	
๑. วินิจฺฉยมทามตวตฺต	๔๐
[พวกภิกษุเห็นมทามาตย์รับสินบน].....	๔๐
[ลักษณะบุคคลผู้ตั้งอยู่และไม่ตั้งอยู่ในธรรม].....	๔๐
[แก้อรรถ].....	๔๐
๒. ฉพพคฺคิยวตฺต	๔๒
[ภิกษุฉัพพคฺคิยทำโรงภัตให้อากุล].....	๔๒
[ลักษณะบัณฑิตและไม่ใช่บัณฑิต].....	๔๒
[แก้อรรถ].....	๔๒
๓. เอกุทานตเถรวตฺต	๔๓
[พวกเทวดาให้สาธุการแก่เทศนาของพระเถระ].....	๔๓
[พวกเทวดาไม่ให้สาธุการแก่เทศนาของภิกษุ ๒ รูป].....	๔๓
[พวกภิกษุติเตียนเทวดา].....	๔๓
[ลักษณะผู้ทรงธรรมและไม่ทรงธรรม].....	๔๔
[แก้อรรถ].....	๔๔
๔. ลกฺขณญฺกภทฺทิตเถรวตฺต	๔๕
[พวกภิกษุเห็นพระเถระเข้าใจว่าเป็นสามเณร].....	๔๕
[ลักษณะเถระและมีไม่ใช่เถระ].....	๔๕
[แก้อรรถ].....	๔๕

๕. สมพหุสิกขุวตถุ.....	๔๗
[พระเถระบางพวกอยากได้ลาภสักการะ].....	๔๗
[แก้อรธ].....	๔๗
๖. หตถกาวตถุ.....	๔๘
[พระหัตถกาะพูดอวดดี].....	๔๘
[ลักษณะสมณะและผู้มิใช่สมณะ].....	๔๘
[แก้อรธ].....	๔๘
๗. อณญตรพราหมณวตถุ.....	๔๙
[พราหมณ์อยากให้พระศาสดาเรียกตนว่าภิกษุ].....	๔๙
[ลักษณะภิกษุและผู้มิใช่ภิกษุ].....	๔๙
[แก้อรธ].....	๔๙
๘. ทิตถิวตถุ.....	๕๐
[เหตุที่ทรงอนุญาตอนุโมทนาภิกษา].....	๕๐
[พวกเดียรฉัตรเตียนพุทธสาวก].....	๕๐
[ลักษณะผู้มีและผู้มิใช่ผู้มี].....	๕๐
[แก้อรธ].....	๕๐
๙. อริยพาลิสิกขวตถุ.....	๕๒
[พรานเปิดต้องการให้พระศาสดาตรัสเรียกตนว่าอริยะ].....	๕๒
[ลักษณะผู้เป็นอริยะและไม่ใช่อริยะ].....	๕๒
[แก้อรธ].....	๕๒
๑๐. สมพหุสิกขุวตถุ.....	๕๓
[ยังไม่สิ้นกิเลส ก็อย่าประมาทในคุณธรรมที่มี].....	๕๓
[แก้อรธ].....	๕๓
๒๐. มคฺควคฺควณฺณนา	
๑. ปณจสติกขุวตถุ.....	๕๖
[พวกภิกษุพูดถึงทางที่ตนเที่ยวไป].....	๕๖
[อริยมรรคเป็นทางให้พ้นทุกข์].....	๕๖
[แก้อรธ].....	๕๖
๒. อปรํ ปณจสติกขุวตถุ.....	๕๘
[ภิกษุเรียนกัมมัญฐาน].....	๕๘
[ทางแห่งความหมดจด].....	๕๘
[แก้อรธ].....	๕๘
[แก้อรธ].....	๕๘
[แก้อรธ].....	๕๙
๓. ปธานกมมิกติสสเถรวตถุ.....	๖๐
[พวกภิกษุประสงค์จะกราบทูลคุณที่ตนได้].....	๖๐
[ความไม่รู้จักกาลให้เกิดความเดือดร้อน].....	๖๐

[ทรงแสดงชาดกในเรื่องไม่รู้จักกาล].....	๖๐
[แก้อรธ].....	๖๑
๔. สุธรเปตวตถุ.....	๖๒
[พระมหาโมคคัลลานเถระเห็นเปรต].....	๖๒
[พระศาสดาตรัสรับรอง].....	๖๒
[บุรพกรรมของสุทธเปต].....	๖๒
[พระศาสดาตรัสพระธรรมเทศนา].....	๖๕
[แก้อรธ].....	๖๕
๕. โปฐิตเถรวตถุ.....	๖๖
[รู้มากแต่เอาตัวไม่รอด].....	๖๖
[วิธีขจัดมานะของพระโปฐิตะ].....	๖๖
[พระโปฐิตะหมดมานะ].....	๖๖
[พระโปฐิตะปฏิบัติตามคำสั่งสอนของสามเณร].....	๖๗
[ทางเจริญและทางเสื่อมแห่งปัญญา].....	๖๗
[แก้อรธ].....	๖๗
๖. มทลลทเถรวตถุ.....	๖๘
[พวกภิกษุมพิละฆราวาสอกบวช].....	๖๘
[พวกภิกษุแสร้งให้รำพันถึงอุบาสิกา].....	๖๘
[พระศาสดาตรัสถามชาดกแก่ภิกษุทั้งหลาย].....	๖๘
[แก้อรธ].....	๖๙
๗. สาริปุตตเถรสสทธิวิหาริกวตถุ.....	๗๐
[บุตรช่างทองบวชแล้วได้กัมมัญฐานไม่ถูกจริต].....	๗๐
[พระศาสดาประทานกัมมัญฐานที่เหมาะสมแก่ภิกษุนั้น].....	๗๐
[ภิกษุนั้นสำเร็จคุณวิเศษ].....	๗๑
[จงตัดความเยื่อใย เจริญทางสงบ].....	๗๑
[แก้อรธ].....	๗๒
๘. มหารณวณิชาตถุ.....	๗๓
[พ่อค้าไม่ทราบความตายที่จะมาถึงตน].....	๗๓
[คนเขลาอย่าอย่าไม่รู้อันตรายแห่งชีวิต].....	๗๔
[แก้อรธ].....	๗๔
๙. กิสาคโคตมวตถุ.....	๗๕
[ความตายเป็นของเที่ยง].....	๗๕
[มัจจุยอมพานระไป เหมือนห้วงน้ำใหญ่].....	๗๕
[แก้อรธ].....	๗๕
๑๐. ปฏาจารวตถุ.....	๗๖
[ไม่มีใครต้านทานมัจจุได้].....	๗๖
[แก้อรธ].....	๗๖

๒๑. ปกิณณกคุณณนา

๑. อตตโนปุพพุตมวตถุ.....	๗๘
[เกิดภัย ๓ อย่างในเมืองไพศาลี].....	๗๘
[ชาวเมืองไพศาลีให้ไปทูลเชิญพระศาสดา].....	๗๘
[พระศาสดาเสด็จเมืองไพศาลี].....	๗๙
[ชาวเมืองไพศาลีจัดการต้อนรับพระศาสดา].....	๗๙
[น้ำมนต์แห่งพระปริตรมีอำนาจมาก].....	๘๐
[พวกพญานาคทำการบูชาพระศาสดา].....	๘๑
[พระเจ้าพิมพิสารให้เตรียมรับเสด็จพระพุทธเจ้าอีก].....	๘๑
[พวกภิกษุชมพุทธานุภาพ].....	๘๒
[เรื่องสุสิมมานพ].....	๘๒
[อาณิสสแห่งการบริจาคน้ำขุพพประมาณ].....	๘๓
[แก้อรุณ].....	๘๓
๒. กุกกุณนชชาติกาตถุ.....	๘๕
[แม่ไก่ผูกอาฆาตในนางกุมาริกา].....	๘๕
[การจ้องแคว้นให้เกิดทุกข์].....	๘๕
[แก้อรุณ].....	๘๖
๓. ภาททียภิกขุวตถุ.....	๘๗
[ภิกษุละเลยสมณกิจ].....	๘๗
[พระศาสดาทรงตำหนิโทษแล้วเทศนา].....	๘๗
[แก้อรุณ].....	๘๗
๔. ลกณฎกภททียตเถรวตถุ.....	๘๙
[อาคันตุกภิกษุเข้าเฝ้าพระศาสดา].....	๘๙
[แก้อรุณ].....	๘๙
[แก้อรุณ].....	๘๙
๕. ทารุสากฎีกวตถุ.....	๙๑
[เด็ก ๒ คนเล่นขลุบ].....	๙๑
[เด็กผู้เป็นสัมมาทิฐิไปปากกับบิดา].....	๙๑
[เจริญพุทธานุสสติป้องกันอมนุษย์ได้].....	๙๑
[อมนุษย์รักษาและบำรุงเด็กผู้นอนให้ปากคนเดียว].....	๙๒
[เด็กถูกไต่สวน].....	๙๒
[พระศาสดาทรงแสดงฐานะ ๖].....	๙๒
[แก้อรุณ].....	๙๓
๖. วชชีปุตตภิกขุวตถุ.....	๙๔
[เสียงกึกก้องเป็นประภักซ์ต่อสมณเพศ].....	๙๔
[เวทดาวกล่าวคาถาให้เกิดความสังเวช].....	๙๔
[พระศาสดาทรงแสดงทุกข์ ๕ อย่าง].....	๙๔

[แก้อรุณ].....	๙๕
๗. จิตตคหปติวตถุ.....	๙๖
[ลาภสักการะเกิดขึ้นแก่จิตตคหปติ].....	๙๖
[แก้อรุณ].....	๙๖
๘. จุฬสุภททาวตถุ.....	๙๗
[สองเศรษฐีทำกตีกาต่อกัน].....	๙๗
[อุคคเศรษฐีชวนนางจุฬาสุภททาเพื่อบุตร].....	๙๗
[พ่อผู้ให้นางจุฬาสุภททาไว้ชีเปลือย].....	๙๗
[ลูกสะใภ้บอกสมณภาพแก่แม่ผู้].....	๙๘
[นางจุฬาสุภททานิมนต์ภิกษุสงฆ์ฉันอาหาร].....	๙๘
[สัตบุรุษยอมปรากฏในที่ไกล].....	๙๙
[แก้อรุณ].....	๙๙
[วิสกรรมนิรมิตเรือนยอด ๕๐๐ หลัง].....	๙๙
[อุคคเศรษฐีกลับเลื่อมใสในพระพุทธานุภาพ].....	๑๐๐
๙. เอกวิหริตเถรวตถุ.....	๑๐๑
[พวกภิกษุทูลเรื่องพระเถระแต่พระศาสดา].....	๑๐๑
[ภิกษุพึงเป็นผู้สังัด].....	๑๐๑
[แก้อรุณ].....	๑๐๑
๒๒. นีรยาคคุณณนา	
๑. สุนทรีปริพพาชีกวตถุ.....	๑๐๓
[พวกเดียรฉัตรคิดตัดลาภสักการะพระศาสดา].....	๑๐๓
[พวกเดียรฉัตรให้นางสุนทรีทำลายพระเกียรติพระศาสดา].....	๑๐๓
[พวกภิกษุถูกพวกเดียรฉัตรหาว่าข่านางสุนทรี].....	๑๐๓
[แก้อรุณ].....	๑๐๔
[พวกข่านางสุนทรีถูกประหารชีวิต].....	๑๐๔
๒. ทุกขปีฬิตตตวตถุ.....	๑๐๖
[พระมหาโมคคัลลานะเห็นเปรตมีแต่ร่างกระดูก].....	๑๐๖
[ผู้มีกรรมลามกยอมเข้าถึงนรก].....	๑๐๖
[แก้อรุณ].....	๑๐๖
๓. วคคุมพาทิริยภิกขุวตถุ.....	๑๐๗
[พระศาสดาทรงติเตียนภิกษุเห็นแก่ท้อง].....	๑๐๗
[แก้อรุณ].....	๑๐๗
๔. เขมกเสฏฐิปุตตวตถุ.....	๑๐๘
[เขมกะเป็นนักเลงเจ้าชู้ ถูกจับถึง ๓ ครั้ง].....	๑๐๘
[พระศาสดาทรงแสดงโทษแห่งปรทวารกรรม].....	๑๐๘
[แก้อรุณ].....	๑๐๘
[บุรพกรรมของนายเขมกะ].....	๑๐๘

๕. ทุพพจกิกขุวตถุ.....	๑๑๐
[ภิกษุเด็ดหญ้าแล้วสงสัย].....	๑๑๐
[กรรมที่บุคคลทำย่อหย่อนไม่มีผลมาก].....	๑๑๐
[แก้้อรรถ].....	๑๑๐
๖. อีสสาปทอติถิวตถุ.....	๑๑๒
[หญิงชี้หิ้งทำกรรมชั่วแล้วคิดปกปิด].....	๑๑๒
[กรรมชั่วย่อเมฆผลาญในภายหลัง].....	๑๑๒
[แก้้อรรถ].....	๑๑๒
๗. อาคณตจกิกขุวตถุ.....	๑๑๓
[พวกภิกษุไปกรุงสวตถิเพื่อเฝ้าพระศาสดา].....	๑๑๓
[พระศาสดาตรัสถามสุขทุกข์กะภิกษุเหล่านั้น].....	๑๑๓
[แก้้อรรถ].....	๑๑๓
๘. นิคคณฐวตถุ.....	๑๑๕
[พวกนิครนถ์ได้วาทะกับพวกภิกษุ].....	๑๑๕
[ผู้สมทานผัดย้อมถึงทุกติ].....	๑๑๕
[แก้้อรรถ].....	๑๑๕
๙. ติตถียสาวกวตถุ.....	๑๑๗
[บุตรพวกเดียรถีย์สอนบุตรไม่ให้ไหว้สมณะ].....	๑๑๗
[บุตรพวกเดียรถีย์นับถือพระพุทธศาสนา].....	๑๑๗
[ความเห็นเป็นเหตุให้สัตว์ไปทุกติและสุคติ].....	๑๑๗
[แก้้อรรถ].....	๑๑๗
๒๓. นาควคควณณนา	
๑. อตตโนวตถุ.....	๑๒๐
[พระศาสดาถูกพวกมิจฉาภิฏฐิตา].....	๑๒๐
[พระอานนท์ทูลให้เสด็จไปนครอื่น ก็ไม่เสด็จไป].....	๑๒๐
[พระศาสดาทรงอดกลั้นคำล่วงเกินได้].....	๑๒๐
[แก้้อรรถ].....	๑๒๑
๒. หตถาจริยปุพพจกิกขุวตถุ.....	๑๒๒
[ความข้างฝีกข้างให้ตีได้ เพราะได้นัยจากภิกษุ].....	๑๒๒
[ฝีกตนตีแล้ว ย่อมไปสู่ที่ไม่เคยไปได้].....	๑๒๒
[แก้้อรรถ].....	๑๒๒

๓. ปริชฌณพราหมณปุตตวตถุ.....	๑๒๓
[บุตรบำรุงบิดาเพราะอยากได้สมบัติ].....	๑๒๓
[พราหมณ์เที่ยวขอทานเขากิน].....	๑๒๓
[พระศาสดาให้พราหมณ์เรียนคาถา].....	๑๒๔
[พราหมณ์ได้อุบายดี].....	๑๒๔
[พราหมณ์คิดถึงอุปการคุณของพระศาสดา].....	๑๒๔
[พระศาสดาโปรดบุตรพราหมณ์].....	๑๒๕
[การบำรุงมารดาบิดาเป็นมงคล].....	๑๒๖
[แก้้อรรถ].....	๑๒๖
๔. ปเสนทิโกศลราชวตถุ.....	๑๒๗
[พระเจ้าปเสนทิโกศลง่วง เพราะเสวยจุเกินไป].....	๑๒๗
[พระศาสดาทรงติการบริโภคน้ำ].....	๑๒๗
[แก้้อรรถ].....	๑๒๗
[พระศาสดาทรงบอกอุบายบรรเทาการกินจุ].....	๑๒๗
๕. สานุสามเณรวตถุ.....	๑๒๙
[สานุสามเณรประกาศธรรม].....	๑๒๙
[ยักษิณีเคยเป็นมารดาของสานุสามเณร].....	๑๒๙
[ยักษิณีเข้าสิงกายสามเณร].....	๑๒๙
[อุบาสิกาคร่ำครวญ].....	๑๓๐
[แก้้อรรถ].....	๑๓๒
๖. ปาเวรกทถิวตถุ.....	๑๓๓
[ช่างของพระเจ้าโกศลติดหล่ม].....	๑๓๓
[แก้้อรรถ].....	๑๓๓
๗. สมพหุลจกิกขุวตถุ.....	๑๓๔
[ภิกษุ ๕๐๐ รูปอยากเข้าเฝ้าพระศาสดา].....	๑๓๔
[ช่างปาลีไลยกะจับไม้จะตีพระอานนท์].....	๑๓๔
[เที่ยวไปคนเดียว ดีกว่าไปกับเพื่อนชั่ว].....	๑๓๔
[แก้้อรรถ].....	๑๓๕
๘. มารวตถุ.....	๑๓๗
[มารทูลให้พระศาสดาทรงครองราชสมบัติ].....	๑๓๗
[พระศาสดาตรัสถามเหตุผลที่มารทูล].....	๑๓๗
[แก้้อรรถ].....	๑๓๘

๑๘. มลวคคควณณา

๑. โขชาตกปุตตวตถุ.

“ปณฺฑุปลาโสว ทานิสฺสิตี อิมํ ฐมฺมเทสนํ สุตถา เขตวเนน วิหรนฺโต เอกํ โขชาตกปุตฺตํ อารพฺภา กเถสิ.

[นายโคชาตกสั่งให้ภรรยาปึงเนื้อ]

สาวตถียํ กิเรโก โขชาตโก คาโว วธิตวา วรมฺसानิ คเหตุวา ปจาเปตวา ปุตฺตทาเรน สหฺธิ นิสฺสิติตวา มํสญจ^๑ ขาพติ มุเลน จ วิกกิณาติ.

โส เอวํ ปญฺจปณฺณาสวสฺसानิ โขชาตกมมํ กโรนฺโต ฐรวินาเร วิหรนฺตสฺส สตุณฺเน เอกทิวสํ กญฺจจุมตตมปิ ยาคุ วา ภาตฺตํ วา น อทาสี.

โส วินา มํเสน ภาตฺตํ น ภุชฺชติ.

โส เอกทิวสํ ทิวสภาเค มํสํ วิกกิณิตวา อตฺตโน อตฺถาย ปจิตฺตุํ เอกํ มํสขณฺฑํ ภาริยา^๒ ทตฺวา นหายิตฺตุํ อคฺมาสิ.

อถสฺส สหฺยาโก เคหํ อาคนฺตวา ภาริยํ อาท “โถกํ เม วิกกิณิมํสํ เทหิ. เคเห เม ปาหฺนโก อาคโตติ.

“นตฺถิ วิกกิณิมํสํ. สหฺยาโก เต มํสํ วิกกิณิตวา อิทานิ นหายิตฺตุํ คโตติ.

“มา เอวํ กริ. สเจ มํสขณฺฑํ อตฺถิ, เทหิตฺติ.

“สหายกสฺส เต นิภฺชิตฺตํ มํสขณฺฑํ ฐฺเปตวา อณฺญํ มํสํ นตฺถิตฺติ.

โส “สหายกสฺส เม อตฺถาย ฐฺปิตมํสโต อณฺญํ นตฺถิ; โส จ วินา มํเสน น ภุชฺชติ, นายํ ทสฺสตีติ สามํ ตํ มํสํ คเหตุวา ปกฺกามิ.

โคชาตโกปิ นหาตฺวา อาคโต, ตาย อตฺตโน ปกฺกปณฺเณน สหฺธิ วชฺเชตฺวา ภาตเต อุนฺนิตเต, อาท “กหํ มํสนฺติ.

“นตฺถิ สามิตฺติ.

“นनु อหํ ปจนฺตถาย มํสํ ทตฺวา คโตติ.

“ตว สหฺยาโก อาคนฺตวา ‘ปาหฺนโก เม อาคโต, วิกกิณิมํสํ เม เทหิตฺติ วตฺวา,

มยา ‘สหายกสฺส เต ฐฺปิตมํสโต อณฺญํ นตฺถิ, โส จ วินา มํเสน น ภุชฺชตีติ วุตฺเตปิ^๓”, พลกาเรน ตํ มํสํ สามเวยว คเหตุวา คโตติ.

โส “อหํ วินา มํเสน ภาตฺตํ น ภุชฺชามิ, หาราหิ นนฺติ.

“กึ สกฺกา กาทฺตุํ, ภุชฺช สามิตฺติ.

[นายโคชาตกตัดลิ้นโคมาปึงบริโภาค]

โส “นาหํ ภาตฺตํ ภุชฺชามิตฺติ ตํ ภาตฺตํ หาราเปตวา สตถํ อาทาย, ปจฺฉาเคเห ฐฺโต โคโณ อตฺถิ, ตสฺส สนฺติกํ คนฺตวา

มุเข หตฺถํ ปกฺกขิปิตวา ชิวหํ นินฺทิตวา สตเถน มุเล ฉินฺทิตวา อาทาย คนฺตวา องฺคารเสสุ ปจาเปตวา ภาตตมตฺถเก ฐฺเปตวา นิสฺสินฺโน

เอกํ ภาตตปณฺฑํ ภุชฺชิตฺวา เอกํ มํสขณฺฑํ มุเข ฐฺเปสิ.

ตํขณฺณญฺเววสฺส ชิวหา ฉินฺทิตวา^๔ ภาตตปาตฺถิยํ ปติ.

๑. ย. สามํ จ.

๒. ส. ย. “ภาริยาชาติ นตฺถิ.

๓. ส. ย. วุตฺโตปิ.

๔. ม. ฉินฺชิตฺวา.

ตัมณเวยว กम्मสริกขกัม วิปากัม ลภี.

โสปี โข โคโณ วีย โลหิตธาราย มุขโต ปคฆรณตียา อนโตเคหัง ปวิสิตวา ชนฺนุเกหิ วิจฺรณโต วิรวี.

[บุตรนายโคชาตกัหนี]

ตสมึ สมเย โขชาตกสฺส ปุตุโต ปิตฺรํ โอลเกตฺวา สมิเป จูโต โหติ.

อถ นั มาตา อาห “ปสฺส ปุตุต อิมํ โคณํ วีย เคหมขฺเณ ชนฺนุเกหิ วิจฺริตฺวา วิรวนตํ. อิทํ ทุกฺขํ ตว มตฺถเก ปตีสฺสตี. มมปี อนโณลเกตฺวา อตฺตโน โสตฺถิ กโรนโต ปลาเยสฺสตี.

โส มรณภยตฺตชฺชิตฺมา ตฺรํ วนฺทิตฺวา ปลาเย, ปลาเยตฺวา จ ปน ตกฺกสิลลํ อคฺมาสิ.

โคชาตโกปี โคโณ วีย เคหมขฺเณ วิรวนโต วิจฺริตฺวา กาลํ กตฺวา อวิจิมฺหิ นิพฺพตฺติ.

โคโณปี กาลมกาสิ.

โคชาตกปุตุโตปี ตกฺกสิลลํ คนฺตฺวา สุวณฺณการกมฺมํ อุกฺคณฺหิ.

อถสฺสาจริโย คามํ คจฺจณฺโต “เอวรूपํ นาม อลงฺการํ กเรยฺยาสีตี วตฺวา ปกฺกามิ.

โสปี ตถารูปํ อลงฺการํ อกาสิ.

อถสฺสาจริโย อาคนฺตฺวา อลงฺการํ ทิสฺวา “อโย ยตฺถ กตฺถจฺจ คนฺตฺวา ชีวิตฺถ สมนฺตฺเถติ วยฺยปฺตตํ อตฺตโน ธีตฺรํ อทาสิ.

โส ปุตุตฺธิตฺทาหิ วจฺตมิ.

[ลูกทำบุญให้พ่อ]

อถสฺส ปุตุตา วยฺยปฺตตา สิปปํ อุกฺคณฺหิตฺวา อปรภาเค สวตฺถิ คนฺตฺวา ตตฺถ ฆรราวาสํ สณฺฐเปตฺวา วสนฺตา สทฺธา ปสนฺนา อเหตุ.

ปีตาปี เนสํ ตกฺกสิลาเย กิณฺจิจิ กุสฺลํ อกตฺวาว ชรี ปาปุณฺนิ.

อถสฺส ปุตุตา “ปีตา โน มหฺลลโกติ อตฺตโน สนฺติกํ ปกฺโกสาเปตฺวา “ปีตุ อตฺถาย ทานํ ทสฺสามาติ พุทฺธปฺมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ นิมนฺตยีสฺสุ.

เต ปฺนทิวเส อนฺโตเคเห พุทฺธปฺมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ นิสีทาเปตฺวา สกฺกจฺจํ ปรีวิสิตฺวา ภาตฺตกิจฺจาวสานเณ สตฺถารํ อาหํสู

“ภนฺเต อมเหหิ อิทํ ปีตุ ชีวภตฺตํ ทินฺนํ, ปีตุ โน อนฺนุเมทฺนํ กโรถาติ.

[พระศาสดาทรงแสดงธรรม]

สตฺถา ตํ อามนฺเตตฺวา “อุปาสก ตฺวํ มหฺลลโก ปรีปกฺกสฺสิโร ปณฺฑุปลาสฺสทิสฺโส. ตว ปรีโลกคฺมนาย กุสฺลปาเถยฺยํ นตฺถิ.

อตฺตโน ปตฺติภูจฺจํ กโรหิ. ปณฺฑุทิตฺ ภาว. มา พาโลติ วตฺวา อนฺนุเมทฺนํ กโรนโต อิมา คาถา อภาสิ

ปณฺฑุปลาโสว ทานิสฺสิ.

ยมฺปรีสาปี จ เต อุกฺกุฏิตฺตา.

อุยโยคฺมุขเ ปตฺติภูตฺติ.^๒
ปาเลยฺยปี จ เต น วิชฺชติ.
โส กรโหติ ทีปมตฺตโน.
ชิปปิ วายม. ปณฺชิโต ภว.
นิทฺธนฺตมโล อนนฺจโณ
ทิพฺพ อริยภุมฺเมหิสีติ

[แก้้อรรถ]

ตตถ “ปณฺชุปฺลาโสว ทานิสีติ: อุปาสก ตฺว อิทานิ ฉิขฺชิตฺวา ภุมฺยํ ปตนปณฺชุปฺลาโส วิย อโหสิ.

ยมฺปฺริสาติ ยมฺหุตฺตา วุจฺจนฺติ. อิท ปน มรณฺเมว สนฺธาย วุตฺติ. “มรณฺนเต ปจฺจุปฺภูตฺตฺนติ อตฺถโ.

อุยโยคฺมุขเติ: ปฺริหานิมฺมุขเ อวฺชฺชตฺติมุขเ จ ฐิตฺตฺติ อตฺถโ.

ปาเลยฺยนฺติ: คมิกสฺส ตณฺหฺตุลาทีปาเลยฺยํ วิย ปฺรโลกํ คจฺจนฺตสฺส ตว กฺุสฺลปาเลยฺยมฺปิ นตฺถิตี อตฺถโ.

โส กรโหติ: โส ตฺว สฺมุทฺเท นาวาย ภินฺนําย ทีปสฺงฺขาทํ ปตฺติภูตฺติ วิย อตฺตโน กฺุสฺลปตฺติภูตฺติ กรโหติ,
กรโหนฺโต จ ชิปปิ วายม สีสํ สีสํ วิริยํ อารภ อตฺตโน กฺุสฺลกมฺมปตฺติภูตฺติการณฺน ปณฺชิโต ภว.

โย หิ มรณฺมุขํ อปฺตฺวา กาทํ สฺมตฺถกาเลยฺว กฺุสฺลํ กรโหติ, เอส ปณฺชิโต นาม. “ตาทิสฺ ภว มา อนฺธพาลोติ อตฺถโ.

ทิพฺพ อริยภุมฺนฺติ: เอวํ วิริยํ กรโหนฺโต รากาทีนํ มลนํ นิหฺนฺตฺวา นิทฺธนฺตมโล,
องฺคณาภาเวน อนนฺจโณ นิกฺกิลโส หุตฺวา ปณฺจวิธํ สฺุทฺธาวาสภุมฺมี ปาปฺณิสฺสสฺสีติ อตฺถโ.

เทสนาวสาเน อุปาสกโ โสตาปตฺติผลเ ปตฺติภูตฺติ.

สฺมปตฺตานมฺปิ สาทฺถิกา เทสนา อโหสีติ.

[พวกฺุบุตรถวายนอีก]

เต ปฺนทิวสฺตถายปี สตฺถารํ นิมนฺเตตฺวา ทานํ ทตฺวา กตฺถตฺตกิจฺจํ สตฺถารํ อนฺุเมทฺนกาเล อาหํสุ

“ภนฺเต อิทฺมปิ อมฺหากํ ปิตุ ชิวภตฺตเมว, อิมสฺเสว อนฺุเมทฺนํ กรโธตฺติ.

สฺตถา ตสฺส อนฺุเมทฺนํ กรโหนฺโต อิมา เทว คธา อภาสิ

“อุปนิทฺวโยว ทานิสี.
สฺมปยาโตสิ ยมสฺส สนฺติกํ.^๑
วาโสปิ จ เต นตฺถิ อนฺฺตรา.
ปาเลยฺยปี จ เต น วิชฺชติ.
โส กรโหติ ทีปมตฺตโน.
ชิปปิ วายม. ปณฺชิโต ภว

๒ สี. ย. จ ตฺติภูตฺติ.

๑ ย. สนฺติเก.

นิทฺธนฺตมฺโโล อนนฺจโณ
น ปุณฺ ชาติขรฺ อูเปหีสีตี.

[แก้อรธ]

ตตถ “อุปนีตวโยติ: “อุปาติ นิปาตมตตฺ.

นีตวโย คตวโย อตฺทิกนฺตวโย. “ตวฺมสิ อิทานิ ตโย วโย อตฺทิกมิตฺวา มรณฺมฺเช ฐีตฺติ อตฺโถ.

สมฺปยาโตสิ ยมฺสส สนฺติกนฺตฺ: มรณฺมฺขํ คนฺตํ สขฺโซ หุตฺวา ฐีตฺตีสีตี อตฺโถ.

วาโสปี จ เต นตฺถิ อนฺตรราติ: ยถา มคฺคํ คจฺจนฺตา ตานิ ตานิ กิจฺจานิ กโรนฺตา อนฺตรามคฺเค วสนฺติ; น เอวํ ปโรโลกํ คจฺจนฺตา.

น ทิ สกฺกา ปโรโลกํ คจฺจนฺเตน “อธิวาเสถ กติปาหํ. ทานํ ตาว เทมิ. ฌมฺมํ ตาว สุณฺนามีตฺอาทินิ วตฺตํ.

อิโต ปน จวิตฺวา ปโรโลกे นิพฺพตฺโตว โหติ. อิมมตฺถํ สนฺธาเยตฺ วุตฺตํ.

ปาเถยยนฺติ อิทํ กิณฺจาปี เหมฺฐฺฐา วุตฺตเมว, อุปาสกสฺส ปน ปุณฺปฺปุณฺ ฬฬหีกรณฺตถํ อิทาปี สตฺถารา คหิตํ.

ชาติขรฺนฺติ เอตถ พยาธิมรณานิปี คหิตาเนว โหนฺติ.

เหมฺฐฺฐิมคฺคาถาหิ จ อนาคามิมคฺโค กถิตฺ. อีธ อรหตฺตมคฺโค.

เอวํ สนฺเตปี, ยถา นาม รณฺญา อตฺตโน มฺขปฺปมาณํ กพฺพํ วทฺตเมตฺวา ปุตฺตสฺส อุปนีเต^๑, กฺุมาโร อตฺตโน มฺขปฺปมาณฺเนว คณฺหาติ;

เอวเมว, สตฺถารา อุปริมคฺควเสน ฌมฺเม เทสิเตปี, อุปาโสโก อตฺตโน อุปนิสฺสยพฺเลน เหมฺฐฺฐา โสตาปตฺติผลํ ปตฺวา

อิมิสฺสา อนฺโมทนาย อวสาเน อนาคามิผล^๒ ปตฺโต.

เสสฺปริสายปี สาทฺถิกา ฌมฺมเทสนา อโหสีตี.

โคฆาตกปุตตวตถุ.

๑ สี. ย. เอตถนฺตเร “โสตี อตฺถิ.

๒ สี. ย. “ปตฺวา ... อนาคามิผลนฺติ นตฺถิ.

กมฺมาโร รชตสฺเสวาทิ: ยถา สุวณฺณกาโร เอกวารเมว สุวณฺณํ ตาเปตฺวา โกฏฺญฺตฺวา มลํ นีหริตฺวา ปิลนฺธนวิกิตี กาคฺุํ น สกฺโกติ, ปุณฺป
ปุณฺ ฺ ตาเปนฺโต โกฏฺญฺนฺโต ปน มลํ นีหริติ, ตโต อเนกวิธํ ปิลนฺธนวิกิตี กโรติ;

เอวเมว ปุณฺปปุณฺ ฺ กุสลํ กโรนฺโต ปณฺชิตโต อตฺตโน รากาติมลํ นีหริตฺตฺย, เอวํ นีหริตฺตมโล หิ นิกฺกิลโส โหตีติ อตฺโต.

เทสนาวसानเ พฺราหฺมโณ โสตาปตฺติมเล ปติฏฺฐหิ.

มหาชนฺสสาปี สาทฺธิกา เทสนา อโหสีติ.

อณฺเฐตฺรพฺราหฺมณวตฺถุ.

๓. ติสสตุเถรวตถุ.

“อัยสวา มลํ สมภูญญาติ อิมํ ฆมมเทสนํ สตุถา เซตวเน วิหรนโต ติสสตุเถรํ นามกํ ภิกขุ อารพภ กเถสิ.

[พระติสสโมบผ้าสาฎกนื้อหยาบให้พี่สาว]

เอโก กิร สาวตถิวาสี กุลปุตโต ปพพชิตวา ลพฐุปสมบโท “ติสสตุเถโรติ ปญญาสิ.

โส อปรภาเค ชนปทวิหาเร วสสุปกโต อญฺฐหตถํ ญลสาฎกํ ลภิตวา วุตถวสฺส ปวาเรตวา ตํ อาทาย คนฺตวา ภคินิยา หตเถ ฐุเปสิ.

สา “น เม เอส สาฎโก ภาตุ อนฺจจวิโกติ ตํ ติชิณาย วาสิยา ฉินฺทิตวา หิราหิรํ กตวา อุทฺทขลเ โภฏญฺเฏตวา วิชญฺเฏตวา ไปเถตวา วญฺเฏตวา สุขุมสฺสตํ กนฺติตวา สาฎกํ วายาเปสิ.

[พระเถระเตรียมจะตัดจีวร]

เถโรปิ สุตตถยเจว สฺวจิโย จ สวิทิตวา จีวรการเกท ทหรสามเณเร สนฺนิปาเตตวา ภคินิยา สนฺติกํ คนฺตวา

“ตํ เม สาฎกํ เทถ. จีวรํ การาเปสสามิตี อาห.

สา นวหตถํ สาฎกํ นีหริตวา กนิญฺฐภาติกสส หตเถ ฐุเปสิ.

โส ตํ คเหตวา วิจาเรตวา “มม สาฎโก ญฺล อญฺฐหตถเ. อัย สฺขุโม นวหตถเ. นายน มม สาฎโก. ตุมหากํ เอส. น เม อิมินา อตเถ. ตเมว เม เทถาติ อาห.

“ภนเต ตุมหากเมว เอโส. คณฺหถ นนฺติ.

โส เนว อิจฺฉิ.

อถสส อตตนา กตทิกจจํ สพฺพํ อโรเจตวา “ภนเต ตุมหากเมว เอส, คณฺหถ นนฺติ อทาสิ.

โส ตํ อาทาย วิหารํ คนฺตวา จีวรกมฺมํ ปญฺญุเปสิ.

[พระเถระห่วงใยในจีวร ตายแล้วเกิดเป็นเส้น]

อถสส ภคินี จีวรการกานํ อตถาย ยาคุภตฺตาทินิ สมฺปาเทสิ.

จีวรสส นิญฺฐิตทิวเส ปน อติเรกสกการํ การสิ.

โส จีวรํ โอลเเกตวา ตสมิ อฺอุปฺนสนฺเนโห “เสวทานิ นํ ปารุปีสสามิตี สหริตวา จีวรเวเส ฐุเปตวา

ตํ รตตี ภูตฺตาทารํ ชิราเปตุํ อสกโกนฺโต กาลํ กตวา ตสมิเยว จีวเร อูกา หุตฺวา นิพฺพตฺติ.

[พระศาสดารับสั่งไม่ให้แจกจีวร]

ภคินีปีสส กาลกิริยํ สุตฺวา ภิกขุณํ ปาเทสุ ปวตฺตมานา โรทิ.

ภิกขุ ตสส สริริกจจํ กตวา “คิลานุปญฺฐากสส อภาเวน ตํ สงฺขมเสว ปาปุณาติ, ภาเชสสาม นนฺติ ตํ จีวรํ นีหฺราเปสุ.

อูกา “อิม มม สนฺตํ วิลุมฺปนฺตตี วิรวนฺตี อีโต จิโต จ สนฺธาวิ.

สตถา คนธกุณฺเฑยํ นิสินฺโนว ทิพฺพาย โสตธาตฺตฺยา ตํ สทฺทํ สุตฺวา “อานนฺท ติสสสฺส จิวโร อภาเชตฺวา” สตฺตาหํ นิกฺขิปปิ ตํ วเทหิติ อาห.

เถโร ตถา การเสสิ.

[พระศาสดารับสั่งให้แก่จิวรของพระตีสสเถระ]

สาปิ สตฺตเม ทิวเส กาลํ กตฺวา ตฺสิตฺตวิมานเณ นินฺพตฺตติ.

สตถา อญฺญเม ทิวเส “ตีสสสฺส จิวโร อภาเชตฺวา คนฺหนตฺตติ อาณาเปสิ.

ภิกฺขุ ตถา กรีสุ.

ภิกฺขุ ธรรมสภายํ กถํ สมฺภูทฺธาเปสุ “กสฺมา นฺุ โข **สตถา** ติสสสฺส จิวโร สตฺต ทิวเส รุปาเปตฺวา อญฺญเม ทิวเส คนฺหนตฺตํ อญฺชานิตฺติ.

[ต้นเหตุทำให้สัตว์ถึงความพินาศ]

| **สตถา** อากนฺตฺวา “กายํ นฺุตถ ภิกฺขเว เอตฺรทฺธิ กถาย สนนิสินฺนาตฺติ ปุจฺฉิตฺวา, “อิมาย นามาติ วุตฺเต,
“ภิกฺขเว **ตีสฺโส** อตฺตโน จิวเร อูกา หุตฺวา นินฺพตฺโต, ตฺมฺเหหิติ ตสฺมี อภาชียมาเน, ‘อิมเม มม สนนํ วิลฺลุมฺปนฺตฺติ วิรวนฺโต อีโต จิตฺ จ ชาวิ,
โส, ตฺมฺเหหิติ จิวเร คยฺหมาเน, ตฺมฺเหสุ มนํ ปุทฺสสิตฺวา นิริเย นินฺพตฺเตยฺย. เตนาหํ จิวโร นิกฺขิปปาเปสิ;

อิทานิ ปน **โส** ตฺสิตฺตวิมานเณ นินฺพตฺโต, เตน โว มยา **จิวรคคฺชนํ** อญฺญตฺตนาตฺติ วตฺวา,

ปุณฺ เตหิ “ภาริยา วต อยํ ภนฺเต **ตฺมฺหา** นามาติ วุตฺเต,

“อาม ภิกฺขเว อิมสํ สตฺตานํ **ตฺมฺหา** นาม ภาริยา; ยถา อยโต **มลฺ** อญฺญตฺตนาตฺวา อยเมว ชาทฺติ วินาสฺสตี อปริโภกํ กโรตฺติ;

เอวเมวายํ **ตฺมฺหา** อิมสํ สตฺตานํ อพฺภนฺตฺเร อปุปฺขชิตฺวา เต สตฺเต นิริยาทิสฺสุ นินฺพตฺตาเปตฺติ วินาสํ ปาเปตฺติ วตฺวา อิมํ คาลมาห

“อยสา ว **มลฺ** สมฺภูทฺธาย

ตฺมฺภูทฺธาย ตเมว ชาทฺติ;

เอวํ อติโรนจารินํ

सानิ **กมฺมานิ** นยฺนตฺติ ทฺคคฺคินฺตฺติ.

[แก้หรือ]

ตตฺถ “อยสาติ: อยโต.

สมฺภูทฺธายาติ: สมฺภูทฺธิตฺวา.

ตฺมฺภูทฺธายาติ: ตโต อญฺญตฺตนาตฺวา.

อติโรนจารินนฺตฺติ:

โรนา วุจฺจติ จตฺตาริ ปจฺจเย “อิทฺมตฺถํ เอเตหิตฺติ” ปจฺจเวกฺขิตฺวา **ปริภฺภูชนฺปณฺญา**. ตํ อติกกมิตฺวา จรฺนฺโต อติโรนจารี นาม.

อิหํ วุตฺตํ โหติ “ยถา อยโต **มลฺ** สมฺภูทฺธาย อยโต สมฺภูทฺธิตฺตํ ตเมว ชาทฺติ;

เอวเมว จตฺตปจฺจเย อปุปฺจเวกฺขิตฺวา ปริภฺภูชนฺตํ อติโรนจารินํ สานิ **กมฺมานิ**

อตฺตนิ อญฺญตฺตนาตฺวา อตฺตโน สนนกาเนว ตานิ กมฺมานิ ทฺคคฺคิตฺติ นยฺนตฺติ.

๑ ส. ย. “อภาเชตฺวาติ นตฺถิ.

๒ ย. อิทฺมตฺถิตฺตํ อลฺลเมเตนาตฺติ.

เทศนาวสาน [พหุ](#) โสตาปตติผลาทีนิ ปาปุณีสูติ.

[ตีสตเถรวตถ.](#)

๔. โลหุทายิตเถรวตถุ.

“อสมุชฌายมลา มนุชดาติ: อิมํ ฌมมเทสนํ สตุถา เขตวเนน วิหรนโต โลหุทายิตเถโร” อารพภ กเถสิ.

[พระโลหุทายีอวดดีอยากแสดงธรรม]

สาวตถิโย กิร ปญจโกภิมิตตา อริยสาวกา ปุเรภตฺตํ ทานํ ทตฺวา ปจฺจภตฺตํ สปิเตลมชฺฐาณิตวตฺถาทีนํ คเหตุวา วิหารํ คนฺตวา ฌมมกถํ สฺถมฺนติ. ฌมมํ สฺตฺวา คมนกาเล จ สาริปุตฺตโมคคฺคลานานํ कुณเณ กเถนติ.

อุทายิตเถโร เตสํ กถํ สฺตฺวา “เอเตสํ ตาว ฌมมกถํ สฺตฺวา ตฺมฺเห เอวํ กเถถ, มม ฌมมกถํ สฺตฺวา กิณฺนุ โช กเถสฺสเถธาติ วทติ.

มนุชสา ตสฺส กถํ สฺตฺวา “อฺยฺมปิ เอโก ฌมมกถํโก ภวิสฺสตี, อิมสฺสาปิ อมฺเหตี ฌมมกถํ โสตุ วฏฺฐตีตี จินฺเตสุ.

เต เอกทิวสํ เถโร ยาจิตฺวา “ภนฺเต อฺชฺช อมฺหากํ ฌมมสฺสวณทิวสเถตี สงฺฆสฺส ทานํ ทตฺวา

“ตฺมฺเห ภนฺเต ทิวา ฌมมกถํ กเถยยาเถธาติ อาหํสุ.

โสปิ เตสํ อธิวาเสสิ.

[พระเถระไม่สามารถแสดงธรรมได้]

เตหิ ฌมมสฺสวณเวลาย อาคนฺตวา “ภนฺเต ฌมมํ โน กเถเถธาติ วุตเต, โลหุทายิตเถโร อาสเนน นิสีทิตฺวา จิตฺตวิชนี คเหตุวา จาเสนโต เอ กมฺปิ ฌมมปทํ อทิสฺวา “อหํ ปทภาณํ” ภณิสฺสามิ. อฺยฺมโณ ฌมมกถํ กเถตุตี วตฺวา โอตฺริ.

เต อฺยฺมเณน ฌมมกถํ กเถเปตฺวา ปทภาณตเถยา ปุณฺ ตํ อาสนํ อาโรปยีสฺสุ.

โส ปุณฺปิ กิณฺนิจิ อทิสฺวา “อหํ รตตี กเถสฺสามิ, อฺยฺมโณ ปทภาณํ ภณฺตุตี วตฺวา โอตฺริ.

เต อฺยฺมเณน ปทภาณํ ภณาเปตฺวา ปุณฺ รตตี เถโร อาณยีสฺสุ.

โส รตตีมฺปิ กิณฺนิจิ อทิสฺวา “อหํ ปจฺจฺเสว กเถสฺสามิ, รตตี อฺยฺมโณ กเถตุตี วตฺวา โอตฺริ.

เต อฺยฺมเณน” กเถเปตฺวา ปุณฺ ปจฺจฺเส ตํ อาณยีสฺสุ.

โส ปจฺจฺเสปิ” กิณฺนิจิ นาทฺทส.

[พระเถระถูกมหาชนไล่ไปตกหลุมคู]

มหาชน เลทฺขุทฺตฺตฺวาทีนํ คเหตุวา “อนฺธพาล ตฺวํ, สาริปุตฺตโมคคฺคลานานํ วณฺเณน กเถยมาเนน, เอวณฺเจวณฺจ วเทสิ.

อิทานิ กสฺมา น กเถสิตี สนฺตฺชเชตฺวา ปลายนตํ อฺนุพฺนธิ.

โส ปลายนโต เอกิสฺสา วจฺจกฺกุฎฺฐา ปติ.

๑ “ลาหุทายิตเถรณตีปิ ปาโฐ.

๒ “สรภณญฺญตี ปาโฐ.

๓ สี. ย. เอตถนฺตเร “รตตีนฺตี อตฺถิ.

๔ สี. ย. ปุณฺปิ.

มหาชนฺ โถ สมนฺภูฏาเปสิ "โลหฺพาทย์, สาริปุตฺตโมคคฺคฺลลาณานํ คุณณฺกถาย วตฺตมานาย, อุสฺสยฺนโต อตฺตโน ฌมฺมกฺธิกภาวํ ปกาเสตวา, มนฺุสเสทฺธิ สกฺกาเร กตฺวา 'ฌมฺมํ สุโณมาตี วุตฺเต, จตฺกขตฺตํ อาสเน นิสีทิตฺวา กเถตพฺพยุตฺตกํ กิณฺจิจิ อปสฺสนฺโต
'ตฺวํ อมฺหากํ อยฺเยทฺธิ สาริปุตฺตโมคคฺคฺลลาณตเถเรทฺธิ สทฺธิ ยุคฺคคฺคาหํ คณฺหเสตี เลทฺทพฺพทณฺฑทาทินิ คเหตุวา สนฺตชฺเชตฺวา ปลาปิยมาโน
วจฺจกฺกฺขิยํ ปตฺติตฺตติ.

[บุรพกรรมของพระโลหฺพาทย์]

สตฺถา อากฺคนฺตวา "กาย นุตฺถ ภูิกฺขเว เอตฺเรทฺธิ กถาย สนฺนินฺสินฺนาตี ปุจฺจิตฺวา, "อิมาย นามาตี วุตฺเต,
"น ภูิกฺขเว อิทาเนว, ปุพฺเพเปสฺส คฺกุณฺเป นิมนฺุคฺโคเยวาทิ วตฺวา อตฺตีตํ ออาหาริตฺวา

“จตฺตปโปทฺท อหํ สมม,	ตฺวมฺปิ สมม จตฺตปโปทฺท.
เอทฺธิ สิทฺท นินฺวตฺตสฺส,	กินฺนุ กิโธ ปลาเยสิ.
อสุจิจิ ปุติโลไมสิ	ทฺทคฺคนฺโธ วายสิ สุกฺกร,
สเจ ยฺชฺชมิทฺทกาไมสิ,	ชยฺ สมม ททาเม เตติ

อิมํ ชาตคํ^๑ วิตฺถาเรตฺวา กเถสิ "ตทา สิทฺท สาริปุตฺโต อโหสิ. สฺกุโร โลหฺพาทย์ติ.

สตฺถา อิมํ ฌมฺมเทสนํ อาหาริตฺวา "ภูิกฺขเว โลหฺพาทย์นินา อปมตฺตโก ฌมฺโม อุกฺคทฺตีโต, สขฺขมายํ ปน เนว อกาสิ;
ยงฺกิณฺจิจิ ปริยตฺตี คเหตุวา ตสฺสา อสฺขชฺชมาຍกฺรมฺมํ มลฺเลวาทิ วตฺวา อิมํ คาถมาห

“อสฺขชฺชมาຍมลา มนฺตฺวา,	อณฺุฎฺฐานมลา ชฺรฺธา,
มลํ วณฺณสฺส โกสฺชชฺ,	ปมาโท รกฺขโต มลฺนติ.

[แก้หรือ]

ตตฺถ "อสฺขชฺชมาຍมลาตี:^๒ ยา กาจิ ปริยตฺติ วา สิปฺปิ วา

ยสฺมา อสฺขชฺชมาຍนตฺสส อณฺุญฺญชฺชนตฺสส วินสฺสติ วา นินฺนตฺเร วา น อฺุปฺภูฏาตี; ตสฺมา "อสฺขชฺชมาຍมลา มนฺตฺวาตี วุตฺตํ.

ยสฺมา ปน ชฺรฺธาวาสํ วสนตฺสส อณฺุฎฺฐานยฺชฺชชฺชชฺชณาทินิ อภิโรนตฺสส ชฺรฺธา นาม วินสฺสติ; ตสฺมา "อณฺุฎฺฐานมลา ชฺรฺธาตี วุตฺตํ.

ยสฺมา คิทฺสิสฺส วา ปพฺพชิตฺสส วา โกสฺชชฺชวเสน สรริปฺปฏิชฺชคฺคนํ วา ปริกฺขารปฺฏิชฺชคฺคนํ วา อภิโรนตฺสส กายฺโย ทฺพพฺพณฺโณตี";
ตสฺมา "มลํ วณฺณสฺส โกสฺชชฺชนฺติ วุตฺตํ.

ยสฺมา ปน คาโว รกฺขนตฺสส ปมาทวเสน นินฺททาญนตฺสส วา กิณฺนตฺสส วา,

ตา คาโว อตฺติตฺถปภฺชนทนาทินา วา พาลมคฺโคจฺรธาทีอุปฺทฺทเวน วา ปเรสํ สาลิกฺเขตฺตาทินิ โอตฺริตฺวา ชาทฺทวเสน วา วินาสํ อปาชฺชนฺติ,
สยฺปิ ทณฺฑํ วา ปริภาสํ วา ปาปฺญาตี.

ปพฺพชิตํ วา ปน^๔ ฉ ทวารานิ อรกฺชนตํ ปมาทวเสน กิลฺเสสา โอตฺริตฺวา สาสนา จาเวณตี; ตสฺมา "ปมาโท รกฺขโต มลฺนติ วุตฺตํ.

โส ธิสฺส วินาสาทฺรเนน มลฺภูฏานิยตฺตา มลฺนติ อตฺถโย.

๑ สฺกุรชาตคํ ชฺ. ชา. ทฺก. ๒๗/๕๑. ตพฺภูฏกถา. ๓/๑๑.

๒ สี. ยฺ. อสฺขชฺชมาຍมลาตีตี นตฺถิ.

๓ สี. ยฺ. ทฺพพฺพณฺโณ โหตี.

๔ สี. ยฺ. ปพฺพชิตฺวา จ ปน.

เทศนาวสาน [พหุ](#) โสตาปตติผลาทีนิ ปาปุณีสฺสูติ.

[โลหุทายิตเถรวตฺถ.](#)

๕. อณฺเวยตรกฺลปฺตวตฺถุ.

“มลิตฺถิยา ทฺวจฺจริตฺนฺติ อิมํ ฌมฺมเทสํ สุตฺถา เวฬุเน วิหรนฺโต อณฺเวยตรํ กฺลปฺตํ อารพฺภา กเถสิ.

[สามิละอายเพราะภริยาประพฤตินอกใจ]

ตสฺส กิร สมานชาติกํ กุลกุมาริกํ อานะสุ.

สา อานิตฺทิวสโต ปฏฺฐาย อติจารินี อโหสิ.

โส กฺลปฺตโต ตสฺสา อติจาเรน ลชฺชิตฺ อสฺสจฺจ สมฺมุขีภาวํ อูปคฺนตฺ อสฺสโกนฺโต พุทฺธปฏฺฐานาทีนํ ปจฺฉินฺทิตฺวา
กตฺติปาหจฺจเยน สุตฺถารํ อูปสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมฺนตํ นิสินฺโน, “กึ อฺปาสก น ทิสฺสสฺสีติ วุตฺเต, ตมตฺถํ อโรรเจะสิ.

[สตรีเปรียบเหมือนของ ๕ อย่าง]

อถ นํ สุตฺถา “อฺปาสก พุทฺเพปิ มยา ‘อิตฺถิโย นาม นทีอาทิสฺทิสฺสา, ตาสฺ ปณฺชิตฺเตน โภโช น กาดพฺโพติ วุตฺตํ,
ตฺวํ ปน ภาวปฏฺิจฺฉนฺนตฺตา น สลลกฺเขสฺสีติ วตฺวา เตน ยาจิตฺ

“ยถา นที จ ปนฺโถ จ ปานาคารํ สภา ปปา,
เอวํ โลกิตฺถิโย นาม, เวลา ตาสํ น วิชฺชตีติ^๑

ชาติกํ^๒ วิตฺถาเรตฺวา “อฺปาสก อิตฺถิยา ทิ อติจารินีภาโว, ทานํ เทนตสฺส มจฺเจะรํ,
อิธโลกปฺรโลเกสุ สุตฺตานํ อกุสลกมฺมํ วินาสนตฺเถน มลํ, อวิชฺชา ปน สพฺพมลาณํ อุตฺตมํ มลนฺติ วตฺวา อีมา คาถา อภาสิ

“มลิตฺถิยา ทฺวจฺจริตฺ มจฺเจะรํ ททโต มลํ,
มลา เว ปาปกกา ฌมฺมา อสฺมี โลเก ปรมฺหิ จ,
ตโต มลา มลตรํ อวิชฺชา ปรมํ มลํ,
เอตํ มลํ ปหนฺตฺวาน นิมฺมลา โหถ ภิกฺขโวติ.

[แก้อรธ]

ตตฺถ “ทฺวจฺจริตฺนฺติ:^๓ อติจโรร.

อติจารินิณฺหิ อิตฺถิ สามีโกปี เคหา นีหฺรติ, มาตาปิตฺุณํ สนฺตํ คจฺฉนฺตํ “ตฺวํ กุลสฺส อคารวภูตา อกฺขีหิปี น ทฺลฺลพฺพาติ ตํ นีหฺรนฺติ;

สา อนาถา วิจฺรนฺตี มหาทฺกฺขํ ปาปฺณาติ; เตนสฺสา ทฺวจฺจริตฺ “มลนฺติ วุตฺตํ.

ททโตติ: ทายกสฺส.

ยสฺส ทิ เขตตฺกสนกาเล “อิมสฺมี เขตเต สมฺปนฺเน, สลากภตฺตาทีนํ ทสฺสามีติ จินฺเตนตฺสฺส, นิปฺพนฺเน สสฺเส,

มจฺเจะรํ อฺปฺปชฺชิตฺวา จาคจฺจิตฺตํ นีวาเรติ;

๑ อนนฺทิตฺตชาตเก “นาคํ กุชฺฉนฺติ ปณฺชิตฺตาติ ทิสฺสตี ตมฺปน อสาดมฺนตฺชาตเก ทิสฺสตี. ปมาทฺลิจิเตน ภวิตฺทพฺ.

๒ อนนฺทิตฺตชาตกํ ขุ. ชา. เอก. ๒๗/๒๑. ตพฺพภูทฺธา. ๒/๙๘.

๓ ส. ย. เอตฺถนฺตเร “เอตฺถาติ อตฺถิ.

โส, มจฺเจรวเสน จากจิตฺเต อวิรุหนเต, “มนุสฺสสมปตฺตี ทิพฺพสมปตฺตี นิพฺพานสมปตฺตินฺติ ติสฺโส สมปตฺติโย น ลภติ;
เตน วุตฺตํ “มจฺเจรํ ททโต มลนฺติ.

อณฺฏสุปี เอวฺรุเปสุ เอเสว นโย.

ปาปกกา ฐมมาติ: อกฺุสลา ฐมมา ปน อธิโลเก จ ปริโลเก จ มลเมว.

ตโตติ: เหฏฐา วุตฺตมโล.

มลตรนฺติ: อติเรกมลํ โว กเลมิตี อตฺถ.

อวิชชาติ: อฏฐวตฺถกํ อณฺฎาณเมว ปรมํ มลํ.

ปหนฺตวานาติ: เอตํ มลํ ชหิตฺวา ภิกฺขเว ตุมहे นิम्मลา โหธาติ อตฺถ.

เทสนาวसानเ พหุ โสตาปตฺติผลาทีนึ ปาปฺณิสฺสูติ.

อณฺฏตรกฺลปฺตวตฺถ.

๖. จุฬสาริกิกุขุตถ.

“สุชีวั อหิริเกนาติ อิมิ รัมมเทสนิ สุตถา เขตวเน วิหรนโต จุฬสารินนาม สาริปุตตตเถรสส สหุจิวิหาริกิ อารพภ กเถสิ.

[พระจุฬสารีได้โภชนะเพราะทำเวชกรรม]

โส กิร เอกทิวสั เวชชกมมึ กตวา ปณิตโฆชนิ ลภิตวา อาทาย นิภขมนโต อนตรามคเค เถริ ทิสวา

“ภนเต อิทิ มยา เวชชกมมึ กตวา ลทธิ, ตุมहे อญญุตถ เอวรูปิ โภชนิ น ลภิสสถ, อิมิ ภูณชถ,

อหิ เต เวชชกมมึ กตวา นิจกาลลึ เอวรูปิ อาหาริ อหริสสามิติ อาห.

เถโร ตสส วจัน สุตวา ตุนหิภูโตว ปกคามิ.

ภิกขุ วิหาริ อาคนตวา สตถุ ตมตถึ อโรเจสุ.

[ผู้ตั้งอยู่ในอนสนกรรม เป็นอยู่ง่าย]

สตถา “ภิกขเว อหิริโก นาม ปคพโภ กากสทิสเส หุตวา เอกวิสตติวธาย อนสนาย รุตวา สุขิ ชีวติ,

หิโรตตปสมปนโน ปน ทุกขิ ชีวติติ วตวา อิมา คาคา อภาสิ

“สุชีวั อหิริเกน

กากสุเรน ธัสินา

ปกขณทินา ปคพเภณ

สงกิลิฐฐเณ ชีวติ;

หิริมตา จ หุชชีวั

นิจจึ สุกิเวสินา

อสิเนนาปคพเภณ^๑

สุทธาชีเวน ปสสตติ.

[แก้อรธ]

ตถถ “อหิริเกนาติ: ฉินนหิโรตตปเปเกน.

เอวรูปเณ ทิ อมาตรมเว “มาตา เมติ อปิตาทโย เอว “ปิตา เมติอาทินา นเยน วตวา

เอกวิสตติวธาย อนสนาย ปติฐฐาย สุขเณ ชีวติ สุกกา.

กากสุเรนนาติ: สุรกากสทิสเณ.

ยถา ทิ สุรกาโก กุลสมเรสุ ยาคูอาทินิ คณหิตุกาโม ภิตติอาทิสู นิสิตติวา อตตโน โอลิเกนภาวั ญตวา อนโละเกนโต^๒ วिय

อญญาวิทโตโก วिय นิหุทายนโต วिय จ หุตวา มนุสสานิ ปมาทึ สลลภเขตวา อนุปติตวา, “สุสุติ วทนเตสุ เยว,

ภาชนโต มุขปุริ คเหตุวา ปลายติ;

เอวเมว อหิริปกคคโลกิ ภิกขุหิ สหิ คามิ ปวิสิตวา ยาคูภตตฐฐานาทินิ ววฐฐเปติ,

ตถถ ภิกขุ ปิณชทาย จริตวา ยาปนมตถึ อาทาย อาสนสาลึ คนตวา ปจจเวกขนตา ยาคู ปิวิตวา กมมฐฐานึ มนสิกรอนตา สขุมายนติ

อาสนสาลึ สมนชชนติ;

อัย ปน กิลยจิ ออกตวา คามาภิมุไซว โหติ,

๑ ส. ย. อสิเนนปคพเภณ.

๒ ส. โอลิเกนโต.

โส ภิกขุทฺติ “ปัสสณฺณมฺหิตฺตํ โอลฺลิกฺขมาโนปฺปิ อโนโลเกนโต วีย อณฺญาวิทฺโต วีย นินฺทาทายโนโต วีย คณฺฐิกํ ปฏฺมฺญณฺจโนโต วีย
จิวฺรํ สวิทฺทโนโต วีย หุตฺวา “อสุกํ นาม เม กมฺมํ อตฺถิตฺติ วทฺนโต อุกฺกุฏฺฐายาสนา คามํ ปวิสิตฺวา
ปาโต ววฺกฺกฺฐาปิเตสฺส เคเหสฺส อณฺญตรํ เคหํ อฺปสงฺกมิตฺวา,
ฆรฺมานุสเกสฺส โลกํ กวาวฺภูํ ปิธาย ทฺวาเร นิสิตฺติวาทา กนฺตฺนเตสฺสปี, เอเกน หตฺถเณน กวาวฺภูํ ปณฺนาเมตฺวา อนฺโต ปวิสฺติ;
อถ นํ ทิสฺวา อกามกาปิ อาสเน นิสิตฺทาเปตฺวา ยาคฺคาทิสฺสํ ยํ อตฺถิตํ ตํ เทนฺติ.

โส ยาวทตฺถํ ภูณฺชิตฺวา อวเสสํ ปตฺเตน อาทาย ปกฺกมฺติ;

อฺยํ กากฺกุสฺโร นาม; เอวรฺูเปน อหิริเกน สฺวีนฺติ อตฺถโถ.

ธฺสินานฺติ: “อสุกตฺถโร นาม อปฺปิจฺฉโตอาทินิ วทฺนเตสฺส, “กึ ปน มยฺปิ น อปฺปิจฺฉตฺติอาทินา วจเนน ปเรสํ คุณฺธํสนฺตตาย ธฺสินา.

ตถารุปฺสส ทิ วจฺนํ สุตฺวา “อฺยํ อปฺปิจฺฉตฺติอาทินิ คุณฺธํยฺตฺโตติ มณฺญมฺานา มนฺุสฺสา ทาทพฺพํ มณฺญนฺติ.

โส ปน ตโต ปฏฺฐาย วิญฺญปฺริสํ จิตฺตํ อาราเธตฺตํ อสฺกโกนฺโต ตมฺหาปิ ลากา ปรีหายติ.

เอวํ ธฺสิ ปฺคฺคโล อตฺตโนปฺปิ ปเรสฺสาปิ ลากํ นาเสตฺติเยว.

ปกฺขนฺทินานฺติ: ปกฺขนฺทจารินา ปเรสํ กิจฺจანი อตฺตโน กิจฺจანი วีย ทสฺเสนฺเตน.

ปาโตว ภิกฺขุสฺส เจตฺยงฺคณาทิสฺสํ วตฺตํ กตฺวา กมฺมกฺกุฏฺฐานมนฺสิกาเรน โลกํ นิสิตฺติวาทา อุกฺกุฏฺฐาย คามํ ปิณฺฑทาย ปวิสฺนเตสฺส,
มุขํ วัชฺวิตฺวา ปณฺฑกฺกาสาปารุปนอกฺโขณฺชิสฺสํสมกฺขนาทิตฺติ อตฺตภาวํ มณฺเฑตฺวา สมนฺชฺชนฺโต วีย เทวํ ตโย สมนฺชฺชนฺนีปฺหาเร ทตฺวา
ทวารโกฏฺฐกาภิมุโข โหติ;

มนฺุสฺสา ปาโตว “เจตฺยํ วนฺทิสฺสาม มาลาปฺุขํ กริสฺสามาติ อาคตฺวา

ตํ ทิสฺวา “อฺยํ วิหาโร อิมํ ทหฺรํ นิสฺสาย ปฏฺิษฺคฺคณํ ลภฺติ, อิมํ มา ปมฺชฺชิตฺถาติ วตฺวา ตสฺส ทาทพฺพํ มณฺญนฺติ.

เอวรฺูเปน ปกฺขนฺทินา สฺวชีวํ.

ปกฺพเณนานฺติ: กายปาคพฺภิยาทิตฺติ สมนฺนาคเตน.

สงฺกิลฺกฺฐเณน สฺวชีวณฺติ: เอวํ สฺวชีวํ กปฺเปตฺวา สฺวชนฺเตน ทิ ปฺคฺคเลน สงฺกิลฺกฺฐเณน หุตฺวา สฺวชีวํ นาม โหติ.

ตํ ทฺุชฺชชีวํ ปาปฺชีวิตฺเมวาทิ อตฺถโถ.

หิริเมตา จาติ: ทิโรตฺตปฺปสมฺปนฺเนน ปฺคฺคเลน ทฺุชฺชชีวํ.

โส ทิ อมาตาทโย “มาตา เมตฺติอาทินิ อวตฺวา อธฺมมิกํ ปจฺจเย คุณฺธํ วีย ชิกฺขจฺฉนฺโต ธมฺเมเนน สเมเนน ปรีเยสนฺโต สปทานํ ปิณฺฑทาย จริตฺวา
สฺวชีวํ กปฺเปนฺโต ลฺุชฺชชีวํ สฺวชีวํ อตฺถโถ.

สฺุจฺฉเวสินานฺติ: สฺุจฺฉินิ กายกมฺมาทินิ คเวสนฺเตน.

อสิเนนานฺติ: สฺวชีวตฺตฺติยา อสิเนน.

สฺุทฺธาชีเวเนน ปสฺสตาติ: เอวรฺูโป ทิ ปฺคฺคโล สฺุทฺธาชีโว นาม โหติ,

เตน เอวํ สฺุทฺธาชีเวเนน ตเมว สฺุทฺธาชีโว สารโต ปสฺสตา ลฺุชฺชชีวเวเนน ทฺุชฺชชีโว โหติ อตฺถโถ.

เทสนาวสานเ พฺุ โสตาปตฺติณฺลาทินิ ปาปฺณิสฺสูติ.

๗. ปญจอุปาสกวัตถุ.

“โย ปาณมตติมาเปตตี อิมั ฌมมเทสนัน สตถา เขตวเนน วิหระนโต ปญจ อุปาสเก อารพภ กเถสิ.

[อุบาสกเถียงกันในเรื่องศีล]

เตสุ หิ เอโก ปาณาติปาตาเวรมณีสีกขาปทเมว รกขติ. อิตเร อิตราณี.

เต เอกทิวสั “อหัง ทุกกรั กโรมิ, ทุกกรั รกขามิตี วิวาทาปนา สตุ สนตีกั คนตวา วนทิตวา ตมตถั อโรเจสุ.

[พระศาสดาทรงตัดสิน]

สตถา เตสั กถั สุตวา เอกสีลปิ กนิฐุทัง อกตวา “สหพพานเว ทุกุขานีตี วตวา อีมา คาถา อภาสิ

“โย ปาณมตติมาเปติ,	มุสาวาทลจ ภาสติ,
โลเก อทินัน อาทียติ,	ปรทารลจ คจจติ,
สุราเมรยปานลจ	<u>โย</u> นโร อนุยูลขติ:
อิเชว <u>เมโส</u> โลกสมิ	มุลั ขนติ อตตโน.
เอวั โภ ปุริส ชานาหิ	<u>‘ปาปธมมา</u> อสณญตา’
มา ตั <u>โลโก</u> <u>อธมโม</u> จ	จิริ์ ทุกุขาย รนธยุนติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “โย ปาณมตติมาเปตตี: สาหตถิกาทีสุ ฌสุ ปโยเคสุ เอกปปโยเคนาปิ ปรสส ชีวิตินทริยั อุปัจฉินทติ.

มุสาวาทนติ: ปรสสั อตถลณชนกั มุสาวาทลจ ภาสติ.

โลเก อทินัน อาทียตี: อิมสมิ สตตโลเก เถยยาวหาราทีสุ เอเกนาปิ อวหารเนน ปรปริคคหิตั อาทียติ.

ปรทารลจ คจจตี: ปรสส รกขติโคปิเตสุ ภณเทสุ อปรชณนโต อุปปลจาร์ จรติ.

สุราเมรยปานนติ: ยสส กสสจิจิ^๑ สุราย เจว เมรยสส จ ปานั.

อนุยูลขตี: เสวติ พหุสิกรโธติ.

มุลั ขนตี: ติฐุตุ ปรโลโก, เอโส ปน อิช โลกสมิเยว, เยน เขตตวตถุอาทินา มุเลน ปติฐุเทย;

ตปิ อฐุเปตวา วา วิสสชเขตวา วา สุรั ปิวนโต อตตโน มุลั ขนติ อนาโถ กปโณ หุตวา วิจรติ.

เอวั โภติ: ปญจทุสสีลกมมการกั ปุคคัลล อาสปติ.

ปาปธมมาติ: ลามกธมมา.

อสณญตาติ: กายสณญมาทิวริทิตา. “อเจตสาตีปิ ปาโร. “อจิตตกาตี อตโถ.

โลโก อธมโม จาติ; โลโก เจว โทโส จ. อุภยปี เหต อุกุสลเมว.^๒

๑ “ยาย กายจิติ ยุตตตรั. อิตถิลิงคิกสส ปทสส อนนตรั ฐูปิตตตา ยมภาวิสสติ ภยั วา ฌมกิตตตั วา โลมหิสเ วา โส น ภาวิสสตีติ นิทสสนั.

๒ สี่. ย. อุกุสลมุลลฐาน.

จิริ ทุคฺขาย รณฺธยุํติ: จิริ กาลิํ นิริยทุคฺคาทีนํ อตุถาย เอเต ธมฺมา มา ฆาเตนตุ มา มหฺทนฺตฺติ อตฺโถ.

เทสนาวสานเ เต ปญจ อุปาสกา โสตาปตฺติผลเ ปตฺติภูฏหฺสิ.

สมปตฺตานปี สาคฺติกา ธมฺมเทสนา อโหสิตี.

ปญจอุปาสกวัตถุ.

๘. ติสสหรวตถุ.

“ททาติ เว ยถาสทฺธุนติ อิมํ ฐมฺมเทสนํ สตถา เซตวเน วิหรนฺโต ติสสหฺรํ นาม อารพฺภ กเถสิ.

[พระติสสะนินทาชนอื่น แต่ชมเชยญาติของตน]

โส กิร “อนาถปิณฑิกสฺส คหปติโน วิสาขาย อุปาสิกาयाติ ปถจฺจนฺปิ อริยสาวกโกฏฺฐิโน ทานํ นินฺทนฺโต วิจฺริ,
อสทิสทานปี นินฺทียะว, เตสํ ทานคฺเค สิตฺถํ ลภิตฺวา “สิตฺถนฺติ นินฺทิตฺ, อุณฺหํ ลภิตฺวา “อุณฺหนฺติ นินฺทิตฺ,
อปฺปิ เทนฺเตปิ “ก็ อิม อปฺปมตฺตํ เทนฺตํ นินฺทิตฺ, พหุํ เทนฺเตปิ “อิมสํ เคเห ฐปนฺนฐานํ มถฺญเณ นตฺถิ,
นนุ นาม ภิกฺขุณฺ ยปมตฺตํ ทาทพฺพิ, เอตฺตํ ยาคุมฺมตฺ นีรตฺถกเมว วิปฺชชิตฺติ นินฺทิตฺ;
อตฺตโน ปน ญฺาตเก อารพฺภ “อโห อมฺหากํ ญฺาตกานํ เคห จตฺตุหิ ทิสฺสทฺทิ อากตฺตานํ ภิกฺขุณฺ โอบานนฺตฺนฺติอาทินิ วตฺวา ปสฺสํ ปวตฺเตติ.

[พวกภิกษุสอบสวนฐานะของติสสะ]

โส ปเนกสฺส โทวาริกสฺส ปุตฺโต ชนปํ วิจฺรณฺเตหิ วชฺฌกฺกิทฺ สทฺธิ วิจฺรณฺโต สาวตฺถิ ปตฺวา ปพฺพชิตฺโต.

อด นํ ภิกฺขุ เอวํ มนุสฺसानํ ทานานิ นินฺทนฺตํ ทิสฺสวา “ปริคคฺทิสฺสาม” นนฺติ จินฺเตตฺวา “อาวุโส ตว ญฺาตกา กหํ วสนฺตํติ ปุจฺจิตฺวา “อสุ
กคาเม นามาติ สุตฺวา กติปิเย ทฺเร เปเสสุ.

เต ตตฺถ คนฺตฺวา คามวาสิเกหิ อาสนสาลาเย นิสฺสทาเปตฺวา กตสฺสกาธา ปุจฺจิสฺสุ

“อิมมฺหา คามา นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชิตฺโต ติสฺโส นาม ทฺทโร อตฺถิ? ตสฺส กตฺเม ญฺาตกาติ.

มนุสฺสา “อิตฺ กุลเคหโต นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชิตฺทวารโก นตฺถิ: กนฺนุ โข อิม วทนฺตํติ จินฺเตตฺวา

“ภนฺเต เอโก โทวาริกปุตฺโต วชฺฌกฺกิทฺ สทฺธิ วิจฺริตฺวา ปพฺพชิตฺติ สฺโณม, ตํ สนฺธาย วเทถ มถฺญเณติ อาหํสุ.

[จับโกหกได้]

ทฺทรภิกฺขุ ตสฺส ตตฺถ อิสฺสรณฺญฺาตกานํ อภาวํ ญฺุตฺวา สาวตฺถิ คนฺตฺวา “อการณเมว ภนฺเต ติสฺโส วิลปนฺโต วิจฺรตฺติ
ตํ ปวตฺตํ ภิกฺขุณฺ อาโรเจสุ.

ภิกฺขุปิ ตถาคตสฺส อาโรเจสุ.

[บุรพกรรมของพระติสสะ]

สตถา “น ภิกฺขเว อิทาเนว เอส วิกตฺถนฺโต วิจฺรติ; ปุพฺเพปิ วิกตฺถโก อโหสิตี วตฺวา, ภิกฺขุหิ ยาจิตฺ อตฺตํ อหริตฺวา

“พหุํปี โส วิกตฺถเยย อญฺญํ ชนปํ คโต.

อนฺวาคนฺตฺวาน ทูเสยฺย, ภูยฺช โภเค กฺฎาหกาติ

อิมํ กฺฎาหกาชชตฺกํ” วิตฺถาเรตฺวา “ภิกฺขเว โย หิ ปุคฺคโล, ปเรหิ อปฺเป วา พหุเก วา ลูเช วา ปณฺเฑ วา ทินฺเน,
อญฺญเอสํ วา ทตฺวา อตฺตโน อทินฺเน, มงฺกุ โหติ; ตสฺส มฺมานํ วา วิปฺสฺสนา วา มคฺคผลานิ วา น อุปฺปชฺชนฺตํติ วตฺวา
ฐมฺมํ เทเสนฺโต อิมฺมา คาธา อภาสิ

๑ ปริคคฺทิสฺสามาติปิ ปาโร.

๒ ขุ. ชา. เอก. ๒๗/๔๐. ตทญฺญกฺถา. ๒/๓๒๖.

“ททาติ เว ยถาสทธี	ยถापसाथनं <u>खिโน</u> ;
त्तत्त <u>यो</u> मङ्गुतो षोति	प्रेसं पानिगोचने,
न <u>सो</u> त्तिवा वा रत्ती वा	समाधिं अधिच्छति.
यत्त <u>जेतं</u> समुच्चिन्नं	मुलच्छज्जं ^१ समुहत्तं,
<u>स</u> वे त्तिवा वा रत्ती वा	समाधिं अधिच्छत्ति.

[แก้อรรถ]

ตตถ “ททาติ เว ยถาสทธี: ลุขปุปณินตาทีสุ ยงกิญจิ เทนโต ขิโน ยถาสทธี อตตโน สทธานุรูปเมว เทติ.

ยถापसाथनन्ติ: เถรนวาทิสุ จสส ยสมิ ยสมิ ปสาโท อุปฺปชฺชติ, ตสส เทนโต ยถापसाथนं อตตโน ปสาทานุรูปเมว เทติ.

ตตถาติ: ตสมิ ปรสส ทาเน “มया อปปิ ลทธี, ลูขิ ลทธี มङ्गุภาวํ อापชฺชติ.

สมาธินติ: โส ปุคฺคโล ทิวา वा रत्ती वा उपजारपुनावसेन वा मคคผลवसेन वा समाधिं नाधिच्छति.

ยत्त เจตन्ติ: ยत्त ปุคฺคलสฺส เอตํ เอเตสุ ฐานेषु มङ्गุภาวสงฺขาตं อกุสลं समुच्चिन्नं मुलच्छज्जं กตฺวา อรหत्तมคฺคญาเณน समुहत्तं.

โส วุตตปฺปการิ समाधिं अधिच्छत्ति อตฺถो.

เทसनาวसाने พหุ โสตาปตติผลาทีนิ ปापुณิสฺสูติ.

ตีสสทรวรรตถุ.

๙. ปญจอุปาสกวัตถุ.

“นตถิ รากสโม อคคิตติ อิมิ ฌมมเทสนิ สตถา เซตวเน วิหรนโต ปญจ อุปาสเก อารพภ กเถสิ.

[อุบาสก ๕ คนไปฟังธรรม]

เต กิร ฌมมิ โสตุกามา วิหาริ คนตวา สตถาริ วนทิตวา เอกมณฺฑิ นิสสิทิสฺสุ.

พทุธานญจ

“อัย ขตติโย อัย พราหมโณ อัย อทโธ อัย ทุคโคโต, อิมสฺส อุหาริ กตวา ฌมมิ เทสิสฺสามิ, อิมสฺส โนติ จิตฺต น อุปฺปชฺชติ.

ยงฺกณฺจ อารพภ ฌมมิ เทเสนโต ฌมมคารวิ ปุรกฺขตวา อากาสคฺจคฺ โอตารเนโต วิย เทเสติ.

เอว เทเสนตฺสส ปน ตถาคตฺสส สนฺติเก นิสินฺนานิ เตสํ เอโก นิสินฺนโกว นิทฺทายิ, เอโก องฺคฺลียา ภูมิมิ วิลิขฺนโต^๑ นิสสิทิ,

เอโก รุกฺโข จาเลนโต นิสสิทิ, เอโก อากาสํ อุโลเกนโต นิสสิทิ, เอโก ปน สกฺกจฺจ ฌมมิ อสฺโสสิ.

อานนฺตเถโร สตถาริ วิชฺมาโน เตสํ อาการิ โอลเณโต สตถาริ อาท “ภนฺเต ตุมฺहे อิมสํ มหาเมฆคฺชิตฺ คชฺชนฺตา ฌมมิ เทเสถ,

เอเต ปน, ตุมฺhesุ ฌมมิ กเถนฺเตสุ, อิทฺถจิทฺถจ กโรนฺตา นิสินฺนาติ.

“อานนฺท ตฺวิ เอเต น ชานาสีติ.

“อาม น ชานามิ ภนฺเตติ.

[ประวัติเดิมของอุบาสก ๕ คน]

“เอเตสุ ทิ โย เอส นิทฺทายนโต นิสินฺโน, เอส ปญจ ชาตีสฺตานิ สบฺปิโยนินิ นินฺพตฺติตฺวา โภเคสุ สิสฺสุ ฐฺเปตฺวา นิทฺทายิ,

อิทานิ ปิสฺส นินฺทาย ติตฺติ นตถิ, นาสฺส กณฺณมฺม สทฺโท ปวิสฺตีติ.

“กิ ปน ภนฺเต ปฏฺฐิปาฏฺฐียา กเถถ อุทาทุ อนฺตรนฺตราติ.

| “อานนฺท เอเตสฺส ทิ ‘กาลเณ มนฺุสฺสตฺตํ กาลเณ เทวตฺตํ กาลเณ นาคตฺตฺนฺติ เอว อนฺตรนฺตรา อุปฺปชฺชนฺตฺสส^๒

อุปฺตติโย สพฺพญฺญตฺตฺวาณนาปิ น สกฺกา ปริจฺฉินฺทิตฺุ,

ปฏฺฐิปาฏฺฐียา ปเนส ปญจ ชาตีสฺตานิ นาคโยนินิ นินฺพตฺติตฺวา นินฺทายนฺโตปิ นินฺทาย อตฺตโตเยว,

องฺคฺลียา ภูมิมิ วิลิขฺนโต นินฺนบุรีโสปิ ปฏฺฐิปาฏฺฐียา ปญจ ชาตีสฺตานิ คณฺุปาทโยนินิ นินฺพตฺติตฺวา ภูมิมิ ขนิ,

อิทานิปี ปุพฺพาจินฺนวเสณ ภูมิมิ วิลิขฺนโตว มม สทฺทํ น สฺสุณาติ,

เอส รุกฺโข จาเลนโต นินฺนบุรีโสปิ ปฏฺฐิปาฏฺฐียา ปญจ ชาตีสฺตานิ มกฺกโยนินิ นินฺพตฺติ, อิทานิปี ปุพฺพาจินฺนวเสณ รุกฺโข จาเลติเยว.

นาสฺส กณฺณมฺม สทฺโท ปวิสฺติ,

เอส อากาสํ อุโลเกนโต นินฺนพราหมโณปิ ปฏฺฐิปาฏฺฐียา ปญจ ชาตีสฺตานิ นกฺขตฺตปาฐฺโก หุตฺวา นินฺพตฺติ,

อิทานิปี ปุพฺพาจินฺนวเสณ อชฺชาปี อากาสเมว อุโลเกติ, นาสฺส กณฺณมฺม สทฺโท ปวิสฺติ,

๑ ส. ย. ขณฺนโต.

๒ ม. ส. ย. อุปฺปชฺชนฺตฺสส.

เอส สกฺกจฺจํ ฌมฺมํ สฺยณนฺโต นินฺนินฺนพฺราหฺมโณ ปน ปฏฺวีปาฏฺวียา ปฺลยจ ชาตีสตานิ ตินฺนํ เวทานํ ปารคฺคู มนฺตชฌายกพฺราหฺมโณ หุตฺวา นิพฺพตฺติ, อิทานิปิ มนฺตํ สํสฺนทฺนฺโต วีย สกฺกจฺจํ สฺยณนฺตฺติ. |

“ภนฺเต ตุมฺหากํ ฌมฺมเทสฺนา ฉวฺวิทฺนึ เฉตฺวา อภฺยวฺยทฺตํ อหจฺจ ตินฺนํ; กสฺมา อิมฺ, ตุมฺเหสุปิ ฌมฺมํ เทสฺเนเตสุ, สกฺกจฺจํ น สฺยณนฺตฺติ.

“อานนฺท ‘มม ฌมฺโม สฺยสฺวานิโยติ สยฺญํ กโรสิ มยฺญเอติ.

“กึ ปน ภนฺเต ทฺยสฺวานิโยติ.

“อาม อานนฺทาทิ.

“กสฺมา ภนฺเตติ.

“อานนฺท ‘พฺุทฺโธติ วา ‘ฌมฺโมติ วา ‘สจฺจติ วา ปทฺ อิมฺเหติ สตฺเตหิ อนฺนเกสุปิ กปฺปสฺตสฺสเสสุ อสฺสฺตปฺพพฺ; ตสฺมา อิมฺ” ฌมฺมํ โสตุํ น สกฺโกนฺตฺติ; อนมตฺตเค ปน สํสาเร อิมฺ สฺตฺตา อนฺนกวฺยทฺตํ ตฺริจฺฉานกถํเยว สฺยณนฺตา อาคฺตา; ตสฺมา สุราปานเกหิมฺนทฺลาทีสุ คายนฺตา นจฺจนฺตา จรฺนติ, ฌมฺมํ โสตุํ น สกฺโกนฺตฺติ.

“กึ นิสฺสาย ปนฺเต น สกฺโกนฺตฺติ ภนฺเตติ.

อถสฺส สฺตฺถา “อานนฺท รากํ นิสฺสาย โทสํ นิสฺสาย โมนํ นิสฺสาย ตณฺหํ นิสฺสาย น สกฺโกนฺตฺติ; รากคฺคิสิทฺโธ อคฺคิ นาม นตฺถิ, โย ฉาริกิปี” อทฺสเสตฺวา สตฺเต ทหฺติ; กิจฺจปิ หิ สตฺตฺสุริยปาตฺถวํ นิสฺสาย อุปฺปนฺโน กปฺปวินาสโก อคฺคิปิ กิจฺจ อวฺเสเสตฺวา โลกํ ทหฺติ, โส ปน กทาจิเยว ทหฺติ; รากคฺคิโน อทฺทนกาโล นาม นตฺถิ; ตสฺมา รากสโม วา อคฺคิ โทสสโม วา คโ โมหสมํ วา ชาลํ ตณฺหาสฺมา วา นทฺ นาม นตฺถิติ วตฺวา อิมํ คาลมาห

“นตฺถิ รากสโม อคฺคิ, นตฺถิ โทสสโม คโ,
นตฺถิ โมหสมํ ชาลํ, นตฺถิ ตณฺหาสฺมา นทฺติ.

[แก้อรรถ]

ตตถ “รากสโมติ: รุมาทิสฺสุ กิจฺจ อทฺสเสตฺวา อนฺโตเยว อภฺยวฺยทฺตํ ฌมฺมํ นาม นตฺถิ.

โทสสโมติ: ยฺกขคฺคหฺอชฺรคฺคหฺมฺกิลคฺคทาทย เอกสมิเยว อตฺตภาเว คณฺหิตุํ สกฺโกนฺตฺติ,

โทสคฺคโ ปน เอกนฺตเมว คณฺหาตฺติ โทสฺเน สโม คโ นาม นตฺถิ.

โหมสมํ ชาลนฺติ: โอนทฺธน ปรีโยนทฺธนตฺเถน ปน โมเหน สมํ ชาลํ นาม นตฺถิ.

ตณฺหาสฺมาติ: คจฺจาทินํ นทฺนํ ปฺณณกาโลปิ อุนกาโลปิ สฺกขกาโลปิ ปญฺญายติ,

ตณฺหาเยว ปน ปฺณณกาโล วา สฺกขกาโล วา นตฺถิ, นิจฺจํ อุนาว ปญฺญายติทฺติ ทฺยปฺปฺรณตฺเถน ตณฺหาเยว สฺมา นทฺ นาม นตฺถิติ อตฺถ.

เทสฺนาวสฺเนน โส สกฺกจฺจํ ฌมฺมํ สฺยณนฺโต อุปาสก โสตาปตฺติผลฺเล ปตฺติภฺยวฺยทฺตํ.

สมปตฺตานปิ สาทฺถิกา ฌมฺมเทสฺนา อโหสิติ.

ปญจอุปาสกวตฺถุ.

๑ “อิมฺเหติ ปเทน ภวิตพฺพ.

๒ สึ. ยฺ. โส ฉาริกิปี อเสเสตฺวา.

๑๐. เมณฑกเสฏฐีวตถุ.

“สุทสส์ วชชมนญเญสนติ อิมั รัมมเทสนั สตถา ภาทียั นิสสาย ชาตียาวเน วิหรนโต เมณฑกเสฏฐี อารพภ กเถสิ.

[พระศาสดาเสด็จไปภัททียนคร]

สตถา กิร องคตตราเปสุ^๑ จาริกั จรณโต “เมณฑกเสฏฐีโน จ ภริยาย จสส จนทปพุมาย ปุตตสส จ ธนญชยเสฏฐีโน สุนิสาย จ สุมเนเทเวีย นตตาย จ วิสาขาย ทาสสส จ ปุณณสสาตี อิมะสั โสตาปตติผลูปนิสสยั ทิสวา ภาทียนครั คนตวา ชาตียาวเน วิहाสิ.

เมณฑกเสฏฐี สตถุ อากมนั อสโสสิ.

[เหตุที่ได้นามว่าเมณฑกเศรษฐี]

“กสมา ปนเส เมณฑกเสฏฐี นาม ชาโตติ.

ตสส กิร ปจฉิมเคเห อฏฐกรีสมตเต ฐาเน ทถธิสสอุสภปมาณา สวณณเมณฑกา ปฐวี ภินทิตวา ปิฎฐียา ปิฎฐี ปหรมานา อฏฐหัสสุ เตสั มุชเสสุ ปยจวณณมานั สุตตานั เคนชุกา ปกชิตตา โหนติ.

สปปิตลสมฐาณิตาที่หิ วา วตถจฉาพทหิรญญสุวณณาที่หิ วา อตเถ สติ, เตสั มุชโต เคนชุกั อปนเนติ.

เอกสสาปี เมณฑกสส มุชโต ชมพพิปวาสินั ปโหนกั สปปิตลสมฐาณิตวตถจฉาพทหิรญญสุวณณ นิกขมิ.

ตโต ปฏฐาย “เมณฑกเสฏฐีตี ปญญายติ.

[บุรพกรรมของท่านเศรษฐี]

“กั ปนสส ปพพกมมนติ.

วิปสสิพททกาเล กิร เอส อวโรชสส นาม กุฎุมพิทสส ภาคินเญโย มาตุเลน สมานนาโม อวโรโซ นาม อโหสิ.

อถสส มาตุโล สตถุ คนธกฐี กาคู อารภิ.

โส ตสส สนตีกั คนตวา “มาตุล อุโภปี สหเว กโรมาตี วตวา “อห อญญเอหิ สทธี อสาธารณั เอกโกว กริสสามิติ

เตน ปฏิกชิตตกาเล “อิมสมิ ฐาเน คนธกฐียา กตาย, อิมสมิ นาม^๒ ฐาเน กุญชรสาละ นาม ลทฐ วฏฐตีติ จินเตตวา

อรณญโต ทพพสมภาเร ออาหาราเปตวา “เอกั ถมภ สุวณณชจิตั เอกั รชตชจิตั เอกั มณิขจิตินติ เอวั ถมภ^๓

ตุลาสงฆาฏทวารกวางาวาตปานโคปานสิจฉทนิฏฐกา สพพาปี สุวณณาทิจจิตาว กาเรตวา

คนธกฐียา สมมุขภูฏาเน ตถาคตสส สตตรตนมยั กุญชรสาละ กาเรสิ.

ตสสา อุปริ ฆนรตตสุวณณผลิกปวาพมยา ติสโส สิขรญปิโย อहेสิ.

กุญชรสาลาเย มชณภูฏาเน รตนมณชปี กาเรสิ, รัมมาสนั ปติฏฐาเปสิ.

๑ สี. ย. องคตตราเปสุ.

๒ สี. ย. “นามาติ นตถิ.

๓ สี. ย. ถมภตุลา ...

ตสส ขนรตตสุณณมยา ปาธา อหะสุ, ตถา จตสโส อญนินโย,

จตตารโ ปน สุวณณเมณฑกเก การตวา อาสนสส จตุนนํ ปาทานํ เภฏฐา ฐเปสิ,

เทว เมณฑกเก การตวา ปาทปัฐกาย เภฏฐา ฐเปสิ, ฉ สุวณณเมณฑกเก การตวา มณฑปํ ปริกชิปนุโต ฐเปสิ;

ธมมาสนํ ปฐมํ สุตตมเยหิ รชชุกะเทหิ วายาเปตวา มชเฆ สุวณณสุตตมเยหิ อูปริ มุตตามเยหิ^๑ วายาเปสิ;

ตสส จนทนมโย อปสสโย อโหสิ.

เอวํ กุณชรสาธํ นิฏฐาเปตวา สาธมทํ กโรนุโต อญฐสญญิกิกุชุตสสเสหิ สหธิ สตถารํ นิมนเตตวา จตตารโ มาเส ทานํ อทาสี.

โอสานทิวเส ติจิวํ อทาสี.

ตตถ สงขณวกสส สหสสคชนิกํ ปาปุณิ.

เอวํ วิปสสิพุทธกาเล ปุณญกมมํ กตวา ตโต จโต เทเวสุ จ มนุสเสสุ จ สัสนุโต

อิมสมิ ภาทกูปเป พาราณสียํ มหาโกเค เสฏฐิกุเล นิพพตติตวา พาราณสีเสฏฐี นาม อโหสิ.

[เศรษฐีประสพฉัตรกภัย]

เอกทิวสํ ราชูปฏฐานํ คจจณโต บุโรหิตํ ทิสวา “กึ อจริย นกขตตมุตตํ อูปธาเรธาติ อาห.

“อาม อูปธาเรมิ, กึ อญญํ อมหากํ กมมนติ.

“เตนหิ กิทิสํ ชนปทจาริตตณติ.

“เอกํ ภย ภวิสสตีติ.

“กึ ภย นามาติ.

“ฉัตรกภัย เสฏฐีติ.

“กทา ภวิสสตีติ.

“อโโต ตินณํ สัจจจรรณํ อจจเยนาติ.

ตํ สุตวา เสฏฐี พหุํ กสิกมมํ การตวา เคเห วิชขมานธเนนาปี ฌลญเมว คเหตุวา อทตมเตรसानิ โภฏฐสถานิ การตวา สพพโภฏฐู วิหิณํ ปุเรสิ.

โภฏฐูสุ อปปโหนเตสุ, จาฐิอาทีนิ ปุเรตวา อวเสสํ ภูมียํ อวาวา^๒ กตวา นิขนิ.

นิธานาวเสสํ มตติกาย สหธิ มททิตวา ภูตติโย ลิมปาเปสิ.

โส อปเรน สมเยน, ฉัตรกภเย สมปตเต, ยถานิกขิตตํ ฌลญํ ปริกขุชุนุโต,

โภฏฐูสุ จ จาฐิอาทีสุ จ นิกขิตตธญเย ปริกขีเณ, ปริกขเน ปกโกสาเปตวา อาห

“คจจถ ตาตา, ปพพตํ ปวิสิตวา ชีวันตา สุกิกขกาเล มม สนตีกํ อากนตุคามา อากจจถ, โน เจ,^๓ ตตเถว ชีวธาติ.

๑ ส. ย. รชตมเยหิ สุตเตหิ.

๒ ส. ย. อวาวา.

๓ ส. ย. อนาคนตุคามา

เต ตถา อภิสุ.

ตสส ปน สนตเถ เวยยาวจจโร เอโก ปุณโณ นาม ทาส โอหิย.

“เตน สหธิ เสฏฐิ เสฏฐิชายา เสฏฐิปุโต เสฏฐิสุนิสาติ ปญเจว ชนา อหสิ.

เต, ภูมีย อวาณสุ นิตถธณเยปิ ปริกขิณ, ภูตติมตติกั ปาเตตวา เตเมตวา ตโต ลทธรธณเยน ยาปยีส.

อถสส ชายา, ฉาตเถ อวตถรณเต, มตติกาย ชียมานาย, ภูตติปเทเสสุ^๑ อวสิญฐมตติกั ปาเตตวา เตเมตวา

อชตมาพทกมตเต วีหิ ลภิตวา โภญญตวา เอกั ตณชูลนาหิ คเหตุวา “ฉาตกกาเล พหุ โจธา โหนตติ

โจรภเยน เอกสมิ กุญ ปกขิปิตวา ปิทิตวา ภูมีย นิกขนิตวา ฐเปสิ.

อถ นั เสฏฐิ ราชูปฐานโต อาคนตวา อาห “ภทเท ฉาโตมหิ, อตถิ กิลยิตติ.

สา วิชชมานัน “นตถิตติ อวตวา “สามิ เอกา ตณชูลนาหิ อตถิตติ อาห.

“กหิ สาทิ.

“โจรภเยน เม นิกขนิตวา ฐปิตาติ.

“เตนหิ นั อุทธริตวา กิลยิ ปจาหิตติ.

“สเจ ยาคุ ปจิสสามิ, เทว วาเร ภวิสสติ: สเจ ภตตัม ปจิสสามิ, เอกวารเมว ภวิสสติ; กิ ปจามิ สามิตติ.

“อมหากัม อญโย ปจโย นตถิ, ภตตัม ภุชิตวาว มริสสาม, ภตตเมว ปจาหิตติ.

สา ภตตัม ปจิตวา ปญจ โภญญาเส กตวา เสฏฐิโน ภตตัม โภญญาสั วชตเมตวา ปุโรโต ฐเปสิ.

[เศรษฐิถวายภัตรแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า]

ตสมิ ขณ คนธมาทนปพพเต เอโก ปจเจกพุทธโร สમાปตติโต วุญฐหิ.

อนโตสมปาตติยัม กิร สમાปตติมเลน ชิงจฉา น พารตติ, สમાปตติวุญฐิตานัน ปน พลวตี หุตวา อุทธรปฏลัม พานหตี วิย อุปปชชติ;

ตสมา เต ลภณญฐานัน โอลเกตวา คจฉนตติ.

ตัม ทิวสญจ เตสั ทานัน หุตวา เสนาปติญฐานาหิสู อญญตโร สมนตติ ลภณตติ;

ตสมา สปิ ทิพเพน จกขุณา โอลเกนโต “สกลชมพหิเป ฉาตกภัย อุปปณัน, เสฏฐิเคเท จ ปญจณัน ชนนานัน นาฬิโกทโนว ปกโก;

สทธา นุ ชโย เอเต สกขิสสนตติ วา มม สงคหัม กาทุนตติ เตสั สทธรภาวญจ สงคหัม กาทุม สมนตถภาวญจ ทิสวา

ปตตจิวรมาทาย คนตวา เสฏฐิสส ปุโรโต ทวาเร ฐิตเมว อตตานัน ทสเสสิ.

โส ตัม ทิสวาว ปสนนจิตโต “ปุพเพปิ มยา ทานสส อทินนตตา เอวรูป ฉาตกัม ทิญฐัน, อิทัม ชโย ปน ภตตัม มัม เอกทิวสญญเวว รกขเยย,

อญยสส ปน ทินนัม อเนกาสุ กปโปกสิสุม มม^๒ หิตวาทัม ภวิสสตีตติ ตัม ภตตปาตี อปเนตวา ปจเจกพุทธโร อุปสงกมิตวา

ปญจปติญฐิตเนน วนทิตวา เคหัม ปเวเสตวา อาสนเน นิสินนสส ปาเท ไรวิตวา สุวณณปีฐู ฐเปตวา ตัม ภตตปาตี อาทาย

ปจเจกพุทธสส ปตเต โอกริ.

๑ ส. ภิตติปาทาเยว. ย. ภิตติปาเทสุ.

๒ ย. “มมาติ นตถิ.

อุปัฏฐมาเสเส ภาตเต^๑, ปัจเจกพุทธโธ หตถเนน ปตตํ ปิทฺธิ.

อถ นั “ภนฺเต เอกาย ตณฺหุณนาฬิยา ปถจณฺนํ ชนฺนํ ปกฺกโถทนฺสส อัย โเอก โภฏฐาสไ, อิมํ ทฺวิธา กาทุํ น สกฺกา,
มา มยหํ อิช โลเก สงฺคหํ กโรถ, นีรวเสสํ ทาทฺคาโมเมหิตี วตฺวา สพฺพ ภาตตมทาสิ,

ทตฺวา จ ปน ปตถนํ ฐฺเปสิ “มา ภนฺเต ปุณฺ นีพพตตฺถฐฺฏาเน เอวรูปี ฉาตกภยํ อพฺทสํ,
อิตฺโต ปฏฺฐาย สกถชมฺพฺทีปฺวาสิณํ วิชภตตํ ทาทุํ สมตฺโถ ภาเวยฺยํ, สหตถเนน กมฺมํ กตฺวา ชีวิตํ น กปฺเปยฺยํ,
อพฺทเมตฺเรสโภฏฐฺสตาณิ สไธธาเปตฺวา สีสํ นหายิตฺวา เตสํ ทฺวาเร นิสิตฺติวฺวา อุทฺธํ โอลโกทกทฺขณฺเวย เม รตตฺสาลิธฺรา
ปติวฺวา สพฺพโภฏฐฺ ปูเรยฺยํ, นีพพตตนิพพตตฺถฐฺฏาเน จ เม อโยเมว ภริยา, อโยเมว ปุตฺโต, อโยเมว สฺถนฺสา, อโยเมว ทาโส โหตุติ.

[ทั้ง ๕ คนปรารถนาให้ได้อยู่ร่วมกัน]

ภริยาปิสส “มม สามิโก ชิมฺจฉาย ปิฬิยมาเน, น สกฺกา มยา ภาวฺชิตฺตุนฺติ จินฺเตตฺวา

อตตโน โภฏฐาสํ ปจฺเจกพุทธฺสส ทตฺวา ปตถนํ ฐฺเปสิ “ภนฺเต อิตฺโต ปฏฺฐาย นีพพตตฺถฐฺฏาเน เอวรูปี ฉาตกภยํ น ปสฺเสยฺยํ,
ภตตถาลิกิ^๒ ปุโรโต กตฺวา สกถชมฺพฺทีปฺวาสิณํ ภาตตํ เทนฺติยาปิ จ เม, ยาว น อุฏฺฐาหามิ; ตาว คหิตคคหิตฺถฐฺฏาณิ ปูริตเมว โหตุ,
อโยเมว สามิโก, อโยเมว ปุตฺโต, อโยเมว สฺถนฺสา, อโยเมว ทาโส โหตุติ.

ปุตฺโตปิสส อตตโน โภฏฐาสํ ปจฺเจกพุทธฺสส ทตฺวา ปตถนํ ฐฺเปสิ “อิตฺโต ปฏฺฐาย เอวรูปี ฉาตกภยํ น ปสฺเสยฺยํ,
เอกถจ เม สหสฺสตถวิกิ คเหตฺวา สกถชมฺพฺทีปฺวาสิณํ กหาปถนํ เทนฺตฺสาปิ, อัย ถวิกิ ปริปุณฺณา ว โหตุ,
อโยเมว เม มาตาปิตโร โหนตุ, อโย ภริยา, อโย ทาโสติ.

สฺถนฺสาปิสส อตตโน โภฏฐาสํ ปจฺเจกพุทธฺสส ทตฺวา ปตถนํ ฐฺเปสิ “อิตฺโต ปฏฺฐาย เอวรูปี ฉาตกภยํ น ปสฺเสยฺยํ,
เอกถจ เม ฐณฺญปิฏฺกํ ปุโรโต ฐฺเปตฺวา สกถชมฺพฺทีปฺวาสิณํ วิชภตตํ เทนฺติยาปิ, ชินฺภาโว มา ปถญฺยิตถ,
อโยเมว สสฺสสฺสธา โหนตุ, อโยเมว สามิโก, อโยเมว ทาโสติ.

ทาโสปิสส อตตโน โภฏฐาสํ ปจฺเจกพุทธฺสส ทตฺวา ปตถนํ ฐฺเปสิ “อิตฺโต ปฏฺฐาย เอวรูปี ฉาตกภยํ น ปสฺเสยฺยํ,
สพฺเพ อโย สามิกา โหนตุ, กสนฺตฺสส จ เม, ‘อิตฺโต ติสฺสเ อเโต ติสฺสเ มชฺเเม เอกาทิ ทารุอมพณฺมตฺตา สตต สิตฺตاي คจจฺนตุติ.

โส ตํ ทิวสํ เสนาปติฐฺฏาณิ ปฏฺฐेतฺวา ลทฺฐํ สมตฺโถว, สามิเกสุ ปน สิเนเนน “อโยเมว เม สามิกา โหนตุติ ปตถนํ ฐฺเปสิ.

ปัจเจกพุทธโธ สพฺเพสปี วจฺนาวสาเน “เอว โหตุติ วตฺวา ปจฺเจกพุทธฺคธาหิ อนุโมทนํ กตฺวา

“มยา อิเมสํ จิตตํ ปสาเทตฺ วฏฺฐตีติ จินฺเตตฺวา “ยาว คนฺธมาทนปพฺพตา อิเม ชนา มํ ปสฺสนฺตุติ อธิฏฺฐหิตฺวา ปกฺกามิ.

เตปิ โอลเกนฺตาว อฏฺฐิสฺสุ.

โส คนฺตฺวา ตํ ภาตตํ ปถจหิ ปจฺเจกพุทธฺสเทหิ สทฺธิ สวิภชิ.

ตํ ตสฺसानุภาเวน สพฺเพสํ ปโหสิ.

เตปิ โอลเกนฺตาว อฏฺฐิสฺสุ.

๑ ส. ย. เอตถนฺตเร “ทินฺเนติ ทิสฺสตี.

๒ ส. ย. อาพฺทถาลิกิ.

[อาณิสงส์ของการถวายทาน]

อติกกนเต ปน มชฌนติเก, เสฏฐิภริยา อุกขลీ ไรเวตวา ปิทธิตวา ฐเปสิ.

เสฏฐิปิ ชิมจฉาย ปิฬิตโต นิปชชิตวา นิทท์ โอกกมิ.

โส สายณหสมเม ปพชฌิตวา ภริยั อาห “ภทเท อติวีย ฉาโตมทิ, อตถิ นุ โข อุกขลียา ตเล ฉามกสิตถานินิ.

สา ไรเวตวา อุกขลียา ฐปิถภาวั ชานนตปิ “นตถิตติ อวตวา “อุกขลీ วิวริตวา อาจิกขิสสามิติ
อุกฐาย อุกขลียา มุถิ คนตวา อุกขลీ วิวริ.

ดาวเทว สุมณมกุลสทิสวณณสส ภตตสส ปุรา อุกขลิ ปิธานั อุกขิปีตวา อฐฐาสิ.

สา ตั ทิสวา ปิตียา ญฐฐุสริรา เสฏฐิ อาห “อุฐฐุหิ สามิ, อห อุกขลీ ไรเวตวา ปิทธิ, สา ปเนสา สุมณมกุลสทิสวณณสส ภตตสส ปุรา,
ปุลญานิ นาม กตตพพุตตภา, ทานิ นาม ทาทพพุตตกั; อฐฐุหิ สามิ, ภูยชสสุติ.

สา ทวินนั ปิตาปุตตานั ภตต อทาสิ.

เตสุ ภูยชิตวา อุกฐิตเตสุ, สุนิสาย สทธี นิสีทิตวา ภูยชิตวา ปุณณสส ภตต อทาสิ.

คหิตคคหิตฐฐานิ น ชียติ. กฐจจนา สกั คหิตฐฐานเมว ปญญายติ.

ตั ทิวสเมว โกฐฐาทโย ปุพเพ ปุริตนิยาเมเนว ปุน ปุริสุ.

“เสฏฐิสส เคเห ภตต อูปปนัน, วิชภตเตหิ อตถิกา อากนตวา คนหนตติ นคร โฆสนนั การะสิ.

มนุสสา ตสส เคหโต วิชภตต คณหิสสุ.

สกลชมพทูปวาสิโนปิ ตั นิสาย ชีวิตั ลภิสเยว.

[เศรษฐีและคณะไปเกิดที่ภักทียนคร]

โส ตโต จูโต เทวโลกะ นิพพตติตวา เทวมนุสเสสสุ สัสนนโต อิมสมิ พุทฐุปปาเท ภททียนคร เสฏฐิภูเล นิพพตติ.

ภริยาปิสส มหาโภคกุลเล นิพพตติตวา วยปุตตา ตสเสว เคห อคมาสิ.

ตสส ปุพพกมมึ นิสาย ปจฉาเคเห วุตตปการา เมณฑกา อุกฐหิสสุ.

ปุตโตปิ เนสั ปุตโตว, สุนิสา สุนิสาว, ทาโส ทาโสว อโหสิ.

อเถกทิวส เสฏฐิ อตตโน ปุณญั วิมสิตูกาโม อพตเตรसानิ โภฐฐุตตานิ^๑ โสชาเปตวา สีสั นหาโต ทวาเร นิสีทิตวา อุกุ อุลโลเกสิ.

สพพานิปี วุตตปการานั รตตสาสินั ปุริสุ.

โส เสสานปิ ปุณญานิ วิมสิตูกาโม ภริยญจ ปุตตาทโย จ “ตุมหากปิ ปุณญานิ วิมสชาติ อาห.

อถสส ภริยา สพพาลงกาเรหิ^๑ อลงกริตวา, มหาชนสส ปสสนตสเสว, ตณฺขุเล มินาเปตวา เตหิ ภาตต์ ปจาเปตวา ทวารโกฏฐุเก ปญญตตาสเน นิสีทิตวา สุวณณกภูจฺจํ อาทาย “ภตเตน อตถิกา อากจจนฺตฺติ โฆสาเปตวา อากตาคตานิ คหิตภาชนานิ^๒ ปุเรตวา อทาสี.

สกลทิวสมปิ เทนฺติยา, กภูจฺจนา คหิตภูฐานเมว ปญฺญายี.

ตสสา ปน ปุริมพุทธานปิ ภิกฺขุสงฺขสส วามहतฺเตน อุกฺขลํ ทกฺขิมहतฺเตน กภูจฺจํ คเหตุวา เอวเมว ปตเต ปุเรตวา ภาตตสส ทินฺนตฺตา วามहतตลํ ปุเรตวา ปทุมลกขณํ นิพพตฺติ, ทกฺขิมहतตลํ ปุเรตวา จนฺทลกขณํ นิพพตฺติ.

ยสฺมา ปน ฌมกรํ อาทาย ภิกฺขุสงฺขสส อุกํ ปริสสาเวตวา ทมมานา อปราปรํ วิจริ;

เตนสสา ทกฺขิมปาตลํ ปุเรตวา จนฺทลกขณํ นิพพตฺติ, วามปาตลํ ปุเรตวา ปทุมลกขณํ นิพพตฺติ.

ตสสา^๓ อิมินา การเณน “จนฺทปทุมมาติ นามํ กรีสฺสุ.

ปุตฺโตปิสส สีสํ นหาโต สหสสตถฺวิกํ อาทาย “กหาปเณหิ อตถิกา อากจจนฺตฺติ วตฺวา อากตาคตานิ คหิตภาชนานิ ปุเรตวา อทาสี.

ถวิกาย กหาปณสทสฺส อโหสิเยว.

สุณฺธิปิสส สพพาลงกาเรหิ อลงกริตวา วิหิปฏิกํ อาทาย อากาสกเณ นิสินฺนา “วิษภตเตน อตถิกา อากจจนฺตฺติ วตฺวา อากตาคตานิ คหิตภาชนานิ ปุเรตวา อทาสี.

ปิฏกํ ยถาปุริตเมว อโหสิ.

ทาสีปิสส สพพาลงกาเรหิ อลงกริตวา^๔ สุวณณยุเค สุวณณโยตเตหิ โคเณ โยเซตฺวา สุวณณปโตทญฺญู อาทาย โคณานํ คนธปญจจฺจฺกิกานิ ทตฺวา วิสาเณสุ สุวณณโกสเก ปฏิมฺญจิตฺวา เขตต์ คนฺตฺวา ปาเชสิ.

“อโธ ติสฺโส เอโธ ติสฺโส มขเณ เอกาติ สตต สิตา ภิชฺชิตฺวา อคมฺโส.

ขมพทิวาสิน ภาตตวิษทริณญฺสุวณณมาทิสฺสุ ยถารุจิตํ เสฏฺฐิเคหโตเยว คนฺทิสฺสุ.

เอวํ มหานุภาโว เสฏฺฐิ “สตถา กิร อากโตติ สุตฺวา “สตถุ ปจฺจुकคมนํ กริสฺสามิติ นิภขมนโต อนฺตรามเคเค ติตถิเย ทิสฺวา, เตหิ “กสฺมา ตฺวํ คหปติ กิริยวาทอ สมานอ อกิริยวาทสส สมณสส โคตมสส สนฺติกํ คจฺจสิติ นิวาริยมาโนปิ เตสํ วจฺนํ อนาทยิตฺวาว คนฺตฺวา สตถารํ วนฺทิตฺวา เอกมณฺต์ นิสีทิ.

[โทษของคนอื่นเห็นได้ง่าย]

อถสส สตถา อนฺุพุพพีกถํ กเถสิ.

โส เทสนาวสาเน โสตาปตติมลํ ปตฺวา สตถุ ติตถิเยหิ อวณฺณ วตฺวา อตฺตโน นิวาริตภาวํ อโรเจสิ.

อถ นํ สตถา “คหปติ อิม สตถา นาม มหนฺตปิ อตฺตโน โทสํ น ปสสนฺติ, อวิชฺขมานปิ ปเรสํ โทสํ วิชฺขมานกํ กตฺวา ตตถ ตตถ ภูสํ วิย โอปุณฺนตฺติ วตฺวา อิมํ คากมาท

๑ สี. ย. สพพาลงการ.

๒ ม. สี. ย. อุปนิตภาชนานิ.

๓ สี. ย. ตสฺมา.

๔ ปมาทลิติตํ มณฺเญ. อธิ ‘สีสํ นหาโตติ ลิติตพพิ.

“สุทสฺสํ วชฺชฌณฺเณสฺ, อตฺตโน ปน ทุททสฺ;
ปรสฺสํ หิ โส วชฺชานิ โอปนฺนาติ ยถา ภูสฺ,
อตฺตโน ปน ฉาเทติ กลีว กิตฺวา สโรฐฺติ.

[แก้บรรณ]

ตตถ “สุทสฺสนฺติ; ปรสฺส อณฺมตฺตปี วชฺช ขลิตํ สุทสฺสํ สุขเนว ปสฺสิตุํ สกฺกา, อตฺตโน ปน อติมหนฺตปี ทุททสฺ.
ปรสฺสํ หิตฺติ: เตเนว การณฺน โส ปุคฺคโล สงฺฆมฺชฌมาทิสฺ ปรสฺสํ วชฺชานิ อัจจณฺฐาเน รุทฺวา ภูสฺ โอปนฺนโต วิย โอปนฺนาติ.
กลีว กิตฺวา สโรฐฺติ เอตถ สกฺเณสุ อปรชฌนฺวเสน อตฺตภาโว กลิ นาม,
สาขาภงฺคาทิกํ ปฏิจฺฉาหนํ กิตฺวา นาม,
สากฺุณฺโก สโรฐฺ นาม.
ยถา สกุณฺลทฺทโก สกุณฺ คเหตุวา มาเรตุกาโม กิตฺวา ย อตฺตภาวํ ปฏิจฺฉาเทติ; เอวํ อตฺตโน วชฺชํ ฉาเทตีติ อตฺโต.
เทสนาวसान พหุ โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปฺณิสฺสูติ.

เมณฑกเสฏฐิวิตถุ.

๑๑. อุชฌมานสยญิตถะรวตถุ.

“ปรวชชานุปสสิสสาตี อิมั ฌมมเทสนั สตุถา เซตวเน วิหรนโต อุชฌมานสยญี นามกั เถร์ อารพภ กเถสี.

[คุณวิเศษไม่เกิดแก่ผู้เพ่งโทษผู้อื่น]

โส กิร “อัย เอวั นินวาเสตี, เอวั ปารุปัตตี ภิภุชุนั อนุตฺรเมว^๑ คเวสนโต วิจฺรตี.

ภิภุช “อสุโก นาม ภนฺเต เถโร เอวั กโรตีตี สตุถุ อโรเจสุ.

สตุถา “ภิภุชเว วตฺตสีเส ฐุตฺวา เอวั โอวทนโต อนนฺวาทอ,^๒ โย ปน อุชฌมานสยญิตาย ปเรสั อนุตฺรํ ปรีเยสฺมาโน เอวั วตฺวา วิจฺรตี;
ตฺสส ฌานาทีสุ เอโกปี วิเสโส นุปฺปชฺชตี, เกวลั อาสาเยว วทฺฒนตีตี วตฺวา อิมั คากฺมาห

“ปรวชชานุปสสิสสาตี นิจจันุ อุชฌมานสยญีโน
อาสา ตฺสส วทฺฒนตี อารา โส อาสวภฺชยาตี.

[แก้อรธ]

ตตถ “อุชฌมานสยญีโนตี: “เอวั นินวาเสตพฺพ, เอวั ปารุปัตตพฺพนตี ปเรสั อนุตฺรํ คเวสีตฺยา”

อุชฌมานพฺหุลสฺส ปุคฺคลสฺส ฌานาทีสุ เอภฺมโมปี น วทฺตมตี, อถโช อาสา วทฺฒนตี;

เตน การณฺเน โส อรหตฺตสงฺขาตา อาสวภฺชยา อารา ทูโรโตว โหตี.

เทสนาวสานเ พฺหุ โสตาปตฺตติผลาทีนึ ปาปฺณีสฺสูตี.

อุชฌมานสยญิตถะรวตถุ.

๑ สี่. ยุ. รนฺธเมว.

๒ “อนนฺวชฺชิตี ยุตฺตตฺตร.

๓ สี่. ยุ. รนฺธคเวสีตฺยา.

๑๒. สุภททตถ.

“อากาศเสว ปท นตถิติ อิม ฌมมเทสน สุตถา กุสินาราย อูปวัตตเน มลลान สาลวเน ปรีนิพพานมญจเก นิปนโน
สุภทท ปริพพาชก อารพก กเถสิ.

[บุรพกรรมของสุภทท]

โส กิร อตีเต, กนิฐฐภาตริ เอกสมิ สสเส นวกชตตุ อคคทาน เทนเต, ทาตุ อนิจจันโต โอสกิตวา อวसानะ อทาสี.
ตสมา ปฐมโพธิยปี มชฉิมโพธิยปี สตถาร ทญจ นาลตถ,

| ปจฉิมโพธิย ปน สตถุ ปรีนิพพานกาเล

“อหิ ติสฺ ปญฺเหสุ อตฺตโน กงฺขิ มหฺลลเก ปริพพาชเก ปุจฺจิตวา สมณ โคตม ‘ททโรติ สญฺญาย น ปุจฺฉิ,

ตสฺส จทานิ ปรีนิพพานกาโล, ปจฺฉา เม สมณสฺส โคตมสฺส อปฺปญฺจการณา วิปฺปฏิสารो อูปฺปะชเยยยาติ

สตถาร อูปฺสงกมิตวา อานนฺตเถเรน นีวารียมาโนปี สตถารา โอภาสํ กตวา

“อานนฺท มา สุภทท นีวารยิ, ปุจฺฉตุ มํ ปญฺหนติ วุตตตตฺตา อนฺโตสาณิ ปวีสิตฺวา เหมฐฺฐา มญฺจเก^๑ นิสินโน

“โภ สมณ^๒ กิณฺนุ โข อากาเส ปท อตฺถิ, อีโต พหิทฺธา สมฺโณ นาม อตฺถิ, สงฺขารา สสฺสตา นาม อตฺถิติ อิม ปญฺเห ปุจฺฉิ. |

[พระศาสดาทรงแก้ปัญหของสุภทท]

อถสฺส สุตถา เตส อภาว อัจจิกฺขนโต อิมาทิ คาคาหิ ฌมฺม เทเสสิ

“อากาศเสว ปท นตถิ, สมฺโณ นตถิ พาทิโร;
ปฺปญฺจาภิตตา ปชา, นิปฺปปญฺจา ตถาคตา.
อากาศเสว ปท นตถิ, สมฺโณ นตถิ พาทิโร^๓,
สงฺขารา สสฺสตา นตถิ, นตถิ พุทฺธานมฺอิชิตนฺติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “ปทนติ: อิมสมิ อากาเส วณฺณสนฺฐานวเสน” “เอวรฺูปนฺติ ปญฺญาเปตพฺพ กสฺสจฺจ ปท นาม นตถิ.

พาทิโรติ: มม สาสนโต พหิทฺธา มคฺคผลญฺฐู สมฺโณ นาม นตถิ.

ปชาติ: อย สตฺตโลกสงฺฆาตา ปชา ตณฺหาทิสฺ ปญฺเจสุเยว อภิตตา.

นิปฺปปญฺจาติ: โพรธิมฺเลเยว ปน สพฺพปญฺจานํ สมฺมจฺฉินฺนตฺตา นิปฺปปญฺจา ตถาคตา.

สงฺขาราติ: ปญฺจกฺขนธา. เตสฺ เอโภ สสฺสโต นาม นตถิ.

อิชิตนฺติ: พุทฺธานํ ปน, ตณฺหามานทญฺฐูอิชิตเตสฺ เยน “สงฺขารา สสฺสตาติ คณฺเหยยฺ; ตํ เอกํ อิชิตฺตี นตถิติ อตฺถเ.

๑ “มญฺจสฺส ปาทปฺสเสติ ยุตตตฺร.

๒ “โคตมาติ ปเทน ภวิตพฺพ.

๓ ส. ย. พาทิเร.

๔ ปมาทลฺลิตฺเตน ภวิตพฺพ.

เทสนาวสาน สุภทโท อนาคามีผล ปติภุหิ.

สมปตตปริสายปี สาคติกา ธมมเทสนา อโหสีติ.

สุภททวตถุ.

มลลวคควณณา นิจูจิตา.

อภุจารสโม วคโค.

๑๙. ธรรมจักรคควณณา

๑. วินิจจยมหามตตวตถุ.

“น เตน โหติ ฌมมภูริฐฐิตี อิมิ ฌมมเทสนิ สุตถา เขตวเน วิหรนโต วินิจจยมหามตเต อารพภ กเถสิ.

[พวกภิกษุเห็นมหาอมตย์รับสินบน]

เอกทิวสึ ทิ ภิกขุ สาวตถิยา อุตตทรทวารคามे ปิณฑาย จริตวา ปิณฑปาทปฏิกุกนตา นครมชเมเน วิหาริ อากจณตติ.

ตสมิ ขณ มหาเมโฆ อุกุชฎาย ปาวสสิ.

เต สมมุขคต วิญญยสาถิ ปวิสิตวา วินิจจยมหามตเต ลญจ คเหตุวา สามิกเอ อสสามิกเอ กโรนเต ทิสวา

“อโห อิมเ อธมมิกา, มยิ ปน ‘อิมเ ฌมเมเน วินิจจยิ กโรนตติ สญญโน อหุมหาติ จินเตตวา,

วสเส วิคเต, วิหาริ คนตวา^๑ สุตถาริ วนทิตวา เอกมนตนิ นิสินนา ตมตถิ อารโจะสิ.

[ลักษณะบุคคลผู้ตั้งอยู่และไม่ตั้งอยู่ในธรรม]

สุตถา “น ภิกขเว ฉนทาทิวสิกา หุตวา สาหเสน อตถิ วิญจนิชิตตา ฌมมภูฐา นาม โหนติ,

อปราธิ ปน อนวิชิตตวา อปราธานุรูปิ อสาหเสน วิญจยิ กโรนตา เอว ฌมมภูฐา นาม โหนตติ วัตวา อิมา คาถา อภาสิ

“น เตน โหติ ฌมมภูริฐ,

เยนตถิ สหสา นเย;

โย จ อตถิ อนตถลญจ

อุโฆ นิจเจยย ปญจทิต

อสาหเสน ฌมเมเน

สเมเน นยตี ปเร,

ฌมมสส คุตโต เมธาวี

‘ฌมมภูริฐติ ปุจจตติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “เตนาติ: เอตตเกเนว การเณน.

ฌมมภูริฐติ: ราชูทติ อตตนา กตตพเพ วิญจยชเม ฐิตโต ฌมมภูริฐ นาม น โหติ.

เยนาติ: เยเน การเณน.

อตถนตติ: โอตถนตติ วิญจยชิตพพิ อตถิ.

สหสา นเยติ: ฉนทาที่สุ ปติภูฐิตโต สาหเสน มุสาวาเทเน วิญจเจยย.

โย ทิ ฉนเท ปติภูฐาย อตตโน ญวตี วา มิตตวา มุสาวาทิ วัตวา อสสามิกเมว สามิกิ กโรติ,

โฆเส ปติภูฐาย อตตโน เวรินิ มุสา วัตวา สามิกเมว อสสามิกิ กโรติ,

โฆเม ปติภูฐาย ลญจ คเหตุวา วิญจยกาเล อญญาวีทิตโต วิย อิตโต จิตโต จ โอลเกนโต มุสา วัตวา “อิมินา ชิติ, อยิ ปราชิตโต

-อิตติ ปริ นีหริ,

ภเย ปติภูฐาย กสสจเทว อิสสรชชาติกสส ปราชยิ ปาปุณนตสสาปิ ชยิ อารโจะสิ;

อัย สาหเสน อตถิ เนติ นาม. โส ฌมมภูริฐ นาม น โหนตติ อตถิ.

๑ ฐมมภูริฐ “อากจณตติ ปเทเน น สมเมติ.

โย จ อตถั อนตถญจาติ: ภูตถญจ อภูตถญจ การณ.

อุโภ นิจเจยยาติ: โย ปน ปณตฺโธ อุโภ อตถานตถเอ วินิจจนิตฺวา วทติ.

อสาหเสนาติ: อมฺสวาทน.

ธมฺเมนาติ: วินิจจยธมฺเมณ, น ฉนฺทาทีวเสณ.

สเมนาติ: อปราธานุรูปเนว ปเร นยติ ชยํ วา ปราชยํ วา ปาเปติ.

ธมฺมสฺส คฺคฺตฺตติ: โส ธรรมคฺคฺตฺโต ธรรมรทฺธิโต ธรรมชปญญาย สมนฺนาคโต เมธาวิ วินิจจยธมฺเม ฐิตตฺตา

‘ธมฺมฐฐิติ ปวฺจจตฺติ อตฺถโธ.

เทสนาวสาเน พฺหุ โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปฺณิสฺสูติ.

วินิจจยมหามตตวตถุ.

๒. ฉพพคคิยวตถุ.

“น เตน ปณชิตโต โหติติ อิมิ ฌมมเทสนิ สตถา เขตวเน วิหรนโต ฉพพคคิเย ภิกขุ อารพภ กเถสิ.

[ภิกขุฉัพพัคคีย์ทำโรงภัตตรให้อากุล]

เต กิร วิหารเรปิ คามะปิ ฆตตคคิ อากุลิ กโรนตา วิจรนติ.

อเถกทิวสิ คามะ ฆตตคคิ จ กตวา อากเต ททเร จ สามเณเร จ ภิกขุ ปุจจสิสุ “กิตสิ อากุโส ฆตตคคินติ.

“ภนเต มา ปุจจิตถ, ฉพพคคิยา ‘มยเมว พยตตา มย’ ปณชิตา อิมะ ปหริตวา สีเส กจวร อากิริตวา นิหริสสามาติ วตวา อมเห ปิฏฐุสิ คเหตุวา กจวร อากิรินตา ฆตตคคิ อากุลิ กิริสูติ.

ภิกขุ สตถุ สนติกิ คนตวา ตมตถิ อากโรเจสุ.

[ลักษณะบัณฑิตและไม่ใช่บัณฑิต]

สตถา “นาหิ ภิกขเว พหุ ภาสิตวา ปเร วิหเรยมานิ ‘ปณชิตโตติ วทามิ, เขมินิ ปน อเวริ อภยเมว ปณชิตโต วทามิติ วตวา อิมิ คากมาห

“น เตน ปณชิตโต โหติ, ยาวตา พหุ ภาสติ;
เขมิ อเวริ อภโย ‘ปณชิตโตติ ปวจจตีติ.

[แก้อรธ]

ตถถ “ยาวตาคิ: ยตตเถน การเถน สงฆมชฌมาทิสู พหุ กเถติ, น เตน ปณชิตโต นาม โหติ;

โย ปน สยิ เขมิ ปณจณน เวรานิ อากาเวน อเวริ นิพภโย, ต” อากมม มหาชนสส ภยิ น โหติ; โส ปณชิตโต นามาติ อตถโตติ.

เทสนาวसानะ พหุ โสตาปตติผลาทินิ ปาปุนีสูติ.

ฉพพคคิยวตถุ.

๓. เอกุทานตเถรวตถุ.

“น ตาวตา ธรรมธโรติ อิมิ ธรรมเทศนํ สุตถา เขตวเน วิหรนโต เอกุทานตเถรณนาม ชีณาสวี อารพภ กเถสิ.

[พวกเทวดาให้สาธุการแก่เทศนาของพระเถระ]

โส กิร เอกโกว เอกสมิ วนสณฺเฑ วิหริติ.

เอกเมวสส อุทานํ ปคณิ

“อธิเจตโส อปฺปมชชโต
มุนิโน โมนปถสฺส สิขชโต
โสกา น ภวนฺติ ตาทิโน
อุปสนตสส สทา สติมโตติ.

โส กิร อุโปสถทิวเส สยเมว ธรรมสสวนํ โขเสตวา อิมิ คาลํ วทติ.

ปฐวีอุทฺทริยนสทโท วิย เทวตานํ สาธุการสทโท โหติ.

อถกสมิ อุโปสถทิวเส ปญจปญจตปวิวารว เทว เตปิฏกา ภิกขุ ตสส วสนนฺฐานํ อคมิสฺสุ.

โส เต ทิสวาว ตุฏฐมานโส “สาธุ โว กตํ อีชาคจจนฺเตหิ, อชช มยฺ ตุมหากํ สนฺติเก ธรรมํ สุนิสฺสามาติ อาท.

“อตฺถิ ปน อาวุโส อีช ธรรมํ โสตาโรติ.

“อตฺถิ ภนฺเต, อยํ วนสณฺเฑ ธรรมสสวนทิวเส เทวตานํ สาธุการสทฺเทน เอกนินฺนาโท โหตีติ.

[พวกเทวดาไม่ให้สาธุการแก่เทศนาของภิกษุ ๒ รูป]

เตสุ เอโก เตปิฏกตเถโร ธรรมํ โอสาทเรสิ, เอโก กเถสิ.

เอกเทวตาปิ สาธุการํ น อทาสิ.

เต อาหิสฺสุ “ตฺวํ อาวุโส ‘ธรรมสสวนทิวเส อิมสมิ วนสณฺเฑ เทวตา มหนฺเตน สทฺเทน สาธุการํ เทนตีติ วเทสิ, กิณฺนาเมตฺนฺติ.

“ภนฺเต อถญฺเฐ ทิวเสสุ เอวํ โหติ, อชช ปน น ชานามิ ‘กิเมตฺนฺติ.

“เตนหิ อาวุโส ตฺวํ ตาว ธรรมํ กเถหีติ.

โส วิชนิ คเหตุวา อาสเน นิสินฺโน ตเมว คาลํ วเทสิ.

เทวตา มหนฺเตน สทฺเทน สาธุการมกิสฺสุ.

[พวกภิกษุติเตียนเทวดา]

อถ เนสํ ปริวารภิกขุ อชฺฌมายิสฺสุ “อิมสมิ วนสณฺเฑ เทวตา มุโขโลกเนน สาธุการํ ททฺนติ. เตปิฏกภิกขุสุ เอตตํ ภณฺนเตสฺสุปิ, กิณฺจึ ปสฺสนมตฺตปิ อวตฺวา, เอเกน มหฺลลกตเถเรน เอกคากาย กเถตาย, มหาสทฺเทน สาธุการํ ททฺนตีติ.

เต วิหารปี คนฺตวา สตถุ ตมตถํ อาโรเจสฺสุ.

[ลักษณะผู้ทรงธรรมและไม่ทรงธรรม]

สตถา “นาห ภิกขเว, โย พหุ อุกคณหาติ वा भासति वा, तं ‘म्मธโรति ववामि; โย पन एकिपि कात् अकुकुहित्वा सज्जानि प्विविषमति,
อย म्मธโร นามาति वत्वा อิमं काถมาह

“น ดาวตา <u>म्मธ</u> โร,	ยาวตา พหุ <u>ภา</u> สติ;
<u>โย</u> จ <u>อ</u> ปปี <u>สุ</u> ตวาน	<u>म्म</u> กายน <u>ป</u> สสติ,
<u>ส</u> เว <u>म्मธ</u> โร <u>โ</u> หติ,	<u>โย</u> <u>म्म</u> นปมชชตีติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “ยาวตาติ: ยตตเกน อุกคณ ชาธณ วาจนาทินา การณน พหุ ภาสติ, ดาวตา ตตตเกน म्मธโร น โหติ,
วसानุรกุโข ปเวณิปาลโก นาม โหติ.

อปปีติ: โย ปน อปมตตกปี สุตวา म्मนวาย อตถมวาย म्मานุम्मปนโน หตวา
นามกายน หกขาทีน ปริชานนโต จตสจจम्मปสสตี, ส เว म्मธโร โหติ.

โย म्म นปมชชตีติ: โย ปิ อารหริวิโย หตวา “อชช อชชวาติ ปวิเวธ อากงนโต म्म นปมชชตี, อยปิ म्मธโรยวาติ อตถ.

เทสนาวसान พหุ โสตาปตติผลาทีน ปาปุณีสุตี.

เอกุทานตเถรวตถ.

๔. ลक्षणภททียตเถรวตถุ.

“น เตน เถโร โหตีติ อิมं ฌมมเทสนัน สตถา เขตวเน วิหรนโต ลक्षणภททียตเถโร อารพภ กเถสิ.

[พวกภิกษุเห็นพระเถระเข้าใจว่าเป็นสามเณร]

เอกทิวสสฺหิ, ตสฺมี เถเร สตถุ อุกฺกุณฺณํ คนฺตวา ปกฺกนตฺมตฺเต,
ตีสมตฺตา อารณฺญกา ภิกฺขุ ตํ ปสฺสนฺตาเยว อาคนฺตวา สตถารํ วนฺทิตฺวา นิสฺสีทิสฺสุ.

สตถา เตสํ อรหตฺตฺปนฺนสฺสยํ ทิสฺวา อิมํ ปญฺหํ ปุจฺฉิ “อิโต คตฺ อเกํ เถโร ปสฺสเถติ.

“น ปสฺสาม ภนฺเตติ.

“นनु ทิฏฺฐโณ โสตี.^๑

“เอกํ ภนฺเต สามเณโร ปสฺสิมฺหาติ.

“น โส ภิกฺขเว สามเณโร, เถโร เอโสตี.

“อติวีย ขุทฺทโก ภนฺเตติ.

[ลักษณะเถระและมีใช้เถระ]

“นาหิ ภิกฺขเว มหฺลลภภาเวน เถราสเน นิสฺสินมตฺตเคน ‘เถโรติ วทามิ, โย ปน สจฺจานิ ปฏฺวิชฺฌิตฺวา มหาชนสฺส อหีสกภาเว ฐิตฺ,
อโย เถโร นามาติ วตฺวา อีมา คาถา อภาสิ

“น เตน เถโร ^๒ โหตี,	เยนสฺส ปลิตํ <u>สีโร</u> ,
ปริปกฺโก <u>วโย</u> ตสฺส,	‘โมชฺชินฺโณติ วุจฺจติ;
“ยมฺหิ สจฺจญฺจ <u>ฌมฺโม</u> จ	<u>อหีสสา</u> สลฺยโม <u>ทโม</u> ,
<u>ส</u> เว วนฺตมโล ธีโร,	<u>โส</u> ‘เถโรติ ปุจฺจตฺตี.

[แก้้อรรถ]

ตตถ “ปริปกฺโกติ: ปริณโต^๓ วุฑฺฒกาโร ปตฺโตติ อตฺถ.

โมชฺชินฺโณติ: อนโต เถรกรณานํ ฌมฺมานํ อภาเวน ตฺวจฺฉินฺโณ นาม.

สจฺจญฺจติ: ยมฺหิ ปน ปุคฺคเล โสฬสหาการเหติ ปฏฺวิทฺตตฺตา จตฺตพิชฺจจ ญาเณน สจฺฉิกตฺตตฺตา นววิโร โลกุตฺตรฌมฺโม จ อตฺถิ.

อหีสติ อหีสนภาเวน^๔ เทสนามตฺตเมตฺ. “ยมฺหิ ปน จตฺตพิชฺจาปี อปฺปมณฺญาภาวนา อตฺถิตฺติ อตฺถ.

สลฺยโม ทโมติ: สีลฺยเจว อินฺทริยสํวโร จ.

๑ ส. ย. ทิฏฺฐโณ โวตี.

๒ ม. เอตฺถนตฺเร “โสตี อตฺถิ.

๓ ส. ย. ปริชฺฉินฺนวุฑฺฒิกาวปตฺโต.

๔ อติเรกปทํ วีย ขายติ. อถ วา “อหีสนภาโวตี ภวิตฺตพฺพ.

วณตมโลติ: มคคณญาณน นีหตมโล.

ธีโรติ: ธิติสมปนโน.

เถโรติ: โส อิเมหิ ธิรภาวกรณหิ สมณนาคตตตต 'เถโรติ ปวจจตีติ อตโถ.

เทสนาวसान เต ภิกขุ อรหตเต ปติฏฐหีสูติ.

ลกณฎฎกภททียตเถรวตถ.

๕. สมพหุลภิกขุวตถุ.

“น วาภุกรรมตเตนาติ อิมั ฌมฺมเทสนั สุตถา เขตวเนน วิหรนโต สมพหุเล ภิกขุ อารพภ กเถสิ.

[พระเถระบางพวกอยากได้ลาภสักการะ]

เอกสมิ์ ทิ สมเย ทหเร จ สามเณเร จ อตตโน ฌมฺมาจริยานันเวว จีวรฺรชนาทีนึ เวยยาวจฺจანი กโรนเต ทิสฺวา เอกจเจ เถรา จินฺตยีสู
“มยฺปิ พยฺยชนสมเย กุสลา, อมหากเมว กิลฺยจิ นตฺถิ; ยนฺนุน มยฺ สตถารุ อุปสงฺกมิตฺวา เอวํ วเทยยาม
‘ภนฺเต มยฺ พยฺยชนสมเย กุสลา, ‘อญฺญเอสํ สนฺติเก ฌมฺมํ อุกฺคณฺหิตฺวาปิ อิมํสํ สนฺติเก อโสเชตฺวา มา สขมฺมายิตถาติ
ทหฺรสามเณเร อาณาเปถาติ, เอวํ ทิ อมหากํ ลาภสฺกกาโร วชฺฌมฺสฺสตีติ.

เต สตถารุ อุปสงฺกมิตฺวา ตถา วทีสุ.

สุตถา เตสํ วจฺนํ สุตฺวา “อิมสมิ์ สาสเน ปเวณฺวิเสเนว เอวํ วตฺตํ ลภติ, อิม ปน ลาภสฺกการณิสฺสิตาติ” ญตฺวา

“อหิ ตุมฺเห วาภุกรรมตเตน “สาธฺฐุโปติ น วทามิ, ยสฺส ปเนเต อิสฺสาทโย ธมฺมา อรหฺตตมคฺเคน สมฺมจฺฉินฺนา, เอโส เอว สาธฺฐุโปติ
วตฺวา อีมา คาถา อภาสิ

“น วาภุกรรมตเตน	วณฺณโปกฺขรตฺยา วา
สาธฺฐุโป <u>นโร</u> โหติ	อิสฺสุเก มจฺฉริ สโร,
ยสฺส เจตํ สมฺมจฺฉินฺนํ	มุลชจฉํ สมฺมุตํ,
<u>โส</u> วนฺตโทโส เมธาวิ	‘สาธฺฐุโปติ วุจฺจตีติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “น วาภุกรรมตเตนาติ: วจฺจกรรมตเตน ลกฺขณสมฺปนฺนวจนฺมตเตน.

วณฺณโปกฺขรตฺยา วาติ: สริรฺวณฺณสมฺปนฺนมนาปภาเวน.

นโรติ: เอตตเถเนว การเณน ปรลาภาทีสุ อิสฺสามนโก ปญฺจวิเชน มจฺฉเเรน สมฺนฺนาคโต เกรวฺภิกฺกปฺกฺขภชเนน สโร นโร
สาธฺฐุโป นาม น โหติ.

ยสฺส เจตฺนติ: ยสฺส จ ปุคฺคลสฺส เอตํ อิสฺสาทิโทสชาติ อรหฺตตมคฺคญาเณน สมฺมจฺฉินฺนํ มุลชชาติ กตฺวา สมฺมุตํ,
โส วนฺตโทโส ฌมฺโมชฺยปญฺญาเย สมฺนฺนาคโต ‘สาธฺฐุโปติ วุจฺจตีติ อตฺถ.

เทสนาวสาเน พฺหุ โสตาปตฺติผลาทีนึ ปาปฺณีสฺสูติ.

สมพหุลภิกขุวตถุ.

๖. หตถกาวตถุ.

“น มุณฑกณ สมโนติ อิมั ฌมมเทสนั สตถา สวตถิยั วิหรนุโต หตถกั อารพภ กเถสิ.

[พระหัตถกะพูดอวดดี]

โส กิร วาทกขิตโต “ตมเห อสุกเวลาย อสุกภูฐานัน นาม คจฺเจยยาถ,^๑ วาหิ กิริสสามาติ วตฺวา ปุเรตรเมว ตตถ คนฺตฺวา
“ปสฺสถ, ติตฺติยา มม ภเยน น อาคตา, เอเสว เนสั ปราชโยติอาทินิ วตฺวา วาทกขิตโต อญฺเญนญญู ปฏฺิจจันโต วิจฺรติ.

[ลักษณะสมณะและผู้มิใช่สมณะ]

สตถา “หตถโก กิร เอว กโรตฺติ สุตฺวา ตั ปกโกสาเปตฺวา “สจฺจ กิร ตฺว หตถก เอว กโรตฺติ ปุจฺฉิตฺวา, “สจฺจนฺติ วุตฺเต,
“กสฺมา เอว กโรตฺติ? เอวรूपิ หิ มุสวาทิ กโรนฺโต สีสฺมฺนฺชานาทิมตฺเตเนว” สมโน นาม น โหติ;

โย ปน อญฺนิ วา ญฺลานิ วา ปาปานิ สเมตฺวา ฐิตฺอ, อยเมว สมโนติ วตฺวา อีมา คาคา อภาสิ

“น มุณฑกณ สมโน	อพฺพโต อลิกิ ภาณิ,
อิจฺฉาโลภสฺมาปนโน	สมโน ก็ ภาวิสฺสติ:
<u>โย</u> จ สเมติ ปาปานิ	อญฺญูญฺลานิ สพฺพโส,
สมิตตฺตา หิ ปาปานิ	‘สมโนติ ปวฺจจฺตฺติ.

[แก้อรรถ]

ตตถ “มุณฑกณนาคิ: สีสฺมฺนฺชามตฺเตเน.

อพฺพโตติ: สีสฺวเตน จ ฐตฺจควเตน จ วิริทฺโต.

อลิกิ ภาณนฺติ: มุสวาทิ ภาณนฺโต อปฺตเตสฺ อารมฺมเณสฺ อิจฺฉาย ปตฺเตสฺ จ โสเภน สมนฺนาคโต สมโน นาม ก็ ภาวิสฺสติ.

สเมตฺติ: โย จ ปรีตฺตานิ วา มหนฺตานิ วา ปาปานิ วุปฺสเมติ, โส เตสั สมิตตฺตา ‘สมโนติ ปวฺจจฺตฺติ อตฺถ.

เทสนาวสาเน พฺพ โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปญฺีสฺสูติ.

หตถกาวตถุ.

๑ สี. ม. ย. อาคจฺเจยยาถ.

๒ สี. ย. สีสฺมฺนฺชานาทินา วิจฺรณฺมตฺเตเน.

๗. อถยตฺรพฺรหฺมณวตฺถุ.

“น เตน ภิกฺขุ โส โหตีติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สตฺถา เซตวเน วิหรนฺโต อถยตฺร พฺรหฺมณํ อารพฺภ กเถสิ.

[พฺรหฺมณํอยากให้พระศาสดาเรียกตนว่าภิกฺขุ]

โส กิร พาทิสสมเย ปพฺพิชิตฺวา ภิกฺขํ จรณฺโต จินฺตสิ “สมฺโณ โคตโม อตฺตโน สาวเก ภิกฺขาย จรณเต ‘ภิกฺขุติ วทติ, มปี ‘ภิกฺขุติ วตฺตํ วฏฺฐตีติ.

โส สตฺถารํ อุปสงกมิตฺวา “โภ โคตม อหปี ภิกฺขํ จริตฺวา ชีวามิ, มปี ‘ภิกฺขุติ วเทหิติ อาห.

[ลักษณะภิกฺขุและผู้มิใช่ภิกฺขุ]

อถ น สตฺถา “นารํ พฺรหฺมณ ภิกฺขนฺมตฺเตน ‘ภิกฺขุติ วทามิ, น หิ วิสํ ฌมฺมํ สฺมาทาย วตฺตนฺโต ภิกฺขุ นาม โหติ;

โย ปน สพฺพสงฺขารे สงฺขาย จรติ, โส ภิกฺขุ นามาติ วตฺวา อีมา คาคา อภาสิ

“น เตน ภิกฺขุ โส โหติ	ยาวตา ภิกฺขเต ปเร,
วิสํ ฌมฺมํ สฺมาทาย	ภิกฺขุ โหติ น ตาวตา;
โยธ ปุณฺณญจ ปาปญจ	วาเหตุวา ^๑ พฺรหฺมจริยวา
สงฺขาย โลก จรติ,	ส เว ‘ภิกฺขุติ วจฺจตีติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “ยาวตาคิ: ยตฺตเกน ปเร ภิกฺขติ, เตน ภิกฺขนฺมตฺเตน ภิกฺขุ นาม น โหติ.

วิสนฺติ: วิสํ ฌมฺมํ วิสคณฺธํ วา กายกมฺมาทิกํ ฌมฺมํ สฺมาทาย จรณฺโต ภิกฺขุ นาม น โหติ.

โยธาคิ: โย อธิ สาสเน อุกฺกเปตํ ปุณฺณญจ ปาปญจ มคฺคพฺรหฺมจริเยน วาเหตุวา ปนฺพิชิตฺวา พฺรหฺมจริยวา โหติ.

สงฺขายาคิ: ญานเนน.

โลกาคิ: ขนฺธาทิโลก “อิมํ อชฺมตฺติกา ขนฺธา, อิมํ พาทิราติ เอวํ สพฺเพปี ฌมฺเม ชานิตฺวา จรติ,

โส เตน ญานเนน กิเลสํ ภินฺนตฺตา ‘ภิกฺขุติ วจฺจตีติ อตฺถ.

เทสนาวสานे พฺหุ โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปญฺสูติ.

อถยตฺรพฺรหฺมณวตฺถุ.

๘. ติตถียวตถุ.

“น โมนเนาติ อิมม ฐมมเทสนน สตัดา เซตวเน วิหรนโต ติตถิเย อารพภ กเถสิ.

[เหตุที่ทรงอนุญาตอนุโมทนาภา]

เต กิร ภูตตภูฏาเนสุ มนุสสานน อนุโมทน กตวา, “เขม โหตุ, สุข โหตุ, อายุ วฑฒตุ; อสุกภูฏาเน นาม กถล อตถิ,
อสุกภูฏาเน นาม กถนุโก อตถิ, เอวรूपิ ฐานน คนตุ น วฏฐิตีอาทินา เนยเน มงคัล วตวา ปกกมนติ.

ภิกขุ ปน ปฐมโพธิย อนุโมทนาทิน อนุญญาตกาเล ภูตตคเค มนุสสานน อนุโมทน อกตวาว ปกกมนติ.

มนุสสา “มย ติตถियานน สนตีกา มงคัล สุนาม, ภทนตา ปน ตุนทีกตวา ปกกมนตตี อชฌายีส.

ภิกขุ ตมตถ สตถุ อารโจะสุ.

สตัดา “ภิกขเว อิตโต ปฏฐาย ภูตตคคาทิสู ยถาสุข อนุโมทน กโรถ, อุปนินนถล กเถถาติ อุนชานิ.

เต ตถา กรีส.

[พวกเดียรฉัตรติเตียนพุทธสาวก]

มนุสสา อนุโมทนาทิน สุนนตา อุตสาหปตตวา ภิกขุ นิมนเตตวา สกการ กโรนตา วิจรนติ.

ติตถิยา “มย มุนิน โมน กโรม, สมณสส โคตมสส สาวกา ภูตตคคาทิสู มหาถล กเถนตา วิจรนตตี อชฌายีส.

[ลักษณะมุนีและผู้ไม่ใช่มุนี]

สตัดา ตมตถ สุตวา “นา ภิกขเว ตุนทีกาวมตเตน ‘มุนีติ วทามิ; เอจเจ ทิ อชานนตา น กเถนติ, เอจเจ อวิสารทตาย,
เอจเจ ‘มา โน อิม อตีสยตถ อถญเ ชานีสติ มจเจเรน; ตสมา น โมนมตเตน มุนิ โหติ, ปาปวูปสมเนน ปน มุนิ นาม โหตตี วตวา อิม
คาถา อภาสิ

“น โมนเนน มุนิ โหติ	มุพหรูป อวิททสุ,
<u>โย</u> จ ตลว ปคคยห	วรมาทาย ปณจโต
ปาปานิ ปริวชเขตติ,	<u>ส</u> มุนิ, เตน <u>โส</u> มุนิ;
<u>โย</u> มุนาติ อุกโ โลเก,	มุนิ เตน ปวจจตีติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “น โมนเนาติ: กามิ ทิ โมนเนยปฏิบัติพาสงขาเตน มคคญาณมเนน มุนิ นาม โหติ, อธิ ปน ตุนทีกาว สนธาย “โมนเนาติ วุตต.

มุพหรูปติ: ตจจรูป.

อวิททสุติ: อวิญญ.

“เอวรูป ทิ ตุนทีกโตปี มุนิ นาม น โหติ; อถวา, โมนเนยมุนิ นาม น โหติ, ตจจสกาโว ปน อถญาณิ จ โหตตี อโต.

โย จ ตูลั้ว ปคคยหาติ: ยถา หิ ตูลั้ว คเหตุวรา ฐีโต, อติเรกญเจ โหติ, ھرติ, อุณกญเจ โหติ, ปกขิปติ;
เอวเมว โย อติเรกั ھرนุโต วีย ปาปั ھرติ ปริวชเชติ อุณกั ปกขิปนุโต วีย กุสลั ปริปุเรติ;
เอวณจ ปน กโรนุโต สีลสมาริปลญญาวิมุตติวิมุตติญานทสสนสงฆาตั วริ อุตตมเมว อาทาย ปาปานิ อกุสลกมมานิ ปริวชเชติ.

ส มุณีติ: โส มุณี นามาติ อตโถ.

เตน โส มุณีติ: “กสมา ปน โส มุณีติ เจ; ยั ھےฐฐา วุตตการณั, เตน โส มุณีติ อตโถ.

โย มุณาติ อุโภ โลเกติ: โย ปุคคโล อิมสมิ ฆนธาทีโลเก ตูลั้ว อาริเปตวา มินนุโต วีย
“อิม อชมตติกา ฆนธา, อิม พาทิราติอาทินา นเยน อิม อุโภ อตเถ มุณาติ.

มุณี เตน ปุจจตีติ: เตน การณน ‘มุณีติ ปุจจติ เอวาติ อตโถ.

เทสนาวสานน พหุ โสตาปตติผลาทินี ปาปุณิสูติ.

ติตถียวตถุ.

๙. อริยพาลีสีกวตฺถุ.

“น เตน อริโย โหติตี อิมํ ฌมมเทสนํ สตัดฺธา เซตวเน วิหรนฺโต เอกํ อริยํ นาม พาลีสิกํ อารพฺภ กเถสิ.

[พรานเบ็ดต้องการให้พระศาสดาตรัสเรียกตนว่าอริยะ]

เอกทิวสํ ทิ สตัดฺธา ตสฺส โสตาปตฺติมคฺคสฺส อฺปนฺนสฺสยํ ทิสฺวา

สวตฺถิยา อุตฺตรทวารคามาเม ปิณฺฑทาย จริตฺวา ภิกฺขุสงฺฆปริวฺโต ตโต อากฺขณฺติ.

ตสมิํ ขณฺเ ส พาลีสิกํ พฺลิเสน มจฺเจ คนฺหนฺโต พุทฺธปฺปมฺขํ ภิกฺขุสงฺฆํ ทิสฺวา พฺลิสฺยภฺนฺตี ฉทฺเทตฺวา อภฺนฺตฺวา.

สตัดฺธา ตสฺส อวิหฺวเร ฐาเน นินฺนตฺติตฺวา ฐิตฺวา “ตฺวํ กิณฺนาโม, ตฺวํ กิณฺนาโมติ สารีปุตฺตตฺเถราทินํ นามานิ ปุจฺฉิ.

เตปิ “อหํ สารีปุตฺโต, อหํ โมคคฺคฺลาโนติ อตฺตโน อตฺตโน นามานิ กถฺยิสฺสุ.

พาลีสิกํ จินฺตฺสิ “สตัดฺธา สพฺเพสํ นามานิ ปุจฺฉติ, มมาปิ นามํ ปุจฺฉิสฺสตี มณฺเญติ.

[ลักษณะผู้เป็นอริยะและไม่ใช่อริยะ]

สตัดฺธา ตสฺส อิจฺฉํ ญตฺวา “อุปาสก ตฺวํ โก นามาตี” ปุจฺฉิตฺวา, “อหํ ภาเน อริโย นามาตี วุตฺเต,

“น อุปาสก ตาทิสฺส ปาณฺตีปาตี อริโย นาม โหติ, อริโย ปน มหาชนสฺส อวิหฺสนภาเว ฐิตฺวา อิมํ คาถมาห

“น เตน อริโย โหติ ญาณ ปาณฺตานิ หีสตี;

อหิสฺสา สพฺพปาณานํ ‘อริโยติ ปุจฺฉตีตี.

[แก้อรธ]

ตตฺถ “อหิสฺชาติ: อหิสฺเสน.

อหํ วุตฺตํ โหติ “ญาณ ปาณฺตานิ หีสตี, น เตน การณฺน อริโย โหติ;

โย ปน สพฺพปาณานํ ปาณฺตีอาทินา อหิสฺเสน เมตฺตาทิภาวนาย ปติภฺนฺตฺตฺตา หีสโต อารา ฐิตฺวา, อโย ‘อริโยติ ปุจฺฉตีตี อตฺถ.

เทสนาวสานเ พาลีสิกํ โสตาปตฺติมเล ปติภฺนฺตฺติ.

สมปตฺตานปี สาดฺธิกา เทสนา อโหสิตี.

อริยพาลีสีกวตฺถุ.

๑๐. สมพหุลภิกขุวตถุ.

“น สीलพพตมตเตนาตี อิมิ ฌมมเทสนิ สุตถา เซตวเน วิหรนโต สมพหุเล สीलทิสมปนเน ภิกขุ อารพภ กเถสิ.

[ยังไมลีนิกเลส ก็อย่าประมาทในคุณธรรมที่มี]

เตสุ กิร เอกจจัน เหว อโหสิ “มยิ สมปนนสีลา, มยิ ฐตงคธรา, มยิ พหุสุตธา, มยิ ปนตเสนาสนาวาสิน, มยิ ฌานลาภิน”,
น อมหากิ อรหตติ ทุลลภ, อิจฉิตทิวเสเยว อรหตติ ปาปุณิสสามาตี.

เยปี ตตถ อนาคามิโน, เตสปี เอตทโหสิ “น อมหากิ อิทานิ อรหตติ ทุลลภนตี.

เต สพเพปี เอกทิวสิ สตถาริ อุปสงกมิตวา วนทิตวา นิสินนา “อปี นุไซ โว” ภิกขเว ปพพิชิตกัจจ มตถกั ปตตนตี สตถารา ปุฎฐา
เอวมาหสิ “ภนเต มยิ เอวรูปา จ เอวรูปา จ; ตสมา ‘อิจฉิตทิวเสเยว อรหตติ ปตตุ สมตถุมหาตี จินเตตวา วิหรามาตี.

สุตถา เตส วจัน สุตวา “ภิกขเว ภิกขุณา นาม ปริสุทธีลาทิมตเตเน วา อนาคามิสุมตเตเน วา ‘อปปกั โน ภวทกขณตี ทญจัน วญญตี,
อาสวกขยั ปน อปปตวา ‘สุชิตมเทตี จิตติ น อุปปาเทตพพนตี วตวา อีมา คาถา อภาสิ

“น สीलพพตมตเตน	พาหุสจเจเน วา ปน
อถวา สมาธิลาเภเน	วิวิตตสยเนเน วา
‘มุสามิ เนกขมมสุขั	อปุชชชเนเสวิตั’
ภิกขุ วิสสาสมาปาที	อปปตโต อาสวกขยณตี.

[แก้อรธ]

ตตถ “สीलพพตมตเตนาตี: จตุปาริสุทธิสีลตเตเน วา เตรสฐตงคคคุณตเตเน วา.

พาหุสจเจเน วาตี: ตินณิ ปญญานัน อุกคหิตตเตเน วา.

สมาธิลาเภนาตี: อญญสมาปตติลาเภเน วา.

เนกขมมสุขณตี: อนาคามิสุขั. ตสมา ‘อนาคามิสุขั มุสามีตี เอตตกมตเตเน วา.

อปุชชชเนเสวิตนตี: ปุชชชเนที อเสวิตั อริเยที เสวิตเมว.

ภิกขุตี: เตส อญญตรมลาปนโต อาห.

วิสสาสมาปาทีตี: วิสสาสิ น อาปชเชยย.

อิท วุตติ โหตี “ภิกขุ, อิมินา สมปนนสีลาทิกาวมตเตเนว

‘มยหิ ภโว อปปโก ปริตตโกตี อาสวกขยสงขาตี อรหตติ อปปตโต หุตวา ภิกขุ นาม วิสสาสิ น อาปชเชยย;

ยถา ที อปปมตตโกปี คฺโถ ทคคนโร, เหว อปปมตตโกปี ภโว ทกโขตี.

เทสนาวสาเน เต ภิกขุ อรหตเต ปติญญหิสุ.

๑ ส. ย. ฌานาภินญาบาลาภิน.

๒ ส. ย. “โวตี นตถิ.

สมปตตานปี สาคติกา เทศนา อโหสีตี.

สมพหุภิกขุวตถุ.

ชมภูจวคควณณา นิภูจिता.

เอกุนวีสติโม วคโค.

๒๐. มคควคควณณา

๑. ปญจสตภิกขุวตถุ.

“มคคานภุจุงคิโกติ อิมิ ฌมมเทสนิ สตถา เซตวเน วิหรนโต ปญจสเต ภิกขุ อารพภ กเถสิ.

[พวกภิกษุพูดถึงทางที่ตนเที่ยวไป]

เต กิร, สตถริ ชนปทจาริกิ จริตวา ปุณ สาวตถิมาคเต, อุปฏฐานสาลาเย นิสิติตวา “อสุกคามโต อสุกคามสส มคโค สโม, อสุกคามสส มคโค วิสโม, สสภขโร, อสภขโรติอาทินา นเยน อตตนา^๑ วิจริตมคคิ อารพภ มคคกถิ กเถสิ.

[อริยมรรคเป็นทางให้พ้นทุกข์]

สตถา เตสิ อรหตตสส อุปนิสสยิ ทิสวา ตัง ฐานัง อาคนตวา ปญญุตตาสเน นิสินโน “กาย นุตถ ภิกขเว เอตริ กถาเย สนนิสินนาติ ปุจฉิตวา, “อิมาย นามาติ วุตเต, “ภิกขเว อโย พาทิรภมคโค, ภิกขุณา นาม อริยมคเค กมมิ กาทุ วฏฐติ, เอว กโรนโต ภิกขุ สพพททททท ปมจจตีติ วตวา อีมา คากา อภาสิ

“มคคานภุจุงคิโก เสฏฐิ	สจจัน จตุโร ปทา,
วิราโค เสฏฐิ ฌมมานัง	ทิปทานญจ จกขุมา;
เอเสว มคโค นตถญญ	ทสสนสส วิสุทธียา,
เอตถทิ ตุมहे ปฏิปชชถ	มารเสนปโปมหนิ,
เอตถทิ ตุมहे ปฏิปนนา	ทกขสสนตัง กิริสสถ;
อกขาโต โว ^๒ มยา มคโค	อญญาเย สลลสตถนัง
ตุมเหทิ กิจจัน อตตปปี,	อกขาตาโร ตถาคตา,
ปฏิปนนา ปโมกขนติ	ฉายิโน มารพนธนาติ.

[แก้บรรณ]

ตตถ “มคคานภุจุงคิโกติ: ชงฆมคคาทโย วา โหนตุ ทวาสุจิจิทธิจิจิตมคคคา วา.

สพเพสปี มคคานัง สมมาทิฏฐิอาทิติ อญฐิติ อญคหิ มิจฉาทิฏฐิอาทินัง อญฐนัง ปทานกโร^๓ นิโรธมารมณัง กตวา จตุสปี สจเจสุ ทกขปริชานนาทิกิจจัน สารยมาโน อญฐุงคิโก มคโค เสฏฐิ อุตตโม.

| สจจัน จตุโร ปทาติ: “สจจัน ภณ, น กุขเมยยาติ อาคตัง วิจิสจัน วา โหตุ

“สจจัน พราหมณ, สจจัน ขตติโยติอาทิกเกทัง สมมติสจจัน วา “อิทเมว สจจัน, โมฆมญญนติ^๔ ทิฏฐิสจจัน วา

“ทุกขัง อริยสจจันติอาทิกเกทัง ปรมตถสจจัน วา,

สพเพสปี อิมสิ สจจันัง ปริชานิตพพตเถน ปทาตพพตเถน สจจิกาทพพตเถน ภาเวตพพตเถน เอกปปฏิเวธนตเถน จ ตถปปฏิเวธนตเถน จ “ทุกขัง อริยสจจันติอาทิกเกทัง จตุโร ปทา เสฏฐิ นาม. |

๑ ส. ม. ย. อตตโน.

๒ ส. ม. ย. มารสเสตัง ปโมหน.

๓ ส. ย. เว.

๔ ส. ม. ย. ปทานัง กโรนโต.

๕ อญ. ทสก. ๒๔/๒๑๐.

วิราโค เสฏฺฐโณ ฌมมานนฺติ: “ยาวตา ภิกขเว ฌมมา สงฺขตา วา อสงฺขตา วา, วิราโค เตสฺ [ฌมมาน] อคฺคมกฺขายตีติ” วจนฺโต
สพฺพฌมมานํ นิพฺพานสงฺขาโต วิราโค เสฏฺฐโณ.

ทิปทานญจ จกฺขุมาติ: สพฺเพสฺสปี เทวมนุสฺสชาติเกทานํ ทวิปทานํ ปณฺจทิจิ จกฺขุทิจิ จกฺขุมา ตถาคโตนว เสฏฺฐโณ.

จสทโท สมฺปิณฺชนตฺถโณ อรูปฌมเม สมฺปิณฺชเตติ; ตสฺมา อรูปฌมมานปี ตถาคโต เสฏฺฐโณ อุตฺตโม.

ทสฺสนสฺส วิสฺสุทฺธิยาติ: มคฺคผลทสฺสนวิสฺสุทฺธตฺถํ โย มยา “เสฏฺฐโณติ วุตฺโต, เอเสว มคฺโค; นตฺถญฺญโณ.

เอตํ ทิตี: ตสฺมา ตุมเห เอตเมว ปฏฺวีปฺชชถ.

मारเสนปโปमहनฺติ: เอตํ ทิ “मारโมहनํ มารวญฺจนนฺติ วุจฺจติ.

ทุกขสฺสชาติ สกฺลสฺสาปี วฏฺฐทฺทุกฺขสฺส อนฺตํ ปริจฺเฉทํ กริสฺสชาติ อตฺถโณ.

สฺลลสฺตถนฺนติ:

ราคสฺลลาทีนํ สฺตถนํ นิมฺมถนํ อพฺพาหณํ เอตํ มคฺคํ มยา วินา อานุสฺสวาทีทิจิ อตฺตปจฺจกฺขโต ญฺตวาว อຍံ มคฺโค อกฺขาโต,

อิทานิ ตุมเหทิจิ กิลีสานํ อาตาปเนน “อาตปฺปนฺติ สงฺขํ คตํ ตสฺส อธิคมตฺถาย สมฺมปฺปรานวิริยํ กิจฺจํ กรณียํ,

เกวลํ ทิ อกฺขาตาโร ตถาคตา; ตสฺมา เตทิจิ อกฺขาตวเสน เย ปฏฺวีปฺนนา ทวีทิจิ ฌาเนทิจิ ฌายิน,

เต เตญฺหมิกวฏฺฐสงฺขตา มารพฺนธนา ปโมกฺขนฺตีติ อตฺถโณ.

เทสนาวसानเ เต ภิกฺขุ อรหฺตเต ปติญฺจฺหิสฺสุ.

สมฺปตฺตานปี สาทฺถิกา ธมฺมเทสนา อโหสีติ.

ปณจสตภิกขุวตฺถ.

๒. อปรํ ปณจสตภิกขุวตฺถ.

“สพเพ สงฺขาราทิ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สตถา เขตวเน วิหรนฺโต ปณจสเต ภิกขุ อารพภ กเถสิ.

[ภิกษุเรียนกัมมฐาน]

เต กิร สตถุ สนฺติเก กมฺมฐานัน คเหตฺวา อรณฺเณ ฆเณตฺวาปี วายมนตฺวาปี อรหตฺตํ อปฺปตฺวา

“วิเสเสตฺวา กมฺมฐานัน อุกคณฺหิสฺสามาติ สตถุ สนฺติกํ อคมฺสิ.

[ทางแห่งความหมจดจ]

สตถา “กีนฺนุ โข อิมสํ สปปายนฺติ วิมฺสนฺโต “อิมํ กสสปพุทฺธกาเล วิสตีวสฺสทสฺสานิ อนิจฺจลภฺขณเ อนฺนุญฺญชฺชีสุ:

ตสฺมา อนิจฺจลภฺขณเเนว เตสํ เอกํ คากํ เทเสตฺถํ วฏฺฐตีติ จินฺเตตฺวา

“ภิกขเว กามภวาทิสฺสุ สพเพปิ สงฺขารา หุตฺวา อภวตฺถเนน อนิจฺจาเอวาทิ อิมํ คากมฺมาห

“สพเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ยทา ปณญาย ปสฺสตี,

อถ นินฺพินฺทติ ทฺกฺเข, เอส มคฺโค วิสุทฺธิยาติ.

[แก้อรธ]

ตตถ สพเพ สงฺขาราทิ: “กามภวาทิสฺสุ อุปฺปนฺนา ชฺนธา ตตถ ตตฺถเว นิรุชฺฌนฺโต อนิจฺจาติ ยทา วิปฺสสนฺนาปณญาย ปสฺสตี,

อถ อิมสฺมี ชฺนธฺปิริหรณฺทฺกฺเข นินฺพินฺทติ. นินฺพินฺทนฺโต ทฺกฺขปฺริชานนาทิวเสน สจฺจานิ ปฏฺวิวิชฺฌตี.

เอส มคฺโค วิสุทฺธิยาติ: วิสุทฺธตฺถาย โวทานตฺถาย เอส มคฺโคติ อตฺถโถ.

เทสนาวสานเ เต ภิกขุ อรหตฺเต ปติภฺฐทิสฺสุ.

สมปตฺตปฺริสายปี สาทถิกา เทสนา อโหสีตี.

อปรํ ปณจสตภิกขุวตฺถ.

ทฺติยคากายปี เอวรฺอุปเมว วตฺถ.

ตทา ทิ ภควา เตสํ ภิกขุณฺ ทฺกฺขลภฺขณเ กตาทิโยคภาวํ ญตฺวา “ภิกขเว สพเพปิ ชฺนธา ปฏฺวีปฺพนตฺถเนน ทฺกฺขา เอวาทิ วตฺวา

อิมํ คากมฺมาห

“สพเพ สงฺขารา ทฺกฺขาติ ยทา ปณญาย ปสฺสตี,

อถ นินฺพินฺทติ ทฺกฺเข, เอส มคฺโค วิสุทฺธิยาติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “ทฺกฺขาติ: ปฏฺวีปฺพนตฺถเนน ทฺกฺขา.

เสสํ ปุริมสทิสเมว.

ตฺติยคากายปี เอเสว นโย.

เกวลี หิ เอตถ ภควา เตสึ ภิกขุณฺ ปุพฺเพ อนตตลขณเณ อนนฺยุตฺตภาวึ ญตฺวา

“ภิกขเว สพฺเพปิ ขฺนฺธา อวสวตฺตณฺตเถน อนตฺตา เอวาตี วตฺวา อิมึ คาลมาห

“สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาตี ยทา ปณฺญาย ปสฺสตี,
อถ นินฺพินฺนทตี ทฺกฺเข. เอส มคฺโค วิสุทฺธิยาตี.

[แก้อรธ]

ตตถ “สพฺเพ ธมฺมาตี: ปณฺจกฺขณฺธาเอว อธิปฺเปตา.

อนตฺตาตี: “มา ชีรณฺตุ มา มียนฺตุตี วเส วตฺเตตฺตึ น สกฺกาตี อวสวตฺตณฺตเถน อนตฺตา สฺสญฺญา อสฺสามิกา อนิสฺสราตี อตุเถ.

เสสึ ปุริมสทิสเมวาตี.

๓. ปธานกมมิกตีสสตุเถรวตถุ.

“อุฏฐานกาลมหิตี อิมิ ฌมมเทสนิ สุตถา เซตวเน วิหรนโต ปธานกมมิกตีสสตุเถริ อารพภ กเถสิ.

[พวกภิกษุประสงค์จะกราบทูลคุณที่ตนได้]

สาวตถิวาสินิ กิริ ปญจสตา กลุปุตตา สตุ สุนติเก ปพพิชิตวา กมมภูฐานัน คเหตวา อรณญ อคมสิ.

เตสุ เอโก ตตเถว โอิหิ.

อวเสสา อรณญเ สมณธมมํ กโรนตา อรหตตํ ปตวา “ปฏิลทชคฺฉํ สตุ อาโรเจสสามาติ ปุน สาวตถิ อคมสิ.

เต สาวตถิโต โยชนมตเต เอกสมิ คามเก ปินชทาย จรเนต ทิสวา เอโก อุปาสโก ยาคุกตตาทิหิ ปฎิมาเนตวา
อนุโมทนํ สุตวา ปุนทิวสตุถาย นิมนเตสิ.

เต ตทเหว สาวตถิ คนตวา ปตตจิวริ ปฎิสาเมตวา สายณหสมเย สตุถาริ อุปสงกมิตวา วนทิตวา นิสิทิส.

สุตถา เตหิ สทธี อติวिय ตฎฐิ ปเวทยมาโน ปฎิสนถารมกาสิ.

[ความไม่รู้จักกาลให้เกิดความเดือดร้อน]

อถ เนสิ ตตถ โอิหิเน^๑ สหายภิกขุ จินเตสิ “สตุ อิมหิ สทธี ปฎิสนถาริ กโรนตสส มุขิ นปปโหติ,
มยหํ ปน มคคผลลาภาเวน มยา สทธี น กเถติ, อชเชว อรหตตํ ปตวา สตุถาริ มยา สทธี กถาเปสสามิติ.

เตปิ ภิกขุ “มยํ อากมนมคเค เอเกน อุปาสเกน สาวตนาย นิมนติตา ปาโตว ตตถ คมิสสามาติ สตุถาริ อปโลเกสุ.

อถ เนสิ สหายภิกขุ สพพรตตี จงกมนโต นิททาวเสน จงกมนโกฎฐิย เอกสมิ ปาสาณผลเก ปติ.

อฎฐิ ภิกขิ.

โส มหาสทเทเน วิริ.

ตสส เต สหายกา ภิกขุ สททํ สยชานิตวา อโต จิต จ อุปชาวิสุ.

เตสิ ทิป ชาเลตวา ตสส กตตพพิจจํ กโรนตานิเยว, อรุโณ อฎฐิ.

เต ตํ คามํ คนตุํ โโอกาสํ น ลภิส.

[ทรงแสดงขาดกในเรื่องไม่รู้จักกาล]

อถ เน สุตถา อาห “กิ ภิกขเว ภิกขาจารคามํ น คมิตถาติ.

เต “อาม ภนเตติ ตํ ปวตตี อาโรเจสุ.

สุตถา “น ภิกขเว เอส อิทาเนว ตุมหากํ ลากนตรายํ กโรติ, ปุพเพปิ อกาสิเยวาติ วตวา เตหิ ยาจิโต อติตํ อาทริตวา

“โย ปุพเพ กรณียานิ ปจฉา โส กาทุมิจฉติ,
วรุณกภูจฺจึ ภณฺโฆว” ส ปจฉา อนุตฺตปตฺติ

ชาตก^๑ วิตถารเสสิ.

ตทา กิร เต ภิกขุ ปญจस्ता มาณวกา อหสิ, กุสีตฺตมาณวโก อโย ภิกขุ อโหสิ, อจฺจริโย ปน ตถาคโถว อโหสีติ.

สฺตถา อิมํ ฆมฺมเทสนํ อหริตฺวา “ภิกขเว โย” ติ อญฺญานกาเล อญฺญานํ น กโรติ อวสฺนนสงกฺกปโป โหติ กุสีโต,
โส ฆานาภิเกทํ วิเสสํ นาธิคจฺจตีติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

“อญฺญานกาลมฺหิ อญฺญุทฺทาโน
ยฺวา พลี อาลสิยํ อุเปโต
สํสฺนนสงกฺกปมฺโน กุสีโต
ปญฺญาย มคฺคํ อลโส น วินฺทตีติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “อญฺญุทฺทาโนติ: อญฺญุทฺทาโน: อวายนฺโต.

ยฺวา พลีติ: ปฐมโยพฺพนํ ฐีโต พลสมฺปนฺโนปิ หุตฺวา.

อาลสิยํ อุเปโตติ: อลสฺภาวํ อุเปโต โหติ ภูตฺวา ภูตฺวา สยติ.

สํสฺนนสงกฺกปมฺโนติ: ตีหิ มิจฺฉาวิตฺตเกทํ สุกฺกาวสฺนนสงกฺกปจฺจิตฺโต.

กุสีโตติ: นิพฺพิริโย.

อลโสติ: โส มหาอลโส ปญฺญาย ทญฺญุทฺทํ อริยมคฺคํ อปสฺสนฺโต น วินฺทติ น ลภตีติ อตฺถ.

เทสนาวสาเน พฺหุ โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปุณฺนีสูติ.

ปธานกมมิกตีสสเถรวตถุ.

๒ ส. ม. ย. วรุณกภูจฺจึภณฺโฆว.

๒ วรุณชาตก. ขุ. ชา. เอก. ๒๗/๒๓. ตพฺพญฺญกถา. ๒/๑๑๙.

๔. สูกรเปตวตถุ.

“วาจาบุรุษิตี อิมิ ฌมมเทสนิ สตถา เวฬุวเน วิหรนโต สูกรเปติ อารพภ กเถสิ.

[พระมหาโมคคัลลานเถระเห็นเปรต]

เอกสมิ ทิ^๑ ทิวเส มหาโมคคัลลานตเถโร ลกขณตเถเรน สหธิ คิชฌณฎฐา โอรโหนโต เอกสมิ ปเทเส สิตัง กตวา

“โก นุ โข อาวุโส เหตุ สิตสส ปาตุกมมายาตี^๒ ลกขณตเถเรน ปุณฺณู “อากาโล อาวุโส อิมสส ปญหสส, สตถุ สนฺติเก มํ ปุจฺเจยยาสิตี วตวา ลกขณตเถเรน สหธิเยว ราชคเห ปิณฺหยา ยจิริตวา ปิณฺหยาปตปฏิกนฺโต เวฬุวนํ คนฺตวา” สตถารํ วนฺทิตวา นิสีทิ.

อถ นํ ลกขณตเถโร ตมตถํ ปุจฺฉิ.

โส อาห “อาวุโส อหิ เอกัง เปตํ อททสํ, ตสส ติวาตูปมาณํ สริริ, ตํ มนุสฺสสริริสทิสํ, สิส ปน สูกรสส วิย, ตสส มุข นงคฺคฺฉุ ชาตํ, ตโต ปุพฺวา ปคฺขรณฺติ; สุวาท ‘น เม เอวรูโป สตโต ทิฏฐุปุพฺโพติ ตํ ทิสวา สิตัง ปาตวากาสินฺติ.

[พระศาสดาตรัสรับรอง]

สตถา “จกฺขุภูตา วต ภิกฺขเว มม สุวากา วิหรนฺตีตี วตวา

“อหฺมเปตํ สตตํ โพรธมฺนฺเตเยว อททสํ, ‘เย ปน เม น สทฺทเหยฺยํ, เตสํ อหิตาย อสฺสาตี ปเรสํ อนุกมฺปาย น กเถสิ, อิทานิ^๔ โมคคฺลลนํ สกฺขี ลภิตวา กเถมิ, สจฺจํ ภิกฺขเว โมคคฺลลน อาหาตี.

ตํ สุตวา ภิกฺขุ สตถารํ ปุจฺฉิสฺสุ “กึ ปน ภาเน ตสส ปุพฺพกมฺมนฺติ.

สตถา “เตนหิ ภิกฺขเว สฺมณฺธาติ อตีตํ อาหริตวา ตสส ปุพฺพกมฺม กเถสิ:

[บุรพกรรมของสูกรเปต]

กสฺสปุพฺพทฺทกาเล กิเรกสมิ คามกาวาเส เทว เถรา สมคฺควาสํ วสิสฺสุ.

เตสุ เอโก สฺมฺชิวสฺโส, เอโก เอกุณฺสฺมฺชิวสฺโส.

โส อิตฺรสฺส ปตฺตจิวฺรมาทาย วิจิริ สามเณโร วิย สพฺพํ วตฺตปฏฺิวตฺตํ อกาสิ.

เตสํ เอกมาตุกฺจฺฉิยํ วุตฺตภาตานิ^๕ วิย สมคฺควาสํ วสนฺตานํ, วสนฺนฺฐานํ เอโก ฌมฺมกฺถิโก อาคมิ.

ตทา จ ฌมฺมสฺสวนทิวสฺโส โหติ.

เถรา ตํ สงฺกณฺหิตวา “ฌมฺมกถํ โน กเถหิ สฺปฺปฺริสาตี อาหํสุ.

โส ฌมฺมกถํ กเถสิ.

๑ ส. โส กิร เอกทิวสํ.

๒ ส. ย. ปาตุกมเม.

๓ ส. ย. อาคนตวา

๔ ส. ย. เอตถนฺตเร ‘เมติ อตถิ.

๕ ส. ม. ย. วุตตภาตุนํ.

เถรา “ธมมกถิกโก โน ลทโรติ ตุมภูจิตตา ปุนทิวเส ตมาทาย ชุรคามํ ปิณฑาย ปวิสิตวา ตตถ กตมตตกิจจา
“อาวุโส หิโยย จิตฺตภูฐานโต^๑ โลกํ ธมมกถํ กเถหิติ มนุสสานํ ธมมํ กถาเปสุ.

มนุสสา ธมมกถํ สุตวา ปุนทิวเสตถายปิ นิมนตยีสู.

เอวํ สมนตา ภิกขาจากรคามesu เทว เทว ทิวเส ตมาทาย ปิณฑาย จริสฺ.

ธมมกถิกโก จินเตสิ “อิม เทว อติมุทกา, มยา อุโฆเปเต ปลาเปตวา อิมสมิ วิหาระ วสิตุ วภูตตีติ.

โส สายํ เถรภูฐานํ คนฺตวา ภิกขุณิ” อุกฺขาย คตกาเล นีวตติตวา มหาเถรํ อุปสงกมิตวา “ภนเต กิณฺจิ วตตพฺพํ อตถิติ วตฺวา,
“กเถหิ อาวุโสติ วุตเต, โลกํ จินเตตวา “ภนเต กถา นาม มหาสาวชชาติ วตฺวา อกเถตวาว ปกฺกามิ.

อนฺเถรสสาปิ สนฺติกํ คนฺตวา ตเถว อกาสิ.

โส พุทฺยทิวเส ตเถว กตฺวา, ตตฺยทิวเส เตสํ อตฺวิย โกตุหฺเล อุปฺปนเน, มหาเถรํ อุปสงกมิตวา “ภนเต กิณฺจิ วตตพฺพํ อตฺถิ,
ตุมหากํ ปน สนฺติเก วตฺตํ น วิสหาเมตีติ วตฺวา, เถเรน “โหตุ อาวุโส, กเถหิติ นิปปีฬิตฺ อหา
“กํ ปน ภนเต อนฺเถโร ตุมเหหิ สทฺธิ วิสกาโคติ.

“สฺปฺปริส กํ นามตํ กเถสิ, มย เอกมาตฺกฺจณฺธิยํ วุตถปฺตฺตา วิย, อมฺหเส อเกน ลทฺธํ อิตเรนาปิ ลทฺธเมว โหติ,
มยา เอตสฺส เอตตํ กาลํ อฺคฺโณ ทิฏฺฐปฺพุโพ นตฺถิติ.

“เอวํ ภนเตติ.

“อาม อาวุโสติ.

“ภนเต มํ อนฺเถโร เอวมาห ‘สฺปฺปริส ตฺว กฺลปฺตฺโต,

‘อຍ มหาเถโร ลชฺซี เปสฺโลติ เอเตน สทฺธิ สมโภคํ กโรนฺโต อุปฺปริกฺขิตวา กรเยยาสีติ. เอวเมส มํ อาคตทิวสโต ปฺกฺขาย วเทตีติ.

มหาเถโร ตํ สุตฺวาว กุทฺธมานโส ทนฺชาภินฺทํ กฺลาลภาชนํ วิย ภิชฺชิ.

อิตโรปิ อุกฺขาย อนฺเถรสฺส สนฺติกํ คนฺตวา ตเถว อโวจ.

โสปิ ตเถว ภิชฺชิ.

เตสุ กิณฺจาปิ เอตตํ กาลํ เอโกปิ วิสุํ ปิณฑาย ปวิฏฺฐปฺพุโพ นาม นตฺถิ, ปุนทิวเส ปน วิสุํ ปิณฑาย ปวิสิตวา,
อนฺเถโร ปฺเรตฺรํ อาคนฺตวา อุปฺภูฐานสาลาโย อุกฺขาสิ, มหาเถโร ปจฺฉา อคฺมาสิ.”

ตํ ทิสฺวา อนฺเถโร จินเตสิ “กํ นุ โข อิมสฺส ปตฺตจิวริ ปฏฺิคฺคเหตพฺพํ อุทาหุ โนติ.

โส “นทานิ ปฏฺิคฺคเหตฺสสามีติ จินเตตวาปิ “โหตุ, น มยา เอวรูป กตฺพุพฺพํ, มยา อตฺตโน วตฺตํ หาเปตฺ น วภูตตีติ
จิตฺตํ มุทกํ กตฺวา เถรํ อุปสงกมิตวา “ภนเต ปตฺตจิวริ เทถาติ อหา.

๑ ม. กถิตภูฐานโต ว.

๒ “ตตถ เทวเยว เถรา วสิสฺสูติ พุพฺเพ ทสฺสีตํ วิย อโหสิ.

๓ อาคจฺฉีติ ยุตฺตตฺร.

อิตโร “คจฺฉ พุพฺพินิต, น ตฺวํ มม ปตฺตจิวรํ ปฏฺกคฺคเหตุํ ยุตฺตรูปฺติ อจฺฉรํ ปหริตฺวา,
เตน “อาม ฆนฺเต, อหํปี ‘ตฺมหากํ ปตฺตจิวรํ น ปฏฺกคฺคเหตุสสามิตฺติ จินฺเตสินฺติ วุตฺเต,
“อาวุโส นวก กิ ตฺวํ จินฺเตสิ ‘มม อิมฺสมิ วิหารเ โกจิ สงฺโค อตฺถิตฺติ อาท.

อิตโรปี “ตฺมเห ปน ฆนฺเต กิเมวํ มณฺญถ ‘มม อิมฺสมิ วิหารเ โกจิ สงฺโค อตฺถิตฺติ, เอโส โว วิหารโรติ วตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย นิกฺขมิ.

อิตโรปี นิกฺขมิ.

เต เอกมคฺเคนาปี อคนฺตฺวา, เอโก ปจฺฉิมทฺวาเรณ มคคํ คณฺหิ, เอโก ปุรตฺถิมทฺวาเรณ.

ธมฺมกฺกิโก “ฆนฺเต มา เอวํ กโรธ, มา เอวํ กโรธาทิ วตฺวา “ติฏฺฐาวิโสติ วุตฺเต, นีวตฺติ.

โส ปุณฺทิวเส จฺรคามํ ปวิฏฺฐุ, มนุสฺเสหิ “ฆนฺเต ภทฺนตา กุหฺนิตฺติ วุตฺเต, “อาวุโส มา ปุจฺฉถ,
ตฺมหากํ กฺลุปฺกา หิโยย กลฺหํ กตฺวา นิกฺขมฺิสฺสุ, อหํ ยาจฺนฺโตปี นีวตฺเตตฺตํ นาสกฺขินฺติ อาท.

เตสุ พาลา ตฺถนฺหิ อเหตุสฺ, ปณฺชิตา ปน “อมฺเหหิ เอตฺตํ กาลํ ภทฺนตํ กิณฺจ ขลิตํ นาม น ทิฏฺฐุพฺพํ,
เตสํ ภย อุปฺปชฺชมานํ อิมํ นิสฺสาย อุปฺปนํ ภาวิสฺสตีติ โทมนสฺสปตฺตา อเหตุสฺ.

เตปี เถรา คตฺถฐาเน จิตฺตสุขํ นาม น ลภฺิสฺสุ.

มหาเถโร จินฺเตสิ “อโห นวกสฺส ภิกฺขุโน ภาริยํ กมฺม กตํ, มุหฺตตํ ทิฏฺฐุ นาม อาคนฺตฺกภิกฺขุ อาท ‘มหาเถเรณ สทฺธิ สมฺโภาคํ มา อกาสิติ.

อิตโรปี จินฺเตสิ “อโห มหาเถรสฺส ภาริยํ กมฺม กตํ, มุหฺตตํ ทิฏฺฐุ นาม อาคนฺตฺกภิกฺขุ อาท ‘อิมินา สทฺธิ สมฺโภาคํ มา อกาสิติ.

เตสํ เนว สชฺฌาโย น มนสิกาโร อโหสิ.

เต วสฺสสฺตจฺเจเนน ปจฺฉิมทิสาย เอกํ วิหารํ อคมฺิสฺสุ.

เตสํ เอกเมว เสนาสนํ ปาปฺถนิ.

มหาเถเร ปวิสิตฺวา มณฺจเก นิสินฺเน, อิตโรปี ปาวิสฺสิ.

มหาเถโร ตํ ทิสฺวาว สยฺขานิตฺวา อสฺสูนิ สนฺธาเรตฺตํ นาสกฺขิ.

อิตโรปี มหาเถรํ สยฺขานิตฺวา อสฺสุปฺณฺณเณหิ เนตฺเตหิ “กเถมิ นุ โข มา กเถมิตฺติ จินฺเตตฺวา “น ตํ สทฺเธยฺยรฺูปนฺติ เถรํ วนฺทิตฺวา อาท
“ฆนฺเต อหํ เอตฺตํ กาลํ ตฺมหากํ ปตฺตจิวรํ คเหตุวา วิจฺริ, อปี นุ เม กายทฺวาราทิสฺสุ ตฺมเหหิ กิณฺจ อสารูปฺปี ทิฏฺฐุพฺพนฺติ.

“น ทิฏฺฐุพฺพํ อาวุโสติ.

“อถ กสฺมา ธมฺมกฺกิกํ อโวจฺจถ ‘มา เอเตน สทฺธิ สมฺโภาคํ อกาสิติ.

“นาหํ อาวุโส เอวํ กเถมิ, ตยา กิร มม อนฺตเร เอวํ วุตฺตนฺติ.

“อหํปี ฆนฺเต น วทามิตฺติ.

เต ตสมิ ฆเณ “เตน อมฺเห ฆินฺทิตฺกามาเนน เอวํ วุตฺตํ ภาวิสฺสตีติ ญตฺวา อณฺญมณฺญํ อจฺจยํ เทสยฺิสฺสุ.

เต วสฺสสฺตํ จิตฺตสฺสาทํ อลภฺนตา ตํ ทิวสํ สมคฺคา หุตฺวา “อายาม, ตํ ตโต วิหารา นิกฺกชฺตมิสฺสามาติ ปกฺกมิตฺวา
อนฺุพฺพเพน ตํ วิหารํ อคมฺิสฺสุ.

ธมฺมกฺกิโกปี เถเร ทิสฺวา ปตฺตจิวรํ ปฏฺกคฺคเหตุํ อุปคณฺนิ.

เถรา “น ตวั อิมสมิ วิหาเร วสิตุํ ยุตตฺรโปติ อจฺจวี ปหรีสุ.

โส สณฺฐาตุํ อสฺกโกนฺโต ตาวเทว นิกฺขมิตฺวา ปลาโย.

อถ นํ วีสตีวสฺสสทฺสทานิ กโต สมณฺธมโม สนฺธาเรตุํ นาสกฺขิ.

ตโต จวิตฺวา อวีจิมฺหิ นิพฺพตฺโต เอกํ พุทฺธนฺตรํ ปจิตฺวา อิทานิ คิซฺมกฺกุญฺเฏ วุตฺตปฺปกาเรน อตฺตภาเวน ทุกฺขํ อนุโมติ.

[พระศาสดาตรัสพระธรรมเทศนา]

สฺตถา อิหํ ตสฺส ปุพฺพกมฺมํ อahrtิตฺวา “ภิกฺขเว ภิกฺขุณา นาม กายาทิหิ อฺปสนฺตรฺเปณ ภวิตพฺพนฺติ วตฺวา อิมํ คาลมาห

“วาจानุรฺกฺขี มนฺสา สุสฺสุโต
กาเยน จ อฺกฺกุสลํ น กยิรา
เอเต ตโย กมฺมปฺเถ วิโสธเย
อาราธเย มคฺคมิสิปฺปเวทิตนฺติ.

[แก้อรธ]

ตสฺสโต “จตุณฺนํ วจีทฺวจฺจริตานิ วชฺชเนน วาจानุรฺกฺขี, อภิชฺฌาตีณํ อนุปฺปาทเนน มนฺสา สุกฺกุ สฺสุโต,
ปาณาติปาตาทโย ปชฺชนฺโต กาเยน จ อฺกฺกุสลํ น กยิรา, เอว^๑ เอเต ตโย กมฺมปฺเถ วิโสธเย;
เอว วิโสธเนโต หิ สิลกฺขนฺธาตีณํ เอสเกหิ พุทฺธาตีหิ อีสีหิ ปเวทิตํ อฺกฺกุญฺจคิกํ มคฺคํ อาราธเยยฺยติ.

เทสนาวसान พฺหุ โสตาปตฺติผลาตีนิ ปาปฺณีสฺสูติ.

สุกรเปตวตถุ.

๕. โปฐิตตเถรวตถุ.

“โยคา เวติ อิมิ ฌมมเทสนัน สตถา เซตวเน วิหรนโต โปฐิลิ นาม เถริ อารพภ กเถสิ.

[รู้มากแต่เอาตัวไม่รอด]

โส กิร สตตณัน พุทธานัน สาสนเน เตปิฏโก ปถจนัน ภิกุชุตานัน ฌมม วาเจสิ.

สตถา จินเตสิ “อิมสส ภิกุชุน ‘อตตโน ทุกขนิสสรณัน กิริสสามิตี จิตตปิ นตถิ, สเวเชสสามิ นนตติ.

ตโต ปถุชฺชา ย ตัง เถริ อตตโน อูปถุชฺชานัน อากตกาเล “เอहि ตัจจโปฐิลิ, นิสสิท ตัจจโปฐิลิ, ยาहि ตัจจโปฐิลลาติ วเทติ, อุกุชฺชา คตกาเลปิ “ตัจจโปฐิลิ คโตติ วเทติ.

โส จินเตสิ “อหิ สาธุชฺชกถานิ ตีณิ ปิฏกานิ ชาเรมิ, ปถจนัน ภิกุชุตานัน อฏฐารส มหาคเณ ฌมม วาเจมิ, อถ จ ปน มัง สตถา อภิขณัน ‘ตัจจโปฐิลลาติ วเทติ, อพธา มัง สตถา ฌมานาทินัน อภาเวเน เอว วเทตีติ.

โส อูปปนสนสเวโค “อรณญฺ อิทานิ ปวิสิตวา สมณฌมม กิริสสามิตี สยเมว ปตตจิวริ สวิทิตวา ปจจุสกาเล สพพจจา ฌมม อุกคณหิตวา^๑ นิกขมนเตน ภิกุชุนา สทธิ นิกขมิ.

ปริเวเน นิสสิทิตวา สขมายนตทา ตัง “อาจริโยติ น สลลกเชสุ.

โส วิสโยชนสต คณตวา, เอกสมิ อรณญฺวาเส ตีส ภิกุช วสนตติ, เต อูปสงกมิตวา สงฆตเถริ วนทิตวา “ภนเต อวสสโย เม โทธาติ อาท.

“อาวุโส ตวั ฌมมกถิโก, อมเหติ นาม ตัง นิสสาย ภิณจิ ชานิตพพิ ภเวยฺย, กสมมา เอว วเทสีติ.

“มา ภนเต เอว กโรถ, อวสสโย เม โทธาติ.

[วิธีขจัดมานะของพระโปฐิละ]

เต ปน สพเพ ชีณาสวาว.

อถ นัง มหาเถโร “อิมสส อุกคหํ นิสสาย มาโน อตถิเยวาติ อนุเถรสส สนติกํ ปหิณฺนิ.

โสปิ ตัง เตวาท.

อิมินา นีหาเรณ สพเพปิ ตัง เปเสนตทา ทิวาฏฐาเน นิสสิทิตวา สัจจิมมม กโรนตสส สพพนวกสส สตตวสสิกสามเณรสส สนติกํ ปหิณฺนิสุ. เอวมสส มานัน นีหริสุ.

[พระโปฐิละหมดมานะ]

โส นีหตมานโน สามเณรสส สนติกเ อถชลิ ปคคเหตวา “อวสสโย เม โทหิ สปปุริสาติ อาท.

“อโห อจริย กิ นามตัง กเถถ, ตุมเห มหุลลกา พุทฺธสุตฺตา, ตุมหากัง สนติกเ มยา ภิณจิ การณ ชานิตพพิ ภเวยฺยวาติ.

“มา เอว กิริ สปปุริส, โทหิเยว เม อวสสโยติ.

๑ ส. ย. ปคคณหิตวา.

“ภนเต สเจ โอวาทกขมา ภวิสส, ภวิสสามิ โว อวสสโยติ.

“โหมสิ สปุริส. อหิ, ‘อคคิ ปวิสชาติ วุตเต, อคคิปี ปวิสสามิ เอวาติ.

[พระไปฐิตะปฏิบัติตามคำสั่งสอนของสามเณร]

อด นั โส อวิทุเร เอกิ สริ ทสเสตวา “ภนเต ยถา นินตถปารุตวา อิมิ สริ ปวิสชาติ อาห.

โส หิสส มหคฆานัน พุปฏญจิวรานัน นินตถปารุตถาวา ญตวาปี “โอวาทกขโม นุ โข โนติ วิมสนโต เอวมาห.

เถโรปี เอกวจนเนว โอตริ.

อด นั จิวรกณณานัน เตมนกาเล “เอถ ภนเตติ วตวา, เอกวจนเนว อาคนตวา ฐิติ อาห “ภนเต เอกสมิ วมมิเก ฉ ฉิททานิ, ตตถ เอเกน ฉิทเทน โคธา อนโต ปวิฐฐา, ตั คณหิตุกาโม อิตรานิ ปญจ ฉิททานิ ถเกตวา ฉฐฐิ ภินทิตวา ปวิฐฐจฉิทเทเนว คณหาติ; เอว ตุมเหปี ฉทวาริเกสุ อารมมณเสสุ^๑ เสสานิ ปญจ ทวารานิ ปิธาย มโนทวาเร กम्म ปฐฐเปถาติ.

พหุสสุตสส ภิกขุโน เอตตเกเนว ปทิปุชชลนั วีย อโหสิ.

โส “เอตตกเมว โหตุ สปุริสชาติ กรชกาเย ญาณั โอตธาเรตวา สมณธम्मึ อารภิ.

[ทางเจริญและทางเสื่อมแห่งปัญญา]

สตถา วิสโยชนสต มตถเก นิสินโนว ตั ภิกขุ โอลเกตวา “ยถายายิ ภิกขุ ฐิริปลโย; เอวเมว เตน อตตานัน ปติฐฐาเปตึ วฐฐิติ จินเตตวา เตน สทธิ กเถนโต วีย โอภาสั ผริตวา อิมิ คากมาห

“โยคา เว ชายเต <u>ฐิริ</u> ,	อโยคา <u>ฐิริสังขโย</u> ,
เอตึ เทวธาปลั ญตวา	ภวาย วิภวาย จ
ตตตตานัน นินเวเสย;	ยถา <u>ฐิริ</u> ปวชฐตติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “โยคาติ: อฐฐตติสาย อารมมณเส โยนิโส มนสิการา.

ฐิริติ: ปฐฐิสมาย วิตถตาย ปญญาเยตึ นามิ.

สังขโยติ: วินาโส.

เอตึ เทวธาปลนติ: เอตึ โยคญจ อโยคญจ.

ภวาย วิภวาย จาติ: วชฐมียา จ อวชฐมียา จ.

ตตตตานนติ: ยถา อัย ฐิริสังขตา ปญญา ปวชฐตติ; เอว อตตานัน นินเวเสยยาติ อตโถ.

คากาวसान ไปฐิตเถโร อรหตเต ปติฐฐหิติ.

ไปฐิตเถรวตถ.

๖. มหาลกตเถรวตถุ.

“วนํ ฉินฺทถาติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สตถา เซตวเน วิหรนฺโต สมฺพหุเล มหาลเก ภิกฺขุ อารพฺภ กเถสิ.

[พวกกุกุมพีละฆราวาสออกบวช]

เต กิร คิหิกาเล สาวตถิยํ กุกุมพีกา อพฺพมา มหฺทธนา อญฺญมณฺญํ สหายกา เอกโต ปุณฺณานิ กโรนฺตา สตถุ ฌมฺมเทสนํ สุตฺวา
“มยํ มหาลกา, กี โน ฆราวาเสนาติ สตถารํ ปพฺพชฺชํ ยาจิตฺวา ปพฺพชฺชิสฺส.

มหาลกภาเวเน ปน ฌมฺมํ ปริยาปุณฺนิตํ อสฺสโกนฺตา วิหารปริยนฺเต ปณฺณสาละ กาทเรตฺวา เอกโต วสฺสิสฺส,

ปิณฺฑทาย จรณฺตาปิ เยภฺยุเยเน ปุตฺตทาสเสว เคหํ คนฺตฺวา ภูถฺชิสฺส.

[พวกภิกษุแสร้งให้ร้ายถึงอุบาสิกา]

เตสฺส เอกสฺส ปุราณทฺติยิกา มธฺรปาณิกา นาม.

สา เตสํ สพฺเพสํปิ อุปการิกา ओहिสิ; ตสฺมา สพฺเพปิ อตฺตนา ลทฺธํ อาหารํ คเหตฺวา ตสฺสาเอว เคเห นิสฺสิตฺวา ภูถฺชนฺติ.

สาปิ เนสํ ยถาสนฺนิติตํ สุปฺพยณฺชนํ เทติ.

สา อญฺญุตเรน อาพาธเน ฆฺฏฐฺฐา กาลมกาสิ.

อถ เต มหาลกตเถรา สหายกตเถรสฺส ปณฺณสาลาโย สนฺนิปตฺติตฺวา อญฺญมณฺญํ คีวาสุ คเหตฺวา

“มธฺรหตฺถรสา อุบาสิกา กาลกตาติ วิลปนฺตา โรทิสฺส,

ภิกฺขุหิ จ สมฺนตโต อุปชาวิตฺวา “กิมิทํ อาวุโสติ ปุณฺฐา “ภนฺเต สหายสฺส โน ปุราณทฺติยิกา กาลกตา,

สา อมฺหากํ อตฺตวีย อุปการิกา, อิทานิ กุโต ตถารูปํ ลภิสฺสาม, อิมินา การเณน โรทามาติ อาหํสฺส.

[พระศาสดาตรัสหากษัตริย์แก่ภิกษุทั้งหลาย]

ภิกฺขุ ฌมฺมสภายํ กถํ สมฺภูทฺธาเปสฺส.

สตถา อาคนฺตฺวา “กาย นุตถ ภิกฺขเว เอตฺรหิ กถาย สนฺนินฺนนาติ ปุจฺฉิตฺวา, “อิมาย นามาติ วุตฺเต, “น ภิกฺขเว อิทาเนว,

ปุพฺเพเปเต, ตสฺสา กากโยนฺนํ นินฺพตฺติตฺวา สมฺพทฺติเร จรฺมานาย สมฺพทฺทอุมิยา สมฺพทํ ปเวเสตฺวา มาริตาย,

กากา หุตฺวา โรทิตฺวา ปริเทวิตฺวา, ‘ตํ นีหริสฺสามาติ มฺขตฺถนฺทเกหิ มหาสมฺพทํ อุตฺตสิญฺจนฺตา กิลมฺิสฺสูติ วตฺวา อตฺตํ อาหริตฺวา

“อปี นุ หนฺกา สนฺตา, มฺขญฺจ ปริสฺสสฺสติ,

โอธฺรมาเน น ปาเรม, ปุเรตฺว มโหทฺธิติ

อิมํ กากชาตกํ^๑ วิตถาเรตฺวา เต ภิกฺขุ อามนฺเตตฺวา “ภิกฺขเว รากโทสโมหวนํ นิสฺสาย ตฺมเหหิ อิทํ ทุกฺขํ ปตฺตํ, ตํ วณํ ฉินฺทิตฺ วฏฺฐติ,

เอวํ นินฺททุกฺขา ภวิสฺสธาติ วตฺวา อีมา คากา อภาสิ

“วนํ ฉินฺทถ มา รุกฺขํ, วนโต ชายเต ภยํ,

เฉตฺวา วณํ วนภูถฺถญฺจ นินฺพนา โทถ ภิกฺขโว;

๑ กากชาตกํ. ขุ. ชา. เอก. ๒๗/๔๒. ตทภูทฺถกถา. ๒/๓๙๓.

ยวณฺหิ วณฺฺฐุ น ฉิขฺชติ
อนฺมตฺโตปิ นรฺสฺส นาริสุ
ปฏฺิพฺพทฺมโนว ตาว โส
วจฺโฉ ชีรฺปโกว มาตริตี.

[แก้อรรณ]

ตตถ “มา รุกฺขนฺติ: สตถารว หิ “วณฺ ฉินฺทถาติ วุตฺเต, เตสํ อจิริปฺพพฺชิตานํ “สตถา อมฺเห วาสีอาทินิ คเหตุวว วณฺ ฉินฺทวเปติ
-อิติ รุกฺขํ ฉินฺทิตถคามตจิตฺตํ” อฺปฺปชฺชติ; อถ เณ “มยว รวคททิกิเลสวณฺ สนฺธวเยตฺ วุตฺตํ, น รุกฺเขตติ ปฏฺิเสเณโต “มา รุกฺขนฺติ อวห.

วณฺโตติ: ยถา ปกตฺิวนโต สีหาทิกิ ชายติ; เอว ชวติอาทิกิ ปิเลสวณฺโต ชายตีติ อตฺโถ.

วณฺ วณฺฐุญฺจจติ เอตถ มหนฺตว รุกฺขว วณฺ นาม, ชฺทททว ตสฺมี วเน จฺฐิตว วณฺฐุ นาม;

ปฺพพฺปตฺติกา รุกฺขว วว วณฺ นาม, อปฺรพฺรพฺตติกา วณฺฐุ นาม;

เอวเมว มหนฺตมหนฺตว ภวทฺทณฺทว กิเลสว วณฺ นาม, ปวตฺติยํ วิปวทวทว วณฺฐุ นาม;

ปฺพพฺปตฺติกา วว วณฺ นาม, อปฺรพฺรพฺตติกา วณฺฐุ นาม.

ตฺ ปน อฺภยํ จตฺตถมคคฺญวเณน ฉินฺทิตพฺพํ, เตนทว “เอตวว วณฺ วณฺฐุญฺจจติ.

นิพพวว โทถวติ: นิกฺกิเลสว โทถ.

ยวณฺหิ วณฺฐุติ: ยว เอส อนฺมตฺโตปิ กิเลสวณฺฐุ นรฺสฺส นาริสุ น ฉิขฺชติ;

ตาว โส ชีรฺปโก วจฺโฉ มาตริ วีย ปฏฺิพฺพทฺมโน ลคคจิตฺโต ว โหตีติ อตฺโถ.

เทสนววสวเน เต มทลลทเถรว โสตวปตฺติมเล ปตฺติฐุหิสุ.

สมปตฺตวณฺปิ สวตฺติกา เทสนว อโหสีติ.

มทลลทเถรวตถุ.

๗. สารีปุตตตเถรสูตรสทธีวิหาริกาวตถุ.^๑

“อุจฉินทาติ อิมม ฌมมเทสนนํ สุตถา เขตวเน วิหรนโถ สารีปุตตตเถรสูตร สทธีวิหาริกํ อารพภ กเถสิ.

[บุตรช่างทองบวชแล้วได้กัมมัญฐานไม่ถูกจริต]

เอโก กิร สุวณฺณการกปุตโต อภิรุโป เถรสูตร สนติเก ปพพิช.

เถโร “ตฺรณานํ ราโค อุตสนนโน โหตีติ จินเตตฺวา ตสฺส รากปฏิกขาตาย อสุภกมมญฺฐานนํ อทาสี.

ตสฺส ปน ตํ อสฺสปายํ; ตสฺมา อรณฺญํ ปริสิตฺวา เตมาสํ วายมนโถ จิตเตกคฺคตามตตปิ อลภิตฺวา ปุน เถรสูตร สนติกํ อากนฺตฺวา,
เถเรน “อุปฏฺฐิตํ เต อาวุโส กมมญฺฐานนติ วุตเต, ตํ ปวตฺตี อโรเจสิ.

อถสฺส เถโร “กมมญฺฐานนํ น สมฺปชฺชตีติ โวसानํ อปฺปชฺชิตํ น วญฺญตีติ วตฺวา ปุน ตเทว กมมญฺฐานนํ สารุกํ กเถตฺวา อทาสี.

โส ทฺติยวาระปี กถจิ วิเสสํ นิพฺพตเตตฺตํ อสฺสโกนโถ อากนฺตฺวา เถรสูตร อโรเจสิ.”

เถโรปิ สการณํ สอฺอุปมํ กตฺวา ตเทว กมมญฺฐานนํ อจิกฺขิ.

โส ปุนปิ อากนฺตฺวา กมมญฺฐานนสฺส อสมฺปชฺชนภาวํ กเถสิ.

| เถโร จินเตสิ “การโก ภิกฺขุ อตฺตนิ วิชฺขมานเน กามฉนฺทาทโย ‘วิชฺขมานาติ อวิชฺขมานเน ‘อวิชฺขมานาติ จ ชานาติ;
อฺยถจาปี ภิกฺขุ การโก โน อการโก, ปฏฺธิปนโน โน อปฺปฏฺธิปนโน; อหํ ปเนตสฺส อชฺฌาสยํ น ชานามิ, พุทฺธเวเนยโย เอโส ภวิสสตีติ.

ตํ อาทาย สายณฺหสมเย สตถารํ อฺปสงฺกมิตฺวา

“อฺย ภาเนต มม สทธีวิหาริกอ, อิมสฺส มยา อิมินา การณเน อิทํ นาม กมมญฺฐานนํ ทินนฺนติ สพฺพํ ตํ ปวตฺตี อโรเจสิ. |

[พระศาสดาประทานกัมมัญฐานที่เหมาะสมแก่ภิกษุนั้น]

| อถ นํ สุตถา “อาสฺยานุสฺยญฺญาณํ นามเต ปารมมโย ปุเรตฺวา ทสฺสทสฺสโลกธาตํ อุนฺนาเทตฺวา สพฺพญฺญุตํ ปตฺตานํ พุทฺธานํเยว โหตี
-อิติ วตฺวา “กตฺรกุลฺลา นุ โข เอส ปพพิชิตฺติ อวฺชชนโถ “สุวณฺณการกุลฺลาติ ญตฺวา อตีเต อตฺตภาเว โอลเณนโถ
ตสฺส สุวณฺณการกุลฺเลเยว ปฏฺธิปาฏฺฐิยา นิพฺพตฺตานิ ปลฺจ อตฺตภาวสฺตานิ ทิสฺวา

“อิมินา ทฺเรน ทิฆรตฺตํ สุวณฺณการกมมํ กโรนฺเตน ‘กณฺณการปฺปฺพปฺทุมปฺปฺพาทีนิ กริสฺสามีติ รตฺตสุวณฺณเมว สมฺปริวตฺตตี,

อิมสฺส อสุภปฏฺฐิตกมมญฺฐานนํ น วญฺญตี, มนาปเมวสฺส กมมญฺฐานนสฺสปายนติ จินเตตฺวา

“สารีปุตต ตยา กมมญฺฐานนํ ทตฺวา จตฺตารอ มาเส กิลมิตํ ภิกฺขุ อชฺช ปจฺฉนฺตเตเยว อรหตฺตํ ปตฺตํ ปสฺสิสฺสสิ, คจฺฉ ตฺวานติ

เถโร อฺยโยเชตฺวา อิทฺธิยา จกมตฺตํ สุวณฺณปทุมํ มาเปตฺวา ปตฺเตหิ เจว นาเฟน จ อฺทกพิณฺทฺวินิ มฺยจฺจนตํ วิย กตฺวา

“หนฺท ภิกฺขุ อิมํ ปทุมํ อาทาย วิหารปจฺจนเต วาลุกราสิมฺหิ ฐฺเปตฺวา สมฺมุขญฺฐานเน ปลงฺเกน นิสิตฺตฺวา ‘โลหิตกํ โลหิตกนฺติ ปริกมมํ กโรตีติ
อทาสี. |

ตสฺส สตถุ หตฺถโถ ปทุมํ คณฺหนตฺสเสว, จิตฺตํ ปสฺสีติ.

๑ ส. ม. ย. สุวณฺณการตเถรสูตร วตถุ.

๒ ส. ม. ย. เอตถนฺตเร “อถสฺสาติ อตถิ.

โส วิหารปัจจนต์ คนตวา วาลุก์ อุตสาเปตวา, ตตถ ปทุมนาฬิ ปเวเสตวา สมมุเข ปลลจเกน นิสินโน
“โลทิตกั โลทิตกนติ ปริกมมึ อารภิ.

[ภิกษุณัั้นสำเร็จคุณวิเศษ]

อถสส ตั ขณเวย นิวรณานิ วิกขมภิสฺ.

อุปจารชฌมานิ อุปปชฺชิ.

ตทนนตรั ปฐมชฌมานิ นิพพตเตตวา ปลจหากาเรหิ วสิภาวั ปาเปตวา ยถานิสินโนว ทุตติยชฌมานาทินิ ปตวา
วสิภุเต จตตถชฌมานเณ ฌานกัฬิ กัฬนุโต นิสิติ.

สตถา ตสส ฌานานัน อุปปนณภาวั ญตวา “สกขิสสตี นุ โข เอส อตตโน ฌมตตาย อุตตริ วิเสสั นิพพตเตตุนติ โอลเกนโต
“น สกขิสสตีตี ญตวา “ตั ปทุม มิลาตตุติ อธิฐฺหิ.

ต หตเถหิ มททิตปทุมั วิย มิลาตุนต กาทวณณั อโหสิ.

โส ฌานา วุฏฐาย ตั โอลเกตวา “กั นุ โข อิทั ปทุม ชราย ปหุณั ปลณฺยติ,
อนุปาทินนเกปิ เอวั ชราย อภิกุยฺมาเน, อุปาทินนเก กถา นาม นตถิ, อิทปิ หิ ชรา อภิกวิสสตีตี อนิจจลภขณั ปสสิ.

ตสมึ ปน ทิฏฐเฐ, ทกขลภขณั อนตตลภขณณจ ทิฏฐเมว โหติ.

ตสส ตโย ภวา อาทิตตา วิย กณฐเฐ พทชฺกุนปั วิย จ ขายีสฺ.

ตสมึ ขณเณ ตสส อวิทฺเร กุมารกา เอกั สรั โอตริตวา กุมทานิ ภณชิตวา ถเล ราสิ กโรนติ.

โส ถเล จ ชเล จ กุมทานิ โอลเกสิ.

อถสส ชเล กุมทานิ อภิรูปานิ อุทกั ปคฆรณตานิ วิย อุปภูทิสฺ.

อิตรานิ อคคคเคสฺ ปริมิตตานิ.

โส “อนุปาทินนกั ชรา เอวั ปหฺรติ, อุปาทินนกั กั น ปหฺริสสตีตี สฺกฺจฺตรั อนิจจลภขณาทินิ อททส.

[จตตความเยื่อใย เจริญทางสงบ]

สตถา “ปากภฺสิภูตั อิทานิ อิมสส ภิกขุโน กมมัญฐานนติ ญตวา คนรทฺภฺยิ นิสินนโกว โอลาสั มฺภจิ.

โส ตสส มุขั ปหฺริ.

อถสส “กัณนุ โข เอตนติ โอลเกนตสส, สตถา อาคนตวา สมมุเข สฺฐิต วิย อโหสิ.

โส อุฏฐาย อลขลั ปคคณหิ.

อถสส สตถา สปปายั สลลภเขตวา อิมั คาทมาห

“อุจฺฉินท สิเนหมตตโน

กุมุทั สารทิกัว ปาณินา

สนติมคคเมว พฺรฺหฺย,

นิพพาน สฺคเตน เทสิตฺนติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “อุจฺฉินฺหาติ: อรหตฺตมคฺเคน ฉินฺหา.

สารทิกนฺติ: สรทกาเล นิพฺพตฺตี.

สนฺติมคฺคนฺติ: นิพฺพานคามี อภฺรฺงคิกํ มคฺคํ.

พฺรฺหยาติ: วทฺมย.

นิพฺพานนฺติ นิพฺพานํ ทิ สฺคเตน เทสิตฺ; ตสฺมา ตสฺส มคฺคํ ภาเวหิตี อตฺถ.

เทสนาวसानเ โส ภิกฺขุ อรหตฺเต ปติภฺรฺงหิตี.

สารีปุตตตเถรสนสทวิหริกวตฺถ.

๘. มหาธนวาณิชาตถุ.

“อิธ วสสนติ อิมิ ฌมมเทสนิ สตถา เซตวเน วิหรนโต มหาธนวาณิชา นาม อารพภ กเถสิ.

[พ้อคำไม่ทราบความตายที่จะมาถึงตน]

โส กิร พาราณสีโต กุสุมภรตตานัน วตถานัน ปญจ สกกุสตานิ ปุเรตวา วณิชาชาย สาวตถิ อากโต.

โส นทีตีริ ปตวา “เสว นที อุตตริสสามิตี ตตถเว สกกุวานิ โมเจตวา วสิ.

รตตี มหาเมโฆ อุกกุหิตวา วสสิ.

นที สตตทานิ อุกกสส ปุรา อุกกุวาสิ.

นคเรปี สตตทานิ นกขตต กิฬิสุ.

กุสุมภรตเตตี กัจจ นตถิ.

วาณิโฆ จินเตสิ “อห ทูรมาคโต, สเจ ปุน คมิสสามิ, ปปญโจ ภวิสสตี,

อิเชว วสสญจ เหมนตญจ คิมหญจ มม กम्म กโรนโต วสิตวา อิมานิ วิกกิณิสสามิตี.

สตถา นคเร ปิณฺหาย จรฺนโต ตสฺส จิตฺตํ ญฺตวา สิตํ ปาตุกริตฺวา อานนฺทเถเรณ สิตการณํ ปุณฺโณ อาท

“ทิณฺโณ เต อานนฺท มหาธนวาณิชาตี.

“อาม ภนฺเตตี.

“โส อตตโน ชีวิตนฺตรายํ อชานิตวา อิมิ สํวจฺจริ อิเชว วสิตวา ภณฺทํ วิกกิณิตฺตํ จิตฺตํ อกาสิตี.

“กิ ปนสฺส ภนฺเต อนฺตราโย ภวิสสตีตี.

สตถา “อาม อานนฺท สตตทาเหมว ชีวิตวา โส มจฺจุมฺเข ปติณฺณฺหิสสตีตี วตฺวา อีมา คาถา อภาสิ

“อชเชว กิจจ <u>อาตปปี,</u>	<u>โก</u> ชลฺญา ‘มรณํ สุเว’
น ทิ โน <u>สงฺครนฺเตน</u>	มหาเสเนน มจฺจุนา;
เอว วิหาริ อาตปปี	อโหฺรตตมตฺนทิตํ
ตํ เว ‘ภทฺเทกรตฺโตตี	สนฺโต อากฺขเต <u>มุนี</u> ตี.

“คจฺจามิสฺส ภนฺเต อารโจะสสามิตี.

“วิสฺสณฺโณ คจฺจ อานนฺทาตี.

เถโร สกกุณฺฐานํ^๑ คนฺตวา ภิกฺขาย จริ.

วาณิโฆ เถริ อาทาเรณ ปณฺนิมาเนสิ.

อถ น เถโร อาท “กิตฺตํ กาลํ อิธ วสิสฺสตีตี.

“ภนฺเต อห ทูรโต อากโต, สเจ ปุน คมิสสามิ, ปปญโจ ภวิสสตี; อิมิ สํวจฺจริ อิธ วสิตวา ภณฺทํ วิกกิณิตฺวา คมิสสามิตี.

“อุปาสก พุชชาโน ชีวิตนุตราโย, อปปมาท กาต วฏฏตีติ.

“กี ปน ภาเน อนตราโย ภาวิสตีติ.

“อาม อุปาสก, สดดาหเมว เต ชีวิต ปวตติสตีติ.

โส สวิคคมานโส หุตวา พุทธปมฺขิ ภิกขุสงฺฆิ นิมนเตตวา สดดาห มหาทาน ทตวา อนุโมทนตถาย ปตติ คณฺหิ.

[คนเขลาอย่าอย่าไม่รู้อันตรายแห่งชีวิต]

อถสส สดถา อนุโมทน โกรนโต “อุปาสก ปณฺชิเตน นาม ‘อิเชว วสสาทีน วสิสสามิ, อิถยจิทถจ กมฺมํ ปโยเชสสามีติ จินเตตุ น วฏฏตี, อตตโน^๑ ชีวิตนุตราโยเมว จินเตตุ วฏฏตีติ วตวา อิมํ คากมาห

“อิช วสสํ วสิสสามิ

อิช เหมนตคิมหิสฺสุ’

อิติ พาล วิจินเตติ

อนตราโย น พุชตตีติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “อิช วสสนฺติ: อิมสมิ ฐาเน อิถยจิทถจ กมฺมํ โกรนโต จาตุมมาสํ วสสํ วสิสสามิ.

เหมนตคิมหิสฺสุติ: “เหมนตคิมหิสฺสุปิ จตตาโร^๒ มาเส อิถยจิทถจ กมฺมํ โกรนโต อิเชว วสิสสามีติ
เอวํ ติฏฐธมฺมิกสมฺปรายิกํ อตถ อชานนฺโต พาล วิจินเตติ.

อนตราโยนติ: “อสุกสมิ นาม กाले วา เทเส วา เวย วา มริสสามีติ อตตโน ชีวิตนุตราโย น พุชตตีติ.

เทสนาวसाने โส วาณิไซ โสตาปตติผลล ปติฏฐฺหิ,

สมฺปตตานปี สาคถิกา เทสนา อโหสิ.

วาณิไซปี สดถาริ อนุคนฺตวา นินตติตวา “สิสโรโค วิย เม อุปปนฺโนติ สยเน นินฺชชฺชิ, ตถานินฺนโนว กาลํ กตวา ตฺสตีวิมานे นินฺพตตีติ.

มหาธรรมาภิชาต.

๑ ส. ย. เอตถนฺตเร “ปนาติ อตถิ.

๒ อามณฺชิเตน ภาวิตพฺพ.

๙. กิสาโคตมีวตถุ.

“ตํ ปุตตปสุสมมตตนิ อิมํ ธรรมเทศนํ สตถา เขตวเน วิหรนโต กิสาโคตมี อารพภ กเถสิ.

[ความตายเป็นของเที่ยง]

วตถุ สหสสวคเค

“โย จ วสสสตํ ซีเว อปสฺสํ อมตํ ปทํ,
เอกาหํ ชีวิตํ เสยโย ปสฺสโต อมตํ ปทนติ

คาถาวณณนาย วิตถาเรตวา กถิตํ.

ตทา हि สตถา “กิสาโคตมี ลทธา เต เอกจจรมตตา สิทธตถกาติ อาห.

“น ลทธา ภาเน, สกลคาเม ชีวนเตहि มตกาว พหุตราติ.

[มัจจยอมพานระไป เหมือนห้วงน้ำใหญ่]

อถ นํ สตถา “ตวิ ‘มเมว ปุตโต มโตติ สลลภเชสิ, ฐวธมโม เอส สพพสตตานํ,

มจจจวราา हि สพพสตเต อปริปนุณณชมาสเยเอว มโหโฆ วย ปริกขตมมานํ อปายสมุเท ปกขิปตีติ วตวา ธมมํ เทเสนโต อิมํ คาถมาห

“ตํ ปุตตปสุสมมตตํ พยาสตตมนสํ นรํ
สุตตํ คามํ มโหโฆว มจจ อาทาย คจจตีติ.

[แก้อรรถ]

ตตถ “ตํ ปุตตปสุสมมตตนิ: ตํ รูปปลาทิสมปนเน ปุตเต จ ปสฺส จ ลกิตวา

“มม ปุตตา อภีรुปา พลสมปนนา ปณชิตา สพพกิจจสมตถา, มม โคโณ อภีรुโป อโรโค มหาภารสโห, มม คาวี พหุชীরาดิ
เอวํ ปุตเตहि จ ปสฺสहि จ สมมตตํ ปมตตํ นรํ.

พยาสตตมนสนติ: หิรณญสูวณณาทีสุ วา ปตตจิวราทีสุ วา กิณจิวเว ลกิตวา ตโต อุตตริตรํ ปตถนตาย อาสตตมานสํ.

จกขุวิญญेຍยาทีสุ อารมมณเส วุตตปกาเรสุ วา ปริกขาเรสุ ยํ ยํ ลทธํ โหติ ตตถ ตตถเว ลคคนตาย พยาสตตมานสํ วา.

สุตตํ คามนติ: นินทํ อูปคตํ สตตนิกาयํ.

มโหโฆวาทิ: ยถา เอวรुปี คามํ คมภีรวิตถโต มหนโต มหานทีโอโฆ อนตมโส สุนชปี อเสเสตวา สพพ อาทาย คจจติ;

เอวํ วุตตปการํ นรํ มจจ อาทาย คจจตีติ อตโถ.

เทสนาวसाने กิสาโคตมี โสตาปตติผลे ปติฏฐहि.

สมปตตานปี สาตถิกา เทสนา อโหสีติ.

กิสาโคตมีวตถุ.

๑๐. ปุจฉาราวตถุ.

“น สนฺติ ปุตฺตาทิ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สฺตถา เซตวเน วิหรนฺโต ปุจฉารํ อารพฺภ กเถสิ.

[ไม่มีใครต้านทานมัจจุได้]

วตถุ สหสฺสวคเค

“โย จ วสฺสสฺตํ ชีเว อปฺสฺสํ อุทฺยพฺพยํ,
เอกาหํ ชีวิทํ เสยฺโย ปสฺสโต อุทฺยพฺพยนฺติ

คากาวณฺณนาย วิตถาเรตฺวา กถิตํ.

ตทา ทิ สฺตถา ปุจฉารํ ตนฺนุตฺโตโสํ กฺยตฺวา “ปุจฉาเร ปุตฺตาทโย นาม ปโรโลกํ คจฺจนฺตสฺส ตามํ วา เสนํ” วา ภาวิตํ สกฺโกนฺติ;
ตสฺมา วิชฺขมานาปิ เต น สนฺติเยว; ปณฺชิตฺเตน ปน สีสํ วิโสธฺเตวา อตฺตโน นิพฺพานคามิมคฺคเมว โสธฺเต วภูตฺตีติ วตฺวา
ฌมฺมํ เทเสนฺโต อีมา คากา อภาสิ

“น สนฺติ ปุตฺตา ตามาย, น ปิตา, นปิ พฺนธฺวา,
อนฺตเกนาธิปนฺนสฺส นตฺถิ ญฺาตีสุ ตามฺตา’
เอตมตฺถวสํ ญตฺวา ปณฺชิตโต สีสํวฺโต
นิพฺพานคฺมณํ มคฺคํ จิปฺปเมว วิโสธฺเยติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “ตามายาติ: ตามภาวาย ปติฏฺฐานตถาย.

พฺนธฺวาติ: ปุตฺเต จ มาตาปิตโร จ ฐฺเปตฺวา อวเสสา ญฺาตีสฺสพฺพชา.

อนฺตเกนาธิปนฺนสฺสาติ: มรเณน อภิกฺขตสฺส.

ปวตฺตียํ ทิ ปุตฺตาทโย อนฺนปานาทิตาเนน เจว อุปฺปนฺนิกิจฺจนิตฺถเรณน จ ตามํ ญตฺวาปิ

มรณกาลเ เกนจฺ อฺปาเยน มรณํ ปฏฺฐิทาหิตํ อสมตฺถตฺตาย ตามตถาย เสนตถาย น สนฺติ นาม; เตนเว วุตฺตํ “นตฺถิ ญฺาตีสฺส ตามตฺตาติ.

เอตมตฺถวสนฺติ: เอตํ เตสํ อภฺยญฺมญฺญสฺส ตามํ ภาวิตํ อสมตฺถภาวสงฺขาตํ การณํ ชานิตฺวา ปณฺชิตโต

จตฺตฺปาริสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส สํวฺโต รกฺขิตโต โคปิโต ญตฺวา นิพฺพานคฺมณํ อฏฺฐจฺจิกํ มคฺคํ สีสํ สีสํ วิโสธฺเยยฺยาติ อตฺถโถ.

เทสนาวสาเน ปุจฉาร โสตาปตฺติผลเ ปติฏฺฐุหิ.

อภฺยญฺปิ พฺนุ โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปฺณีสฺสูติ.

ปุจฉาราวตถุ.

มคฺควคฺควณฺณนา นิฏฺฐิตา.

วีสตีโม วคฺโค.

๒๑. ปกิณณกาคควณณา

๑. อุตตโนปุพพุตถ.

“มตตาสุขปริจจาคาคติ อิมิ ธรรมเทศน สตถา เวฬุเน วิหรนโต อุตตโน ปุพพุตถ อารพภ กเถสิ.

[เกิดภัย ๓ อย่างในเมืองไพศาลี]

เอกสมิ หิ สมเย เวสาลี อิทธา อโหสิ ฝิตา พุชญา อากิณณมนุสสา.

ตตถ หิ วาเรน รชชั โกรนตานิ ขตติยานเนว สตตสตธาธิกานิ สตต สทสทานิ สตต จ ขตติยา อเหตุ.

เตสิ วสนตถาย ตตตกาเยว ปาสาหา.

ตตตกาเนว ภูฏาคารานิ.

อุยยานे วิหารตถาย ตตตกาเยว อารามา จ โปกขณิโย จ อเหตุ.

สา อปเรน สมเยน พุทธิกา อโหสิ ทุสสสสา.

ตตถ ฉาตโกเสน ปฐม ทุกคตมนุสสา กาลมกั.

เตสิ ตตถ ตตถ ฉชชิตานิ กุณปานิ คนเรน อมนุสสา นครี ปริสิ.

อมนุสสุพุทเวเน พหุตรา กาลมกั.

เตสิ กุณปนธปฏิกุลตถาย สตตานิ อิทิวาตโกโรโค อุปปชช.

เอว “พุทธิกขณิ อมนุสสณิ โรคณนติ ติณิ ภยานิ อุปปชช.

นครวาสิน สนนิตตวา ราชานิ อาหุ “มหาราช อิมสมิ นคร ติณิ ภยานิ อุปปนนานิ,

อิโต พุเพ ยาว สตตมา ราชปริวภูฏา เอวรुปี ภย นาม น อุปปนนพุพ; ธรรมิกราชุนิ หิ กाल เอวรुปี ภย น อุปปชชตี.

ราชา สณฐาการเส สพเพสิ สนนิปาติ กาทเววา “สเจ เม อธมมิกาโว อตถิ, ตัง วิจिनถาติ อาห.

เวสาลีวาสิน สพเพ ปเวณิ วิจिनนตา ธญญ โทสิ อทิสวา “มหาราช นตถิ เต โทโสติ วตวา

“กถนุ โช อิห อมหากิ ภย วุสสมิ คจเจยยาติ มนตย.

ตตถ เอกจเจหิ “พลิกมเมเน อายาจนาย มงคลกริยาयाติ วุตเต, สพพมปิ ตัง วิธึ กตวา ปฏิพาหิตุ นาสกข.

อญญ เอวมาหุ “ฉ สตถาโร มหานุภาวา. เตสุ อิธาคตมตเตสุ, ภย วุสสมเยयाติ.

อปเร “สมมาสมพุทโร โลเก อุปปนโน, โส หิ ภควา สพพสตตหิตาย ธรรม เทเสสิ มหิทธิโก มหานุภาโว;

ตสมิ อิธาคเต, อิมานิ ภยานิ วุสสมิ คจเจยยุนติ อาหุ.

เตสิ วจัน สพเพปิ อภินนุทิตวา “กห นุ โช โส ภควา เอตริหิ วิหริตีติ อาหุ.

[ชาวเมืองไพศาลีให้ไปทูลเชิญพระศาสดา]

ตทา ปน สตถา, อุปกฐาย วสสุปนายิกาย, ธญญ พิมพิสารสส ปฏิญญ ทตวา เวฬุเน วิหริตี.

เตน จ สมเยน พิมพิสารสส สมากเม พิมพิสารเสน สหธิ โสตาปตติผล ปโตโต มหาสิ นาม ลิจฉวิ ตสสิ ปริสาย สนตติเก นิสินโน โหตี.

เวสาลีวาสิน มหนต์ ปณณการัง สุขเขตวา “ราชานัง พิมพิสารัง สณญาเปตวา สตถารัง อธิ อาเนถาติ มหาธิญเจะว ลิจฉวี ปุโรหิตปุตตถจ ปหิณิสฺสุ.

เต คนตวา รมโณ ปณณการัง ทตวา ตํ ปวตตี นิเวเทตวา “มหाराช สตถารัง อมหากัง นครัง เปเสถาติ ยาจิสุ.

ราชา “ตุมเหว ชานาถาติ น สมปฏิจฉนิ.

เต ภควนตํ อุปสงกมิตวา วนทิตวา ยาจิสุ “ภนเต เวสาลิยํ ตีณิ ภยานิ อุปปนนานิ.

ตานิ, ตุมहेสุ คเตสุ, วุปสมเสสนติ. เอถ ภนเต, คจฉามาติ.

สตถา เตสํ วจันํ สุตวา อวาชชนโต “เวสาลิยํ, รตนสุตเต” วุตเต, สารกขา จกกวาพานัง โภกิสตสทสสํ ฬริสสตี, สุตตปริโยसानเ จตุราสีติยา ปาณสทสสานัง ธมมาภิสมโย ภวิสสตี, ตานิ ภยานิ วุปสมิสสนตีติ ญตวา เตสํ วจันํ สมปฏิจฉนิ.

[พระศาสดาเสด็จเมืองไพศาลี]

ราชา พิมพิสารโ “สตถา” กิร เวสาลีคมนัง สมปฏิจฉนิตติ สุตวา นครเ โขสนัง การेतวา สตถารัง อุปสงกมิตวา

“กี ภนเต เวสาลีคมนัง สมปฏิจฉนิตติ ปุจฉิตวา, “อาม มหาราชาติ วุตเต, “เตนหิ ภนเต อาคเมถ, ตาว มคคํ ปฎิยาเทสสามีติ วตวา ราชคหสส จ คงคาย จ อนตเร ปญจโยชนภูมิ สมัง การेतวา โยชนเ โยชนเ วิหารัง ปฎิยาเทตวา สตถุ คมนกาลัง อาโรเจสิ.

อถ สตถา ปญจหิ ภิกขุสเตหิ สหธิ มคคํ ปฏิปชชि.

ราชา โยชนนตเร โยชนนตเร ชนุนุมตเต” อธินา ปญจวณณานิ ปุเปวานิ โอภิราเปตวา ชชปตาทกทฬลืออาทีนุ อุสสาเปตวา ภควโต ฉตตาคิตตตี กตวา เทว เสตจฉตตานิ เอเกกสส ภิกขุโน เอกเมกํ เสตจฉตตี อุปชารेतวา สปริวาริ ปุเปคนธาทีหิ ปุชัง กโรนโต สตถารัง เอเกกสมิ วิหารเ วสาเปตวา มหาทานานิ ทตวา ปญจหิ ทิวเสหิ คจคาคีรํ ปาเปตวา ตตถ นาวัง อลงกโรนโต เวสาลิกานัง สาสนัง เปเสสิ “มคคํ ปฎิยาเทตวา สตถุ ปจจคคมนัง กโรนตุติ.

[ชาวเมืองไพศาลีจัดการต้อนรับพระศาสดา]

เต “ทวิคณัง ปุชัง กสิสสามาติ เวสาลิยา จ คงคาย จ อนตเร ติโยชนภูมิ สมัง การेतวา

ภควโต จตุหิ เสตจฉตเตหิ เอเกกสส ภิกขุโน ทวิหิ ทวิหิ เสตจฉตเตหิ ฉตตาคิตตตานิ สุขเขตวา

ปุชัง กุรุमानา อากนตวา คงคาย ตีเร อฏฐิสฺสุ.

พิมพิสารโ เทว นาวา สงฆาญตวา มณฑปัง การेतวา ปุเปพามาทีหิ อลงการาเปตวา สพพรตนมยํ พุทธาสนัง ปณญาเปสิ.

ภควา ตสมิ นิสีหิ.

ภิกขุปิ นาวัง อภิรุหิตวา ภควนตํ ปริวารेतวา นิสีหิสฺสุ.

ราชา อนุกจฉนโต คลปปมาณัง อุทกํ โอตริตวา “ยาว ภนเต ภควา อากจฉตี, ตาวา^๑ อีเชว คจคาคีเร วสิสสามีติ วตวา นาวัง อุยโยเซตวา นินวตติ.

สตถา โยชนมตตี อทธานัง คงคาย คนตวา เวสาลิกานัง สิมัง ปาปุณนิ.

๑ ขุ. ๖. ๒๕/๕. ขุ. ส. ๒๕/๓๖๗.

๒ สตถาราคี ยุตตตรัง.

๓ สี. ย. ชนุนุมตเตน.

สตถา ปริสํ โอลเกตวา ตเทว รตนสุดตํ อภาสิ.

เทศนาวสานน จตุราสีติยา ปาณสทสสานํ ธมมาภิสมโย อโหสิ.

เอวํ “ปุณทิวเสปิ ปุณทิวเสปีติ สุตตาทํ ตเทว รตนสุดตํ เทเสตวา สพพภยานํ วุปสนุตถาวํ ญตวา
ลิจฉวีคณํ อามนเตตวา เวสาลีโต นิกขมิ.

ลิจฉวีราชาโน ทวิคฺณํ สกฺกาโร กโรนฺตา ปุณ ตีหิ ทิวเสหิ สุตถารํ คงคาคีโร นยีสฺสุ.

[พวกพญานาคทำการบูชาพระศาสดา]

คกงคาย นีพพตฺตา นาคราชาโน จินตยีสฺสุ “มนุสฺสา ตถาคตฺสส สกฺกาโร กโรนฺติ, มยํ ก็ นุ กโรมาติ.

เต สุวณฺณรชตมณฺนิมยา นาวาโย มาเปตฺวา สุวณฺณรชตมณฺนิมเย ปลลฺงเก ปญญาเปตฺวา ปญจวณฺณปทุมสณฺณนํ อุทกํ กตฺวา
“ภนฺเต อมฺหากปิ อนุคฺคหํ กโรธาติ อุตตโน อุตตโน นาวํ อภีรฺุหนตฺถาย สุตถารํ ยาจีสฺสุ.

มนุสฺสา จ นาคา จ ตถาคตฺสส ปุชฺชํ กโรนฺติ.

“มยํ ก็ นุ กโรมาติ ภูมมฺภูทฺทเทเว อาทิ กตฺวา ยาว อกฺนิภูทฺทพฺรหฺมโลกา สพพเทวตา สกฺกาโร กรีสฺสุ.

ตตฺถ นาคา โยชนิกานิ ฉตฺตตฺติฉตฺตตานิ อุทฺธิปิยฺสุ.

เอวํ “เหฏฺฐา นาคา ภูมิตฺเต มนุสฺสา รุกฺขคจฺจปพฺพตฺตาทีสุ ภูมมฺภูทฺทเทวตา อนฺตฺลิกฺเข อากาสฺภูทฺทเทวตฺติ
นาคภวณํ อาทิ กตฺวา จกฺกวาหฺพริยฺนฺเตน ยาว พฺรหฺมโลกา ฉตฺตตฺติฉตฺตตานิ อุสฺสาปิตานิ อเหตุ.

ฉตฺตนฺตเรสุ ธฺชา. ธฺชนฺตเรสุ ปตฺตากา. เตสํ อนฺตรนฺตรา ปุพฺพทามฺวาสจฺฉณฺธฐาปิตฺสกาโร อโหสิ.

สพฺพาลงฺการปฺภิมฺณชิตฺตา เทวปฺตฺตา ฉณฺเวสํ คเหตุวา อุคฺโขสยฺมานา อากาเส วิจฺริสฺสุ.

ตโยเอว กิโร สฺมาคฺมา มหนฺตา อเหตุ “ยมกปาภีรฺุหาริยสฺมาคโม เทโวโรหนสฺมาคโม อยํ คจฺโคโรหนสฺมาคโมติ.

[พระเจ้าพิมพิสารให้เตรียมรับเสด็จพระพุทธเจ้าอีก]

ปรตฺธีเร พิมฺพิสารโปิ ลิจฉวีหิ กตฺสการฺโต ทวิคฺณํ สกฺกาโร สขฺเชตฺวา ภควโต อากมณํ อุทิกฺขมาโน อญฺฐาสฺสิ.

สตถา คกงคาย อุโภสุ ปสฺเสสุ ราชนํ มหนฺตํ ปริจจาคํ โอลเกตฺวา

นาคาทินฺถจ อชฺฉมาสยํ วิทิตฺวา เอเกกาย นาวาย ปญฺจปญฺจภิกฺขุสฺตปรีวาร์ เอเกกํ นิมฺมิตฺพุทฺธํ มาเปสิ.

โส เอเกกสฺส เสตจฉตฺตสฺส เจว กปฺปฺรุกฺขสฺส จ มาลาปุพฺพทามสฺส จ เหฏฺฐา นาคคณฺปรีวโต นิสฺสินโน โหติ.

ภูมมฺภูทฺทเทวตฺตาทีสุปิ เอเกกสฺมี โอกาเส สปรีวาร์ เอเกกํ นิมฺมิตฺพุทฺธํ มาเปสิ.

เอวํ สกฺลจกฺกวาหฺพคฺพฺเพ เอเกสฺสเว เอเกจฺฉณฺ เวย จ ชาเต, นาคานํ อนุคฺคหํ กโรนฺโต เอกํ รตนนาวํ อภีรฺุหิ.

ภิกฺขุสฺสุปิ เอเกโก เอเกกเมว อภีรฺุหิ.

นาคราชาโน พุทฺธปฺปมฺขํ ภิกฺขุสงฺฆํ นาคภวณํ ปเวเสตฺวา สพฺพปรตฺธี สตฺถุ สนฺติเก ธมฺมกถํ สุตฺวา

ทฺุติยทิวเส ทิพฺเพน ชาทฺนิเยน โภชนิเยน พุทฺธปฺปมฺขํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปรีวีสฺสุ.

สตถา อนฺุโมทณํ กตฺวา นาคภวณา นิกฺขมิตฺวา สกฺลจกฺกวาหฺพเทวตฺตาหิ ปุชฺชียมาโน ปญฺจหิ นาวสเทหิ คกงคานที อติภกฺมิ.

ราชา ปจฺจกฺคนฺตฺวา สตถารํ นาวาโต โอตฺตเรตฺวา อากมนฺกาลํ ลิจฺฉวํทิตฺถิ กตฺสกุการโต ทฺวิคฺคฺฉํ สกฺกาโร กตฺวา
ปุริมฺนเยเนว ปถจฺหิตฺถิ ทิวเสทฺธิ ราชนคฺคํ อานลฺลิตฺถิ.

[พวกภิกษุชมพุทธานุภาพ]

ทฺถิตฺถิ ทิวเส **ภิกฺขุ** ปิณฺทฺปาตปฏิกฺกนฺตฺวา สายณฺทสมฺมเย ฐมฺมสภายํ สนฺนิสิณฺนา กถํ สมฺมุทฺธาเปสฺสุ “อโห พุทฺธานํ **อานุกาโว**,
อโห สตถโร เทวมนุสฺसानํ **ปสาโท**; คงฺคายนํ นาม โอรโต จ ปารโต จ อญฺญายชมนคฺเค พุทฺธคเตน ปสาเทน ราชฺฐทฺธิ สมตลํ ภูมึ กตฺวา
วาลุกา โอกริตฺวา ชนฺนุตเตน โอธินา นานาวณฺณานิ **ปุปฺพานิ** สนฺถตานิ, คงฺคายนํ **อุทฺทํ** นาคานุกาเวเนน ปถจฺจวณฺณเมทฺธิ ปทฺถมทฺธิ สณฺณนฺนํ,
ยว อกฺนิภูทฺถฺวาวา **ฉตฺตาคฉตฺตานิ** อุตฺสาปิตานิ, **สกลจกฺกวาหคฺคพฺภํ** เอกาลงฺการํ เอกุสฺสวํ วีย จ ชาตฺนติ.

สตถา อากนฺตฺวา “กาย นุตถ ภิกฺขเว เอตฺรทฺธิ กถาย สนฺนิสิณฺนาติ ปุจฺฉิตฺวา, “อิมาย นามาติ วุตเต,
“น ภิกฺขเว เอส **ปุชฺสาสกฺกาโร** มยํ พุทฺธานุกาเวเนน นิพฺพตฺโต, น นาคเทวพฺรหฺมานุกาเวเน,
อตีเต ปน อปฺปมตฺตกปริจฺจกานุกาเวเน นิพฺพตฺโตติ วตฺวา ภิกฺขุทฺธิ ยาจฺโถ ตมตฺถํ ปกาเสตฺกานิ อตีตํ อหาริ:

[เรื่องสุลิมมานพ]

“อตีเต ตกฺกสิลาเย สงฺไซ นาม **พฺรหฺมโณ** อโหสิ.

ตสฺส **ปุตฺโต** สุลิม นาม มาณโว โสฬสวสฺสทฺเทสิโก.

โส เอกทิวสํ ปิตโร อุตฺสงฺกมิตฺวา “อิจฺฉามํ ตาต พาราณสี คนฺตฺวา มนฺเต สขมายิตฺนติ.

อถ นํ **ปิตา** อาท “เตนทฺธิ ตาต อสุโก นาม **พฺรหฺมโณ** มม สหายโก, ตสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา อธิยสฺสูติ.

โส “สาธฺตติ ปฏฺฐิตฺวา อนุพฺพเพเน พาราณสี ปตฺวา ตํ พฺรหฺมณํ อุตฺสงฺกมิตฺวา ปิตฺรา ปทิตฺถาวํ อาจิกฺขิ.

อถ นํ **โส** “สหายกสฺส เม ปุตฺโตติ สมฺปฏฺฐิตฺวา ปฏฺฐิตฺวา สทฺทฺธธฺรณํ ภาทฺทเกเน ทิวเสน มนฺเต วาเจตฺถ อารภิ.

โส ลหฺวญฺจ คนฺหนโต พหฺวญฺจ คนฺหนโต คหิตคฺคหิตตฺถยฺจ สุวณฺณภาชเนน ปกฺขิตตฺสึหเตลมิว อวินสฺสมานํ ธาเรนโต

น จิรฺสเสว อจาริยสฺส มุชฺโถ อุกคณฺหิตพฺพํ สพฺพํ อุกคณฺหิตฺวา

สขมาเย กโรนฺโต อุตฺตโน อุกคณฺหิตฺวาปสฺส อาทิมชฺมเมว ปสฺสติ, โน ปริโยसानํ.

โส อจาริเย อุตฺสงฺกมิตฺวา “**อหํ** อิมสฺส สิปฺปสฺส อาทิมชฺมเมว ปสฺสามิ, โน ปริโยसानนฺติ วตฺวา,

อจาริเยน “อหํ ตาต น ปสฺสามิตฺถิ วุตเต, “อถ **โก** อจาริเย ปริโยसानํ ชานาตีติ ปุจฺฉิตฺวา,

“อิมํ ตาต **อิสฺโย** อธิปตฺเนน วิหรนฺติ, **เต** ชานเยยฺยํ, เตสํ สนฺติกํ อุตฺสงฺกมิตฺวา ปุจฺฉิตฺวา อจาริเยน วุตเต,

ปจฺเจกพฺพุเต อุตฺสงฺกมิตฺวา ปุจฺฉิ “**ตมฺเห** กิร ปริโยसानํ ชานาถาติ.

“อาม ชานามาติ.

“เตนทฺธิ เม आजิกฺขถาติ.

“**มยํ** อปฺพพชิตสฺส น आजิกฺขาม; สเจ เต **ปริโยसानนฺตโร**, ปพฺพชสฺสูติ.

โส “สาธฺตติ สมฺปฏฺฐิตฺวา เตสํ สนฺติเก ปพฺพชิตฺถิ.

อถสฺส **เต** “อหํ ตาว ลิกฺขสฺสูติ วตฺวา “เอวํ เต นินฺวาเสตพฺพํ, เอวํ ปารุปีตพฺพนฺติอาทินา นเยเน อภิสมาจาริกวตฺถํ आजิกฺขิสฺสู.

โส ตตถ สิกขนโต อุปนิสสยสมปนตตนา น จิรสเสว ปจเจกสมโโพธิ อภิสมพุชฌิตวา
สกลพารานสีนคเร คคนตเล ปุณณจโนโท วีย ปากโฏ ลากคยสคคปตโต อโหสิ.

โส อปายุกสวัตตินิกสส กम्मสส กตตตนา น จิรสเสว ปรินิพพายิ.

อถสส ปจเจกพุทธา จ มหาชนโน จ สรีริกัจจ กตวา ธาตุโย คเหตุวา นครทวารธ ฐป ปติฏฐาเปสุ.

สงฺขยปี พุราหมโณ “ปุตโต เม จิรํ คโต, ปวตติมสส ชานิสสามิติ ตํ ภูฏุกาโม ตกุกสิโต นิกขมิตวา อนุพุเพน พารานสี ปตวา
มหาชนกายํ สนฺนิปตติํ ทิสวา “อทฺธา อิมสุ เอโกปิ เม ปุตตสส ปวตติ ชานิสสตีติ อุปสงกมิตวา ปุจฺฉิ
“สุสิโม นาม มาณโว อีชาคมิ, อปี นุ ตสส ปวตติ ชานาถาติ.

“อาม พุราหมณ ชานาม, อสุกสส นาม พุราหมณสส สนฺติเก ตโย เวเท สขมายิตวา ปพพิตวา ปจเจกโโพธิ สจฺฉิกตวา ปรินิพพายิ,
อยมสส ฐโป ปติฏฐาปิโตติ.

โส ภูมึ หตฺถเนน ปหริตวา โรทิตวา กนฺทิตวา เจตियงฺคณํ คนฺตวา ติณฺมานิ อุทฺธริตวา อุตฺตรสาฎฺเณน วาลุกํ อาหริตวา เจตियงฺคณเ อาภริตวา
กมณฺทลฺลทฺเณน ปริปฺปิเสตฺวา วณฺปูเปหิ ปุชฺชํ กตวา สาฎฺเณน ปตาทํ อาโรเปตฺวา ฐปสฺส อุปริ อตตโน ฉตฺตํ พนฺธิตวา ปกฺกามิ.

[อานิสฺสแห่งการบริจาตฺสฺวพฺระมาณ]

สฺตถา อิทํ อตีตํ อาหริตวา “ตทา ภิกฺขเว อหํ สงฺขย พุราหมโณ อโหสิ,

มยา สุสิมสฺส ปจเจกพุทฺธสฺส เจตियงฺคณเ ติณฺมานิ อุทฺธวานิ,
ตสฺส เม กम्मสฺส นิสฺสนฺเทน อฏฺฐโยชนมคฺคํ วิหตฺตวานุณฺณภูกํ กตวา สุทฺธํ สมตลํ กรีสุ;

มยา ตตถ วาลุกา โอภิณฺณา, ตสฺส เม นิสฺสนฺเทน อฏฺฐโยชนมคฺเค วาลุกํ โอภิริสุ;

มยา ตตถ วณฺกุสฺเมหิ ปุชฺชา กตวา, ตสฺส เม นิสฺสนฺเทน อฏฺฐโยชนมคฺเค^๑ นานาวณฺณานิ ปุปฺพานิ โอภิณฺณานิ,
เอภโยชนฺภูฏานเ คจฺจาย อทฺทํ ปญฺจวณฺณเมหิ ปทฺเมหิ สณฺณนํ:

มยา ตตถ กมณฺทลฺลทฺเณน ภูมึ ปริปฺปิเสตฺวา, ตสฺส เม นิสฺสนฺเทน เวสาลิยํ โปกฺขรวรสฺสํ วสฺสิ;

มยา ตตถ ปตาทกา อาโรปิตา ฉตฺตยฺจ พุทฺธํ,
ตสฺส เม นิสฺสนฺเทน ยาว อกฺนิภูฏฺฐาวนา ธชปตาทกฉตฺตาทิตตฺตาทิทิ สกฺลจกฺกวาพคฺคภา^๒ เอภฺสฺสวํ วีย ชาตํ;

อิติ โข ภิกฺขเว เอส ปุชฺชาสฺสกาโร มยหํ เนว พุทฺธานุภาเวน นินฺพตฺโต, น นาคเทวพุทฺธานุภาเวน,
อตีเต ปน อปฺปมตฺตกปริจฺจาตฺตานุภาเวนาติ วตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาทมาห

“มตฺตาสฺวปริจฺจาตา ปสฺเส เจ วิปุลํ สุขํ,
จเช มตฺตาสฺวํ ธีโร สมปสฺสํ วิปุลํ สุขนฺติ. |

[แก้อรรถ]

ตตถ “มตฺตาสฺวปริจฺจาตาติ: “มตฺตาสฺวสนฺติ ปมาณยฺตุตฺตํ ปริตฺตสุขํ วุจฺจติ, ตสฺส ปริจฺจาเคน.

วิปุลํ สุขนฺติ: อุพารํ สุขํ นินฺพพานฺสุขํ วุจฺจติ, “ตถเจ ปสฺเสยยาติ อตฺถโถ.

๑ ย. อฏฺฐโยชนเ มคฺเค.

อิหํ วุตฺตํ โหติ “เอกํ หิ โภชนปาตี สขุชาเปตฺวา ภูณฺชนตฺสส มตฺตาสฺสํ นาม อฺปฺปชฺชติ,
ตํ ปน ปริจฺจชิตฺวา อฺโปสฺสํ วา กโรนตฺสส ทานํ วา เทนตฺสส วิปฺปลํ อฺพารํ นิพฺพานสฺสํ นาม นิพฺพตฺตติ;
ตสฺมา สเจ เอวํ ตสฺส มตฺตาสฺสสฺส ปริจฺจาคา วิปฺปลํ สฺสํ ปสฺสติ, อเถตํ วิปฺปลํ สฺสํ สมฺมา ปสฺสณฺโต ปณฺจิติ ตํ มตฺตาสฺสํ จเชยฺยติ.
เทสนาวसाने พฺหุ โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปฺณิสฺสูติ.

อตตโนปฺพพกมมวตฺถุ.

๒. กุกกุณฺณชชาทิกาวตฺถ.

“ปรทุกุชฺฐาเนนาติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สตุลา เซตวเน วิหรนฺโต เอกํ กุกกุณฺณชชาทิกํ อารพฺภ กเถสิ.

[แม่ไก่ผูกอาฆาตในนางกุมาริกา]

สาวตถิยา กิร อวิหุเร ปณฺฑุรํ นาม เอโก คาโม.

ตตเถโก เกวณฺโณ วสติ.

โส สาวตถิ คจฺจนฺโต อจิรวตฺติเร กจฺจปณฺฑานิ ทิสฺวา ตานิ อาทาย สาวตถิ คนฺตฺวา

เอกสฺมี เคเห ปจาเปตฺวา ชาทฺนโต ตสฺมี^๑ เคเห กุมาริกาย เอกํ อดฺธํ อทาสิ.

สา ตํ ชาทิตฺวา ตโต ปฏฺฐาย อดฺธํ ชาทฺนียํ นาม น อิจฺฉิ.

อดสฺสา มาตา กุกกุณฺเีย วิชาตฺถฐานโต เอกํ อดฺธํ คเหตฺุวา อทาสิ.

สา ตํ ชาทิตฺวา รสตณฺหยา พฺพธา ตโต ปฏฺฐาย สยเมว กุกกุณฺเีย อดฺธานิ คเหตฺุวา ชาทิ.

กุกกุณฺเีย วิชาตกาเล ตํ อตฺตโน อดฺธานิ คเหตฺุวา ชาทฺนตี ทิสฺวา ตาย อฺปทฺหฺตฺวา อาฆาตํ พนฺธิตฺวา

“อิตฺทานิ จฺตฺวา ยกฺขินี หุตฺวา^๒ ตว ทารเก ชาทิตฺุ สมตฺถา หุตฺวา นิพฺพตฺเตยฺยนฺติ ปตฺถนํ ฐฺเปตฺวา กาลํ กตฺวา

ตสฺมีเยว เคเห มชฺชาริ หุตฺวา นิพฺพตฺติ.

[การจ้องแค้นให้เกิดทุกข์]

อิตรปิ กาลํ กตฺวา ตตเถว กุกกุณฺเีย หุตฺวา นิพฺพตฺติ.

กุกกุณฺเีย อดฺธานิ วิชายิ.

มชฺชาริ อาคนฺตฺวา ตานิ ชาทิตฺวา หุตฺยปี ตตฺยปี ชาทิเยว.

กุกกุณฺเีย “ตโย วาเร มม อดฺธานิ ชาทิตฺวา อิทานิ มํ ชาทิตฺุกามาสิ, อิตฺ จฺตฺวา สฺปฺตฺตํ ตํ ชาทิตฺุ ลเมยฺยนฺติ ปตฺถนํ กตฺวา

ตโต จฺตฺวา ทิปินิ หุตฺวา นิพฺพตฺติ.

อิตรปิ กาลํ กตฺวา มิตฺิ หุตฺวา นิพฺพตฺติ.

ตสฺสา วิชาตกาเล ทิปินิ อาคนฺตฺวา ตํ สหฺธิ ปฺตฺเตหิ ชาทิ.

เอว ชาทฺนตา ปณฺจสุ อตฺตภาวสเตสุ อดฺธมฺมณฺยสฺส หุทฺขํ อฺปฺปาเทตฺวา

อวसानเ เอกา ยกฺขินี หุตฺวา นิพฺพตฺติ, เอกา สาวตถิยํ กุลธิตฺา หุตฺวา นิพฺพตฺติ.

อิตฺ ปรํ “น ทิ เวเรน เวรานีติ คากาย วุตฺตนเยเนว เวทิตฺพฺพิ.

อิธ ปน สตุลา “เวรํ ทิ อเวเรน อฺปฺสมฺมตฺติ, โน เวเรนาคิ วตฺวา อฺภินฺนปี ฌมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คากมาห

๑ ตตฺถาติ ยุตฺตตรํ.

๒ ปมาทฺลิตฺเตน ภวิตฺพฺพิ.

“ปรทุกขุปรธานน โย อตตโน สุขมิจจติ,
เวรสัคคัสสกุโฐ เวรา โส น ปริมุจจตีติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “ปรทุกขุปรธานนตี: ปรสมิ ทุกขุณฺณชชานน. “ปรทุกขุปรปาพนนาตี อตโต.

เวรสัคคัสสกุโฐติ: โส บุคคล อุกโกสนปปัจจกโกสนปพหฺรณปปฏิปพหฺรณาทินิ วเสน อณฺณมณฺณ กเตน เวรสัคคเคน สัสกุโฐ.

เวรา โส น ปริมุจจตีติ: นิจจกาลิ เวรวเสน ทุกขเมว ปาปฺณมาตีติ อตโต.

เทสนาวสาน ยักษิณี สรณสุ ปติฏฺฐาย ปญจ สีลานิ สมายิตฺวา เวรโต มุจฺจติ.

อิตรปิ โสตาปตติผล ปติฏฺฐหิ.

สมปตฺตานปี สาคติกา เทสนา อโหสีติ.

กุกกุณฺณชชาทิกาวตฺถ.

๓. ภาทียภิกขุวตถุ.

“ยํ ติ กิจจันตํ อิมํ ธรรมเทศนํ สตถา ภาทียํ นิสสัย ชาตียาวเน วิหรนโต ภาทียे ภิกขุ อารพภ กเถสิ.

[ภิกษุละเลยสมณกิจ]

เต กิร ปาทุกมณฺหเน อุตฺตตฺตา อเหตุ.

ยถาห? เตน โข ปน สมเยน ภาทียา ภิกขุ อนนทวิหิตํ ปาทุกมณฺหณานุโยคมนุชฺชุตฺตา วิหรนติ: ตินฺปาทุกํ กโรนฺตปิ กาเรนฺตปิ มุณฺชปาทุกํ^๑ ปพฺพชปาทุกํ หินฺตาลปาทุกํ กมฺพลปาทุกํ กโรนฺตปิ กาเรนฺตปิ, ริณฺจันตํ อุตฺเตสํ ปริจฺจํ อธิสฺสํ อธิจฺจิตํ อธิปฺปณฺณตํ.^๒

ภิกขุ เตสํ ตถาการณภาวํ อชฺชมายิตฺวา สตถุ อารโหเส.

[พระศาสดาทรงตำหนิโทษแล้วเทศนา]

สตถา เต ภิกขุ ครหิตฺวา “ภิกขเว ตุมहे อณฺเฏน กิจฺเจเน อาคนฺตฺวา อณฺณสมฺมึเยว กิจฺเจ อุตฺตตฺตาตี วตฺวา ธรรมํ เทเสนโต อิมมา คาถา อภาสิ

“ยํ ติ กิจฺจํ, ตพฺวิทฺธํ,	<u>อกิจฺจํ</u> ปน กยฺริตฺติ ^๓ ;
อนฺนพानํ ปมตฺตานํ	เตสํ วทณฺตํ <u>อาสา</u> ;
เยสฺสจฺจ สฺสสมารฺทธา	นิจฺจํ กายคตฺตา <u>สติ</u> ,
อกิจฺจํ <u>เต</u> น เสวนฺตํ,	กิจฺเจ สาทจฺจการฺโร;
สตานํ สมปชานานํ	อตถํ คจฺฉนฺตํ <u>อาสา</u> ตี.

[แก้อรธ]

ตตถ “ยํ ติ กิจจันตํ:

ภิกขุโน ติ ปพฺพชิตกาลโต ปฏฺฐาย “อปฺริมาณสฺสีกฺขนธโคปนํ อรณฺญวาโส ฐตฺตคฺบริหรณํ ภาวนารามตฺตาตีเอวมมาตี กิจฺจํ นาม.

อิมเหตี ปน, ยํ อตฺตโน กิจฺจํ; ตํ อปฺวิทฺธํ จชฺชิตํ.

อกิจจันตํ: ภิกขุโน ปน ฉตฺตมณฺหณํ อูปาหณมณฺหณํ ปาทุก ปตต ทัลล กมฺกรก กายพฺนชฺชณ อํสพฺนชฺชณ มณฺหณํ อกิจจํ นาม.

เยเหตี ตํ กยฺริตฺติ, เตสํ มานนฬํ อุกฺขิปิตฺวา จเรณน อนฺนพานํ สติวอสฺสคฺเคน ปมตฺตานํ จตฺตาโรปี อาสา วทณฺตํตีตี อตฺถ.

สฺสสมารฺทธาตี: สฺสปคฺคหิตา.

กายคตฺตา สตีตี: กายานุปฺสสนาภาวนา.

อกิจจันตํ: เต เอตํ ฉตฺตมณฺหณาทิกํ อกิจจํ น เสวนฺตํ น กโรนฺตตีตี อตฺถ.

กิจฺเจ -อิตฺติ: ปพฺพชิตกาลโต ปฏฺฐาย กตฺตพฺเพ อปฺริมาณสฺสีกฺขนธโคปนาตีเก กรณฺมึเย.

๑ ปาลิยมน “มุณฺชปาทุกํ กโรนฺตปิ กาเรนฺตปิ ปพฺพชปาทุกํ กโรนฺตปิ กาเรนฺตปิ หินฺตาลปาทุกํ กโรนฺตปิ กาเรนฺตปิ กมฺลปาทุกํ กโรนฺตปิ กาเรนฺตปิ กมฺพลปาทุกนฺตํ ติสฺสนตี. ญ. ว.

๒ มหาวคฺเค ๕/๒๐.

๓ ม. กรียตี.

สาตจการิโนติ: สดตํ การิโน อฏฐิตการิโน.

เตสํ สติยา อวิปวาเสน สदानํ “สาตถกสมปชณญํ สปปายสมปชณญํ โคจรสมปชณญํ อสมโมหสมปชณญนฺติ
จตุหิ สมปชณญเหหิ สมปชานานํ จตฺตารูปิ อาสา อตถํ คจจณฺติ ปริกขยํ อภาวํ คจจณฺตีติ อตฺถ.

เทสนาวसाने เต ภิกขุ อรหตฺเต ปติฏฐหิสฺสุ.

สมปตฺตานปี สาตถิกา เทสนา อโหสีติ.

ภาททียภิกขุวตฺถ.

๔. ลक्षणภททียตเถรวตถุ.

“มาตร ปิตร์ หนตวาตี อิมั ฌมมเทสนั สตถา เซตวเน วิหรนโต ลक्षणภททียตเถรวตถุ อารพภ กเถสิ.

[อาคันตูกภิกขุเข้าเฝ้าพระศาสดา]

เอกทิวสั ทิ สมพหุลา อาคณตูกา ภิกขุ สตถารั ทิวาภูฐานเน นิสินนั อุปสงกมิตวา วนทิตวา เอกมณตัง นิสีทิสสุ.

ตสมั ฌเน ลक्षणภททียตเถรวตถุ ภควโต อวิหุเร อติกกมตี.

สตถา เตสั ภิกขุณั จิตตวารั ญตวา “ปัสสถ ภิกขเว, อัย ภิกขุ มาตาปิตโร หนิตวา นินททุกุโข หุตวา ยาศีตี วตวา, เตหิ [ภิกขุหิ] “กั นุ โข สตถา วทสีตี อญญมญญั มุขานิ โอลเเกตวา สัสยั ปกขณเตหิ “กั นามेतัง วทถาตี วุตเต, เตสั ฌมมั เทเสนโต อิมั คากมาห

“มาตร ปิตร์ หนตวา ราชานโน เทว จ ขตติเย
รฎฐั สานุจรั หนตวา อนินโฆ ยาคี พราหมโณตี.

[แก้อรธ]

ตตถ “सानุจรัตนตี: อายสาธเกน อายุตตเกน สหิตัง,

เอตถ หิ “ตถนทา ฌเนตี ปุริสนตี วจนโต ตีสสุ ภเวสสุ สตถานัน ฌนนโต ตถนทา มาตา นาม.

“อหัง อสุกสส นาม รญญเ ว ราชมหมตตสส วา ปุตโตตี ปิตร์ นิสสาย อสมิมานสส อุปปชฌนโต อสมิมานโน ปิตา นาม.

โลโก วิย ราชานัน ยสมมา สพพานิ ทิฏฐิตตานิ เทว สสสตุจเจททิฏฐิโย ภชนตี; ตสมมา สสสตุจเจททิฏฐิโย เทว ขตติยราชานโน นาม.

ทวาทสายตทานิ วิตถตตเถน รฎฐสทิสตตา รฎฐั นาม.

อายสาธโก อายุตตคปริโส วิย ตัง นิสสิโต นนทิราโค อญจโร นาม.

อนินโฆตี: นินททุกุโข.

พราหมโณตี: ฌินาสโว.

เอเตสั ตถนทานิน อรหตตมคคญญาณาสินา หตตตา ฌินาสโว นินททุกุโข หุตวา ยาศีตี อญเมตถ อตถโถ.

เทสนาวसानเต เต ภิกขุ อรหตเต ปติฏฐทิสสุ.

หุตติยกายปิ วตถุ ปุริมสทิสเมว.

ตทาปิ สตถา ลक्षणภททียตเถรวตถุ อารพภ เตสั ฌมมั เทเสนโต อิมั คากมาห

“มาตร ปิตร์ หนตวา ราชานโน เทว จ สัตถิเย
เวยยคชปญจมัม หนตวา อนินโฆ ยาคี พราหมโณตี.

[แก้อรธ]

ตตถ “เทว จ สัตถิเยตี: เทว จ พราหมณ.

อิมิสฺสา หิ คาทาย สฺตถา อตฺตโน ฌมฺมิสฺสรตฺตาย จ เทสนาวិธิกฺขสฺสตฺตาย จ สสฺสตุจฺเจทฺทิกฺขุญฺโญ เทว พฺรหฺมณฺรชาโน กตฺวา กเถสิ.

เวยฺยคฺขมฺปญฺจมนฺติ เอตถ พฺยคฺขมานุจฺริโต สปฺปฏิภโย ทฺวปฺปฏิปนฺโน มคฺโค เวยฺยคฺโข นาม,

วิจิจฺจมานีวฺรณฺปิ เตน สทิสฺตฺตาย เวยฺยคฺขํ นาม, ตํ ปญฺจํ อสฺสาติ นีวฺรณฺปญฺจํ เวยฺยคฺขมฺปญฺจํ นาม.

อิทฺยจ เวยฺยคฺขมฺปญฺจํ อรหฺตฺตมคฺคณฺญาณาสิณา นิสฺเสสํ หนฺตฺวา อนินฺโฆ ยาทิ พฺรหฺมโณติ อยฺเมตถ อตฺถ.

เสสํ ปุริมสทิสฺเมวาทิ.

ลกฺขณฺณภทฺทียตเถรวตฺถ.

๕. ทารุสภาภิกขุวตถุ.

“สุปปพุทธชนติ อิมิ ฌมมเทสนัน สุตถา เวฬุวเน วิหรนโต ทารุสภาภิกขุสส ปุตต อารพภ กเถสิ.

[เด็ก ๒ คนเล่นขลุบ]

ราชคหสมิ ทิ “สมมาทิฏฐิปปุตโต จ มิจฉาทิฏฐิปปุตโต จาติ เทว ทารกา อภิกขณิ คุพกีฬิ กิพนติ.

เตสุ สมมาทิฏฐิปปุตโต คุฬิ ขิปปาโน พุทธานุสสติ อวชชิตวา “นโม พุทธสชาติ วตวา คุฬิ ขิปปติ.

อิติโร ติตถิยานิ คุณเ อุททิสิตวา “นโม อรหนตานุติ วตวา ขิปปติ.

เตสุ สมมาทิฏฐิปปุตโต ชินาติ, อิติโร ปราชยติ.

โส ตสส กิริยิ ทิสวา “อัย เวร อานุสสิตวา เวร วตวา คุฬิ ขิปปโต มัง ชินาติ, อหิปปิ เวรอุปั กสิสสามิตี พุทธานุสสติยิ ปริจยมาสิ.

[เด็กผู้เป็นสัมมาทิฏฐิไปปากบิศา]

อถกทิวสึ ตสส ปิตา สกภู โยเชตวา ทารุนิ อตถาย คจจันโต ตปิ ทารกั อาทาย คนตวา อภูวियิ ทารุนิ สกภู ปุเรตวา อากจจันโต พหินคเร สุตานสามนเต อุกกผาสกภูฐานเ โคณเ โมเจตวา ฆตตวิสสคคั อกาสิ.

อถสส โคณา สายณหสมเย นคริ ปวิสนเตน โคคณเณ สทธิ นครเมว ปวิสิสุ.

สากภูโกปิ โคณเ ออนุพนธโต นคริ ปวิสิตวา สายิ โคณเ ทิสวา อาทาย นิกขมนโต ทวาริ น สมปาปุนิ.

ตสมิ ทิ อสมปตเตเยว, ทวาริ ปิททิ.

อถสส ปุตโต เอกโกว รตติภาเค สกภูสส เภฐา นิขชิตวา นิทท์ โอกกมิ.

[เจริญพุทธานุสสติป้องกันอมนุษยได้]

ราชคหิ ปน ปกตियाปิ อมนุสสพหุลิ.

อญญจ สุตานสนตติเก นิปนโน.

ตตถ นั อมนุสสา ปสสิสุ.

เอโก สาสนสส ปฏิกณเฐโก มิจฉาทิฏฐิโก, เอโก สมมาทิฏฐิโก.

เตสุ มิจฉาทิฏฐิโก อาท “อัย โน ภกโข, อิมิ ขาทามาติ.

อิติโร “อลิ, มา เต รุจจิติ ตั นิวาเรสิ.

โส เตน นิวาริยามาโนปิ ตสส วจัน อนาทยิตวา ทารกั ปาเทสุ คเหตุวา อากทถมิ.

โส พุทธานุสสติปริจิตตตวา ตสมิ ขณเ “นโม พุทธสชาติ อาท.

อมนุสโส มหาภยสิโต ปฏิกกमितวา อภูฐาสิ.

[อมนุษย์รักษาและบำรุงเด็กผู้นอนให้ป่าคนเดียว]

อด นั อิตโร “อมเหที อิกิจัง กตัง, ทณฺชทกมฺมสฺส กโรมาตี วตฺวา ตัง รกฺขมาโน อฏฺฐาสี.

มิจฉาทิฏฺฐโก นครัง ปวีสิตฺวา รณฺโณ โภชนปาที ปุเรตฺวา โภชนํ อหริ.

อด นั อุโภปิ ตสฺส มาตาปิตโร วีย หุตฺวา ตัง อฏฺฐาเปตฺวา โภเชตฺวา

“อิมานี อกฺขรานี ราชา ปสฺสตุ, มา อณฺโณตี ตัง ปวตฺตี ปกาเสตฺวา ยกฺขานุกาเวณ โภชนปาทียํ อกฺขรานี ฉินฺทิตฺวา คตา.

ปุณฺทิวเส “ราชกุลโต โจเรที ภาชนภณฺฑิ อวภฺณนฺติ โกลาหลํ กโรนฺตา ทวารานี ปิทฺทิตฺวา โอลเกตฺวา ตตฺถ อปสฺสนฺตา

นคฺรา นิกฺขมิตฺวา อีโต จีโต จ โอลเกนฺตา ทารุสกฏฺเฐ สุวณฺณปาที ทิสฺวา “อัย โจโรตี ตัง ทารกํ คเหตฺวา รณฺโณ ทสฺเสสุ.

[เด็กถูกไล่สวน]

ราชา อกฺขรานี ทิสฺวา “กิเมต ตาตาตี ปุจฺฉิ.

“นาหิ เทว ชานามิ, มาตาปิตโร เม อาคนฺตฺวา รตฺตี โภเชตฺวา รกฺขมานา อฏฺฐัสสุ,

อหิ ‘มาตาปิตโร มํ รกฺขนฺตีตี นิพฺภโยว นินฺทํ อุกฺโคโต, เอตตํ อหิ ชานามิตี อาท.

อดสฺส มาตาปิตโรปิ ตัง ฐานํ อคมฺสุ.

ราชา ตัง ปวตฺตี ญตฺวา เต ตโยปิ ชเนน อาทาย สตฺถ สนฺตีกํ คนฺตฺวา สพฺพิ อโรเจตฺวา

“กินฺนุ โข ภนฺเต พฺพธานุสฺสตีเยว รกฺขา โหตี อุกฺทาหุ ธมฺมานุสฺสตีอาทโยปิตี ปุจฺฉิ.

[พระศาสดาทรงแสดงฐานะ ๖]

อดสฺส สตฺถา “มหาราช น เกวลํ พฺพธานุสฺสตีเยว รกฺขา,

เยสํ ปน ฉพฺพิเชน จิตฺตํ สุภาวิตํ, เตสํ อณฺเฏน รกฺขาวรณฺน วา มนฺโตสเชตี วา กิจัง นตฺถิตี วตฺวา

ฉนฺฐานานี ทสฺเสนโต อีมา คาคา อภาสิ

“สุปฺพพฺพุธํ ปพฺพชฺฌนฺตี	สทา โคตมสาวกา,
ยสํ ทิวา จ รตฺโต จ	นิจฺจํ พฺพุทฺตคา <u>สตี</u> .
สุปฺพพฺพุธํ ปพฺพชฺฌนฺตี	สทา โคตมสาวกา,
ยสํ ทิวา จ รตฺโต จ	นิจฺจํ ธมฺมคตา <u>สตี</u> .
สุปฺพพฺพุธํ ปพฺพชฺฌนฺตี	สทา โคตมสาวกา,
ยสํ ทิวา จ รตฺโต จ	นิจฺจํ สงฺฆคตา <u>สตี</u> .
สุปฺพพฺพุธํ ปพฺพชฺฌนฺตี	สทา โคตมสาวกา,
ยสํ ทิวา จ รตฺโต จ	นิจฺจํ กายคตา <u>สตี</u> .
สุปฺพพฺพุธํ ปพฺพชฺฌนฺตี	สทา โคตมสาวกา,
ยสํ ทิวา จ รตฺโต จ	อหีสาย รโต <u>มโน</u> .
สุปฺพพฺพุธํ ปพฺพชฺฌนฺตี	สทา โคตมสาวกา,
ยสํ ทิวา จ รตฺโต จ	ภาวนาย รโต <u>มโน</u> ตี.

[แก้อรธ]

ตตถ “สุปฺปพฺพุทฺธํ ปฺพชฺฌณฺณตีติ: พุทฺธคํ สตี คเหตฺวา สุปนฺตาเยว ปฺพชฺฌณฺณตา สุปฺปพฺพุทฺธํ ปฺพชฺฌณฺณตี นาม.

สทา โคตมสาวกาติ: โคตมโคตตสฺส พุทฺธสฺส สวณฺนเต ชาตตฺตา ตสฺเสว อนุสาสนีสวณฺตาย โคตมสาวกา.

พุทฺธคตา สตีติ: เยสํ^๑ “อิตฺปิ โส ภควาติอาทิปปเภเท พุทฺธคฺเณ อารพฺภ อุปฺปชฺชมาณา สตี นิจฺจกาลํ อตฺถิ,
เต สทาปิ สุปฺปพฺพุทฺธํ ปฺพชฺฌณฺณตีติ อตฺถโถ.

ตถา อสฺกโกนฺตา ปน เอกทิวสํ ตีสฺส กาลสฺส ทฺวิสฺส กาลสฺส เอกสฺมีปฺปี กาลे พุทฺธานุสฺสตี มนสิกโรนฺตา สุปฺปพฺพุทฺธํ ปฺพชฺฌณฺณตีเยว นาม.

ธมฺมคตา สตีติ “สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโมติอาทิปปเภเท ธมฺมคฺเณ อารพฺภ อุปฺปชฺชมาณา สตี.

สงฺฆคตา สตีติ “สุปฺปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆติอาทิปปเภเท สงฺฆคฺเณ อารพฺภ อุปฺปชฺชมาณา สตี.

กายคตา สตีติ

ทวตฺตีสาการวเสน วา นวสิวภูทิจฺจวเสน วา จตุธาตฺวภูทิจฺจวเสน วา อชฺฌตฺตนิลลสิณาทิรูปชฺฌานวเสน วา อุปฺปชฺชมาณา สตี.

อหีสาย รโตติ: “โส กรุณาสทคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ฝริตฺวา วิหฺรตีติ” เอวํ วุตฺตาย กรุณาภาวนาย รโต.

ภาวนายาติ: เมตฺตาภาวนาย.

กิญฺจาปิ ทิ เภฏฐา กรุณาภาวนาย วุตฺตตฺตา อธิ สพฺพาปิ อวเสสา ภาวนา, อธิ ปน เมตฺตาภาวนาว อธิปฺเปตา.

เสสํ ปฐฺมคตาถายํ วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพ.

เทสนาวसाने โส ทารุโก มาตาปิตุทฺธิ สทฺธิ โสตาปตฺติมเล ปติภฺภูทฺธิ.

ปจฺฉา ปน ปพฺพชิตฺวา สพฺเพปิ อรหตฺตํ ปาปุณฺสีสุ.

สมปตฺตานปี สาตฺถิกา เทสนา อโหสีติ.

ทารุสากฎีกวตถุ.

๑ สี่. ย. “เยสนนฺตี นตฺถิ.

๒ ที. สี่. ๙/๓๑๐.

๖. วชชีปุตตกภิกขุชาดก.

“ทุปฺปพพชฺชํ ทุรฺกัรฺมณฺติ อิมํ ฌมฺมเทสํ สุตฺตา เวสาลียํ นิสฺสาย มหาวเน วิหรนฺโต อณฺญตรํ วชชีปุตตํ ภิกขุ อารพฺภ กเถสิ,
ยํ สนฺธาย วุตฺตํ “อณฺญตรโร วชชีปุตตโก ภิกขุ เวสาลียํ วิหรติ อณฺญตรสมิ วนสฺนฺเต.
เตน โข ปน สมเยน เวสาลียํ สพฺพรตฺตี ฉณฺวโร โหติ.
อถฺโข โส ภิกขุ เวสาลียํ ตฺริยตาพิตฺวาทิตฺตนิคฺโขสสพฺพํ สุตฺวา ปริเทวมาโน ตายํ เวลา ยํ อิมํ คาถมาห

“เอกกา มยํ อรณฺญเญ วิหราม
อปวิทฺธว วนสมิ ทารุกํ,
เอตาทิสิกาย รตฺติยา
โก สุ ทานิ อมฺเหติ ปาปิโยติ.

[เสียงกึ่งก้องเป็นปรปักษ์ต่อสมณเพศ]

| โส กิร วชชีรฎฺฐุ ราชปุตฺโต วาเรน สมฺปตฺตํ รชชํ ปหาย พพฺพชิตฺโต, เวสาลียํ
จาทุมฺมหาราชิกเกหิ สทฺธิ เอกาพทฺธํ กตฺวา สกลนฺคเร ธชปตาภาทิตฺติ ปฏฺมณฺฑิตฺเต,
โกมฺพทียา ปุณฺณณฺมาย สพฺพรตฺตี ฉณฺวเร วตฺตมาเน,
เกริอาทินํ ตฺริยานํ ตาพิตานํ นิคฺโขสํ วิณาทินฺนญจ วาทิตานํ สทฺธํ สุตฺวา,
ยานิ เวสาลียํ สตฺต ราชสทฺสธานี สตฺต ราชสทานิ สตฺต จ ราชานํ, ตตฺตกาเยว จ เนสํ อฺปรราชเสนาปติอาทโย,
เตสุ อลงฺกตปฏิยตฺเตสุ นกฺขตตฺกัฬนฺตถาย วิถิ อิตฺถณฺณสุ,
สภูทฺธิหตฺถม มหาจงกเม จงกมฺมาโน คคนมฺขณฺณ ฐิตํ ปุณฺณจณฺท์ ทิสฺวา จงกมโกฏฺฐิยํ ผลกํ นิสฺสาย ฐิตฺโต
เวฐนาลงฺการวิริทิตฺตตา วเน ฉชทิตฺตทารุกํ วิย อตฺตภาวํ โอลฺเกตฺวา
“อตฺถิ นฺ ฆอ อณฺญอ อมฺเหติ ลามกตโรติ จินฺเตนฺโต ปกตฺติยา อารณฺญกาทิกุณฺณยฺตุตฺตปิ ตสมิ ฆณฺเ อนฺนริตฺติยา ปิฬิตฺโต เอวมาห. |

[เทวดากล่าวคาถาให้เกิดความสังเวช]

โส ตสมิ วนสฺนฺเต อธิวตฺถาย เทวตฺยา “อิมํ ภิกขุ สํเวเสสฺสามิติ อธิปฺปาเยน

“เอกโก ตฺวํ อรณฺญเญ วิหรสิ
อปวิทฺธว วนสมิ ทารุกํ,
ตสฺส เต พพฺพกา ปิพฺพนฺติ
เนรยิกิ วิย สคฺคคามินฺนฺติ

วุตฺตํ อิมํ คาลํ สุตฺวา ปุณฺทิวเส สตฺถารํ อฺปสงฺกมิตฺวา วนทิตฺวา นิสิตฺติ.

[พระศาสดาทรงแสดงทุกข์ ๕ อย่าง]

สุตฺตา ตํ ปวตฺตี ญุตฺวา ฆราวาสสฺส ทฺกฺขตํ ปกาเสตฺกามา ปญฺจ ทฺกฺขานิ สโมธานฺตฺวา อิมํ คาถมาห

“ทุปฺปพฺพชฺชํ ทฺรภีรมํ ทฺรราวาสา ขฺรธา ทฺกฺขา
ทฺกฺโข สมานสฺวาโส ทฺกฺขานุปตฺตทฺธคฺคฺ;

ตสฺมา น จทฺธคฺคฺ สียา น จ ทฺกฺขานุปตฺโต สียาติ.

[แก้อรรถ]

ตตถ ทุปฺปพฺพชฺชนฺติ อปฺปิ วา มหนฺตํ วา โภคกฺขนฺธํ เจว ญฺาติปริวฏฺฏญฺจ ปหาย อิมสฺมี สาสเน อูร์ ทตฺวา ปพฺพชฺชํ นาม ทฺกฺโข.

ทฺรภีรมนฺติ: เอวํ ปพฺพชฺชิตฺตนาปี ภิกฺขาจริยา ย ชีวิตฺตวตฺตี ฆฺณฺนเตน อปริมาณสฺลลกฺขนฺธโคปนธมฺมานุธมฺมปฏฺิพตฺติปุณฺนวเสน อภีรมิตฺตํ ทฺกฺโข.

ทฺรราวาสาติ: ยสฺมา ปน ฆฺรํ อวสฺนเตน ราชฺชนํ ราชภิกฺจํ อีสฺสรานํ อิสฺสรภิกฺจํ วหิตพฺพํ, ปฺริชฺโน^๑ เจว ธมฺมิกา จ สมณพฺราหมณา สงคฺคหิตพฺพา, เอวํ สนฺเตปี, ขฺรธา สฺวาโส ฉิตฺทชฺชโฏ วีย มหาสมฺมุทฺโท วีย จ ทุปฺปุโร; ตสฺมา ขฺรธา นามเต ทฺรราวาสา ทฺกฺขา อวสฺสิตุํ เตเนว การเณน ทฺกฺขาติ อตฺถโถ.

ทฺกฺโข สมานสฺวาโสติ: คิหิโน ทิ เย ชาติโคตตฺกฺลโภเคหิ ปพฺพชฺชิตฺตา วา สฺลาจารพาทุสจฺจาทีหิ สมานาปี ทฺตฺวา “โกลสิ ตฺวํ, โภ อหนฺติอาทีนํ วตฺวา อธิกรณฺนปฺสฺตฺตา โหนฺติ, เต อสมานา นาม, เตหิ สทฺธิ สฺวาโส นาม ทฺกฺโขติ อตฺถโถ.

ทฺกฺขานุปตฺตทฺธคฺคฺติ: เย วฏฺฏสงฺฆาตํ อทฺธานํ ปฏฺิปนฺนตฺตา อทฺธคฺคฺ; เต ทฺกฺเขน อนุปตฺติตฺวา.

ตสฺมา น จทฺธคฺคฺติ: ยสฺมา ทฺกฺขานุปตฺตภาโวปี ทฺกฺโข อทฺธคฺคา โวปี ทฺกฺโข;

ตสฺมา วฏฺฏสงฺฆาตํ อทฺธานํ คมนตฺยา อทฺธคฺคฺปี น ภเวยฺย วุตฺตปฺปกาเรน ทฺกฺเขน อนุปตฺติโตปี น ภเวยฺยาติ อตฺถโถ.

เทสนาวาเสเน สฺโส ภิกฺขุ ปญฺจสุ ฐฺาเนสุ ทสฺสิตฺเต ทฺกฺখে นิพฺพินฺนทฺโต ปญฺจธรรมภาคิยานิ จ ปญฺจทฺธมฺภาคิยานิ จ สฺโยชนานิ ปทาเลตฺวา อรหตฺเต ปตฺติฏฺฐหิตี.

วชชีปุตตตถกภิกขุวตถุ.

๗. จิตตคหปติวตถุ.

“สทโธ สีเลน สมปนฺโนติ อิมํ ฌมฺเมทสนํ สตถา เซตวเน วิหฺรณฺโต จิตตคหปตี อารพฺภา กเถสิ.

[ลาภสักการะเกิดขึ้นแก่จิตตคหปติ]

วตถุ พาลวคฺเค “อสนฺตํ ภาวมิจฺเจยยาติ คากาณณณนายํ วิตถาริตํ.

คาถาปี ตตถฺวาคตา.

วุตฺตํ หิ ตตถ “กํ ปน ภาเน เตตสฺส ตุมหากํ สนฺตํ อากจฺจนฺตสฺสวายํ สกกฺกาโร อุปฺปชฺชติ
อุทาทุ อญฺญุตถ คจฺจนฺตสฺสาปี อุปฺปชฺชเยยยาติ.”

“อานนฺท มม สนฺตํ อากจฺจนฺตสฺสาปี อญฺญุตถ คจฺจนฺตสฺสาปี ตสฺส อุปฺปชฺชติเยว, อยํ หิ อุปาสโก สทโธ ปสนฺโน สมปนฺนสีโล,
เอวรูโป ยํ ยํ ปเทสํ^๑ ภาชติ; ตตถ ตตถฺวาสฺส ลาภสกกฺกาโร นิพฺพตฺตตีติ วตฺวา อิมํ คากมาห

“สทโธ สีเลน สมปนฺโน ยโสโภคสมฺบปีโต
ยํ ยํ ปเทสํ ภาชติ; ตตถ ตตถฺว ปุชฺชิตฺติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “สทโธติ: โลกียโลกุตฺตราย สทฺธาย สมฺนนาคโต.

สีเลนาติ: “อาการียสีลํ อนาการียสีลนฺติ” พุริสํ สีลํ, เตสฺ อธิ อาการียสีลํ^๒ อธิปเปตํ, “เตน สมฺนนาคโตติ อตฺถโถ.

ยโสโภคสมฺบปีโตติ: ยาทีโส อนาถปิณฺฑิกาทีนํ ปญฺจอุปาสกสฺตปริวารสงฺขาโต อาการียยโส, ตาทีเสเนว ยเสน
ธนฺธญฺญาทีโก เจว สตฺตวิธอรียธนสงฺขาโต จ พุริสํ โภโค เตน จ สมฺนนาคโตติ อตฺถโถ.

ยํ ยนฺติ: ปุรตฺถิมาทีสุ ทิสาสฺ เอวรูโป กุลฺปุตฺโต ยํ ยํ ปเทสํ ภาชติ; ตตถ ตตถฺว เอวรูเปน ลาภสกกฺกาเรน ปุชฺชิตฺว โหตีติ.

เทสนาวสานเ พหุ โสตาปตฺติผลาทีนํ ปาปุณฺสีสูติ.

จิตตคหปติวตถุ.

๑ ย. อุปฺปชฺชเยยยาติ.

๒ ย. ทิสํ.

๓ ย. อาการียสีลํ อนาการียสีลนฺติ.

๔ อนุตฺตานตฺตทีปนายํ อนาการียสีลนฺติ ทิสฺสตี.

๘. จุฬาสุภททาวตถุ.

“ทุเร สนโต ปกาเสนตีติ อิมิ รัมมเทสนิ สุตถา เขตวเน วิหรนโต อนาถปิณฑิกสส ชีตริ จุฬาสุภทท์ นาม อารพก กเถสิ.

[สองเศรษฐีทำกติกาก่อกัน]

อนาถปิณฑิกสส กิร ทหกรกาลโต ปญญาเย อุกคณครวาสี อุกโค นาม เสฎฐิปโต สหายโก อโหสิ.

เต เอกาจริยกุลเส สิปปี อุกคณหนดา อณญมณญ กติกิ กิริส

“อมหากิ วยปปตตกาเล ปุตตธิตาสู ชาตาสู, โย ปุตตสส อตถาย ชีตริ วาเรติ; เตน ตสส ชีตา ทาทพพาทิ.

เต อุโภปิ วยปปตตกา อตตโน อตตโน นคเร เสฎฐิฐาเน ปติญฐหีส.

เอกสมิ สมเย อุกคเสฎฐี วณิซซ์ ปโยเชนโต ปญจหิ สกภูสเทหิ สาวตถิ อคมาสิ.

อนาถปิณฑิกิโก อตตโน ชีตริ จุฬาสุภทท์ อามนเตตวา

“อมม ปิตา เต อุกคเสฎฐี นาม อากโต, ตสส กตตพพกัจจันตว ภาโรติ อาณาเปสิ.

[อุคเศรษฐีขอนางจุฬาสุภททาเพื่อบุตร]

สา “สาธูติ ปญิสสุณิตวา ตสส อากตทิวสโต ปญญาเย สหตเถเนว สุปปยญชานาทีนิ สมปาเทติ,

มาลาคนธวิเลปนาทีนิ อภิสงขโรติ, โภชนกาเล ตสส นหानโทกั ปญญาเยเปตวา นหานกาลโต ปญญาเย สพพกัจจანი สาธุกิ กโรติ.

อุคเสฎฐี ตสสา อากาสมปตตี ทิสวา ปสนนจิตโต เอกทิวส อนาถปิณฑิกเณ สหิ สุขกาเย นิสินโน

“มย ทหกรกาล เอว นาม กติกิ กิริมหาทิ สาเรตวา จุฬาสุภทท์ อตตโน ปุตตสสตถาย วาเรสิ.

| โส ปน ปกตिया มิฉฉาทิญฐิโก; ตสมา ทสพลสส ตมตถิ อโรเจตวา สตถารา อุกคเสฎฐีโน อุนิสสย ทิสวา อญญาโต,

ภริยาย สหิ มนเตตวา ตสส วจัน สมปญญิตตวา ทิวส ฐูเปตวา

ชีตริ วิสาขิ ทตวา อโยเชนโต ธนญชยเสฎฐี วิย มหนต สกการิ กตวา สุภทท์ อามนเตตวา

“อมม สสสุรกุล เวสนติยา นาม อนโต อคคิ พหิ น นีหริตพโพติ ธนญชยเสฎฐีนา วิสาขาย ทินนเนเนว ทส โอวาเท ทตวา

อโยเชนโต “สเจ เม คตถุฐาเน ชิต โทโส อูปชชติ, ตุมเหติ โสเรตพโพติ อญฐ กุมพิกเก ปาฐิโกเค คเหตุวา,

ตสสา อโยเชนทิวเส พุทฐปมุขสส ภิกขุสงขสส มหาทาน ทตวา,

บุริมภเว ชีตรา กทานิ สุจิริทานิ ผลวิภูตี โลกสส ปากภู กตวา ทสเสนโต วิย มหนเตน สกกาเรณ ชีตริ อโยเชสิ. |

ตสสา อญพุพเพน อุกคณคริ ปตตกาเล สสสุรกุลเณ สหิ มหาชนิ ปจจुकคมน อกาสิ.

สาปิ อตตโน สิริวิภว ปากภู กาคู วิสาखा วิย สกกลนครสส อตตานิ ทสเสนตี เรถ ฐตวา นคริ ปวิสิตวา

นาคเรหิ เปสิต ปณณการิ คเหตุวา อญรูวาเสน เตส เตส เปเสนตี สกกลนคริ อตตโน คุณเหติ เอกพพธ อกาสิ.

[พ่อผู้ให้นางจุฬาสุภททาให้ชีเปลือย]

มมงคลทิวสาทีสุ ปนสสา สสสุโร อเจลกานิ สกการิ กโรนโต “อาคนตวา อมหากิ สมเณ วนทตติ เปเสสิ.

สา ลชชขาย นคเค ปสสิตตุ อสกโกนตี คนตุ น อิจฉติ.

โส ปุณฺณํ เปเสตวาปิ ตาย ปฏิกฺขิตฺโต กุชฺฉิตฺวา “นึทรณ นนฺติ อาห.

สา “น สกกา มม อการณน โทสํ อโรเปตฺตฺนฺติ กุญฺมพิเก ปกโกสาเปตฺวา ตมตฺถํ อโรเจสฺสิ.

เต ตสฺสา นิตฺโถสกา ว ญตฺวา เสฏฺฐี สณฺญาเปสฺสุ.

โส “อัยฺย มม สมณฺเ ‘อิทริกาติ น วนฺทิตฺติ ภิรียาย อโรเจสฺสิ.

สา “กิตฺติสา นุ โข อิมิสฺสา สมณฺา, อติวีย เน ปสฺสตีติ ตํ ปกโกสาเปตฺวา อาห

“กิตฺติสา <u>สมณฺา</u> ตฺยหํ	พาพหํ โข เน ปสฺสตี.
กิตฺติสา กัสมาจารา	ตํ เม อกฺขาหิ ปุจฺฉิตฺวาติ.

อถสฺสา สุภททา พุทฺธานญฺเจว พุทฺธสวากานญฺจ कुณฺเ ปกาเสนตี

[ลูกสะใภ้บอกสมณภาพแก่แม่ผู้]

“สนฺตินฺทริยา สนฺตมานสา	สนฺตํ เตสํ <u>คตํ ฐิตํ</u> ,
โอกฺขิตตจกฺขุ มิตภาณิ,	ดาทิสฺสา <u>สมณฺา</u> มม.
<u>กายกมฺมํ</u> สฺวํ เตสํ,	<u>วาจกมฺมํ</u> อนาวิลิ,
<u>มโนกมฺมํ</u> สฺวิสฺสฺสํ,	ดาทิสฺสา <u>สมณฺา</u> มม.
วิมลฺลา สงฺขมุตตภา	สุทฺธา อนฺตรพาหิรา ^๑
ปุณฺณฺา สฺวเชหิ รมฺเมหิ,	ดาทิสฺสา สมณฺา มม.
ลาเภณ อุณฺนโต <u>โลโก</u>	อลาเภณ จ โอนโต,
ลาภาลาเภณ เอกฺกุฐฺา,	ดาทิสฺสา สมณฺา มม.
ยเสน อุณฺนโต <u>โลโก</u>	อยเสน จ โอนโต,
ยสายเสน เอกฺกุฐฺา,	ดาทิสฺสา สมณฺา มม.
ปสฺสํสา อุณฺนโต <u>โลโก</u>	นินฺทายาปิ จ โอนโต,
สมา นินฺทาปสฺสํสา,	ดาทิสฺสา สมณฺา มม.
สุเขน อุณฺนโต <u>โลโก</u>	ทุกฺเขนาปิ จ โอนโต,
อกมฺปา สฺวทุกฺเขสุ,	ดาทิสฺสา สมณฺา มมฺาติ

เอวมาทิตฺติ วจเนหิ สสฺสุํ โตเสสฺสิ.

[นางจุฬสุภททานิมนต์ภิกษุสงฆ์ฉันอาหาร]

อถ นํ “สกกา ตว สมณฺเ อมฺหากปิ ทสฺเสตฺตฺนฺติ วตฺวา, “สกกาติ วตฺเต, “เตนฺหิ ยถา มฺยํ เต ปสฺสาม; ตถา กโรทิตฺติ [อาห].

สา “สาธฺตฺติ พุทฺธปฺมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส มหาทานํ สขฺเขตฺวา อุปริปาสาทเล ฐตฺวา เขตฺวานาภิมฺขี^๒

สกกจจํ ปญฺจปติฏฺฐิตฺเตน วนฺทิตฺวา พุทฺธคุณฺเ อาวชฺชิตฺวา คนฺธวาสปุณฺณฺเปหิ ปุชฺสิ กตฺวา

๑ สนฺตรพาหิรา [?]

๒ เขตฺวานาภิมฺขินีติ ยุตฺตตฺร.

“ภนเต สวาตนาย พุทฺธปมฺขํ ภิกษุสงฺขํ นิมนฺเตมิ, อิมินา เม สญฺญาณน สตถา นิมนฺติตถาวํ ชานาตุติ วตฺวา
สมฺนปฺปผานํ อฏฺฐ มุฏฺฐิโย อากาเส ชิปี.

ปฺปผานิ คนตฺวา จตฺปริสมชฺเฒ ฌมฺมิ เทเสนตฺสส สตฺถโน อฺปฺริ มาลาวิตานํ หุตฺวา อฏฺฐิสฺสุ.

[สັตฺบุรุษย้อมปรากฺฏในทึไกล]

ตฺสฺมิ ขณ อนาถปิณฺฑิโกปี ฌมฺมกถํ สุตฺวา สวาตนาย สตฺถารํ นิมนฺเตสิ.

สตฺถา “อริวฺตถํ มยา คหปติ สวาตนาย ภตฺตนฺติ วตฺวา, “ภนเต มยา ปฺเรตฺรํ อากโต นตฺถิ, กสฺส นฺ โข โว อริวฺตถนฺติ วตฺเต,

“จุฬสุภทฺทาย คหปติ นิมนฺตฺโตตฺติ วตฺวา, “นนฺ ภนเต สุภทฺทา ทูเร วสติ อีโต วิสตีโยชนสฺตมตฺถเกติ วตฺเต,

“อาม คหปติ, ทูเร วสนตฺวาปี หิ สปฺปุริสา อภิมฺเช ฐิตา วิย ปกาเสนฺตฺติ วตฺวา อิมํ คามมาห

“ทูเร สนฺโต ปกาเสนฺติ, หิมวฺนโตว ปพฺพโต;
อสนฺเตตฺถ น ทิสฺสนฺติ, รตฺตี ชิตฺตา ยถา สฺราติ.

[แก้อรรถ]

ตตฺถ “สนฺโตติ: ราคาทินํ สนฺตตฺตาย พุทฺธาทโย สนฺโต นาม.

อิธ ปน ปุพฺพพุทฺเธสุ กตฺตาริการา อฺสสนฺนกุสฺลมูลา ภาวิตถาวานา สตฺตา “สนฺโตติ อธิปฺเตตา.

ปกาเสนฺตฺติ: ทูเร ฐิตาปี พุทฺธานํ ญานนปถํ อากจฺจนฺตา ปากฺภา โหนติ.

หิมวฺนโตวาทิ: ยถา หิ ตฺโยชนสฺสสวิตฺถโต ปญฺจโยชนสฺตฺพุทฺโธ จตฺราสตียา ญฺญสฺสเสหิ ปฏฺิมนฺชิตฺโต หิมวฺนตฺปพฺพโต

ทูเร ฐิตานปี อภิมฺเช ฐิตฺโต วิย ปกาเสติ; เอวํ ปกาเสนฺตฺติ อตฺถ.

อสนฺเตตฺถาติ: ทิฏฺฐธมฺมครุกา วิตฺถนฺนปฺรโลกา อามิสจกฺขฺกา ชีวิตฺตถาย ปพฺพชิตฺตา พาลปฺคฺคฺลา อสนฺโต นาม,

เต เอตฺถ พุทฺธานํ ทกฺขินสฺส ชานมฺณทลสฺส สนฺติเก นิสินฺนาปี น ทิสฺสนฺติ น ปญฺญาณนฺติ.

รตฺตี ชิตฺตาติ: รตฺตี จตฺรงฺคสมฺนนาคเต อนฺธกาเร ชิตฺตา สฺรา วิย.

ตถารุปฺสส” อฺปนิสฺสยญฺตฺสส ปุพฺพเหตุโน อภาเวน น ปญฺญาณนฺตฺติ อตฺถ.

เทสนาวसान พฺหุ โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปุณฺิสฺสุ.

[วิสสกรรมนิรมิตเรือนยอด ๕๐๐ หลัง]

สฺกโกปี โข เทวราชา “สตฺถารา จุฬสุภทฺทาย นิมนฺตนํ อธิวาสิตฺนฺติ ญตฺวา วิสสกมฺมเทวปฺตฺตํ อาณาเปสิ

“ปญฺจ ญฺญาคารสฺตานิ นิมนฺนิตฺวา เสว พุทฺธปมฺขํ ภิกษุสงฺขํ อุกฺคนครํ เนหิตฺติ.

โส ปฺนทิวเส ปญฺจสฺตานิ ญฺญาคารานิ นิมนฺนิตฺวา เขตฺวณทฺวาเร อฏฺฐาสฺสิ.

สตฺถา อฺจฺจินิตฺวา วิสฺพุทฺธิณาสวานํเยว ปญฺจ สฺตานิ อาทาย สปริวารโ ญฺญาคารเสสุ นิสิตฺตฺวา อุกฺคนครํ อคฺมาสิ.

[อุคคเศรษฐีกลับเลื่อมใสในพระพุทธานุชาสนา]

อุคคเศรษฐีปี สปริวารุ สุภททาย ทินนเนน ตถาคตสสุ อากมนมคค โอลเกนโต สดถารุ มหนเตน สิริวิภเวณ อากจจณตฺ ทิสวา
ปสนนมนโส หุตวา มาลาทีหิ สกการุ กโรนโต สมปฏิจฉิตวา วุนทิตวา มหาทานํ ทตวา ปุนปฺปุนํ นิมนเตตวา สดตาทํ มหาทานํ อทาสี.

สดถาปีสส สปายํ สลลกเขตวา ฆมมํ เทเสสิ.

ตํ อาทิ กตวา จตุราสีติยา ปาณสทสสานํ ฆมมาภิสมโย อโหสิ.

สดถา สุภททาย อนุกคหนตถุ “อิเชว โทหิตี อนुरुทตถเถริ นีวตตาเปตวา สวาตถิเมว อคมาสี.

ตโต ปฏฐาย ตํ นครํ สทธํ ปสนนํ อโหสีติ.

จุฬสุภททาวตถุ.

๙. เอกวิหาริตเถรตถ.

“เอกาสนนติ อิมิ ฌมมเทสนิ สุตถา เขตวเน วิหรนโต เอกวิหาริตเถริ นาม อารพถ กเถสิ.

[พวกภิกษุทูลเรื่องพระเถระแต่พระศาสดา]

โส กิร เถโร “เอโกว นิสิตติ เอโกว จงกมติ เอโกว ตัญญูตติ จตุปริสนตเร ปากโฏ อโหสิ.

อถ นิ ภิกขุ “ภนเต เอวรูปุ นามายิ เถโรติ ตถาคตสส อโรเจสิ.

[ภิกษุพึงเป็นผู้สั่ง]

สุตถา “สาธู สาธูติ สาธูการิ ทตวา “ภิกขุณา นาม วิวิตเตน ภวิตพพนติ วิเวเก อานิสสิ กเถตวา อิมิ คากมาห

“เอกาสนิ เอกเสยยิ เอโก จรมตนิโต
เอโก ทมยมตตานิ วนนเต รมีโต สียาติ.

[แก้อรธ]

ตถ “เอกาสนิ เอกเสยยนติ: ภิกขุสทสมชเมปิ มุลกมมฏฐานิ อวิชิตวา เตเนว มนสิกาเรน นิสินนสส อาสนุ เอกาสนิ นาม.

โลทปาสาทสทิสเปปิ จ ปาสาทภิกขุสทสมชเมปิ ปณญตเต วิจิตรปจจตถรรณุปธานะ มหารเท สยเน สตี อุกฤษฏเปตวา
ทกขิณน ปสเสน มุลกมมฏฐานมนสิกาเรน นิปนนสส ภิกขุโน เสยยา เอกเสยยา นาม.

เอวรูปุ เอกาสนนญจ เอกเสยยญจ ภชถาติ อตโถ.

อตนิโตติ: ชงขพล นิสสาย ชีวิตกปเนน อุกสิโต หุตวา สพพิริยาปเสสุ เอโกว จรณโตติ อตโถ.

เอโก ทมยมตตานนติ: รตติฏฐานาที่สุ กมมฏฐานิ อญญุชิตวา มคคผลาธิคมนวเสน เอโกว หุตวา อตตานิ ทเมนโตติ อตโถ.

วนนเต รมีโต สียาติ: เอวมตตานิ ทเมนโต อิตถิปุริสสททาที่หิ วิวิตตวณสมชเยว อภิโรติ ภเวย.

น หิ สกกา อากิณณวิหารินา เอว อตตานิ ทเมตุนติ อตโถ.

เทสนาวसानะ พหุ โสตาปตติผลาที่นิ ปาปุณิสสุ.

ตโต ปฏฐาย มหาชโน เอกวิหารเมว ปตเถตติ.

เอกวิหาริตเถรตถ.

ปकिनกวคควณนา นิฐิตา.

เอกีสติโม วคโค.

๒๒. นรยวคคควณณนา

๑. สุนทรปริพพาชิกาวตถุ.

“อภิวาทีติ อิมม ฆมมเทสนัน สตถา เขตวเน วิหรนโต สุนทรปริพพาชิก อารพภ กเถสิ.

[พวกเดียรถีย์คิดตัดลามสักการะพระศาสดา]

“เตน โข ปน สมเยน ภควา สกโกโต โหติ ครุกโต มานโต ปุชิตโต วตถุ วิตถารโต อุทานะ^๑ อาคตเมว.

อัย ปเนตถ สงเขโป:

ภควโต กิร ภิกขุสงฆสส จ ปญจนัน มหานทีน มโหฆสทธิเส ลากสกุการะ อุปปเนน,
หตลากสกุการา อณฺเวยตติยา สุริยคฺคมนตรีกาเล ขชฺโขปนกา วิย นิปปภา หุตวา เอกโต สนนิปิตฺวา มนฺตยีสู
“มย สมณสส โคตมสส อุปปเนนกาลโต ปญฺญา หตลากสกุการา, น โน โกจิ อตฺถิภาวปี ขานาติ:
เกน นุ โข สหิ เอกโต หุตวา สมณสส โคตมสส อวณฺณ อุปปาเทตวา ลากสกุการมสส อนฺตรธาเปยยามาติ.

[พวกเดียรถีย์ให้นางสุนทรทำลายพระเกียรติพระศาสดา]

อถ เนส เอตทโหสิ “สุนทรียา สหิ เอกโต หุตวา สกุกฺกิสสามาติ.

เต เอกทิวส สุนทร ติตฺถิยารามํ ปวิสิตฺวา วนทิตฺวา ฐิตํ นาลปีสุ.

สา ปุนปฺปุนํ สมฺมุลลปนฺตีปิ ปญฺญาจัน อลภิตฺวา “อปิ อัยยา เกนจิ วิเทสิตฺวาติ ปุจฺฉิ.

“ภคินี สมณ โคตม อมเห วิเทสิตฺวา หตลากสกุการะ กตฺวา วิจฺรนต์ น ปสสสีติ.

“มยา เอตถ ก็ กาต วญฺญตฺติ.

“ตว โข ภคินี อภิรฺพา โสภคคฺคปตฺตา สมณสส โคตมสส อยส อโรเปตฺวา มหาชนํ กถิ คาหาเปตฺวา หตลากสกุการํ กโรหิติ.

| สา “สาธฺตฺติ สมฺปญฺจิตฺวา ปกฺกนฺตา ตโต ปญฺญา มาลาคนฺชฺวีเลปนกฺปฺปรกฺกมฺผลาทีนึ คเหตุวา

สาय มหาชนสส สตถุ ฆมมเทสนัน สุตฺวา นครปฺปวิสฺนกาเล เขตวานาภิมฺขี^๒ คจฺฉติ,

“กหํ คจฺฉสีติ ปญฺญา “สมณสส โคตมสส สนฺตึก, อห เตน สหิ เอกคนฺชฺวีญฺยํ วสามีติ วตฺวา อณฺเวยตรสมิ ติตฺถิยาราเม วสิตฺวา

ปาโตว เขตวานมคฺคํ โอตฺริตฺวา นคราภิมฺขี^๓ คจฺฉติ,

“สุนทร กหํ คตาสีติ ปญฺญา “สมณเนน โคตเมน สหิ เอกคนฺชฺวีญฺยํ วสิตฺวา ตํ กิเลสฺรติยา รมาเปตฺวา อาคตามหิติ วหติ. |

[พวกภิกษุถูกพวกเดียรถีย์หาว่าฆ่านางสุนทร]

ตโต ติตฺถิยา กติปาหจฺเจเนน รุตฺตานํ กหาปเนน หุตฺวา

“คจฺฉถ สุนทรึ มาเรตฺวา สมณสส โคตมสส คนฺชฺวีสมิเป มาลากจฺวรนฺตเร นิกฺขิปีตฺวา เอกาติ วทิสู.

เต ตถา อกิสฺสุ.

๑ ขุ. อ. ๒๕/๑๓๗.

๒ เขตวานาภิมฺขินี อิติ ยุตฺตตฺตร. ญ. ว.

๓ นคราภิมฺขินี อิติ ยุตฺตตฺตร. ญ. ว.

| ตโต ติตฺถิยา “สุนทริน ปสฺสามาติ, โกลาหลํ กตฺวา รณฺโณ อาโรเจตฺวา “กหํ โว อาสงฺกาติ วุตฺตา
“อิมํ ทิวเส”^๑ เซตฺวเน วสติ, ตตรสฺสา ปวตฺตี น ชานามาติ วตฺวา “เตนทึ คจฺจณ, นํ วิจฺจินถาติ รณฺญา อนฺุณฺญาตา
อตฺตโน อุปฺภูฏาเก คเหตุวา เซตฺวณํ คนฺตฺวา วิจฺจินฺตฺวา มาลาจจวรนฺตเร ตํ ทิสฺวา มณฺจกํ อาโรเปตฺวา นครํ ปวิสิตฺวา
“สมณฺสฺส โคตฺมสฺส สวากา ‘สฺตถาราท กตํ ปาปกมฺมํ ปฏฺิจฺฉาทฺสสามาติ สุนทรึ มาเรตฺวา มาลาจจวรนฺตเร นิกฺขิปีสูติ
रणฺโณ อาโรเจสฺสุ. |

ราชา “เตนทึ คจฺจณ นครํ อาหิณฺชถาติ อาห.

เต นครวิถึสฺ “ปสฺสส สมณานํ สกฺยปฺุตฺตียานํ กมฺมนฺตฺอาทึนึ วตฺวา ปฺน รณฺโณ นิเวสนทฺวารํ อคมฺสฺ.

ราชา สุนทรียา สริริ อามกสฺसानเ อฏฺฏกํ อาโรเปตฺวา รกฺขาเปสิ.

สาวตฺถิวาสีโน ฐฺเปตฺวา อริยสาวเก เสสา เยภฺยเยน “ปสฺสส สมณานํ สกฺยปฺุตฺตียานํ กมฺมนฺตฺอาทึนึ วตฺวา
อนฺโตนคเรปี พหิณคเรปี อรณฺญेषุปี ภิกฺขุ อุกโกสนฺตฺวา วิจฺจรณฺติ.

ภิกฺขุ ตํ ปวตฺตี ตถาคตฺสส อาโรเจสฺสุ.

สฺตถา “เตนทึ ตฺมเหปี เต มนฺุสเส เหวํ ปฏฺิจฺเจทถาติ วตฺวา อิมํ คากมาห

“อภฺตฺวาทึ นิริยํ อุเปติ,
โย วาปี กตฺวา ‘น กโรมิจฺจาห,
อุโภปี เต เปจฺจ สฺมา ภวณฺติ
นิหิณกมฺมา มนฺุชา ปฺรตถาติ.

[แก้อรธ]

ตตฺถ “อภฺตฺวาทึติ: ปสฺสส โทสํ อทิสฺวาว มุสฺสาวาทํ กตฺวา ตฺจฺเจเน ปริ อพฺภาจิกฺขณฺโต.

กตฺวาติ: โย วา ปน ปาปกมฺมํ กตฺวา “นาหํ เอตํ กโรมิติ อาห.

เปจฺจ สฺมา ภวณฺตีติ: เต อุโภปี ชฺนา ปฺรโลเก คนฺตฺวา นิริยํ อุปคฺมเนน คติยา สฺมา ภวณฺติ.

คติเยว เนสํ ปฺริจฺฉินฺนา, อายุ ปน เนสํ น ปฺริจฺฉินฺนํ; พหุํ ทึ ปาปกมฺมํ กตฺวา จิรํ นิริเย ปจฺจนฺติ, ปฺริตฺตํ กตฺวา อปฺปมตฺตกเมว กาลํ:
ยสฺมา ปน เตสํ อุภินฺนปี ลามกเมว กมฺม, เตน วุตฺตํ “นิหิณกมฺมา มนฺุชา ปฺรตถาติ.

ปฺรตถาติ ปทสฺส ปน ปฺรโต เปจฺจปเทน สมพฺนโร.

เปจฺจ ปฺรตถ อโธ คนฺตฺวา เต นิหิณกมฺมา ปฺรโลเก สฺมา ภวณฺตีติ อฺตโธ.

เทสนาวसानเ พฺหุ โสตาปตฺติผลาทึนึ ปาปฺณึสูติ.

[พวกฆ่านางสุนทรถูกประหารชีวิต]

ราชา “สุนทรียา อณฺเฑทึ มาริตภาวํ ชานาถาติ ปฺริเส อุยฺโยเชสิ.

อถ เต วฺตฺตา เตทึ กหาปเณทึ สฺริ ปิวณฺตา อณฺญมณฺญํ กลหํ กรึสฺ.

เอโก เอก อาท “ตฺว สุนทรี เอกปฺพาเรเนว มาเรตฺวา มาลากจฺวรนฺตเร นิกฺขิปิตฺวา ตโต ลทฺถกหาปณฺเหสิ สฺรํ ปิวสิ, โหตุติ.

ราชปุริสา เต ชุตฺเต คเหตฺวา รณฺโณ ทสฺเสสฺสุ.

อถ เน ราชา “ตุมเหสิ สา มาริตาติ ปฺจฉิ.

“อาม เทวาติ.

“เกน มารापิตาติ.

“อณฺญตฺติเยหิ เทวาติ.

ราชา ติตฺติเย ปกโกสาเปตฺวา “คจฺฉถ ตุมเห เอวํ วทฺนฺตา นคฺริ อาหิณฺนทถ

‘อัย สฺนฺทรี สมณฺสส โคตมฺสส อวณฺณํ อโรเปตฺกามาเทสิ อมฺเหสิ มารापิตา;

เนว สมณฺสส โคตมฺสส สาวกานํ โทโส อตฺถิ, อมฺหากํเอว โทโสติ.

เต ตถา กรีสุ.

พาลมฺหาชนฺ ตทา สทฺทหิ.

ติตฺติยาปิ ชุตฺตาปิ ปุริสฺวธทฺถุํ ปาปฺณิสฺสุ.

ตโต ปฏฺฐาย พุทฺธานํ สกกาโร มหา อโหสิติ.

สฺนฺทรีปริพพาชิกาวตถุ.

๓. วกคฺมุทาทิรียภิกขุวตฺถ.

“เสยโย อโยคุโหนติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สุตฺถา เวสาลียํ นิสฺสาย มหาวเน วิหรนฺโต วกคฺมุทาทิรีย ภิกขุ อารพฺภ กเถสิ.

[พระศาสดาทรงติเตียนภิกษุเห็นแก่ท้อง]

วตฺถ อุตฺตริมฺนุสฺสธมฺมปาราชิกะ อาคตเมว.

ตทา ทิ สุตฺถา เต ภิกขุ “กึ ปน ตุมฺहे ภิกขเว อุทฺรสฺสตถาย คิหิณํ อญฺญมญฺญสฺส อุตฺตริมฺนุสฺสธมฺมสฺส วณฺณํ ภาสีตถาติ วตฺวา, เตหิ “อาม ฆนฺเตติ วุตฺเต, เต ภิกขุ อนนฺกปริยาเยน วิครหิตฺวา อิมํ คาลมาห

“เสยโย อโยคุโหนติ ภูตโต ตโต อคฺคิสิชุปฺโป,
ยญฺเจ ภูณฺเชยฺย พุสฺสีโล ฐฐูปฺโป อสญฺญโตติ.

[แก้อรธ]

ตถ “ยญฺเจ ภูณฺเชยฺยติ: ยํ พุสฺสีโล นิสฺสีลปฺคฺคฺโล กายาทิหิ อสญฺญโต ฐฐุวาสิหิ สทฺธาย ทินฺนํ ฐฐูปฺโป “สมฺโนมฺหิตี ปฏฺชีฆานนฺโต คเหตุวา ภูณฺเชยฺย, ตโต อาทิตโต อคฺคิฆณฺโณ อโยคุโหนติ ภูตโต เสยโย สุนฺทรตโร.

กึการณา?

ตปฺปจฺจยา ทิ เอโก อุตฺตภาโว ฌมาเยยฺย, พุสฺสีโล ปน สทฺธาเทยฺย ภูณฺชิตฺวา อนนฺกานิปี ชาตีสถานิ นิเรเย ปจฺเจยฺยติ อตฺถ.

เทสนาวสานน พหุ โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปฺณิสฺสูติ.

วกคฺมุทาทิรียภิกขุวตฺถ.

๔. เขมกเสฏฐิปุตตวตถุ.

“จตตาริ ฐานานิติ อิมิ ฌมมเทสนิ สุตถา เขตวเน วิหรนโต อนาถปิณฑิกสส ภาคินเณยมิ เขมกั นาม เสฏฐิปุตติ อารพภ กเถสิ.

[เขมกะเป็นนักร้องเจ้าชู้ ถูกจับถึง ๓ ครั้ง]

โส กิร อภิรุโป โอลิ.

เยภุยเยน อิตถิโย ตั ทิสวา รากาภิกูตา สกภาเวเน สณฐาตุ นาสกขีสุ.

โสปิ พรทารกมมาริโตว โอลิ.

อถ นั รตตี ราชบุรีสา คเหตุวา รณโย ทสเสสุ.

ราชา “มหาเสฏฐิสส ลขขามีติ ตั กิจจ อวตวา วิสสชชาเปสิ.

โส ปน เนว วิรมิ.

อถ นั พุติยปี ตติยปี ราชบุรีสา คเหตุวา รณโย ทสเสสุ.

ราชา วิสสชชาเปสิเยว.

มหาเสฏฐิ ตั ปวตตี สุตวา ตั อาทาย สตุ สนตักิ คนตวา ตั ปวตตี อาโรเจตวา “ภนเต อิมสส ฌมมิ เทเสถาติ อาท.

[พระศาสดาทรงแสดงโทษแห่งปรทารกรรม]

สุตถา ตสส สัเวคกั กเถตวา พรทารเสวนาย โทสิ ทสเสนโต อิมา คาถา อภาสิ

“จตตาริ ฐานานิติ นโร ปมตโต

อาปชชตี พรทารูปเสวี:

อปุณญลาภิ นนิกามเสยมิ

นินท์ ตติยิ นริยิ จตุตถิ.

อปุณญลาโภ จ, คติ จ ปาปิกา,

ภิตสส ภิตาย รติ จ โลกิกา,

ราชา จ ทณท์ ครุกิ ปณตติ;

ตสมา นโร พรทาริ น เสเวติ.

[แก้อรรถ]

ตตถ “ฐานานิติ: พุกขการณานิ.

ปมตโตติ: สติโวสสคเคน สมณนาคโต.

อาปชชตีติ: ปาปุณาติ.

พรทารูปเสวีติ: พรสส ทาริ อูปเสวนโต อูปปถจारी.

อปุณญลาภนติ: อุกุสลลาภิ.

นนิกามเสยยนฺติ: ยถา อิจฺฉติ; เอวํ เสยฺยํ อลภิตฺวา อนิจฺฉิตํ ปริตฺตกเมว กาลํ เสยฺยํ ลภติ.

อปฺปญฺญลาโภ จาติ: เอวํ ตสฺส อยฺยจ อปฺปญฺญลาโภ เตน จ อปฺปญฺเณน นิริยสงฺขาตา ปาปีกา คฺติ โหติ.

รตี จ โลกิกาติ: ยา^๑ ตสฺส ภีตสฺส ภีตยา อิตฺถิยา สหฺธิ รตี, สาปี โลกิกา ปริตฺตา โหติ.

ครุณฺตี: ราชา จ หตฺถจฺเจหาทิวเสน ครุํ ทณฺท์ ปณฺตี.

ตสมฺมาติ: ยสมฺมา ปรรหํ เสวฺนโต เอตานิ อปฺปญฺญาทีนํ ปาปฺณาติ; ตสมฺมา ปรรหํ น เสเวยฺยาติ อฺตฺถิ.

เทสนาวสานเณ เขมโก โสตาปตฺติผล ปติฏฺฐหิ.

ตโต ปญฺญา ย มหาชโน สุขํ วิดีนาเมสิ.

[บุรพกรรมของนายเขมกะ]

“กํ ปนสฺส ปุพฺพกมฺมนฺติ.

“โส กิร กสฺสปุพฺพทกาเล อุตฺตมมลโล หุตฺวา เทว สุวณฺณปตฺตานิ ทสพฺลสฺส กาลญฺจณฺเฏเป อโรเปตฺวา ปตฺถนํ ฐฺเปสิ

“ฐฺเปตฺวา ญาตีสาลโหติตฺถิโย อวเสสา มํ ทิสฺวา รชนฺตุติ.

อิทฺมสฺส ปุพฺพกมฺมนฺติ.

เตน ตํ นิพฺพตฺตฺถฺฏาเน ทิสฺวา ปเรสํ อิตฺถิโย สกภาเวน สณฺฐาตุํ นาสกฺขีสุติ.

เขมกเสฏฐิปุตตวตฺถุ.

๕. ทุพพจกิกขุวตถุ.

“กุโส ยถาติ อิมม ฐมมเทสนน สุตถา เขตวเน วิหรนโต อณฺญตรํ ทุพพจกิกขุ อารพภ กเถสิ.

[ภิกษุเด็ดหญ้าแล้วสงสัย]

เอโก กิร ภิกขุ อสณฺจิจจ เอกํ ตินฺนํ ฉินฺทิตฺวา, กุกุกุจเจ อูปปนฺเน,

เอกํ ภิกขุ อูปสงกมิตฺวา “อาวุโส โย ตินฺนํ ฉินฺทิตฺ, ตสฺส กิ โหตีติ อตตนา กตภาวํ อารโจะตฺวา ปุจฺฉิ.

อถ นํ อิตโร “ตฺวํ ตินฺนสฺส ฉินฺนการณา ‘ภิกฺขุ’ โหตีติ สณฺญํ กโรสิ, น เอตถ ภิกฺขุ โหติ, เทเสตฺวา ปน มุจฺจสีติ วตฺวา
สยปี อุโภทิตฺ หตฺเถทิตฺ ตินฺนํ ลุณฺจิตฺวา อคฺคเหสิ.

ภิกขุ ตํ ปวตฺตตี สตถุ อารโจะสุ.

[กรรมที่บุคคลทำย่อหย่อนไม่มีผลมาก]

สุตถา ตํ ภิกขุ อเนกปริยาเยน วิครหิตฺวา ฐมฺมํ เทเสนโต อีมา คากา อภาสิ

“กุโส ยถา ทุคฺคหิตโต	หตถเมวานุกนฺตติ,
สามณฺญํ ทุปฺปรามภฺฐํ	นिरยายุปกทฺมตฺติ.
ยงฺกิลฺลิจิ สิลฺลิตํ กมฺมํ,	สงฺกิลฺลิจฺฐณฺญจ ยํ วตฺ,
สงฺกสฺสรํ พรหมจฺริยํ,	น ตํ โหตี มหปฺผลํ.
กยิรา เจ กยิราเถนํ,	ทพฺพเมนํ ปฺรกกเม;
สิลฺลิลो ทิ ปฺริพฺพาไซ	ภิกฺขุโย อากิเรตฺ รชนฺติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “กุโสติ: ยงฺกิลฺลิจิ ติจฺฉินฺธารํ ตินฺนํ อนฺตมโส ตาลปนฺณปี.

ยถา โส กุโส เยน ทุคฺคหิตโต ตสฺส หตถํ อุนุกนฺตติ ฆาเลติ; เอวเมว สมณฐมฺมสงฺขาตํ สามณฺญํ ฆณฺฑสีลาทิตาย ทุปฺปรามภฺฐํ.

นिरยายุปกทฺมตฺติ: นิสเย นิสพฺพตฺตาเปตีติ อตฺถโถ.

สิลฺลิตนฺติ: โอหียิตฺวา^๑ กรณฺเนน สิลฺลิตคฺคาหํ กตฺวา กตํ ภิกฺขุ กมฺมํ.

สงฺกิลฺลิจฺฐณฺญ: เวสิยาทิกเสสุ อโคจเรสุ จรณฺเนน สงฺกิลฺลิจฺฐ.

สงฺกสฺสรนฺติ: สงฺกาหิ สริตพฺพํ อุโปสถกิจฺจาทีสุ อณฺญตฺเรณ กิจฺเจเน สนนฺปิตตีปี สงฺฆํ ทิสฺวา

“อทฺธา อิมม ฐมฺม จริยํ ญตฺวา มํ อุกฺขิปิตฺกามา สนนฺปิตตีตาติ เอวํ อตฺตโน อาสงฺกาหิ สริตํ อุตฺตงฺกิตํ ปฺริสงฺกิตํ.

น ตํ โหตีติ: ตํ เอวรूपํ สมณฐมฺมสงฺขาตํ พรหมจฺริยํ ตสฺส ปุคฺคสฺส น มหปฺผลํ โหตี,

ตสฺส อมหปฺผลภาเวเนน ภิกฺขาทายกานฺปิสฺส น มหปฺผลํ โหตีติ อตฺถโถ.

๑ วิติกมณํ

๒ ส. ม. ย. โอหียิตฺวา.

กยิรา เจติ: ตสฺมา ยํ กมฺมํ กเรยฺย, ตํ กโรเตว.

ทพฺพเมณํ ปรุกฺกเมติ: ติรฺกตเมตํ กตฺวา อวฺภูตฺติสฺมาทาโน หุตฺวา เอตํ กยิรา.

ปริพฺพาไซติ: สิลฺลคฺคาเหน กโต ขณฺหาทิกาวปฺตโต สมณธมฺโม.

ภยฺโยติ: อพฺพนฺตเร วิชฺชมาณํ ราครฺชาทึ เอวฺรุโป สมณธมฺโม อปเนตฺุ น สกโกติ,
อถฺไซ ตสฺส อฺปฺริ อปฺริ ราครฺชาทึ อากิรฺตติ อตฺถโ.

เทสนาวสานเ พฺหุ โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปฺณิสฺสุ.

โสปี ภิกฺขุ สํเร ฐตฺวา ปจฺฉา วิปฺสสนํ วทฺตฺวา อรหฺตํ ปาปฺณิสฺติ.

ทพฺพจกิกขุวตถุ.

๖. อีสสาปกตอติถิวตถุ.

“อกตุนติ อิมั ฌมมเทสนั สุตถา เซตวเน วิหรนโต อญญตรั อีสสาปกตอติถิวตถุ อารพภ กเถสิ.

[หญิงชี้หิ้งทำกรรมชั่วแล้วคิดปกปิด]

ตสสา กิร สามิโก เอกาย เคหทาสยา สหิ สนถวั อกาลิ.

สา อีสสาปกตา ตั ทาสี หตถปาเทสุ พนชิตวา ตสสา กณณนาสิ ฉินทิตวา เอกสมิ ตุจจคพเภ ปกขิปิตวา ทวารั ปิทธิตวา ตสส กम्मสส อตตนา กตถาวั ปฏิจฉาเทต্তু “เอหิ อยย, วิหารั คนตวา ฌมมัสสนิสสามาติ สามิกั อาทาย วิหารั คนตวา ฌมมัสสนนติ นิสสิทิ.

อถสสา อาคนตูกา ญูตถกา เคหิ อาคนตวา ทวารั วิวริตวา ตั วิปการั ทิสวา ทาสี โมจยีส.

สา วิหารั คนตวา จตฺปริสมชฺเฒ ตมตถั ทสพลสส อาโรเจสิ.

[กรรมชั่วย่อแผดเผาผลาญในภายหลัง]

สุตถา ตสสา วจัน สุตวา

“ทจฺจริตฺติ นาม ‘อิทฺติ เม อญญ ชฺนา น ชานนติติ อปฺมตตกปิ น กาทพฺพิ, อญญสมิ อชานนเตปิ, สจฺจริตฺเตว กาทพฺพิ. ปฏิจฉาเทตฺวา กตฺปิ ทิ ทจฺจริตฺติ นาม ปจฺฉานตฺวาป กโรติ, สจฺจริตฺติ ปาโมชชเมว ชเนตฺติติ วตฺวา อิมั คาคมาห

“อกตฺ ทุกฺกภู สยโย, ปจฺฉา ตปฺปติ ทุกฺกภู;
กตถจ สุกตฺ สยโย, ยิ กตฺวา นานตฺปตฺติติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “ทุกฺกภูนติ: สวชฺช อปายสํวตฺตนิกั กम्मิ อกตเมว สยโย วริ อุตตม.

ปจฺฉา ตปฺปตฺติ: ตฺติ ทิ อญฺสสริตานุสสริตกาเล ตปฺปติเยว.

สุกตฺนติ: อนวชฺช ปน สุขุทฺรยํ สุกตฺติสํวตฺตนิกเมว กम्मิ กตฺ สยโย.

ยิ กตฺวาติ: ยิ กम्मิ กตฺวา ปจฺฉา อญฺสสรณกาเล น ตปฺปติ นานตฺปตฺติ โสมนสฺสชาโตว โหติ, ตฺติ กตฺ วรณติ อตฺโต.

เทสนาวสาเน อูปาสโก จ สา จ อิตฺถิ โสตาปตฺติเมเล ปติภูทฺทิส.

ตถจ ปน ทาสี ตตเถว ภูชิสฺส กตฺวา ฌมมจารินิ กิริสูติ.

อีสสาปกตอติถิวตถุ.

๗. อาคนตุกภิกขุชาดก.

“นคร ยถาติ อิมัม ฆมมเทสนัม สตถา เซตวาเน วิหระนโต สมพหุเล อาคนตุเก ภิกขุ อารพภ กเถสิ.

[พวกภิกษุไปกรุงสาวัตถีเพื่อเฝ้าพระศาสดา]

เต กิร เอกสมิ ปจจนเต วสสึ อุปคนตวา ปฐมมาเส สุขัม วิหริสสุ.

มชณิมมาเส โจรา อาคนตวา เตสึ โคจรคามัม ปหริตวา กรมเร คเหตุวา อคมัสสุ.

ตโต ปฐุชชาย มนุสสา โจรานัม ปฏิพาหนตถาย ตัม ปจจนตนครัม อภิสงขโรนตา เต ภิกขุ สกุกจัม อุปฐุชชามุ โอภาสั น ลภิสสุ.

เต อฆาสุกัม วสสึ วสิตวา วุตถาสสา สตถุ ทสสนาย สาวตถึ คนตวา สตถารัม วนทิตวา เอกมณตัม นิสสิทิสสุ.

[พระศาสดาตรัสถามสุขทุกข์กะภิกษุเหล่านั้น]

สตถา เตหิ สทธี กตปปฏิสนณาโร “กี ภิกขเว สุขัม วสิตถาติ ปุจฉิตวา,

“ภนเต มย ปฐมมาสเมว สุขัม วสิมหา, มชณิมมาเส โจรา คามัม ปหริสสุ,

ตโต ปฐุชชาย มนุสสา นครัม อภิสงขโรนตา สกุกจัม อุปฐุชชามุ โอภาสั น ลภิสสุ; ตสฺมา อฆาสุกัม วสสึ วสิมหาติ วุตเต,

“อล ภิกขเว, มา จินตยิตถ, ฆาสุวิหาโร นาม นิจจกาลัม ทุลลโฆ; ภิกขุณา นาม,^๑ ยถา เต มนุสสา นครัม โคปยิสสุ;

เอวัม อตตภาวเมว โคปยิต วภูฏตีติ วตวา อิมัม คาถมาห

“นคร ยถา ปจจนตัม

คฺคตัม สนตฺรพาหิร;

เอวัม โคเปถ อตตานัม,

ชโณ โว มา อุปจจคา;

ขณชาติตา หิ โสจจนติ

นिरยมติ สมบปีตาคี.

[แก้อรธ]

ตตถ “สนตฺรพาหิรนติ: ภิกขเว ยถา เตหิ มนุสเสหิ ตัม ปจจนตนคร ทวารปาการาทีนิ ธีรานี กโรนเตหิ สอนตฺร

อภูฏาลกปริชาทีนิ ธีรานี กโรนเตหิ สพาหิรนติ สนตฺรพาหิร คฺคตัม กต;

เอวัม ตฺมเห หิ^๒ สตี อุปฐุชชามุ อชมตฺตีกานี ฉ ทวารานี ปิททิตวา ทวารรชชิกัม สตี อวิสสชเชตวา,

ยถา คยหมานานี พาหิรานี ฉ อายตนา อชมตฺตีกานี อุปฆาตาย สวตฺตนติ; ตถา อคฺคหณนตานิ ธีรานี กตวา

เตสึ อปฺปเวสาย ทวารรชชิกัม สตี อปฺปหาย วิจฺจรนา อตตานัม โคเปถาคี อตโถ.

ชโณ โว มา อุปจจคาตี: โย หิ เอวัม อตตานัม น โคเปตี,

ตัม ปุคฺคลัม “อโย พฺพุทฺธปาทกชโณ มชณิมปเทเส อุปตฺตติกชโณ สมมาทิฏฺฐิยา ปฏิททกชโณ ฉนฺนมายตนาณัม อเวกฺกชโณตี

สพฺโพปิ อโย ชโณ อตฺตีกมตฺ; โส ชโณ ตฺมเห มา อตฺตีกมตฺ.

ขณชาติตาคี: เย หิ ตัม อตฺติตา, เต จ ปุคฺคเล โส ชโณ อตฺโต; เต นირยมติ สมบปีตา ทฺตวา ตตถ นีพฺพตฺติตวา โสจจนตีติ อตโถ.

เทสนาวสาเน เต ภิกขุ อุปฺปนฺนสฺสเวคา อรหตเต ปตฺติภูฏหีสฺสูตี.

๑ ส. ย. ปน.

๒ ม. ส. ย. ปี.

๘. นิคคณฐวตถุ.

“อลชชิตาเยติ อิมั ฌมมเทสนั สตถา เซตวเน วิหรรนโต นิคคณฐเฐ อารพภ กเถสิ.

[พวกนิครนถ์ได้วาทะกับพวกภิกษุ]

เอกสมั ทิ ทิวเส ภิกขุ นิคคณฐเฐ ทิสวา ถัง สมภูฐาเปสั “อาวุโส สพพโส อปปฏิจจนเนหิ อเจลกเถหิ อิม นิคคณฐา วรตธา,
เย เอกั ปุริมปสสปี ตาว ปฏิจจาเทนติ, สหิริกา มถญเฐ เอเตติ.

ตั สุตวา นิคคณฐา “น มย เอเตน การณน ปฏิจจาเทม, ‘ปัสสูชาทโย ปน ปุคคลาเอว ชีวิตินทริยปปปฏิพทธา;
เอวเมเต โน ภิกขาภาชเนสุ มา ปตีสูติ อิมินา การณน ปฏิจจาเทมาติ วตวา เตหิ สหธิ วาทปปปฏิวาทวเสน พหุ ถัง กรีสสุ.”

ภิกขุ สตถารั อุปสงกมิตวา นิสินนกาเล ตั ปวตตี อารโจะสั.

[ผู้สมาทานผิย้อมถึงทุกติ]

สตถา “ภิกขเว อลชชิตพเพ ลชชิตวา ลชชิตพเพ อลชชมานา นาม ทุกคตีปรายนาว โหนตตี วตวา ฌมม เทเสนโต
อิมา คาลา อภาสิ

“อลชชิตาเย ลชชนติ	ลชชิตาเย น ลชชเร
มิจจาทีภูฐิสมาทานา	สตถา คจจนติ ทุกคตี.
อภเย ภยทสสิโน	ภเย จ อภยทสสิโน
มิจจาทีภูฐิสมาทานา	สตถา คจจนติ ทุกคตินติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “อลชชิตาเยติ: อลชชิตพเพน ภิกขาภาชเนน.

ภิกขาภาชนั ทิ อลชชิตพพ นาม. เต ปน ตั ปฏิจจาเทตวา วิจรรนตา เตน ลชชนติ นาม.

ลชชิตาเยติ: อปปฏิจจนเนน หิริโกปิงเคน.

หิริโกปิงคยหิ ลชชิตพพ นาม. เต ปน ตั อปปฏิจจาเทตวา วิจรรนตา ลชชิตาเย น ลชชนติ นาม.

เตน เตสั อลชชิตพเพน ลชชต ลชชิตพเพน อลชชต ตุจจนคคหณภาเวน จ อญญถาคคหณภาเวน จ มิจจาทีภูฐิ โหติ,
ตั สมายิตวา วิจรรนตา เต มิจจาทีภูฐิสมาทานา สตถา นิริยาทีเกทหิ ทุกคตี คจจนตตีติ อตถเ.

อภเยติ: ภิกขาภาชนั นิสาย รากโธสโมหมานทีภูฐิเกเลสทุจจริตถายานั ออนุปชชนโต ภิกขาภาชนั อภย นาม.

ภเยน ตั ปฏิจจาเทตวา ปน อภเย ภยทสสิโน นาม.

หิริโกปิงค ปน นิสาย รากาทัน ออนุปชชนโต ตั ภย นาม.

ตสส อปปฏิจจาเทเนน ภเย จ อภยทสสิโน.

ตสส อญญถา จ คคหณสส สมายินนตตวา มิจจาทีภูฐิสมาทานา สตถา ทุกคตี คจจนตตีติ อตถเ.

เทศนาวสาน พหุ นิคคณฐา สวิคคมานสา ปพพชิสฺส.^๒

สมปตตานปี สาดุติกา เทศนา อโหสีติ.

นิคคณฐวตถุ.

๙. ติตถียสาวกตถ.

“อวชเชติ อิมัม ฆมมเทสนัม สตถา เซตวเน วิหรนโต ติตถียสาวเก อารพภ กเถสิ.

[บุตรพวกเดียรฉัตรยสอนบุตรไม่ให้ไหว้สมณะ]

เอกสมิ์ หิ สมเย อณฺญติตถียสาวกา อตตโน ปุตเตต สมมาทิกฺกุฏิกานํ อุปาสกานํ ปุตเตหิ สหฺธิ สปริวารเ กิฬมาเน ทิสฺวา
เคหํ อากตกาเล “น โว สมณเ สกุยปุตติยา วนฺทิตพฺพา, นาปิ เตสํ วิหารํ ปวิสิตพฺพนฺติ^๑” สปลํ การยีสฺ.

เต เอกทิวสํ เซตวเนวิหารสฺส พหิทวารโกฏฺฐกฺสามนฺเต กิฬนฺตา ปิปาสิตา อหฺลฺ.

อเถกํ อุปาสกทารกํ “ตุวํ คนฺตฺวา เอตฺถ ปานีเย ปิวิตฺวา อมฺหากปิ ออาหาราหิติ วิหารํ ปทินฺนีสฺ.

โส วิหารํ ปวิสิตฺวา สตถารํ วนฺทิตฺวา ตมตฺถํ อโรเจสิ.

[บุตรพวกเดียรฉัตรยสบถิอพระพุทศาสนา]

อถ นํ สตถา “ตฺวเมว ปานีเย ปิวิตฺวา คนฺตฺวา อิตเรปิ ปานีเย ปิวนตถาย อีเรว เปเสหิติ อาท.

โส ตถา อภาสิ.

เต อากนฺตฺวา ปานีเย ปิวิสฺ.

สตถา เต ปกโกสาเปตฺวา เตสํ สปะบายํ ฆมมกถํ กเถตฺวา เต อจลสทฺเท กตฺวา สรณฺสฺ จ สีเลสฺ จ ปติฏฺฐาเปสิ.

เต สกานิ เคหานิ คนฺตฺวา ตมตฺถํ มาตาปิตฺนํ อโรเจสิ.

อถ เนสํ มาตาปิตโร “ปุตตกา โน วิปนนทิกฺกุฏิกา ชาตาทิ โทมนสฺสปะตฺตา ปริเทวีสฺ.

อถ เนสํ เอกา ปฏฺวิสสกา มนฺุสสา อากนฺตฺวา โทมนสฺสวุปสมตถาย ฆมมํ กถยีสฺ.

เต เตสํ ถถํ สุตฺวา “อิมเ ทารเก สมณฺสฺส โคตมฺสเสว นียยาเทสฺสามาติ มหนฺเตน ญฺาติคเณน สหฺธิ วิหารํ นยีสฺ.

[ความเห็นเป็นเหตุให้สัตัวไปทุกคิและสุคคิ]

สตถา เตสํ อาสยํ โอลเเกตฺวา ฆมมํ เทเสนโต อีมา คาทา อภาสิ

“อวชเช วชฺชมตฺติโน	วชเช อวชฺชทสฺสิโน
มิจฉาทิกฺกุฏิสมาทานา	<u>สตถา</u> คจฉนฺติ ทฺคคตฺ.
วชฺชณฺจ วชฺชโต ญฺตฺวา	อวชฺชณฺจ อวชฺชโต
สมมาทิกฺกุฏิสมาทานา	<u>สตถา</u> คจฉนฺติ สุกคตฺนฺติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “อวชเชติ: ทสวตฺถกฺกาย สมมาทิกฺกุฏียา ตสฺสา อุปนีสสยญฺเต ฆมเม จ.

วชชมนตีโนติ: “วชชํ อิหนฺติ อุปฺปนฺนตีโน.

ทสวตถุภมิจฉาทิภูฏิสงขาเต ปน ตสสา อุปฺนิสฺสยธมฺมสงฺขาเต จ วชเช อวชชทสฺสีโน.

เอติสสา อวชชํ วชชโต วชชญจ อวชชโต ญตฺวา คหณสงฺขาตาย มิจฉาทิภูฏิยา สมากินฺนตฺตา มิจฉาทิภูฏิสมาทานา สตฺตา
ทุกฺคตี คจฺจนฺตีติ อตฺถโ.

ทุตฺติยคากาย วุตฺตวิปริยาเยน อตฺถโ เวทิตพฺโพ.

เทสนาวसान สพฺเพปี เต ติสฺสุ สรณฺสุ ปติภูฏาย อปราปรํ ธมฺมํ สฺถนฺตฺตา โสตาปตฺติผล ปติภูฏทิสฺสุติ.

ตติยีสาวกตถ.

นิริยวคควณณนา นิภูฏิตา.

ทวาวีสตีโม วคฺโค.

๒๓. นาคคุควณณา

๑. อตตโนวตถุ.

“อหํ นาโควาติ อิมํ ฌมมเทสนํ สตถา โภสมุพิยํ วิหรนโต อตตานํ อารพภ กเถสิ.

[พระศาสดาถูกพวกมิจฉาทิฎฐิต้า]

วตถุ อปฺปมาทวคฺคสฺส อาทิกาถาวณณนํ วิตถาริตเมว.

| วุตตํ เหตํ ตตถ “มคฺคนุทียา ตาสํ กิลฺลิจิ กาคุํ อสกุณฺณิตฺวา “สมณสฺส โคตมสฺเสว กตตพฺพํ กริสฺสามีติ นาคฺรณํ ลญฺจํ ทตฺวา
“สมณํ โคตมํ อนฺโตนคฺรํ ปวิสิตฺวา วิจรนตํ ทาสกมฺมกรโปรเสหิ สพฺธิ อุกโกสิตฺวา ปรีภาสิตฺวา ปลาเปถาติ อาท.

มิจฺฉาทิฎฐิกิ ทิสฺสุ รตนฺสุ อปฺปสนฺนา อนฺโตนคฺรํ ปวิสิตฺวา “โจโรสิ พาลोสิ มุฬฺโหสิ โอฏฺโฐสิ โคณฺโหสิ คพฺโรสิ
เนรยฺโหสิ ตีรจฺฉานคฺโหสิ, นตฺถิ ตฺยหํ สฺสคฺติ, ทฺคฺคตฺย ตฺยหํ ปาฏิกงฺขาติ ทสฺหิ อุกโกสฺวตฺถุหิ อุกโกสนฺติ ปรีภาสฺนติ.

[พระอานนทให้เสด็จไปนครอื่น ก็ไม่เสด็จไป]

ตํ สฺสุตฺวา อายสฺมา อานนฺโท สตถารํ เอตทฺโวจ “ภนฺเต อิมํ นาคฺรา อมฺเห อุกโกสนฺติ ปรีภาสฺนติ, อีตํ อณฺญตฺถ คจฺฉามาทิ.

“กุหิ อานนฺทาทิ.

“อณฺญํ นคฺรํ ภนฺเตติ.

“ตตถ มนฺุสฺเสสุ อุกโกสนฺเตสุ ปรีภาสฺนเตสุ, ปุณฺ กตถ คมิสฺสาม อานนฺทาทิ.

“ตโตปิ อณฺญํ นคฺรํ ภนฺเตติ.

“ตตถ มนฺุสฺเสสุ อุกโกสนฺเตสุ ปรีภาสฺนเตสุ, กุหิ คมิสฺสาม อานนฺทาทิ.

“ตโตปิ อณฺญํ นคฺรํ ภนฺเตติ.

“อานนฺท น เหวํ กาคุํ วฏฺฐติ, ยตถ อชิกรณฺ อฺปฺปนฺนํ, ตตถเวว ตสฺมี วุปฺสนฺเต, อณฺญํ คณฺตุ วฏฺฐติ; เก ปนฺ เต อานนฺท อุกโกสนฺตฺติ.

“ภนฺเต ทาสกมฺมกร อฺปาทาย สพฺเพ อุกโกสนฺตฺติ.

[พระศาสดาทรงอดกลั้นคำล่วงเกินได้]

“อหํ อานนฺท สงคามํ โอตินฺณหตฺถิสฺทิสฺโส, สงคามํ โอตินฺณหตฺถิโน ทิ จตฺุหิ ทิสฺสาทิ อาคเต สเร สทฺิ ภาโร,

ตเถว พฺพหิปี ทฺุสฺสีเลหิ กถิตกถานํ สหนํ นาม มยฺหํ ภาโรติ วตฺวา อตตานํ อารพภ ฌมฺม เทเสนโต นาควคฺเค^๑ อิมํ คาถา อภาสิ

“อหํ นาโค สงคาม

จาปาโต ปติตํ สริ

อติวากฺยํ ติตฺทิกฺขิสฺส,

ทฺุสฺสีเล ทิ พฺพชฺชโน.

ทนฺตํ นยฺนติ สมิตฺตี,

ทนฺตํ ราชากรูหฺติ,

ทนฺโต เสฏฺโฐ มนฺุสฺเสสุ,

โยติวากฺยํ ติตฺทิกฺขติ,

วรมสฺสตรา ทนฺตา

อาชานียา จ สินฺธฺวา

กุญฺชฺรา จ มทานาคา,

อตตทนฺโต ตโต วรฺนฺติ. |

[แก้]อรรถ]

ตตถ “นาโควาติ: หตถิ วีย.

จาปาโต ปตติตถุติ: ธนุโต มุตต.

อติวากยณฺติ: อฏฐอนริยโวหารวเสน ปวตต วิติกกมวจน.

ติติกขิสสนฺติ: ยถา สงคามาวจโร สุนฺโต มทานาโค ขโม สตติปปหาราทีนํ จาปาโต มุจฺจิตฺวา อตตนิ ปตเต สเร อวิหณฺณมาโน ติติกขติ;
เอวเมว เอวรूपํ อติวากยํ ติติกขิสฺสํ สหิสฺสามีติ อตถุ.

ทุสฺสีโล หีติ:

อํ ยํ โลกิยมหาชน พหุ ทุสฺสีโล อตตโน รุจิวเสน วาจํ นิจฺฉาเรตฺวา ฆฏฺฏณฺโถ วิจฺรติ, ตตถ อริวาสํ อชฺฌมฺเปกขณ เม ภาโร.

สมิตินฺติ: อูยฺยานกัฬามณฺฑลาคาสึ หิ มหาชนมชฌํ คจฺฉนฺตา ทนฺตเมว โคณชาตี วา อสฺสชาติ วา ยาเน โยเชตฺวา นยฺนติ.

ราชาติ: ตถารูปาเนว ฐานานิ คจฺฉนฺโต ราชาปิ ทนฺตเมว อภิรฺหติ.

มนุสฺเสสุติ: มนุสฺเสสุปิ จตฺุหิ อริยมคฺเคหิ ทนฺโต นิพฺพิเสวโนว เสฏฺโฐ.

โยติวากยณฺติ: โย เอวรूपํ อติกกมวจนํ ปุณฺนปฺุณํ วุจฺจมานํปิ ติติกขติ^๑ น ปฏิปฺรติ น วิหณฺณติ; เอวรूप ทนฺโต เสฏฺโฐติ อตถุ.

อสฺสตราติ: วฬวาย คทรเณน ชาตา.

อาชานียาติ: ยํ อสฺสทฺมมฺสารถิ การณํ กาทเรติ, ตสฺส ชิปปํ ชานนสมตฺถา.

สินฺธวาทิ: สินฺธวรฺกฺฐู ชาตา อสฺสา.

มหานาคาติ: กุณฺชรสงฺชาตา มทาหตฺถิโน.

อตตทนฺโตติ: เอเต อสฺสตรา วา สินฺธว วา กุณฺชรา วา ทนฺตาว วรํ, น อทนฺตา;

โย ปน จตฺุหิ อริยมคฺเคหิ อตตโน ทนฺตตาย อตตทนฺโต นิพฺพิเสวโน, อํ ตโตปิ วรํ, สฬเพหิปี เอเตหิ อุตฺตริตเรติ อตถุ.

เทสนาวसाने लयञ्जं कहेत्वा वीतिंशमागुणात्सु ऋत्वा अगोसन्तो सप्तोपि सो महाचिन सोत्तापत्तिलं पापुनीति.^๒

อตตโนวตถุ.

๑ ส. ย. “ติติกขตตี นตถิ.

๒ ปรมฺมุขา ภาสีตา ถํ เตสํ สาตถิกา โหติ?

๒. หตถาจริยปุพพกภิกขุวตถุ.

“น หิ เอเตหิตี อิมิ ฌมมเทสนิ สุตถา เซตวเน วิหรนโต เอกิ หตถาจริยปุพพกภิกขุ อารพภ กเถสิ.

[ความยุ่งยากซึ่งให้ได้ดี เพราะได้นัยจากภิกษุ]

โส กิร เอกทิวสํ อจิรวตินทิตีเร หตถิทมกํ “เอกิ หตถิ ทเมสสามิติ อตตนา” อิจฉิตการณํ สีกขาเปตุํ อสภโกณฑํ ทิสวา,
สมิเป จูตี ภิกขุ อามนเตตวา อาห

“อาวุโส สเจ อัย หตถาจริโย อิมิ หตถิ อสุภฏฐาเน นาม วิชฌเมย, ขิปเปเมว อิมิ การณํ สีกขาเปยยาตี.

โส ตสส กถํ สุตวา ตถา กตวา ตํ หตถิ” สุนทนํ ทเมสิ.

เต ภิกขุ ตํ ปวตตี สตถุ อโรเจสุ.

[ฝึกตนดีแล้ว ย่อมไปสู่ที่ไม่เคยไปได้]

สุตถา ตํ ภิกขุ ปกโกสาเปตวา “สจจํ กิร ตยา เอวํ วุตตนติ ปุจฉิตวา, “สจจํ ภนเตติ วุตเต, ตํ วิครหิตวา

“กินฺเต โมฆปุริส หตถิยานเนน วา อญญเนน วา ทนฺเตน,

น หิ เอเตหิ ยานะหิ อคตปุพพํ ฐานํ คนฺตุํ สมตโถ นาม อตถิ, อตตนา ปน สุนทนเตน สภกา อคตปุพพํ ฐานํ คนฺตุํ;
ตสฺมา อตตนาเมว ทเมหิ, กินฺเต เอเตสํ ทมเนนาตี วตวา อิมิ คาลมาห

“น หิ เอเตหิ ยานะหิ คจฺเจยย อคตํ ทิสํ,
ยถาตตนา สุนทนเตน ทนฺโต ทนฺเตน คจฺฉตีตี.

[แก้อรธ]

ตสฺสโต: ยานิ เอตานิ หตถิยานาทินิ ยานานิ,

น หิ เอเตหิ ยานะหิ โภจิ ปุคฺคโล สุปินนเตนาปี อคตปุพพตฺตา “อคตฺนติ สงฺขาตํ นิพพานทิสํ คจฺเจยย,

ยถา ปุพพภาเค อินฺทริยทมนเนน ทนฺเตน อปรภาเค อริยมคฺคภาวนาย สุนทนเตน อตตนา ทนฺโต นิพพิเสวโน สປปญฺญอ ปุคฺคโล
ตํ อคตปุพพํ ทิสํ คจฺฉตี ทนฺตญฺมิ ปาปุณฺณาตี; ตสฺมา อตตทมนเมว เต วรฺนตี.

เทสนาวसानะ พหุ โสตาปตติผลาทินิ ปาปุณฺณิสฺสูตี.

หตถาจริยปุพพกภิกขุวตถุ.

๓. ปริชฌณพราหมณปุตตวตถุ.^๑

“ชนปาลโกติ อิมิ ฌมมเทสนิ สุตถา สวตถิยิ วิหฺรนฺโต อณฺญตรสฺส ปริชฌณพราหมณสฺส ปุตฺเต อารพฺภ กเถสิ.

[บุตรบํารุงบิดาเพราะอยากได้สมบัติ]

สวตถิยิ กิเรโก พราหมโณ อญฺฐสฺสทสฺสวิภโว วยฺยปุตฺตานํ จตฺตุนํ ปุตฺตานํ อวาทํ กตฺวา จตฺตารี สฺตสฺสทสฺसानิ อทาสิ.

อถสฺส พราหมณิยา กาลกตฺยา, ปุตฺตา สมมฺนตฺยิสฺสุ

“สเจ อยฺ อณฺญํ พราหมณิ อานสฺสติ, ตสฺสา กุจฺฉิยํ นิพฺพตฺตานํ วเสน กุลํ ภิชฺชิสฺสติ; หนฺท นํ มยฺ สงฺกณฺหามาติ.

เต ตํ ปณฺีเตหิ ฆาสจฺฉาหนาทิหิ อฺปญฺฐุหนฺตา หตฺถปาหนํ สมฺพาหนาทินิ กโรนฺตา

อฺปญฺฐุหิตฺวา, เอกทิวสมสฺส ทิวา นิทฺทายิตฺวา ฐญฺฐิตฺสฺส, หตฺถปาเท สมฺพาหนานา ปาญฺญิเยกํ ฆรฺวาวเส อาทิณฺว วตฺวา

“มยฺ ตุมฺहे อิมินา นิทาเรน ยาวชฺวี อฺปญฺฐุหิสฺสาม, เสสธฺนปิ โน เทถาติ ยาจิสฺสุ.

พราหมโณ ปุณฺ อเอกสฺส สฺตสฺสทสฺสํ ทตฺวา อตฺตโน นิวตฺถปารุปนฺมตฺตํ ฐฺเปตฺวา สพฺพมฺุปฺโกคฺปรีโกคํ จตฺตาริ โภกฺฐฺวเส กตฺวา นิยฺยาเทสิ.

ตํ ฆญฺฐุปุตฺโต กติปาหํ อฺปญฺฐุหิ.

[พราหมณ์เที่ยวขทานเขาकिन]

อถ นํ เอกทิวสํ นหาตฺวา อากจฺฉนฺตํ ทฺวารโภกฺฐฺวเก ฐฺตฺวา สฺสุนฺหา เอวมาห

“กิ ตฺยา ฆญฺฐุปุตฺตสฺส สตํ วา สทสฺสํ วา อติเรกํ ทินฺนํ อตฺถิ, นนฺุ สพฺเพสํ เทว เทว สฺตสฺสทสฺसानิ ทินฺนานิ,

กิ เสสฺปุตฺตานํ ฆรฺสฺส มคฺคํ น ชานาสีติ.

โสปี “นสฺส” วสฺสิติ กุชฺฉิตฺวา อณฺญสฺส ฆริ อคฺมาสิ.

ตโตปี กติปาหจฺเจเนน อิมินาว อฺปาเยน ปลาปิโตว อณฺญสฺสาติ เอวํ เอกฆเรปิ ปเวสนํ อลภฺมาโน ปณฺฺตรจฺคปพฺพชฺชํ ปพฺพชิตฺวา ภิก

ชาย จรฺนฺโต กาลจฺเจเนน ชฺรฯาชฺฉินฺโณ ทฺพฺโภชนทฺกฺชเยยฺยาหิ” มิลาตฺสรีโร ภิกฺชาย จรฺนฺโต อากมฺม ปญฺญิกาย นิปนฺโน

นิทฺทํ โอกมิตฺวา อญฺฐาย นิสินฺโน ปญฺิปสฺสทฺทรถิ^๒ อตฺตานํ โอลเกตฺวา ปุตฺเตสุ อตฺตโน ปติญฺฐํ อปฺสสนฺโต จินฺเตสิ

“สมโณ กิโร คอตฺโม อพฺภากฺกุโ” อตฺตานมฺุชฺ สุขสมฺภาโส ปญฺิสฺนถารฺกฺสโล, สกกา สมณฺ คอตฺมํ อฺปสงฺกมิตฺวา ปญฺิสฺนถารฺ ลภิตฺตฺติ.

โส นิวาสนปารุปนํ สณฺฐเปตฺวา ภิกฺขาภานํ คเหตุวา ทณฺฑํ อาทาย ภควโต สนฺติกํ อคฺมาสิ.

วุตฺตปิ เจตํ “อลฺโข อณฺญตโร พราหมณฺมหาสาโล ลฺุโข ลฺุชฺปาฐฺรโณ” เยน ภควา, เตนฺุปสงฺกมิตฺติ.

สตถา เอกมฺนฺตํ นิสินฺเนน เตนฺุ สทฺธิ ปญฺิสฺนถารํ กตฺวา เอตทฺโวจ “กิ นฺุ โข ตฺวํ พราหมณฺ ลฺุโข ลฺุชฺปาฐฺรโณสีติ.

“อิธ เม โภ คอตฺม จตฺตาริ ปุตฺตา, เต มํ ทาเรหิ สํปฺจฉา ฆรฺว นิทฺทาเมนตีติ.

๑ ย. อณฺญตรพราหมณสฺส ปุตฺตานํ วตถุ.

๒ ส. ย. “นสฺสาติ นตฺถิ.

๓ ส. ย. เสยฺยาหิหิ.

๔ “ปญฺิปสฺสทฺทรถนฺติ นตฺถิ.

๕ ส. ย. อพฺโภกฺกุโ.

๖ ปาลิยํ “ลฺุชฺปาฐฺรโณติ ทิสฺสติ. ส. ส. ๑๕/๒๕๘.

[พระศาสดาให้พราหมณ์เรียนคาถา]

“เตนทิว ตฺวิ พราหมณ อีมา คากาโย ปริยาปุณิตฺวา, สกายํ มหาชนกาเย สนฺนิปตฺเต, ปุตเตสุ นิสฺนเนสุ, ภาส^๑”

“เยทิว ชาเตทิว นนทิสฺสํ,	เยสญจ ภาวมิจฺฉิสฺ;
<u>เต</u> มํ ทาเรทิว สํปุจฺฉา ^๒ ”	<u>สาว</u> วาเรนตี ^๓ สุกรํ.
อสนฺตา กิร มํ ชมฺมา	‘ตาท ตาตาตี ภาสเร,
<u>รทฺทสา</u> ปุตฺตรูปเน	<u>เต</u> ชนฺตี วโยคตํ.
<u>อสฺสว</u> ชินฺโณ นินฺโปกโค	ชาทฺนา อปฺนียตี,
พาลานมฺปิ ^๔ <u>ปิตา</u> เถโร	ปราคารเสสุ ภิกฺขตี.
<u>ทณฺโท</u> ว กิร เม เสยโย,	ยญจ <u>ปุตฺตา</u> อนสฺสวา,
จณฺทมฺปิ โคนฺ วาเรตี,	อโถ จณฺทมฺปิ กุกฺกํ,
อนธกาเร ปุเร โหตี,	คมภีเร คาธเมธตี,
ทณฺทสฺส อานฺภาเวณ	ชลิตฺวา ปฏฺติฏฺฐตีตี.

[พราหมณ์ได้อุบายดี]

โส ภควโต สนฺติเก ตา คากาโย อุกฺคณฺหิตฺวา, ตถารูป พราหมณานํ สมากมทิวเส สพฺพาลงฺการปฏฺิณฺหิตฺเตสุ ปุตเตสุ
ตํ สภํ โอคาทฺเตว พราหมณานํ มชฺเชม มหาเรเส อาสเนสุ นิสฺนเนสุ, “อโย เม กาลิตฺติ สกาย มชฺฉํ ปริสิตฺวา หตฺถํ อุกฺขิปิตฺวา
“โภ อหํ ตุมหากํ คากาโย ภาสิตฺกาม, สฺถนิสฺสธาตี วตฺวา, “ภาส ภาส พราหมณ, สฺโณมาตี วุตเต, จิตฺทิว อภาสิ.

เตน จ สมเยน มนุสฺसानํ เอว วตฺต โหตี “โย มาตาปิตูนํ สนฺตํ ชาทฺนโต มาตาปิตโร น โปเสตี, โส มาเรตฺทโพตี.

ตสฺมา เต พราหมณปุตฺตา ปิตู ปาทฺเส ปตฺติว “ชีวิตฺ โน ตาท เทหิตฺติ ยาจิสฺ.

โส ปิตู ททฺยานํ มุฑฺตาย “มา เม โภ ปุตฺตเก วินาสยิตฺถ, โปสิสฺสนฺตี มนฺตี อาท.

อถสฺส ปุตเต มนุสฺสา อาหํสุ “สเจ โภ อชฺช ปฏฺฐาย ปิตโร น สมมาปฏฺิซคฺคิสฺสธ, ชาเตสฺสาม โวตี.

เต ภูตฺตา ปิตโร ปิเร นิสฺสทาเปตฺวา สยํ อุกฺขิปิตฺวา เคหํ เนตฺวา สรีรํ เตเลน อพฺภยชิตฺวา อุกฺกฏฺเฏตฺวา คนฺธจฺณณฺมาทฺธิ นหาเปตฺวา
พราหมณฺโย ปกฺโกสาเปตฺวา “อชฺช ปฏฺฐาย อมหากํ ปิตโร สมมาปฏฺิซคฺคธ; สเจ ปมาทํ อปาชฺชิสฺสธ, นิคฺคณฺหิสฺสาม โวตี วตฺวา ปณฺตี
โภชนํ โภเชสฺ.

[พราหมณ์คิดถึงอุปการคุณของพระศาสดา]

พราหมโณ สฺโภชนญจ สฺขเสยฺยญจ อากมฺม กติปาหจฺเจน สญฺชาตฺพล ปินฺนทฺริโย อตฺตภาวํ โอลเกตฺวา

“อโย เม สมปตฺติ สมณฺ โคตมํ นิสฺสาย ลทฺธาตี ปณฺณการตฺถาย เอกํ ทฺสสฺยคํ อาทาย ภควโต สนฺตํ คนฺตฺวา

๑ ส. ย. วทฺยยาสิ.

๒ สํปุจฺฉ อิตฺติ.

๓ “วาเทนตีตี.

๔ ปาลิยญฺหิ พาลกานนฺตี ทิสฺสตี. ส. ส. ๑๕/๒๕๙. ญ. ว.

กตปฏิสนธารโ เอกมนต์ นิสินโน ตํ พุสสุยัค ภาควโต ปาหุมุเล ฐเปตวา

“มย โภ โคตม พราหมณา นาม อัจฉริยส อัจฉริยณํ ปรีเยสาม, ปฏิคคณหาตุ เม ภว โคตโม อัจฉริโย อัจฉริยชนนติ อาท.

ภควา ตสส อนุกมปาย ตํ ปฏิคคเหตวา ฆมฺม เทเสสิ.

เทสนาวसाने พราหมโณ สรณesu ปติภูธาย เอวมาท

“โภ โคตม มยํ ปุตเตหิ จตตาริ ฐภตตานิ ทินฺนานิ, ตโต อหํ เทว ตุมหากํ ทมฺมิติ.

อถ นํ สตถา “กลยณํ พราหมณ, มยํ ปน รุจจนฐฐานเมว คมฺิสสามาติ วตวา อุโยเยเชสิ.

พราหมโณ ฆริ คนฺตวา ปุตเต อาท

“ตาทา สมโณ โคตโม มยํ สหาโย, ตสส เม เทว ฐภตตานิ ทินฺนานิ. ตุมฺเห, ตสมฺมิ สมปตเต, มา ปมฺชชิตถาติ.

“สาธู ตาทาติ.

[พระศาสดาโปรดบุตรพราหมณ์]

สตถา ปุนทิวเส ปินฺทาย จรฺนโต ฆเรฐปุตตสส ฆรทวารํ อคฺมาสิ.

โส สตถารํ ทิสฺวา ปตตํ อาทาย ฆริ ปเวเสตวา มหารเห ปลลงเก นิสฺิทาเปตวา ปณฺีตโฆชนํ อาทสิ.

สตถา “ปุนทิวเส อิตฺรสส, ปุนทิวเส อิตฺรสสาติ ปฏิปาภฺิยา สพฺเพสํ ฆรานิ อคฺมาสิ.

สพฺเพ เตว สกฺการํ อกฺสู.

อเถกทิวสํ ฆเรฐปุตฺโต, มงฺคเล ปจฺจุภฺุชฺฐิตะ, ปิตโร อาท “ตาท กสฺส มงฺคลํ เทมาติ.

“นาหํ อลฺยํ ฆานามิ, นนุ สมโณ โคตโม มยํ สหาโยติ.

“เตนหิ นํ สฺวาตนาย ปญฺจหิ ภิกฺขุสเตหิ สหฺริ นิมฺนเตถาติ.

พราหมโณ ตถา อกาสิ.

สตถา ปุนทิวเส สปริวโร ตสส เคหํ อคฺมาสิ.

โส หริตฺพลิตเต สพฺพาลงฺการปฏฺิมนฺชิตะ เคเห พุทฺธปมฺขํ ภิกฺขุสงฺฆํ นิสฺิทาเปตวา

อปฺปิทกมฺฐปายาเสน เจว ปณฺีเตน จ ฆาหฺนึเยน^๑ ปรีวสิ.

อนฺตราภตตสมฺมึเยว ปน พราหมณสฺส จตตารโ ปุตฺตา สตถุ สนฺติเก นิสฺิทิตวา อาทสู

“โภ โคตม มยํ อมฺหากํ ปิตโร ปฏิชคฺคาม นปฺปมฺชฆาม, ปสฺสถิมสฺส อตฺตภาวนติ.

๑ ย. เอตถนฺตเร “โฆชนึเยน จาติ อตฺถิ.

[การบำรุงมารดาบิดาเป็นมงคล]

สตถา “กลยาณ^๑ โว กตं, มาตูปิตุโปสน^๒ นาม โปราณกปณฺชิตานํ อาจิณฺณเมวาติ วตวา

“ตสฺส นาคสฺส วิบุวเสณ วิรุฬฺหา สลฺลิกโย จ กญฺชา จาติ อิมํ เอกาทสนิปาเต มาตุโปสกนาคชาตก^๓ วิตถาเรณ กเถตวา อิมํ คาถํ อภาสี^๔”

“ชนปาลโก นาม กญฺชโร
กญฺกปเปทโน ทุนนิวารโย
พทฺโธ กพฺหํ น ภูยชฺติ
สุมรติ นาควนสฺส กญฺชโรติ.

[แก้อรธ]

ตถ “ชนปาลโก นามาติ: ตทา กาสิกธณฺญา หตถาจรียํ เปเสตวา รมณียเ นาควนเ คาหาปิตสฺส หตถิสฺส เอตํ นาม.

กญฺกปเปทโนติ: ติชินฺมโเท.

หตถินํ หิ มทกาเล กณฺณจฺจุลิกา ปภิชฺชนติ, ปกตียาปิ หตถินเ ตสมิ กालเ องกฺสํ วา ตุนนํ วา โตมรํ วา น คณฺณนติ จณฺชา ภาวนติ, ส ปน อติจณฺโฑเยว; เตน วุตตํ “กญฺกปเปทโน ทุนนิวารโยติ.

พทฺโธ กพฺหํ น ภูยชฺติติ:

น ส พทฺโธ, หตถิสาลํ ปน เนตวา วิจิตรสาณฺยา ปริกฺชิปาเปตวา กตคนฺชบริภณฺชทาย อฺุปริพทฺวิจิตรวิทานาย ภูมียา ฐูปิโต รณฺญา^๕ ราชารเหณ นานคฺครสโฆชนเ อฺุปฺภูธาปิโตปิ กิลฺจิ ภูยชฺติํ น อิจฺฉิ, หตถิสาลํ เปเวสตีตตํ ปน สนฺธาย “พทฺโธ กพฺหํ น ภูยชฺติติ วุตตํ.

สุมรติ นาควนสฺสาติ: น ส รมณียเมว วสนฺภูฐานํ นาควนํ สริ, มาตา ปนสฺส อรณฺญเ ปุตฺตวิโยเคน ทฺุทฺทปุตฺตา อโหสิ, ส มาตาปิตฺตฺุภฺฐานธมฺเมว ปุเรติ; “ก เม อิมินา โภชนนาติ ธมฺมิกํ มาตาปิตฺตฺุภฺฐานธมฺเมว สริ; ตํ ปน ยสฺมา ตสมิ นาควนเยว ฐิตเณ สกกา ปุเรตุํ, เตน วุตตํ “สุมรติ นาควนสฺส ภูยชฺโรติ.

สตถริ อิมํ อตฺตโน ปุพฺพจริยํ อหริตฺวา กเถนเตเยว, สพเพปิ อสฺสุธารา ปวตเตตฺวา มุทฺททยา อโหิตโสตา สฺุณิสฺสุ.^๕

อถ เณสิ ภควา สปปายํ วิทิตฺวา สจฺจานิ ปกาเสนโต^๖ ธมฺมํ เทเสสิ.

เทสนาวसानเ สทฺธิ ปุตฺเตหิ เจว สฺุณิสฺสาหิ จ พราหมโณ โสตาปตฺติผลเ ปติภฺภูหิตี.

ปริชฌณพราหมณปุตตวตถุ.

๑ ยู. เอตถนฺตเร ‘ปสฺสามิตี อตถิ.

๒ ชุ. ซา. เอกาทส. ๒๗/๓๐๓. ตทภฺภูทฺถา. ๖/๑.

๓ สี่. ยู. คาถมาห.

๔ สี่. ยู. รณฺญเ.

๕ สี่. ม. ยู. ภวีสุ.

๖ ม. ปกาเสตฺวา. สี่. ยู. ปกาเสสิ. ธมฺมํ เทเสสิตี นตถิ.

ตณฺหุสฺส ภวนฺติ เวทนา,
สณฺนิกั ชีรติ อายุ ปาลยฺนติ

อิมิ คาลิ^๑ วตฺวา อุตฺตรมาณว อุกฺคณฺหาเปตฺวา

“อิมิ คาลิ รมฺโณ โภชนเวลายเอว วเทยฺยาสี, อิมินา จ อูปาเยน โภชนํ ปริหาเปยฺยาสีติ อูปายํ อัจฺจิกฺขิ.

โส ตถา อกาสิ.

ราชา อปรณ สมเยน นาฬิโกทฺนปรมตฺย สณฺฐิตฺ สลลหุสฺสรโร สุขปฺตโต สตฺถริ อูปนฺนวิสสาโส สตฺตาหํ อสทิสทานํ ปวตฺเตสิ.

ทานานฺโมทนาย สมปตฺตมหาชโน มหนฺตํ วิเสสํ ปาปุณฺนิติ.

ปเสนทิโกศลราชวตฺถุ.

๕. สำนุสามเณรวตถุ.

“อิหํ ปุเรติ อิมํ ฌมมเทสนํ สตถา เขตวเน วิหรนโต สำนุ นาม สามเณรํ อารพภ กเถสิ.

[สำนุสามเณรประกาศธรรม]

โส กิร เอภิสสา อูปาสิกาย เอกปุตตโก อโหสิ.

อด นํ สา ทหระกาเลเยว ปพพาเชสิ.

โส ปพพชิตกาลโต ปฏฐาย สีลวา อโหสิ วตตสมปนโน.

อาจริยุปชฌายอาคนตูกานํ วตต กตเมว โหติ.

มาสสส อฏฐ ทิวเส ปาโตว อฏฐาย อุกกมมาลเก อุกกํ อฏฐาเปตวา
ฌมมสสวณคคํ สมมุชชิตวา ทีป ชาเลตวา มจฺรฺสฺสเรณ ฌมมสสวณ โฆเสติ.

ภิกขุ ตสส ฌามํ ญตวา “ปทภาณํ ภณ สามเณราติ อชฌเมสนติ.

โส “มยหํ ทหยํ วาโต วา รุชชติ, กาโส วา พารตตีติ กถจิ ปจจาหารํ อกตวา ฌมาสนํ อภิริหิตวา
อากาสคคํ โอตาเรนโต วิย ปทภาณํ วตวา โอตรนโต “มยหํ มาตาปิตูนํ อิมสมิ ภณญู ปตตี ทมมีติ วทติ.

ตสส มนุสสา มาตาปิตูนํ ปตติยา ทินนภาวํ น ชานนติ.

[ยักขณิเคยเป็นมารดาของสามเณร]

อนนตรตตภาเว ปนสส มาตา ยกขณิ ญตวา นิพพตติ.

สา เทวตาหิ สทธี อาคนตวา ฌมมํ สุตวา สามเณเรณ ทินนํ ปตตี^๑ “อนุโมทามิ ตาตาติ วทติ.

สีลสมปนนา จ นาม ภิกขุ สเทวกสส โลกสส ปิยา โหนติ;

ตสฺมา สามเณเร เทวตา สลชฺชา สคารวา มหาพรหฺมานํ วิย อคคิกฺขนธํ วิย จ ตํ มณญฺนติ.

สามเณเร คารเวณ ตถจ ยกขณิ ครุํ กตวา ปสฺสนติ.

ฌมมสสวณยกฺขสมาคมาทิสฺสุ “सानุมาตาติ” ยกขณิยา อคฺคาสนํ อคฺคเททํ อคฺคปิณฺฑํ เทนติ.

มเหสฺกขาปิ ยกฺขา ตํ ทิสฺวา มคฺคา โอกกมฺนติ, อาสนา วุฏฺฐนฺติ.

[ยักขณิเข้าสิงกายสามเณร]

อด โส สามเณโร วุชฺฌิมฺนวย ปรีปกกิณฺทริโย อนภริติยา ปีฬิโต อนภริตี วิโนเทตฺตุํ อสฺกโกณโต ปฺรฺสุทฺทเกสนโข กิลิฏฺฐนิวาสนปารุโปเน
กสฺสจฺจิ อนาโรเจตวา ปตตจิวรมาทาย เอกโกว มาตุ ฆรํ อคฺมาสิ.

๑ อโธ ปรี “อนุโมทมนตตีติ วา “อนุโมทมนานาติ วา ปเทน นญฺฐเนน ภวิตพฺพ.

อดวา “สามเณเรนาติ อาคตญฺฐาเนน “ตยาติ ปเทน ภวิตพฺพ. ญ. “สามเณเรณ ๆเปฯ วทติ.

๒ สี. ญ. สำนุมาตายน.

อุปาสิกา ปุตต์ ทิสวา วนทิตวา อาห

“ตาด **ตุ** ปุพเพ อัจฉริยฺขมาเยเที วา ทหรสามณเรเที วา สหฺวี อีธาคจจสิ, กสฺมา เอกโกวาลี อชฺช อาคโธตี.

โส อุกกณฺฐิตถาวํ อารโจะสิ.

สหฺวา **อุปาสิกา** นานปฺปการณ ฆราวาเส อาทีนํ ทสฺเสตฺวา ปุตต์ โอวทมานาปี สณฺญาเปตฺตุ อสฺกโกนฺตี

“อุปเปวนาม อตฺตโน ฆมฺมตฺยาปี สลฺลกฺเขยฺยาตี อนฺุโยเชตฺวา “ติฏฺฐ ตาด, ยาว เต ยาคุมฺตตํ สมปาเทมิ,
ยาคุ ปิวิตฺวา กตฺมตฺตกิจฺจสฺส เต มนาปานี วตฺถานี นีหริตฺวา ทสฺสามีตี วตฺวา อาสนํ ปณฺญาเปตฺวาว อทาลี.

นีสีเที **สามณโร**.

อุปาสิกา มุหุตฺเตเนว ยาคุชฺชกํ สมปาเทตฺวา อทาลี.

อถ **สา** “ภตฺตํ สมปาเทสฺสามีตี อวิทฺุเร นีสินฺนา ตณฺหฺเล โธวตี.

ตสฺมี สมเย สา **ยักขิณี** “กหํ นฺุ โข **สามณโร**, กจฺจึ ภิกฺขาหารํ ลภตี โนตี อวชฺชมานา ตสฺส วิพฺภมิตฺุกามตฺยา นีสินฺนถาวํ ญตฺวา
“มา เหว โข เม เทวตฺานํ อนฺฺเตร ลชฺชํ อุปฺปาเทยฺย”, คจฺฉามิสฺส วิพฺภมเน อนฺฺตรายํ กริสฺสามีตี อากฺนตฺวา
ตสฺส สรีเร อธิมฺุจฺจิตฺวา คีวํ ปริวตฺเตตฺวา” ภูมียํ ปาเตสิ.”

โส อกฺขีเที ปริวตฺเตเที เขเพน ปคฺฆรณฺเตน ภูมียํ วิปฺพนฺเที.”

อุปาสิกา ปุตฺตสฺส ตํ วิปฺปการํ ทิสฺวา เวเคนากฺนตฺวา ปุตต์ อาลิงฺกิตฺวา อูรฺุสุ นิปฺชชาเปสิ.

สกลคามวาสีโน อากฺนตฺวา พลิกฺมมาทีนึ กริสฺสุ.

[อุปาสิกาคร่ำครวญ]

อุปาสิกา ปน ปริเทวมานา อีมา คาคา อภาลี

“จาดุทฺทสี ปณฺจทสี	ยา จ ปกฺขสฺส อฏฺฐมี
ปาริหาริยฺปกฺขณฺจ ^๑	อฏฺฐจฺจฺคฺสุสฺมาคตํ
อุโปสถํ อุปฺวสนฺตี	พฺรทฺมจฺริยํ จรณฺตี เย ,
น เตเที ยักขา กิพฺนฺตี’	อิตี เม อรหตฺ สุตฺ:
สาทานี อชฺช ปสฺสามี	ยักขา กิพฺนฺตี สาณฺนาตี.

อุปาสิกา ยจจํ สุตฺวา

“จาดุทฺทสี ปณฺจทสี	ยา จ ปกฺขสฺส อฏฺฐมี
ปาริหาริยฺปกฺขณฺจ	อฏฺฐจฺจฺคฺสุสฺมาคตํ

๑ ม. สามณโร เม มหเสกฺขานํ เทวตฺานํ อนฺฺเตร ลชฺชํ อุปฺปาเทยฺย. ส. มาเหว โข เม เทวตฺานํ อนฺฺเตร ลชฺชา อุปฺปชฺเขยฺย.
 ๒ ส. ม. ย. เอตฺถนฺฺเตร “เขเพน ปคฺฆรณฺเตนาตี อตฺถิ.
 ๓ ม. นิปตี. ส. ย. วิปฺพนฺเที.
 ๔ ส. ม. ย. “โส อกฺขีเที ๗เป๗ วิปฺพนฺเทีตี นตฺถิ.
 ๕ ปาลียณฺเที “ปาริหาริกฺปกฺขณฺจาทิ ทิสฺสตี.

อุโปสถํ อุปวสนติ พรหมจริยํ จรณติ เย,
น เตหิ ยกขา กิฬนติ' สาหุ เต อรหตํ สุตนติ

วตวา อาห

“सानุํ ปพฺพุธํ วชชาหิ ยกขานํ วจนํ อิทํ
‘มากาสิ ปापกํ กम्मํ อาวิ วา ยทิ วา รโห;
สเจ ตุวํ ปापกํ กम्मํ กริสสสิ กรโสิ วา,
น เต ทุกขา ปมฺมุตยตถิ อุปจจาปิ^๑ ปลายโตติ,

“เอวํ ปापกम्मํ กตวา สกฺกณสฺส วิย อุปฺปติตวา ปลายโตปิ เต โมกฺโข นตถิติ วตวา सा ยกขिणि สามณेरํ มฺลจि.

โส ออกขิणि อุมมิเลตวา มาตฺร เกเส วิกฺกริยนตี อสฺสสนตี” โรทมานํ สกกลคามวาสีโน จ สนนิปติเต ทิสวา
อตตโน ยกเขน คหิตถาวํ อชานนโต “อหํ ปุพฺเพ ปิณฺธุ นิสินฺโน, มาตา เม อวิหฺเร นิสิติตวา ตณฺหุเล โหวิ,
อิทานิ ปนฺมहि ภูมियํ นิปฺนโน; กิ นฺ โห เอตฺนติ นิปฺนโนโกว” มาตฺร อาห

“มตํ วา อมม โรทนติ โย วา ชีวํ น ทิสฺสติ;
ชีวนตํ อมม ปสฺสนตี กสฺมา มํ อมม โรทสีติ.

อถสฺส มาตา วตถุกามกฺกิลเสกาเม ปหาย ปพฺพชิตสฺส ปฺน วิพฺภมฺนตถํ อาคมนเ อาทินวํ ทสฺเสนตี อาห

“มตํ วา ปุตฺต โรทนติ, โย วา ชีวํ น ทิสฺสติ;
โย จ กามे จชิตวาน ปฺนรราวตเต^๔ อิธ,
ตํ วาปิ ปุตฺต โรทนติ, ปฺน ชีวํ มโต ทิ โสติ.

เอวณจ ปน วตวา ฆรราวาสํ กุกฺกุลสทิสฺสยเจว นรกสทิสฺสยจ กตวา ฆรราวาเส อาทินวํ ทสฺเสนตี ปฺน อาห

“กุกฺกุลา^๕ อุพฺภโต ตาต กุกฺกุลํ^๖ ปติตฺมุจฺจสิ,
นรกา อุพฺภโต ตาต นรกํ ปติตฺมุจฺจสีติ.

อถ นํ “ปุตฺต ภทฺทํ ทว โหตุ, มยฺม ปน ‘อโย โน ปุตฺตโก ทยหฺมานเคหา ภณฺฑํ วิย นีหริตวา พุทฺธสาสนเ ปพฺพชิตโต”
ฆรราวาเส ปฺน ทยหิตฺตุํ อิจฺจติ, อภิธาวถ ปริตฺตายถ โนติ อิมมตถํ กสฺส อุชฺฐมาปยาม กํ นิชฺฐมาปยามาติ ทีเปตฺตุํ อิมํ คาคณฺมาห

“อภิธาวถ ภทฺทนฺเต, กสฺส อุชฺฐมาปยาม เส
อาทิตฺตา นีหฺนุ^๗ ภาณฺฑํ ปฺน ทยหิตฺตุํ อิจฺจสีติ.

๑ อุปฺปจจาปีติ. ส. ส. ๑๕/๓๐๗. ญ. ว.
๒ ม. เอตถนฺตเร ปสฺสสนตฺนินฺติ อตถิ.
๓ ส. ย. นิสินฺนโก ว.
๔ ปาลิยถฺหิ “ปฺนรราวตเตติ ทิสฺสติ.
๕ กุกฺกุฬา.
๖ ส. ย. กุกฺกุฬเ.
๗ ปพฺพชยาปิโต [?]
๘ ปาลิยํ “นิพฺภตฺนติ ทิสฺสติ. ส. ส. ๑๕/๓๐๘. ญ. ว.

โส, มาตริ กเถนติยา, สลลกเขตวา “นตถิ มยหิ คิหิภาเวน อตโตติ อาห.

อถสส มาตา ‘สาธฺ ตาตาติ ตุฏฐา ปณิตโฆชนิ โภเชตวา “กติวสฺโสสิ ตาตาติ ปุจฺฉิตวา ปริปุณณวสสกาวิ ญฺตวา ติจิวริ ปฏฺิยาเทสิ.

โส ปริปุณณปตฺตจิวโร อุปสมปทํ ลภิ.

อถสส อจิริปสมปทฺนสส สตา จิตฺตนิคฺคเห อฺสสาหิ ชเนนโต “จิตฺต นามเต นานารมฺมเณสฺ ที่ฆรตฺตํ จาริกํ จริ^๑,
ตํ^๒ อนิคฺคณฺหนตฺสส โสตฺธิภาโว นาม นตฺถิ; ตสฺมา องฺกุเสน มตฺตหตฺธิโน วิย จิตฺตสส นิคฺคณฺหน โยโค กรณฺโยติ วตฺวา
อิมิ คากมาห

“อิท ปุเร จิตฺตมจาริ จาริกํ
เยนิจฺฉกํ ยตฺถกามํ ยถาสฺขํ,
ตทชฺชหิ นิคฺคหิสฺสามิ โยนิโส
หตฺถิ ปภินฺนํ วิย องฺกุสคฺคาโหติ.

[แก้อรรถ]

ตสฺสตุเถ: อิท จิตฺต นาม อิตฺ ปุเร รูปาทีสุ อารมฺมเณสฺ รากาทีนํ เยนากาเรน^๓ อิจฺฉติ ตสฺส วเสน เยนิจฺฉกํ
ยตฺถเวสฺส กาโม อุปปชฺชติ ตสฺส วเสน ยตฺถกามํ ยถา วิจฺรณตฺสส สฺข โหติ ตเถว วิจฺรณโต ยถาสฺขํ ที่ฆรตฺตํ จาริกํ จริ,
ตํ อชฺช อิท ปภินฺนํ มตฺตํ หตฺถิ หตฺถาจิริยสงฺขาโต เณโก องฺกุสคฺคาโห องฺกุเสน วิย โยนิโส มนสิกาเรน นิคฺคณฺหนิสฺสามิ
นาสฺส วิตฺติกมิตฺตุ ทสฺสามีติ.

เทสนาวसानเ สำนุณา สหฺธิ ฆมฺมสฺสวนาย อุปสงฺกมฺนฺตานํ พหุณฺ ทเวตานํ ฆมฺมาภิสฺสมโย อโหสิ.

โส จายสฺมา เตปิฏฺกํ พุทฺธวจฺนํ อุกฺคณฺหิตฺวา มหาธมฺมกฺลิกโ หุตฺวา วิสวสฺสสฺตํ รุตฺวา สกฺลชฺมพฺุปีปํ สงฺโฆเกตฺวา ปรีนินฺพพายีติ.

สำนุสามเณรวรรตถุ.

๑ ส. ม. ย. จรฺนตํ.

๒ ส. ม. ย. “ตฺนติ นตฺถิ.

๓ ส. ม. เยน การเณน. ย. เยน เณจิ การเณน.

๖. ปาเวรกหตถิตถ.

“อปปมาทราตาติ อิมม ฐมมเทสนน สุตถา เขตวเน วิหรนโต โกสลรณโณ ปาเวรก^๑ นาม หตถิ อารพภ กเถสิ.

[ข้างของพระเจ้าโกศลติดหล่ม]

โส กิร หตถิ ตรณกาลเ มหาพโล หุตวา อปเรน สมเยน ชราวาตเวคพภาหโต เอกม มหนต สร โอรุยห กลเล ลคคิตวา อุตตริตุนา สกขิ.

มหาชนิน ตํ ทิสวา “เอวรูปปี นาม หตถิ อิมม ทพพลาภาวํ ปตโตติ กถ สมภูฐาเปสิ.

ราชา ตํ ปวตตี สุตวา หตถาจริยํ อาณาเปสิ “คจจ ตํ หตถิ กลลโต อุตตราหิติ.

โส คนตวา ตสมิ ฐาเน สงคามสีสิ ทสเสตวา สงคามเกรี อาโกฐาเปสิ.

มานชาติโก หตถิ เวเคนภูฐาย เถ ปติภูฐหิ.

ภิกขุ ตํ การณํ ทิสวา สตถุ อโรเจสิ.

สุตถา “เตน ตาว ภิกขเว หตถินา ปกตูปกคคโต อุตตา อุตโต, ตุมहे ปน กิเลสทุกเค ปกขนตวา;
ตสมมา โยนิส ปทิตวา ตุมहेปี ตโต อุตตานํ อุตตราหิต วตวา อิมม คาลมาห

“อปปมาทราตา โทถ สจิตตมมรูกถ
ทุกคา อุตตราหิตานํ ปงเก สนโนว กุณชโรติ.

[แก้อรธ]

ตถ “อปปมาทราตาติ: สติยา อวิปปวาเส อภิตา โทถ.

สจิตตมม: รูปาทิส อารมมณเส อุตตโน จิตตํ, ยถา วิตีกมํ น กโรติ; เอวํ รูกถ.

สนนติ:^๒ ยถา โส ปงเก สนโน กุณชโร หตถิ จ ปาเทหิ จ วายามํ กตวา ปงโกโต อุตตานํ อุตตราหิตา เถ ปติภูฐิต;

เอวํ ตุมहेปี กิเลสทุกคโต อุตตานํ อุตตราหิต นิพพานเถ ปติภูฐาเปลาติ อตโต.

เทสนาวสานเ เต ภิกขุ อรหตตผลเถ ปติภูฐิติสูติ.

ปาเวรกหตถิตถ.

๑ ม. ปาเวรก. ส. พทเธรก.

๒ ส. ม. ย. ทุกคาติ.

๗. สมพหุลภิกขุวตถุ.

“สเจ ลเภถาติ อิมิ ฌมมเทสนิ สตถา ปาริเลยยกิ นิสสาย รกขิตวณสมนฺเต วิหรนฺโต สมพหุเล ภิกขุ อารพภ กเถสิ.

[ภิกษุ ๕๐๐ รุปอยากเข้าเฝ้าพระศาสดา]

วตถุ ยมกวกเค ‘ปเร จ น วิชานนฺตติ คากาวณณนาย อากตเมว.

| วุตติ เหนติ “ตถาคตสส ตตถ หตถินาเคน อุပ္ภุจฺจิมานสส วสนภาโว สกถชมพุทีเป ปากโฏ อโหสิ.

สาวตถีนครโต ‘อนาถปิณฺฑโก วิสาชา มหาอุปาสิกาทิเอวมาทีนิ มหากุลานิ อานนฺตเถรสส สาสนํ ปหิณฺสี
‘สตถาริ โน ภาเต ทสเสถาติ.

ทิสาวาสินฺปิ ปญจสตา ภิกขุ วุตถวสสา อานนฺตเถโร อุปสงกมิตวา ‘จิสสํ สุตา โน อาวุโส อานนฺท ภควโต สมมุขา ฌมมกถา,
สาธุ มยฺ आवุโส อานนฺท ลเภถยาม ภควโต สมมุขา ฌมมกถํ สวานายาติ ยาจิสฺ.

[ช้างป่าลีไลยกะจับไม้จะติพระอานนท]

เถโร เต ภิกขุ อาทาย ตตถ คนฺตวา ‘เตมาสํ เอกวิทริโน ตถาคตสส สนฺติโก เอตตเกหิ ภิกขุหิ สหธิ อุปสงกมนํ อยุตฺตณฺติ จินฺเตตวา
เอกโกว สตถาริ อุปสงกมิ.

ปาริเลยยกิ ตํ ทิสวา ทณฺฑมาทาย ปกฺขนฺทิ.

สตถา โอลเถตวา ‘อเปหิ ปาริเลยยก, มา นิวารยิ, พุทฺธูปฺภูฏาโก เอโสติ อาท.

โส ตตถเวว ทณฺฑํ ฉพฺเทตวา ปตตจิวรรปฏิคฺคหณฺ อापฺจฉิ.

เถโร นาทาสิ.

นาโค ‘สเจ อุคฺคหิตวตฺโต ภวิสสติ, สตถุ นิสฺสทนฺปาสาณผลเก อตฺตโน ปริกฺขาริ น ฐฺเปสฺสตีติ จินฺเตสิ.

เถโร ปตตจิวริ ภูมิมิ ฐฺเปสิ.

วตตสมฺปนฺนา หิ ครุณฺ อาสเน วา สยเน วา อตฺตโน ปริกฺขาริ น ฐฺเปนฺติ.

เถโร สตถาริ วนฺทิตวา เอกมนฺตํ นิสฺสทิ.

สตถา ‘เอกโกว อากโตสฺตีติ ปุจฺฉิตวา ปญจสเทหิ ภิกขุหิ สหธิ อากตภาวํ สุตวา ‘กหํ ปเนเตติ วตฺวา,
‘ตฺมหากํ จิตฺตํ อชานนฺโต พหิ ฐฺเปตวา อากโตมฺหิติ วุตเต, ‘ปกฺโกสาหิ เนติ อาท.

เถโร ตถา อกาสิ.

[เที่ยวไปคนเดียว ดึกว่าไปกับเพื่อนชั่ว]

สตถา เตหิ สหธิ ปฐิสฺนถาริ กตฺวา, เตหิ ภิกขุหิ “ภาเต ภควา พุทฺธสุขุมาลเ เจว ขตฺตยสุขุมาลเ จ,

ตฺมเหหิ เตมาสํ เอกเกหิ ติฏฺฐนฺเตหิ นิสฺสทนฺเตหิ จ พุทฺธํ กถํ, วตตปฏิวตฺตการโกปิ มุโขทกาทิตายโกปิ นาโหสิ มณฺญเอติ วุตเต,

เอกสชาติ: ปพพิชิตสส ทิ ปพพิชิตกาลโต ปฏฐาย เอกีภาวาภิตสส เอกกสเสว จริตฺ เสยโย.

นตฺถิ พาเล สหายตาทิ: “จุลลสีลํ มชฺฌิมสีลํ มหาสีลํ ทส กถาวตฺถุณิ เตรส ธฺตงคฺคณา วิปสสนาญฺญํ จตฺตารอ มคคา
จตฺตาริ ผลานิ ติสฺโส วิชฺชา ฉ อภิญญา อมตฺมทานิพพานนฺติ อัย ทิ สหายตา นาม.

สา พาเล นิสฺสาย อธิคนฺตุํ น สกกาติ นตฺถิ พาเล สหายตาทิ.

เอโกติ: อิมินา การณน สพฺพิริยาปเสสุ เอกโกว หุตฺวา จเรยฺย, อปฺปมตฺตกาณิปี น จ ปาปานิ กยิรา.^๑

เอโส, อปฺโปสฺสุโก นีราลโย อิมสฺมี อรณญฺเ มาตงคฺนาโค อิจฺฉิตฺติจฺฉิตฺตฐฺฐาเน สฺขํ จรติ, เอวํ เอกโกว หุตฺวา จเรยฺย.

อปฺปมตฺตกาณิปี น จ ปาปานิ กเรยฺยทาติ อตฺโถ.

ตสฺมา “ตุมฺเหหิปี เอวรूपํ สหายํ อลภนฺเตหิ เอกจารีเหว ภวิตพฺพนฺติ อิมมตฺถํ ทสฺเสนโต สตฺถา เตสํ ภิกฺขุณํ อิมํ ฌมฺมเทสนํ เทเสสิ.

เทสนาวสาเน ปญฺจสตาปี เต ภิกฺขุ อรหฺตเต ปติภฺฐหิสูติ.

สมพหุลภิกขุวตถุ.

๑ สี. ม. ยฺ. เอตฺถนฺตเร “ยถาติ อตฺถิ.

๘. มารวตถุ.

“อตถมฺหิตี อิมํ ธรรมเทศนํ สตถุ ติมวณฺตปสฺเส อรณฺญกฺกุฎิกายํ วิหรนฺโต มารี อารพฺภ กเถสิ.

[มารทูลให้พระศาสดาทรงครองราชสมบัติ]

ตสมฺมึ กิร กาลे ราชาโน มนุสฺเส ปิเพตฺวา รชฺชํ กારเณติ.

อถ ภควา อธมฺมิกราชุณฺ รชฺเช ทถฺชกรณฺปิพิเต มนุสฺเส ทิสฺวา การุณฺญวเสน เหวํ จินฺตสิ

“สกกฺกา นุ โข รชฺชํ กારेतฺถํ อหนํ อฆาตยํ อชินํ อชาปยํ อโสจํ อโสจาปยํ ธรรมเณนาติ.”^๑

มาโร ปาปิมา ตํ ภควโต ปริวิตกํ ญตฺวา “สมโณ โคตโม ‘สกกฺกา นุ โข รชฺชํ กારेतฺถนฺติ จินฺตสิ, อิทานิ รชฺชํ กારेतฺถกาโม ภวิสฺสตี, รชฺชญจ นามตํ ปมาทญฺญานํ. ตํ การเณตฺสส, สกกฺกา โอกาสํ ลภิตฺถ; คจฺฉามิ, อุตฺตสาหมสฺส ชเนสฺสามิตี จินฺตตฺวา สตถารํ อุปสงฺกมิตฺวา อาท “กારेतฺถ ฆนฺเต ภควา รชฺชํ, กારेतฺถ สุคโต รชฺชํ, อหนํ อฆาตยํ อชินํ อชาปยํ อโสจํ อโสจาปยํ ธรรมเณนาติ.”^๒

[พระศาสดาตรัสถามเหตุผลที่มารทูล]

อถ นํ สตถุ “กึ ปน เม ตฺวํ ปาปิเม ปสฺสสิ, ยํ มํ ตฺวํ เหวํ วเทสิตี วตฺวา,

“ภควตา โข ฆนฺเต จตฺตารो อิทธิปาทา สุภาวิตา, อากงฺขมาโน ทิ ภควา ติมวณฺตํ ปพฺพตฺราชํ ‘สุวณฺณนฺติ อธิมฺจุเจยย, ตถุจ สุวณฺณเมว อสฺส, อหํปิ โว ธเนน ธนกรณฺมียํ กิริสฺสามิ, อิติ ตุมฺहे ธรรมเณน รชฺชํ กારสฺสเถธาติ เตน วุตฺเต,

“ปพฺพตสฺส สุวณฺณสฺส ชาตฺรูปสฺส เภวลี,^๓

ทวิตาปิ นาลเมกสฺส’ อิติ วิทฺธา สมํ จเร.

โย ทุกขมททกฺขิ ยโตนิทานํ,

กาเมสุ โส ขนฺตุ กถํ นเมยฺย;

อุปฺธี วิทิตฺวา^๔ ‘สงฺโคติ โลเก

ตสฺเสว ขนฺตุ วินยาย สิเกเขตติ

อิมาทิ คาลาหิ^๕ สเวเขตฺวา “อณฺโณเอว โข ปาปิเม ตว โอวาท, อณฺโณ มม, ตยา สทฺธี ธรรมสมฺมมฺนตนา นาม นตฺถิ,

อหํ ทิ เหวํ โอวาทมฺมิตี วตฺวา อิมา คาลา อภาสิ

๑ ส. ส. ๑๕/๑๗๔. สารตถุปปกาสิณี. ๑/๒๑๒.

๒ ส. ส. ๑๕/๑๗๔. สารตถุปปกาสิณี. ๑/๒๑๒.

๓ ปาลียํ “เกวลาติ ทิสฺสตี.

๔ ปาลียเมว เอตถนฺตเร นาติ อตฺถิ.

๕ ส. ส. ๑๕/๑๗๐. สารตถุปปกาสิณี. ๑/๒๑๒ -๒๑๓.

“อตถมहि ชาตมहि, สุขา สหaya,
ตุฏฐิ สุขา ยา อิตริตเรน,
ปุณญ สุขิ ชีวิตสงขมมहि,
สพพสส ทุกขสส สุขิ ปหาน.

สุขา มตเตยยตา โลก, อโถ เปตเตยยตา สุขา.
สุขา สามมญญา โลก, อโถ พรหมญญา สุขา.
สุขิ ยาว ชรา สีล, สุขา สหธา ปติฏฐิตา,
สุขิ ปญญาปฏิลาโ ปาปาน อกรรม สุขนติ.

[แก้อรธ]

ตถ “อตถมहिติ: ปพพชิตสสาปิ हि จีวรกรณาทีเก वा अकिरणवुपसमनाทีगे वा,
किहिโนपि कसिममातिगे वा पलवपुखसनिसिस्तेहि अगिग्वनातिगे वा गिज्जे उपपन्ने,
ये तं गिज्जं निपमातेतुं वा वुपसमेतुं वा सकुणन्दि, हेवरुपा सुखा सहायाति उत्तो.

ตุฏฐि สุขาคิ: यस्मा पन किहिโนपि सकेन असनुत्तुत्ता सनुच्चिजेताहिनि आरणन्दि,
पพพชितापि नानपकारं อเนสนं, อิติ เต สุขि न विनหนन्दिเยव;
ตस्मा या อิตริตเรน ปริตเตน वा विपुलेन वा อตตโน สनตकेन सनुत्तुत्ति, อเยเมว สุขาคิ उत्तो.

ปุณญนติ: มรณกาลे पन यथाओชमासयेन पुण्हุเปตวา กตं ปุณญम्ममेว สุขि.

सपपससाति: सकलसस पन वग्गुपुखसस पधानसंगखत् अरहतमेव ओम्मि लोके सुखि नाम.

มตเตยยตาคิ: มาตริ สมมาปฏิบัติ.

เปตเตยยตาคิ: ปิตริ สมมาปฏิบัติ.

อุภเยนาปิ มาตาปิตูน อุปฏฐานเมว กถิต.

मातापितरो हि पुत्तानं अनुपुण्हुहनगावं णुत्तवा अततโน सनत्तं गुमियं वा निหนन्दि प्ररेसं वा विससखेन्दि,

“मातापितरो अनुपुण्हुहनत्ति ज्जे เตस निन्हा पवत्तติ, कायसस गेहा कुณिरयेपि निพพत्तन्दि;

ये पन मातापितरो सकกज्जं उपुण्हุहनन्दि, ते เตस สनत्तं ฐนं ปापुณ्हุนติ ปสंसปี लण्हन्दि, कायसस गेहा सकके निพพत्तन्दि;

ตस्मा อุภयंपेत “สุขนติ วุตต.

สามมญญาตาคิ: ปพพชิตेष สมมาปฏิบัติ.

พรหมญญาตาคิ: วาहितปาเปสุ พุทธรปะเจกพุทธรพุทธรสาวเกสุ สมมาปฏิบัติเยว.

อุภเยนาปิ เตส จตุहि ปจเจयेहि ปฏิชคคณาโว กถิต.

อิहिปี โลกે สุขि नाम กถित.

สีลนติ: मणिगुणधरत्तवत्तगायो हि अलंगारा तस्मि तस्मि वये च्छित्तानंयेव सोणन्दि,

न त्थरान अलंगारो महल्लकाले महल्लकानं वा अलंगारो त्थरकाले सोगति,

“อุมมตตโก เอส มณเฑติ ครหุปาทเน^๑ ปน โทสเมว ชเนติ; ปญจสีลทสสีลาทีเกหิ ปน สีล ทหรัสสาปี มหลลทสสาปี สหพเวเยสุ
โสภติเยว, “อโห วตาย สีลวติ ปสฺสฺปาทเนน โสมนสฺสเมว อวาทิ; เตน วุตตํ “สุขํ ยาว ชรา สีลนติ.

สหธา ปติภูตฺตาทิ: โลกียโลกุตฺตรา ทูริธาปี สหธา นิจจลา หุตฺวา ปติภูตฺตาว สุขา.

สุโข ปณฺญาปฏฺฐิลาโกติ: โลกียโลกุตฺตรายปี ปณฺญาย ปฏฺฐิลาโก สุขो.

ปาปานํ อกรณฺนติ: เสตฺขมาตวเสน ปน ปาปานํ อกรณ อิมสฺมี โลเก สุขนฺติ อตฺถ.

เทสนาวसाने พหุณํ เทวตานํ ธมฺมาภิสฺมโย อโหสีติ.

มารวตถุ.

นาควคควณฺณา นิฏฺฐิตา.

เตวีสตีเม วคโค.